

Predmet: Tužilac protiv Devetaka i drugih - slučaj Lovas

Okružni sud u Beogradu, Republika Srbija

Veće za ratne zločine

Broj predmeta: K.V. br. 6/07 (od 01.01.2010. godine broj predmeta je K. Po2 br. 22/10)

Optužnica podignuta: 28. 11. 2007.

Broj optužnice: KTRZ 7/07

Tužilaštvo: Zamenik tužioca za ratne zločine Veselin Mrdak

Optuženi: Ljuban Devetak, Milan Devčić, Milan Radojić, Željko Krnjajić, Miodrag Dimitrijević, Darko Perić, Radovan Vlajković, Radisav Josipović, Jovan Dimitrijević, Saša Stojanović, Dragan Bačić, Zoran Kosijer, Petronije Stevanović i Aleksandar Nikolaidis.

Sudsko veće: Olivera Andđelković, predsednica Veća

Članovi veća: sudija Tatjana Vuković i sudija Dragan Plazinić
(od 01.01.2010. godine, sudija Dragan Plazinić zamenjen je sudijom Dragonom Mirkovićem)

Branioci optuženih: advokat Zdravko Krstić, branilac optuženih Ljubana Devetaka, Milana Devčića i Dragana Bačića, advokati Gradimir Nalić i Igor Oluić, branioci optuženog Milana Radojića, advokat Vojislav Vukotić, branilac optuženog Željka Krnjajića, advokat Miladin Živanović, branilac optuženog Miodraga Dimitrijevića, advokat Jasmina Živić, branilac optuženog Darka Perića, advokat Zorko Boris, branilac optuženog Radovana Vlajkovića, advokat Đorđe Kalanj, branilac optuženog Radisava Josipovića, advokat Gordana Živanović, branilac optuženog Jovana Dimitrijevića, advokat Slobodan Živković, branilac optuženog Saše Stojanovića, advokat Branislava Furjanović, branilac optuženog Zorana Kosijera, advokat Miodrag Planojević, branilac optuženog Petronija Stevanovića, i advokat Mila Janković, branilac optuženog Aleksandra Nikolaidisa.

Punomoćnici oštećenih: Nataša Kandić, izvršna direktorka Fonda za humanitarno pravo (FHP) i advokat Dragoljub Todorović.

Posmatrači: članovi porodica oštećenih iz Lovasa, posmatrač Centra za mir, nenasilje i ljudska prava iz Osijeka, posmatrač Žena u crnom, supruga optuženog Ljubana Devetaka.

Glavni pretres: 17. 04. 2008.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

U pritvoru su optuženi Ljuban Devetak, Milan Devčić, Milan Radojić, Miodrag Dimitrijević, Darko Perić, Aleksandar Nikolaidis i Petronije Stevanović, dok se sa slobode brane optuženi Željko Krnjajić, Radovan Vlajković, Radisav Josipović, Jovan Dimitrijević, Saša Stojanović, Dragan Bačić i Zoran Kosijer.

Branilac optuženih Devetaka, Devčića i Bačića je pre početka glavnog pretresa zatražio

od Veća da se iz sudnice udalji punomoćnca oštećenih Nataša Kandić jer on i njegovi branjenici hoće da je predlože za svedoka na okolnost šta je optuženi Devetak pričao sa

Tužilac je pročitao optužnicu.

Saslušanje optuženog Aleksandra Nikolaidisa

Optuženi se priključio formaciji *Dušan Silni* preko Srpske narodne obnove (SNO) iz Pazove, čiji je predsednik bio Mirko Jović. Optuženi i još pet, šest dobrovoljaca iz Pančeva su preko izvesnog Gorana, člana SNO, dogovorenog dana otišli u sedište stranke u Pazovu. Tamo su zatekli pedesetak dobrovoljaca a još su pristizali dok su oni bili u stranci. U nekom trenutku došli su Ljuban Devetak i Mirko Jović i održali govor. Rekli su da u Lovasu uma 200, 300 *Zengi* [Zbor narodne garde] i ustaša, da maltretiraju Srbe i da treba selo da se oslobođe. Optuženi Devetak im je rekao da je ono što nađu njihovo. Nikolaidis je to shvatio da mogu da otmu i ukradu. Iz Pazove dobrovoljci su prebačeni u vojni objekat u Šidu. Tu su oni, koji nisu imali, dobili uniforme a zatim su prebačeni u Tovarnik (Hrvatska). Sačekao ih je Slavko Stupar ispred zgrade, u kojoj je bila smeštena vojna komanda. On im je rekao da će on biti komandant dobrovoljaca. Smestio ih je u jednu kuću i rekao da će im javiti kada će seći u napad. Sve instrukcije i naređenja dobijali su od Slavka Stupara koji je jedini išao u komandu. On im je jedne večeri rekao da ujutru kreću u napad na selo, da će prvo vojska da bombarduje, od 7:00 do 7:15, a posle toga će oni ući u selo. Posebno je rekao da su Srbi obavešteni o napadu, i da treba da budu u podrumima, a svi, koji se nađu na ulicama su ustaše i *Zenge*, i da na njih mogu da pucaju. Stupar nije spominjao civile.

Noću 9.10.1991. dobrovoljci i meštani Srbi koji su učestvovali u napadu pebačeni su vojnim kamionima do ulaza u selo. Tu su podeljeni u tri grupe. Svaka grupa je imala komandira. Grupom u kojoj je bio optuženi komandovao je Slavko Stupar. U selo su ušli između 7:30 i 8:00 časova. Napad je trajao do 4:00 sata popodne.. U svakoj grupi je bio poneki meštanin koji je pokazivao hrvatske kuće i gde treba da se baci bomba. Kada su ulazili u selo, grupi je pridodato još ljudi, oko 15, meštana i dobrovoljaca, tako da ih je ukupno bilo između 30 i 40. Pola grupe je išlo sa jedne strane a pola sa druge strane ulice. Posle napada, uveče se razgovaralo, pa je optuženi saznao da su u njegovoj grupi bili optuženi Radojičić i Krmajić. Išli su od mlinu pravo prema centru. U centru su susreli druge grupe. Zna da je jednom grupom komandovao izvesni Tito a u trećoj grupi su takođe bili dobrovoljci. Tokom napada optuženi nije video nijednog hrvatskog vojnika. Dobrovoljci su bili prevareni od strane Ljubana Devetaka i Mirka Jovića, koji su im prilikom obraćanja u Pazovi rekli da u selu ima između 150 i 300 naoružanih hrvatskih vojnika.

Tokom napada na Lovas optuženi je bacio jednu bombu i promašio prozor kuće, za koju mu je vodič [meštanin] rekao da pripada nekom funkcioneru HDZ-a (Hrvatska demokratska zajednica). Video je da je optuženi Petronije bacio jednu bombu preko ograda, u podrum kuće, bliže centru. Nisu se čuli jauci. Svi su imali puno bombi sa sobom. Bacali su ih preko kapija hrvatskih kuća, koje su im pokazivali meštani Srbi, čekali da li će im neko odgovoriti i na par mesta im je uzvraćeno vatrom ali niko nije stradao. Dobrovoljac po imenu Mali gađao je zoljom automobil marke *golf* koji je došao iz pravca centra sela, u njemu je bila jedna, dve ili tri osobe. Oni su sigurno stradali. Taj

Posle ulaska u selo, kada su prošli treću, četvrtu kuće pogoden je dobrovoljac Đorđević iz Čačka. Optuženi nije video odakle je pucano na njega i ko je pucao. Sa još nekim dobrovoljcima uneo je ranjenika u kuću Mate Adamovića. Komandir grupe Stupar je poslao Matu Adamovića po pomoć i nešto kasnije našli su ga mrtvog na ulici. Stupar je namerno poslao Adamovića na ulicu, jer su sa druge strane pucali pripadnici druge grupe i oni su ubili svakoga ko se našao na ulici. Ranjeni dobrovoljac je izdahnuo u kući Mate Adamovića. Optuženi negira da je u kući Mate Adamovića njegovoj snahi Ljubici uzeo novac i zlato. To su uradila dva brata, dobrovoljci iz Prijeopolja, od kojih se jedan zove Vito. Oni su kasnije uhvaćeni, u Tovarniku ili Šidu, i sa njima je bio Slavko Stupar. Tom prilikom oduzet im je novac. Pričalo se o 1.000 ili 2.000 DM i šaci zlata.

Za vreme napada optuženi je video samo tri mrtva čoveka – Matu Adamovića, dobrovoljca Đorđevića i u centru, pre zadruge, sa leve strane, jednu ženu.

Hrvati su ubijani posle napada, u toku noći. Optuženi Radojičić je pričao da se optuženi Krnjajić u noći 10/11. 10. 1991. osvetio nekome u ul. Vladimira Nazora. Takođe je čuo da je te noći optuženi Devčić vraćao neke dugove. Pričalo se da je ubio rođaka Andriju ili Ivicu Devčića.

Dana 11.10.1991. optuženi Devetak poslao je optuženog Petronija Stevanovića da sakupi leševe a neko je od meštana Srba išao sa njim da pokaže gde se nalaze. Sakupili su leševe u dva traktora.

Druga grupa dobrovoljaca, u kojoj su bili izvesni Aždaja i Kosta, došli su u selo 11.10.1991. Oni su bili stalno pored optuženog Devetaka. Oni su vršili zločine. Pored njih, zločine su činili meštani Srbi iz osvete. Vojska je čuvala stražu. Vojska nije znala za zatvore, niti su se sastanci održavali kod vojske. Meštani su sve organizovali, oni su se pitali za sve. Niko od dobrovoljaca nije znao gde ko od Hrvata stanuje. Optuženi je video da je selo bombardованo i pre napada 10.10.1991. Kuće nisu paljene. Od bačenih bombi kuće su bile pocrnele i žute ali nije bio izgorelih kuća. Optuženi je bio u Lovasu do 5.11.1991. i do tada katolička crkva nije bila uništena.

Tog 11. 10.1991. kada je došla ta druga grupa dobrovoljaca, neko je pucao, pa su oni uhapsili braću, Darku i Željka Pavlića. Kod njih su našli jedan kalašnjikov. Počeli su da ih biju još u dvorištu zadruge. Odveli su ih na sprat, ispitivali ih, tukli su ih da priznaju čija je puška. Oni to nisu hteli da kažu čija je. Optuženi je video kada su ih tukli. Posle su braća Pavlić prebačena u zatvor u TO, u podrum.

Optuženi Devetak je 11.10.1991. naredio da Hrvati obeleže svoje kuće belim čaršafima i da drže kuće otključanim. Poslao je dobošara da ide selom i poziva Hrvate da to urade.

Komanda je bila u jednoj većoj kući, na ulazu u selo. Tu su se održavali sastanci na koje su dolazili komandant sela, optuženi Devetak, komandir policije i komandant TO. Na početku, komandir policije je bio Milorad Vorkapić pa su ga Srbi ubili. Ljuba Jelić je bio komandant TO do 19.10.1991. a posle njega je bio Milan Radojičić. Kuća je imala podrum koji je neko vreme služio kao pritvor. Zatvori su se nalazili još u Mesnoj zajednici i u zadruzi. Potpukovnik Dimitrijević nije znao za zatvore. Dobrovoljci su morali stalno da premeštaju zatvorenike da ih vojska ne bi videla. Prvi vojnik koga je optuženi je privodio Hrvate po nalogu Devetaka i Devčića. Sa njim je išao neki meštanin, da pokaže gde živi taj Hrvat koga treba da privede.

Dana 12.10.1991. dobrovoljci su našli dve kasete sa snimljenom pobedom i proslavom HDZ-a. Devetak im je naredio da uhapse maloletnu Snežanu Krizmanić, koja je vodila program na toj proslavi. Doveli su je u kuću gde su bili smešteni dobrovoljci. O tome je oobavestio Devetaka i ovaj mu je rekao da je ispituju i da ona izdiktira imena Hrvata koji se vide na kasetama. Kada se vraćao iz komande sreća je optuženog Radojčića koji je bio ljut i besan što dobrovoljci maltretiraju i prete Snežani noževima, jer je on poznavao njenu familiju. Nikolaidis mu je rekao da će pokušati da mu pomogne - izveo je Snežanu napolje i predao je optuženom Radojčiću. Istoga dana video je Snežanu u komandi. Devetak i drugi su gledali kasetu i Snežana im je govorila ko je ko. Posle gledanja kasete, Devetak je naredio Nikolaidisu da odvede Snežanu u kukuruz i ubije je. On to nije htio da učini nego je odveo kući, njenoj majci, koja se plašila da će Snežana, posle odavanja imena, imati problema sa Hrvatima. Zamolila je Nikolaidisa da njenu čerku izvede iz sela. Sutradan su iz sela krenuli Nikolaidis, komandant TO Ljuba Jelić i poveli su Snežanu. Prema optuženom, Snežanu je silovao Aždaja, koji mu je rekao da je bolje što ju je silovao nego da je ubio, kako mu je Ljuban Devetak naredio. Optuženi Nikolaidis je jednom prilikom dobio nalog od Lubana Devetaka da sa Nikolom Vukovićem prebije jedan bračni par, i to više ženu nego muža. Oni su stanovali u drugoj ili trećoj kući od komande.

Uveče 17.11.1991. dobošar je pozvao Hrvate, od 18 do 65 godina, da se okupe u centru sela, kod komande. Ljuban Devetak je dao neki papir dobošaru koji je ovaj čitao, pozivajući Hrvate da se okupe. Iz centra ih je Darko Perić sa dva boksera, tako su svi zvali tu dvojicu njegovih vojnika, odveo prema zadruzi. Nikolaidis je mislio da idu da rade.

Ujutro 18.10. 1991. optuženi je došao u zadrugu i video je Devetaka, Devčića i Perića na terasi. Jedna grupa Hrvata je stajala u dvorištu a druga je sedela na klupama. Privedene Hrvate tukli su Pera, Kosta, Aždaja, Nikola Vuković i par vojnika iz Perićeve grupe. On nije tukao Hrvate. Čim je ušao u dvorište, Nikolaidis je video da Petronije ubada nožem jednog Hrvata. Ukupno je možda 10 Hrvata uboo nožem. Zbog toga mu je Devetak naredio da skloni Petroniju. Hrvati su vođeni na sprat, levo u trpezariju, i tu su ispitivani. Ljuban Devetak je potom naredio optuženom i još nekim dobrovoljcima da tridesetak Hrvata, koje je on izdvojio, odvedu u Mesnu zajednicu, gde ih je prihvatio Ljuba Jelić, komandant TO. Posle par sati optuženi je čuo da su Hrvati koji su ostali u zadruzi odvedeni na minsko polje, gde ih je 20 poginulo. O odvođenju Hrvata na minsko polje dogovorili su se optuženi Ljuban Devatak i Darko Perić. Devetak je jedini bio u selu kada je postavljeno to minsko polje, 12.10.1991. On je komandirima dobrovojaca rekao gde se nalazi to minsko polje dok su dobrovoljci samo znali da je minsko polje okolo sela. Preživeli su dovedeni u zatvor u Mesnoj zajednici. Devetak je najpre naredio optuženom Nikolaidisu da odvede doktora u zatvor da ukaže pomoći ranjenicima, što je ovaj učinio, ali je doktor rekao da mu je potreban operacioni sto. Potom je Ljuban Devetak naredio da se ranjenici sklone jer dolazi neki novi pukovnik, koji treba da zameni potpukovnika Dimitrijevića, a on je strog oficir i ne sme da vidi ranjenike u takvom stanju. Devetak je pozvao optuženog Petronija da skloni ranjenike i nakon toga Ljuba Jelić je predavao po

dvoje, troje a Petronije, Kosta i meštanin Novaković su ih stavljali u kola i odvozili nekuda. Ta naredba da se ranjenici sklone značila je da se ubiju.

Istog dana, 18.10.1991. braću Pavlić i Stipu Dolačkog su iz zatvora u komandi izveli Devetak i Devčić i dali ih Petroniju. On je sa njima otišao prema Mesnoj zajednici a тамо су bili Kosta, meštanin Novaković, Aždaja i Ljuba Jelić. Optuženi je otišao prema groblju, gde je bio punkt vojske sa tenkom. Dok je išao pored njega su prošli u dvoja kola Kosta, Aždaja, Petronije i meštanin Novaković. Kada je stigao na groblje, zatekao je Petronija pored kapele. Čula se pucnjava i napolje su izašli Kosta, Aždaja i Novaković. Optuženi je ušao u kapelu i video braću Pavlić i Dolačkog mrtve. Vratio se nazad i pitao je Devčića šta će da kaže ženi Stipe Dolačkog, kojoj je obećao da će ga dovesti kući, a on mu je rekao da ne treba da se pravda jer je on svašta radio Srbima. Optuženi Nikolaidis poriče da je učestvovao u odvođenju pomenute trojice, kako je u istrazi rekao svedok Ljuba Jelić.

Devetak je Nikolaidisu takođe naredio da ubije Hrvaticu Ivanku Perić, čiji je otac bio uhapšen i predat vojnim vlastima koji su ga transportovali u logor u Begejcima (Srbija). On to nije uradio.

Dok je boravio u Lovasu, do 2.11.1991. optuženi Nikolaidis je video da su Hrvati morali svakodnevno da se okupljaju ispred zadruge. Odatle su muškarci vođeni na muške poslove a žene su brale grožđe. Pratili su ih dobrovoljci pod oružjem.

Pitanja punomoćnika

Na pitanje punomoćnika Todorovića da li je optuženi obavestio Devetaka da su on i Nikola Vuković izvršili zadatak da prebiju ženu i njenog supruga, optuženi Nikolaidis je razjasnio da je informisao Devetaka da je on prebio tu ženu iako je ustvari nju tukao Nikola Vuković.

Na pitanje punomoćnika Todorovića, optuženi Nikolaidis je vrlo odlučno rekao da niko od povređenih Hrvata [odvojenih u zadruzi i odvedenih u zatvor u Mesnoj zajednici] nije preminuo od rana već su streljani.

Takođe na pitanje punomoćnika Todorovića optuženi je rekao da je Ljuban Devetak uglavnom nosio uniformu.

Optuženi je na pitanje Nataše Kandić odlučno potvrdio da je naredba „skloniti“ ili „odvesti u kukuruz“ značila ubiti. Takođe je na njeno pitanje razjasnio da je odmah nakon ubistva braće Pavlić i Stipe Dolačkog pitao Devetaka i Devčića zašto je ubijen čovek koga su mu davali da ga iz zatvora vodi kući i koji je trebalo da bude oslobođen a obojica su mu odgovorila da je Dolački u Vukovaru klapo i ubijao Srbe.

Iz odbrane optuženog proizlazi da je posle uspostavljanja srpske kontrole u Lovasu faktičku vlast u selu imao Ljuban Devetak, koji se javno deklarisao kao komandant sela. Vojska je držala stražu izvan sela. Dobrovoljci nisu poznavali meštane. Njima su naredbe za privođenje, zatvaranje i ubijanje davali Ljuban Devetak, Milorad Vorkapić i Milan Devčić.

Komentar:

Glavni pretres je pratilo osam članova porodica oštećenih iz Lovasa, posmatrač Centra za mir, nenasilje i ljudska prava i posmatrač Žena u crnom.

Glavni pretres: 18. 04. 2008.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

Saslušanje optuženog Petronija Stevanovića

Optuženog je pozvao jedan drug iz formacije *Dušan Silni* da idu kod Mirka Jovića jer je hitno da se ide na ratište. Otišao je u stranku [SNO] i tamo je Jović održao govor dobrovoljcima, rekavši da je u pitanju opasan posao, da je u okruženju jedno naselje, da treba da se oslobole žene i deca, da će sarađivati sa vojskom i da će im komandant biti Ljuban Devetak. On [Ljuban Devetak], koji je takođe bio na sastanku, rekao im je „ako uspemo, ako da bog dragi da uspemo i uspećemo ili nam nema glava... svaki od mene će da bude nagrađen, lično će ga ja nagraditi.“ Otišli su u kasarnu JNA u Šid po uniforme a odatle su prebačeni u Tovarnik [mesto u Hrvatskoj pod kontrolom Srba]. Slavko Stupar je bio zadužen za dobrovoljce. U Tovarniku posećivali su ih Devetak, Devčić, Vorkapić, Radojčić i drugi. Govorili su im da ništa ne smeju sami, da će tamo [u Lovasu] biti veliki otpor i da sve mora da bude u dogovoru sa vojskom. Devetak je rekao da svi moraju da budu u SMB uniformama a posle, kada osvoje Lovas, svako može da se oblači kako hoće. Još im je strogo rekao da ne bacaju bombe u kuće i podrumе, zato što ima mešovitih brakova. Posle tri, četiri dana rečeno im je da se uveče kreće. Optuženi i ostali dobrovoljci zadužili su bombe, oružje i municiju. Odvezli su ih kamionima u neko polje, odakle su pešačili do šest, sedam sati izjutra do ulaza u Lovas. Tu, u nekom kukuruzu, su čekali da vojska ispali 10 granata i da onda ulete u selo. Optuženi je bio u grupi koju su vodili Vorkapić i Krnjajić. Nalazili su se iza silosa kada je oko 6:30 časova počelo granatiranje. Tri granate nisu opalile. Vorkapić i drugi meštani rekli su im da pucaju i da ne dozvole da neko prođe. Pre nego što su ušli u selo naišao je jedan beli *pikap*, punom brzinom, i dobrovoljci su pucali i pogodili ga. Zoljom su pogodili mitraljesko gnezdo na silosu i posle toga odatle ih više niko nije gađao. Išli su od kukuruza prema centru. Sa jednog krova je pogoden jedan dobrovoljac iz Čačka. Sa Nikolaidisom ga je uneo u jednu kuću i tu je taj umro. U podrumu te kuće bilo je puno ljudi i Stupar ih je ispitivao. Optuženi je uzeo pivo iz te kuće i ne zna šta se kasnije događalo. Ne zna da je ženi iz te kuće neko uzeo novac i zlato. Seća se da je popodne ispred zadruge video tu ženu i ljude iz podruma, neki kombi i ta žena je pokazivala Devetaku na Nikolaidisa da joj uzeo novac. Devetak je utrpao tu ženu i ljude iz podruma u taj kombi za Tovarnik, govoreći „ajde, ženo božja, kaki on, koji on“. Dok su išli ulicom optuženi je bacio bombu na jedan čardak odakle ih je neko gađao. Jedni su išli sa jedne a drugi sa druge strane. Zviždalo je sa svih strana. Bacio je bombu i u jedno dvorište. Meštani su išli po kućama Hrvata koji su nekoliko dana ranije ubili 12 vojnika u blizini Lovasa, kod skretanja za Tovarnik i oteli jedan tenk. Optuženi nije video nijednog pripadnika ZNG. U borbama su zarobili troje, četvoro i druga grupa je zarobila još četvoro, petoro Hrvata. Sve su ih odveli u SUP ili mesni zajednicu. Tu su ih malo išamarali. Kada su stigli pred mesnu zajednicu Ljuban Devetak je bio tam. Zarobljene Hrvate su kamionom odmah odvezli u Tovarnik. Optuženi je bio u pratinji. Prilikom napada nijedan Hrvat nije ubijen. Optuženi je ispred zadruge video jednog čoveka koji je stradao od granate. Ispod zadruge, u jednom dvorištu, video je jednog muškarca i ženu, koji su takođe stradali od granate. Tog prvog dana prilično je Hrvata bilo pritvoreno. Srbi su se veselili. Uveče je stigla vojska iz Valjeva, transporteri i tenkovi. Devetak je rekao optuženom i drugim dobrovoljcima da ih rasporede oko sela. Rasporadili su ih kod groblja. Optuženi i drugi dobrovoljci bili su pri

policiji, ako zatreba da privedu ili saslušaju nekoga. Ljuban Devetak je naređivao da dovedu nekoga, da se pretrese neka kuća. To su radili drugi dobrovoljci a optuženi je uvek bio pored Devčića, Vorkapića i Radojčića - ako zatreba da nešto uradi. Devčić i Radojčić su stalno bili zajedno. Devetak je bio glavni, on je bio komandant.

Sledećeg dana, 11.10.1991. u selo je stigla druga grupa dobrovoljaca, oko dvadesetak. Oni su iz Kačareva. Došli su sa kokardama. Jednog su zvali *Vojvoda*.

Kaseta je prikazana 12.10.1991. uveče. Bili su prisutni optuženi Devetak, Devčić, Radojčić, Vorkapić, Krnjajić, i dobrovoljci, Nikolaidis, Petronije, blizanci iz Prijepolja i drugi. Srbi meštani su pokazivali ko je od Hrvata na kaseti učestvovao u zločinima, koga treba privesti, ispitati. Kada su dobrovojci doveli te Hrvate malo su ih šamarali. Pustili su im kasetu. Optuženi ih je udarao palicom po nogama. Devetak i Devčić su odvojili one koji su učestvovali u progonu Srba i rekli dobrovoljcima da ih odvedu u zatvor u mesnoj zajednici. Druge su pustili. Sledеćeg dana uhapsili su braću Pavlić.

Optuženi nije išao po kućama da privodi. To su radili drugi dobrovoljci i sa njima je uvek išao meštanin, da pokaže kuću. Dovodili su ih u zadrugu u pritvor a onda je Devetak odlučivao šta će sa njima, da li ih treba odvesti u Tovarnik ili u Šid. Pritvorenike u zadruzi prvo je čuvao Nikolaidis a posle i Aždaja. Formirane su straže, koje su čuvale pritvorenike i u zatvoru u mesnoj zajednici. U kući gde je bila policija postojao je zatvor. Tu su Devčić i Radojčić ispitivali Hrvate. Povremeno su dozvoljavali da dobrovoljci udare nekoga pa su im onda naređivali da izađu napolje, a onda su ih plašili, ako ne priznaju da će pozvati natrag dobrovoljce. Devetak, Devčić, Vorkapić i Radojčić imali su zajedničku kancelariju u kući gde je bila smeštena policija.

Dana 13.10.1991. optuženi je spavao u policiji, čuao je neke aggregate. Ujutru je došao Ljuban Devetak, vikao je na optuženog da ne rade ništa a da Hrvati po celu noć pucaju. Tražio je da se uhapse. Tražio je od Vorkapića da organizuje da se uhvate ti koji pucaju. Rekao mu je da paze da je vinograd miniran. Vorkapić je optuženog poslao da skupi dobrovoljce. Rekao im je da idu napred desnom stronom, da prođu vinograd i da paze da ne upadnu u klopku. Vodio ih je oficir. Zauzeli su neke položaje a onda su doveli tog bliznaka i još druge Hrvate koji su poznavali te koji su pucali. Zvalu su ih po imenu da se predaju, i taj blizanac je dozivao brata. Niko se nije odazivao. Posle se čula detonacija i galama. Oficir im je rekao da je neko naleteo na minu. Optuženi je bio iza brda. Očekivali su da će Hrvati doći iza brda da se predaju a oni su sišli sa druge strane i jedan je mahao krpom i vikao da se predaju. Bilo ih je sedmoro. Krenuli su napred a dobrovoljci za njima. Idući za zarobljenicima, optuženi je video da su troje, četvoro bili zagrljeni, da su čopali. Kada su došli kod zadruge, ranjene su odveli u podrum u policiji a ostale zarobljene u zadrugu. Tu ispred milicije optuženi je video Devetaka, Devčića, Radojčića, Kosijera, Aždaju i druge. Devetak je pozvao Petronija i rekao mu da ode i skloni ranjene. On nije znao šta da radi sa njima i onda je Nikolaidis rekao da će se opobrinuti. Rekao je Vorkapiću da doveze kola do podruma i onda su Stupar i Nilolaidis ubacili četvoricu ranjenika u kola i odveli ih u zadrugu. Devčić i Radojčić su stajali ispred milicije i posmatrali kada su ranjenici izvedeni iz zatvora. Optuženi ne zna šta su uradili sa njima, da li su ih ostavili u zadruzi, pustili kućama ili nešto drugo. Devetak je bio jako ljut na optuženog, pozvao ga je da se razduži i da ide kući. On i Devčić išli su sa njim do Tovarnika. Išli su na neki sastanak. Na rastanku Devetak je Petroniju dao dosta novca.

Optuženi poriče da je koristio nož i njim ubadao zatvorene Hrvate. Nije tačno da je nožem ubio Zlatka Tomu i Boška Bođanca. Nije nožem šišao Josipa Turkalja. Optuženi Devčić mu je rekao da ga vodi na šišanje, što je učinio i posle toga je pokazao Devčiću kako je Turkalj ošišan. Optuženi nije ubio Đuru Antolovića dva puta u nogu, niti je bacio bombu u njegov podrum, kako je on rekao pred istražnim sudijom.

Pitanja punomoćnika

Punomoćnici su svojim pitanjima razjasnili da se dobrovoljcima u Tovarniku, pre polaska u napad na Lovas, obratio optuženi Ljuban Devetak rečima: „...momci, braćo, nemoj da se bojite ništa, vojska će da nam pomogne, nemoj da napadate, i niko da opali metak dok ne bude 10 granata palo. Kada bude deseta, onda punom brzinom uleći, samo da vam zaklon ne uhvate.“

Optuženi je na pitanje punomoćnika razjasnio da je vojska vršila raspoređivanje boraca za napad na Lovas u tri grupe, i da je u tome učestvovao Ljuban Devetak.

Suđenje prate šest članova porodica žrtava iz Lovasa, posmatrač Žena u crnom i posmatrač Centra za mir, nenansilje i ljudska prava iz Osijeka.

Glavni pretres: 21, 22. i 23 04. 2008.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

Branilac optuženog Devetaka, Devčića i Bačića ponovo je tražio da Veće udalji iz sudnice punomoćnicu oštećenih Natašu Kandić, jer će je odbrana pozvati za svedoka. Veće je odbilo predlog. Zatim je branilac Radojičića advokat Gradimir Nalić tražio da se Nataša Kandić udalji iz sudnice jer će biti pozvana kao svedok. Sud je doneo rešenje da će naknadno odlučiti o tom predlogu.

Odbojna optuženog Ljubana Devetaka

Optuženi je razumeo optužnicu i ne oseća se krivim ni po jednoj tački optužnice. Rođen je u Lovasu, gde je završio osnovnu školu. Godine 1981. napravio je kuću u Lovasu, sa namerom da tu živi kao penzioner. Pre početka rata otvorio je firmu u Novoj Pazovi [Srbija], gde je u to vreme živeo. Po izbijanju rata uključio se u pružanje pomoći srpskom narodu u Hrvatskoj. Sa još nekim prijateljima osnovao je Srpsku demokratsku stranku Krajine (SDS Krajine), koja je delovala lokalno. Predsednik je bio Branko Krneta iz Nove Pazove. Kasnije je osnovana SDS Krajine na nivou Srbije, čiji je predsednik bio dr. Velimir Branković, direktor fabrike *Galenika*. Optuženi se uključio u rad stranke na nivou Srbije.

U septembru 1991. kod optuženog Devetak počele su da stižu izbeglice iz Hrvatske. Najpre rođaci iz Vukovara. Potom dolazi njegov kum pokojni Milorad Vorkapić, njegov brat Milan zvani Trndo, zatim optuženi Milan Devčić i Željko Krnjadić sa porodicama. Početkom septembra 1991. svi su oni otišli u Šid i uključili su u pripreme JNA za napad na Tovarnik, koji je 20.09.1991. stavljen pod kontrolu JNA. Sutradan je optuženi otišao sa suprugom u Tovarnik da obide nećaka Devčića, Krnjadića i Milorada Vorkapića. Išao je u Tovarnik još dva puta.

Optuženi Devetak upoznao je Mirka Jovića i druge funkcionere SNO u septembru 1991. Sretao ih je u kafani *Oaza mira* u Novoj Pazovi, čiji je vlasnik bio brat Branka Krnete. Nikada nije išao u stranku.

Devetak nije organizovao prikupljanje dobrovoljaca za napad na Lovas. Znao je da je Milorad Bastaja u SNO bio zadužen za prikupljanje dobrovoljaca. Nije bio informisan o potrebama za ratište - hrani, ljudstvu i opremi. Ni sa kim nije razgovarao o napadu na Lovas. Dobrovoljci su došli u Tovarnik nekog od dana između 4. i 7.10. 1991. autobusom fabrike *Galenika*. On ih je sačekao u centru Nove Pazove. Sedeo je sa dobrovoljcem Đorđevićem iz Arilja, koji je poginuo za vreme napada na Lovas. Kada su stigli u Tovarnik optuženi je razgovarao sa pukovnikom Dušanom Lončarom, komandantom Druge gardijske brigade. Nisu razgovarali ništa konkretno o napadu na Lovas, sem što mu je pukovnik Lončar rekao da pregovori sa Hrvatima iz Lovasa nisu uspeli i da će se morati ići u oružani napad na selo. Pukovnik Lončar je zamolio Vorkapića i Krnjajića da prikupe što više dobrovoljaca iz SNO za napad na Lovas, posebno one koji su učestvovali u napadu na Tovarnik. Posle tog razgovora Devetak se autobusom vratio u Beograd, gde je u to vreme stanovao. Ponovo je došao u Tovarnik 10.10. 1991. u podnevnim časovima, sa Mirkom Jovićem, komandantom formacije *Dušan Silni* i njegovim saradnikom Miloradom Bastajom. Primio ih je pukovnik Dušan Lončar, koga je tom prilikom upoznao sa Mirkom Jovićem. Pukovnik ih je obavestio da je Lovas oslobođen i istakao je ulogu dobrovoljaca SNO. Dao im je *pincgauer* sa vozačem da idu u Lovas. U selo su stigli posle 19:00 časova. U centru sela, pred zadrugom, zatekli su jedan tenk, oko koga je stajalo deset dobrovoljaca i meštana. Optuženi je otišao sa Mirkom Jovićem u svoju kuću da prespavaju. Na ulici je video telo Hrvatice Kate Pavličević. Bila je pogodjena metkom u čelo. Sutradan ujutru obišao je svoje dve sestre i idući kroz selo video je bele čaršafe na pojedinim kućama a i neke ljude koji su nosili bele trake na rukavu.

Ispitivanje optuženog i predočavanja

U vezi sa navodima optužnice da je organizovao okupljanje članova i simpatizera SNO, da je učestvovao u formiranju jedne dobrovoljačke jedinice, koju su sačinjavali meštani Lovasa i pripadnici odreda *Dušan Silni*, da je njima preneta neistinita informacija da u Lovasu ima hrvatskih oružanih snaga, optuženi je negirao svoje učešće u organizovanju te jedinice; znao je da SNO ima dobrovoljce i da je Milorad Bastaja, član te stranke, zadužen za organizovanje dobrovoljaca; o potrebama za ratište, u ljudstvu, opremi i hrani, ništa nije znao, i ni sa kim nije o tome razgovarao.

Optuženi je poznavao pukovnika Dušana Lončara od ranije, pošto su im supruge zajedno radile u Domu zdravlja u Osijeku. O napadu na Lovas nije se dogovarao sa Lončarom, sem što mu je on, kada su se videli u Tovarniku, između 4. i 7.10.1991. godine, rekao da pregovori sa Hrvatima iz Lovasa nisu uspeli i da se mora organizovati napad na selo. Kada ga je video 10.10.1991. godine u podnevnim satima, pukovnik Lončar ga je obavestio da je Lovas oslobođen.

Predsednica Veća je optuženom predočila iskaz svedoka Lončara iz istrage da je tražio pomoć vojske za napad na Lovas, našta je optuženi odgovorio da to nije tačno. On je negirao da je držao govor u sedištu SNO u Novoj Pazovi, prilikom polaska dobrovoljaca

za Tovarnik, kako je tvrdio Petronije Stevanović; da je govorio da je srpstvo ugroženo; da

je nudio novac za učešće u napadu; da je u Tovarniku svakog dana posećivao dobrovoljce; da im je rekao da se napad odlaže dok JNA ne bude spremna, kao i da se dogovorio sa pukovnikom Lončarom da vojska ispali nekoliko granata pre nego što dobrovoljci krenu u napad.

Negirao je da je prikupljaо dobrovoljce za napad na Lovas, kako je optuženi Radojčić rekao u istrazi. Za izjave svedoka Ljubomira Jelića, Slavka Stupara i Nikice Glavočevića, date u istrazi, da je od 4. do 10.07.1991. bio u Tovarniku, da je o napadu vodio razgovore sa vojskom, objašnjavaо dobrovoljcima zašto se napad odlaže i da će vojska najpre ispaliti granate na selo, rekao je da su neistinite. Negirao je da je Slavka Stupara postavio za komandanta napada na Lovas.

Dana 11.10.1991. optuženi je u centru sela upoznaо kapetana Veljovića koji je rekao da ga je vojska poslala za komandanta sela. Od pukovnika Lončara je dobio raspored da sa jedinicom dođe u Lovas. Optuženi je pokazao kapetanu Veljoviću rešenje Vlade SAO Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema da je imenovan za VD direktora zadruge. Rekao je kapetanu Veljoviću da je narod zbumen i da treba da se obrati građanima. Veljović je predložio da se optuženi Devetak obrati i da kaže da ga je vojni komandant postavio za civilnog komandanta sela, da je uvedena vojna uprava i policijski čas, da traži od građana strpljenje dok se stanje u selu ne dovede u redu. Našli su dobošara Šelebaja koji je dobovao da se ljudi okupe i optuženi im je saopštio sve ono što se dogovorio sa kapetanom Veljovićem. To obraćanje trajalo je desetak minuta.

Optuženi nije faktički obavljao dužnost civilnog komandanta sela. Posle održanog govora prošao je kroz selo i video da je proradila kancelarija Mesne zajednice, kao i policija i TO. Smatrao je da i on treba da organizuje svoj posao u zadruzi. Saznao je da je prilikom napada ubijeno oko 20 ljudi. Uveče je razgovarao sa kapetanom Veljovićem o tome šta treba da urade narednih dana. Dogovorili su se da odu kod pukovnika Lončara i traže vreće za sahranjivanje poginulih, rovokopač za kopanje grobnice i uniforme SMB za ljudе koji će voziti tarktore i kombajne. Sahranjivanju stradalih nisu prisustvovale porodice.

Formiranje civilne vlasti

Za zadrugu je bio nadležan Ljuban Devetak. Za Mesnu zajednicu je bio zadužen Đuro Prodanović. Komandir policije je bio Željko Krnjajić a od 11.10.1991. Milorad Vorkapić. On je poginuo 23.10.1991. Misli da je optuženi Devčić, nakon pogibije Vorkapića, par dana vršio službu komandira policije a onda je policiju preuzeo MUP Srbije. Ministar unutrašnjih poslova Vlade SAO Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema Boro Bogunović je postavljao komandire policije. Komandant TO je bio Milan Radojčić. Optuženi nije učestvovao u postavljanju komandanta TO i komandira policije.

Sastanci vojne i civilne vlasti održavali su se svake večeri u prostorijama Mesne zajednice. Kapetan Veljović je u svojoj izjavi u istrazi rekao da je tim sastancima rukovodio Ljuban Devetak, međutim on tvrdi da je sastancima predsedavaо kapetan Veljović.

Dobrovoljci

Optuženi nije izdavaо naredbe Zoranu Obrenoviću zvanom Aždaja, koji je rukovodio dobrovoljcima, kako tvrde svedok Nikola Vuković i optuženi Petronije Stevanović.

Posebno negira da je on bio komandant optuženom Stevanoviću, kako on tvrdi u svojoj odbrani.

Zatvori

Optuženi je 12.10.1991. godine, prilikom obilaska zadruge, saznao da su 10.10. 1991. uveče iznad radionice, u prostoriji gde su ranije držani rezervni delovi za mašine, dovedeni Hrvati. To je saznao od Milana Miljkovića ali mu on nije rekao ko ih je zatvorio. Plašio se da priča jer mu je žena bila Hrvatica. Optuženi je 11.10. 1991. noću spavao u zadrizi ali nije zno da ima zatvorenih ljudi u toj prostoriji iznad radionice.

Policija je bila smeštena u dvospratnoj kući Hrvata Bore Kesera. Tu je bilo sedište vojne komande i stanica policije. Ljuban Devetak je tu preselio svoju kancelariju 21.10.1991. dok je svedokinja Marija Đaković u istrazi tvrdila da je optuženi imao kancelariju u toj kući još 11.10.1991. U toj kući, u podrumu, pukovnik Subotić je 11.10.1991. otvorio zatvor. Došao je u džipu, sa desetak vojnih policajaca u novim šarenim uniformama i opasačima..

Postojao je zatvor u podrumu mesne zajednice. Optuženom je Milan Radojčić [optuženi] rekao da taj zatvor drži vojska. Za taj zatvor saznao je kada je došao kuvar Slobodan da trebuje hranu.

Zatvaranja i saslušanja

Nije naređivao zatvaranje Hrvata, njihova saslušanjā, mučenje i telesna povređivanja. Negira navode optuženih Stevanovića i Nikolaidisa, i svedoka Stojana Ilića, da su oni po njegovom nalogu dovodili Hrvate u komandu a da su ih potom saslušavali on i optuženi Devčić.

Izdavanje naredbi za ubijanje

Predsednica Veća je predočila optuženom da optuženi Nikolaidis u svojoj odbrani navodi da mu je naredio da pronađe Hrvaticu Snežanu Krizmanić i dovede je da izdiktira imena Hrvata sa proslave HDZ-a, a potom da je od njega zahtevao da ubije tu devojku. Optuženi nije poznavao pomenutu devojku, dok je sa njenim ocem imao vrlo korektne odnose. Nije gledao video kasete sa skupova HDZ-a i nije naredio privođenje Hrvata koji se vide na tim kasetama. Za te kasete je saznao posle događaja na minskom polju.

Negira da je sa Milanom Radojčićem i Milanom Devčićem sastavljao spiskove Hrvata za likvidaciju, kako se navodi u optužnici. Predsednica Veća je optuženom predočila iskaz svedoka Ljubomira Jelića da je pre dolaska pukovnika Kovača, koji je zamenio kapetana Veljovića, naredio Stevanoviću da skloni neke privedene Hrvate, što je svedok razumeo kao naredbu za likvidaciju. Optuženi tvrdi da to nije istina.

Uvođenje prinudnog rada

On nije uveo prinudni rad za Hrvate, kako tvrdi tužilac. Ljudi su sa zadovoljstvom prihvatali poziv za rad jer je trebalo da se sakupi letina i obezbedi hrana za ljude i stoku. Poziv za rad je oglašavan dobovanjem preko dobošara. Ljudi su se okupljali kod zadruge. Pritvoreni Hrvati nisu išli na rad. Radili su i Srbi. Ljudi su išli na rad pod oružanom pratnjom dobrovoljaca.

Bele trake

Nije naredio Hrvatima da na svoje kuće postave bele plahte i da oko rukava vežu bele trake, kako se navodi u optužnici. On je video bele plahte i trake 11.10.1991. u jutarnjim satima, kada je prolazio kroz centar sela. Zna da su bele trake korišćene nakon osvajanja Tovarnika i da je taj metod prenet i u Lovas.

Minsko polje

Optuženi nije dolazio 17.10.1991. uveče u zadrugu niti je bio na sastanku na kojem je potpukovnik Dimitrijević saopštio odluku da 18.10.1991. treba da se okupe Hrvati od 18 do 65 godina i da se formira radni vod radi pretresa terena odakle su delovale hrvatske formacije. Nije bio na pomenutom sastanku niti je znao za odluku o formiranju radnog voda. Nisu tačni navodi svedoka Tomislava Šelebaja da je on čitao naredbu o okupljanju Hrvata sa potpisom optuženog Devetaka. Optuženi zna da je potpukovnik Dimitrijević napisao na papiriću naredbu o okupljanju, koju je prepisao Đura Prodanović i dao dobošaru Šelebaju. Optuženi negira navode svedoka Vlada Bošnjakovića, Josipa Kuvajdžića, Ivana Mujića, Stjepana Peulića i Ljubomira Solakovića da je on još 17.10.1991. izdvojio Hrvate za radni vod [radi pretresa terena] i da je saslušavao privedene Hrvate.

Ako je bio 17.10. uveče na sastanku u zadruzi, to je moglo biti samo u delu o radnim izveštajima i informacijama, kada je i on referisao o svom radu.

Dana 18.10.1991. ujutru došao je u zadrugu i zatekao haos. Video je da dobrovoljci maltretiraju privedene Hrvate, da ih bodu nožem i udaraju raznim predmetima. Obratio se Darku Periću za pomoć a ovaj ga uputio na potpukovnika Dimitrijevića. Našao ga je u školi i on mu je odobrio da uzme vojнике. Nije mu ništa rekao o malteriranju privedenih Hrvata jer nije bio nadležan za dobrovoljce. Sa vojnicima se vratio u zadrugu i uspeo je da jedan broj Hrvata izvuče iz radnog voda. Potom je otišao u Sremsku Mitrovicu. Nije bio prisutan kada je vod Hrvata odveden na minsko polje.

Optuženi nije znao lokaciju na kojoj je postavljeno minsko polje, mada se pričalo da JNA postavlja minsku polja.

Za pogibiju Hrvata na minskom polju saznao je kada se vratio iz Sremske Mitrovice. Iako je u povratku prošao pored polja sa detelinom nije video da se tamo nešto desilo. Od Devčića i Radojičića je saznao za pogibiju Hrvata. Ručao je sa potpukovnikom Dimitrijevićem i kapetanom Veljovićem u školi, i razgovarali su o pogibiji Hrvata. Optuženi je rekao potpukovniku da je u Lovasu napravio mali Jasenovac. Kapetan Veljović je klimnuo glavom, u znak slaganja, i rekao da su ljudi izvedeni u minsko polje. Potpukovnik Dimitrijević je uzeo svoju torbicu i izleteo napolje.

U vezi sa događajem na minskom polju pukovnik Dušan Lončar pozvao je potpukovnika Dimitrijevića i Ljubana Devetaka da dođu kod njega. Poslao je vozilo po njih. Optuženi Devetak nije prisustvovao razgovoru između Lončara i Dimitrijevića. Pukovnik Lončar mu je rekao da mu je dragو što nema ništa s tim događajem.

Predsednica Veća je podsetila optuženog da se u sudskim spisima nalazi Izveštaj komande Druge proleterske gardijske brigade upućene Prvoj proleterskoj, u kojem načelnik piše da je komandant sela Ljuban Devetak bez odobrenja komandanta jedinice TO vršio razminiranje minskih polja. Optuženi je to prokomentarisao rečima da je „prikrivanje počelo od prvog dana“.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Na pitanje advokata Todorovića optuženi Devetak je izneo da su Srbi bili obavešteni unapred da će JNA granatirati Lovas i zato su se svi sklonili u podrume pre nego što je počelo granatiranje. Unapred se znalo u koja hrvatska dvorišta i kuće treba baciti bombu i koje kuće pripadaju funkcionerima HDZ-a. To govori da su dobrovoljce vodili lokalni Srbi i da su im davali podatke koje oni sami nisu mogli znati.

Na pitanje Nataše Kandić, optuženi je tvrdio da su i Srbi išli u berbu kukuruza i obavljali druge poslove oko letine ali nije mogao da navede ime nijednog Srbina. Na njeno pitanje odkle mu saznanje da je JNA imala plan da osvoji Lovas, optuženi je rekao da je reč o njegovom ličnom znanju da je sa vojnog aspekta za JNA bilo važno da na teritoriji između Šida do Vukovara, gde je vodila rat, uspostavi kontrolu.

Optuženi je na pitanje Nataše Kandić rekao da je ulazio u prostorije SNO u Pazovi, dok autobus za dobrovoljce nije stigao, da se pozdravi sa Mirkom Jovićem, iako je pre toga tvrdio da nije bio u stranci kada su dobrovoljci krenuli za Tovarnik.

Na insistiranje Nataše Kandić optuženi je izneo da je iz voda za pretres terena izveo one Hrvate koji su ranije radili u mehanizaciji i znali da rukuju traktorima i kombajnima jer je sezona branja kukuruza bila počela.

Komentar:

Sudjenje su pratili četiri člana porodica žrtava iz Lovasa, monitor Centra za mir, nenasilje i ljudska prva iz Osijeka. Sudjenje je pratio i Žena u crnom.

Glavni pretres: 24. 04. i 13. i 14. 05. 2008.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

Odbojna optuženog Milana Đevčića

Svedok je do rata radio u SUP-u Vukovar [MUP Hrvatske], gde je pobedom HDZ-a došlo do netrpeljivosti po nacionalnoj osnovi. Otac mu je Hrvat a majka Srpskinja. Još kao radnik MUP-a Hrvatske svedok je radio za Službu Državne bezbednosti Srbije. Dostavljao je podatke o aktivnostima HDZ-a i funkcionerima te partije. Tesno je saradivao sa načelnikom policije u Šidu Neđom Makijevićem. Napustio je posao i Vukovaru u martu 1991. jer mu je neko javio da će biti likvidiran. Optuženi je pre odlaska u Srbiju, često išao u Lovas, gde su mu živeli roditelji. Prolazio je preko punktova i straža koje su orgaizovali Hrvati. Optuženi je najpre otisao kod rodbine u Beograd, gde je ostao do 15.09.1991. Održavao je kontakte sa Željkom Krnjajićem i Miloradom Vorkapićem, koji su već bili prebacili svoje porodice u Srbiju, i živeli su u Staroj Pazovi. Sa njima je otisao u Šid i prijavio se kao rezervista JNA. Zadužio je oružje i uniformu. Učestvovavao je u napadu na Tovarnik, u početku akcije, 20.10.1991. Posle toga svedok je radio na policijskom punktu na prelazu Šid-Tovarnik. Komandir stanice policije u Tovarniku u to vreme je bio Željo Krnjajić. Kompletna vlast [policija i TO] u Tovarniku je bila pod rukovodstvom JNA. U Šidu je Neđo Makijević preporučio optuženog pukovniku Ljubiši Petkoviću, oficiru Vojne bezbednosti, i od tada je optuženi saradivao sa njim tako što je prikupljao i dostavljao mu podatke o članovima HDZ-a iz dobrovoljci pljacički i sa plehom otisli za Srbiju.

a potom predavali pukovniku Slobodanu Subotiću koji je radio u Vojnoj policiji. On je neke nakon saslušanja puštao na slobodu a neke je upućivao u vojni zatvor.

Dok je radio na policijskom punktu počeli su pregovori između Kriznog štaba u Loavsu i JNA. Bilo je tri, četiri sastanka. Na strani Hrvata učestvoivali su Adam Rendulić, pukovnik JNA u penziji Antun Lovrić, Milan Tepavac i Đuro Prodanović a ispred JNA je bio pukovnik Radosavljević ili Petković. Optuženi je od oficira JNA saznao da pregovori nisu uspeli.

Početkom oktobra 1991. optuženi je, kao i drugi iz policije i TO Tovarnik, pozvan u komandu JNA. Tu su bili pukovnik Dušan Lončar, pukovnik Zdravko Kamberi, zatim oficiri Milutinović i Radosavljević, kao i major Milan Vukelić, rodom iz Lovasa. Tom prilikom pukovnik Lončar im je rekao da pregovori nisu uspeli, da Hrvati neće da predaju oružje, „te da nema druge mogućnosti nego da se vojnim putem, vojnom akcijom mora ući u selo Lovas“. On ih je postrojio i rekao da će artilejrija delovati od 6:00 do 8:00 ujutru a nakon toga u selo treba da uđe pešadija radi čišćenja sela. Ispred komande im je podeljeno oružje, svako je mogao da uzme koliko može da ponese i čime je zano da rukuje – municiju, bombe, zolje. Nije pravljena evidencija o tome šta je i kome podeljeno.

Vojni organi imali su saznanja da u Lovasu postoje hrvatske oružane grupe. Svedok je pre marta 1991. dolazio u selo i imao je saznanje da su Hrvati formirali svoje formacije a po imenu je znao Hrvate koji su imali oružje

Napad na Lovas

Akciju je predvodio Željko Krnjajić ali se čitav napad odvijao pod komandom JNA. Ukupno je učestvovalo oko 70 boraca. Vojnim kamionima su krenuli noću između 9.i 10.10. 1991. Išli su asfaltnim putem Tovarnik-Vukovar nekih 2km i zaustavili se na raskršću puta za Lovas. Išli su kroz kukuruzište dva, tri kilometra i oko 1:00 ili 2:00 sata došli su na područje Bečke, gde je bilo prvo odredište, na 1km od sela. Tu su se zadržali do 4:00 sata ujutro. Odatle su se približili selu na oko 300m. Sačekali su da čuju artiljeriju. Podelili su se u četiri grupe, da bi u selo ušli iz četiri pravca. U svakoj grupi je bilo od 15 do 20 ljudi. Optuženi je bio u grupi sa Željkom Krnjajićem, Milanom Radojičićem, Slavkom Stuparom, Dušanom Grkovićem. Išli su ulicom Ivo Lola Ribar, u kojoj su stanovali roditelji optuženog. Druga grupa je išla Mlinskom ulicom. U Mlinskoj ulici su bili Milan Vorkapić zvani Trndo, sa dobrovoljcima iz *Dušana Silnog*. U trećoj grupi su bili Zoran Tepavac i Milorad Vorkapić. Grupu je vodio izvesni Tito iz Bosne. U četvrtoj grupi je bio Ljubo Jorgić, dobrovoljac iz Beograda, koji je radio kao stražar u Okružnom zatvoru u Beogradu. On je kasnije postao komandir policije u Tovarniku. Ta grupa je išla ulicom Dol.

Optuženi Devčić išao je desnom stranom ulice. Otišao je kod roditelja i zatekao ih sa komšijama u podrumu. U svojoj ulici video je telo Ivana Kraljevića.

Oko 20:00 časova došla je vojska sa četiri, pet tenkova. Većina dobrovoljaca već je bila napustila selo - oduzeli su Hrvatima automobile i tehničku robu i otišli za Srbiju. Ostalo ih je svega desetak. Oko 20:00 sati došao je i Ljuban Devatak, sa Mirkom Jovićem i Milaradom Bastajom. Došli su vojnim *pincgaureom*. Njima je Devečić rekao da su dobrovoljci pljačkari i sa plenom otišli za Srbiju.

Uspostavljanje vojne vlasti

Sutradan ujutru, 11.10.1991. pojавио се капетан Veljovioć sa stotinak vojnika. Radojčić je rasporedio војнике на пунктове по ободима села. Devetak je obavestio капетана Veljovića да има мртвих, да их треба сахранити, да је народ узнемiren. Трајио је да капетан Veljović одржи говор и смри ситуацију. Овај је рекао да је боље да Devatak одржи говор и да каже да је он представник села, да не морaju да се боје. Dobošar је позвао Јуде и Devetak је одржао говор. Optuženi nije bio prisutan него је то накандно чуо.

Svu власт у селу имала је JNA. Капетан Veljović је увео војну управу, полицијски час, издавао је пропуснице за излазак из села, водио је састанке шта ће се радити од полјопривредних послова. Pukovnik Slobodan Subotić је комуницирао са капетаном Veljovićem i Devetakom, donosio је одлуке где ће ко бити [на којим функцијама].

Vojna власт је све одређivala. Provođenja i saslušanja су се вршила по инструкцијама високих официра JNA. Неки Hrvati су након сасlušanja привоđeni u војни затвор u Šid. Били су одvedeni u *Slovački dom*, затвор чији је управник био официр JNA Miroslav Živanović. On је касније био командант у логорима u Begejcima i Stajićevu. Optuženi је био у контакту са пуковником Živanovićem, давао му је информације о неким лицима [Hrvatima] из Vukovara. На састанке које је држao пуковник Dimitrijević ишли су Milorad Vorkapić, Milan Radojčić, Ljuban Devetak, Đuro Prodanović iz единице *Dušan Sulni-Borislav Mihajlović* zvani Bata, Zoran Obrenović zvani Aždaja i Slavko Stupar. Svi они су били под комandom JNA. То је саопштио пуковник Lončar, испред комande u Tovarniku, пре полaska u напад на Lovas.

Radna обавеза и полицијски час успостављени су у договору са војним органима. Potpukovnik Dimitrijević је нaredbe javno plakatirao.

Prvi komandir policije je bio Željko Krnjajić. Potom je postavljen Milorad Vorkapić, koji je погинuo od bombe 23.10.1991. Optuženi je постао командир police posle 23.10. 1991.. Postavio га је Boro Bogunović, министар police Republike Srpske. Nakon пар дана, пре него што је JNA освојила Vukovar, MUP Srbije је најпре дошао u Ilok, а затим су формирane stanice police u svim „oslobodenim“ mestima, укључујући Lovas. Komandir stanice police u Lovasu је био Dušan Milošević из Šimanovca [MUP Srbije].

Ispitivanje optuženog

Srbi су били животно угрожени. Posle 2.05.1991. kada су ubijeni hrvatski policajci u Borovu selu, Hrvati су свуда поставили пунктове. Na tim punktovima maltretirani su Zoran i Obrad Tepavac, поконji Milorad Vorkapić i njegov brat Milan iz Lovasa, који су радили u Šidu. Ti punktovi су постојали све до „oslobodenja“ Tovarnika, 20.09.1991.

Pre напада на Lovas, optuženi је два пута видео Ljubana Devetaka u Tovarniku. Nije ga video када је дошао автобусом, са доброволјцима.

Nije prisustvovao сastanicma sa pukovnikom Lončarom ali је био prisutan када је pukovnik Lončar рекао да pregovori nisu uspeli i da nema drugog izbora nego војна акција. On ih је обавестио да постоје snage ZNG u selu. Inače, optuženi је naknadno чуо да су majke Milorada Vorkapića i Zorana Tepavca дошле preko njiva u Tovarnik i da су rekле да у старој школи u Lovasu има stotinak pripadnika ZNG i da има hrvatskih straža.

Optuženi ne зна да ли је неко objašnjavao како треба поступити ако приликом напада дођу у контакт са civilima. U napadu je učestvovalo oko 70 ljudi. Bilo je više доброволјaca

nego meštana ili pripadnika policije. Borci su nosili bele trake radi prepoznavanja. Svi su nosili SMB uniformu koju su zadužili od JNA u Šidu. Svi učesnici napada su bili rezervni sastav JNA. Optuženi kaže: "Obukla me JNA, dala mi oružje i uputila me na pdređeno mesto da se razoružaju ... paravojne formacije". Svi borci su pripadali Drugoj proleterskoj gardijskoj mehanizovanoj brigadi kojom je komandovao pukovnik Dušan Lončar.

Napad na Lovas

Napad je trajao od 8:00 do 15:00 ili 16:00 sati popodne. Prilikom napada, neposredno nadređeni optuženom je bio Željko Krnjajić. On je verovatno komunicirao sa pukovnikom Lončarom. Krnjajić je bio na čelu kolone. Slavko Stupar je bio glavni za dobrovoljce. Raspored kretanja su odredili Krnjajić, Vorkapić i Jorgić. Oni su, kada su stigli u jednu udolinu pre sela, oko 4:00 sati izjutra, rekli ko će u kojoj grupi da ide. Dobrovoljci iz *Dušana silnog* bili su u jednoj grupi, policija i deo TO iz Tovarnika su išli u grupi u kojoj je bio optuženi. U svakoj grupi je bio neko iz sela, zbog poznavanja terena. U grupi optuženog su bili Dušan Grković [lokalni Srbin] i Slobodan Zoraja zvani Boro [lokalni Srbin]. Pravac kojim je išao optuženi [ul.Ivo Lola Ribar i Kralja Tomislava] bio je dug oko 2km. Milan Radojčić je išao sa druge strane ulice. Optuženi je posredno čuo da su Srbi bili unapred obavešteni da se prilikom granatiranja sklone u podrume. Na grupu optuženog se pucalo sa okolnih brdašca, udaljenih oko 200,300 metara. Pucano je iz pravca kuće Marina Balića, koji je pre rata postao pripadnik ZNG. Optuženi ne isključuje da je i sam pozivao Hrvate da stave belu plahu na kapiju ili kuću. Čuo je da su ostali borci govorili Hrvatima da izbace bele krpe na kuću. Pucao je u vazduh radi zastrašivanja. Slavko Stupar je predvodio grupu dobrovoljaca koji su išli Mlinskom ulicom.

Optuženi Devčić je video telo Josipa Kraljevića u ulici Kralja Tomislava, ispred kuće Martinovića, ispod drveta. Čuo je da je Mato Adamović stradao u Mlinskoj ulici. Zna da su Danijel i Cecilija Badnjak, Anka i Antun Jovanović i Mirko Grgić živeli u Gajevoj ulici, gde su i stradali, ali ne zna okolnosti. Kasnije je čuo da je Jovanovićima kuća zapaljena. Ne zna kako su stradali Katarina Pavličević, Juraj Poljak i Alojzije Polić. Naknadno je čuo da Josip Poljak i Mato Keser nisu poginuli kod svojih kuća nego kod Đuke Filića, u ulici Vladimira Nazora, u produžetku Gajeve ulice. Najveći broj Hrvata je stradao u Gajevoj ulici.

Dva, tri dana posle „oslobođenja“ Lovasa optuženi je saznao da je komšija Ivan Ostrun, muž Dragice, poginuo ali ne zna pod kojim okolnostima. Poznato mu je da je njegov drugi sin, Darko, primljen u redarstvenike 1991. Kasnije je saznao da je telo Ivana Ostruna našao Đuro Prodanović u kafiću u ulici Ivo Lola Ribar, kada je sakupljao leševe. Inače, on je vodio evidenciju stradalih i oko sahrane. Optuženi ne zna kako su stradali ni preostali Hrvati koje tužilac navodi u grupi od 21 lica stradalih 10.10.1991.[Živan Antolović, Stipe Pejić, Stipe Mađarević, Vid Krizmanić, Tomo Sabljak, Mijo Božić, Drago Pejić].

Prvog dana [10.10.1991.] u radionicu zadruge doveden je sin Josipa Kraljevića, a drugi dan je, zajedno sa Ivicom Rendulić, predat vojnoj policiji u Šid. Prvog dana [10.10.1991] privедено je oko 50 Hrvata, koji su bili ekstremni, članovi HDZ-a. Svi su držani u

radionici. Drugog dana većina je puštena. Te prve noći u zadruzi su spavali optuženi, Vorkapić, zatim dobrovoljci.

Stanica policije je bila smeštena u kući Hrvata Bore Kesera, u centru sela. Brojala je 10,15 ljudi. Pretežno su bili meštani, i par dobrovoljaca. U policiju su privođeni Hrvati na saslušanje u vezi sa posedovanjem oružja, delovanjem Kriznog štaba, stražama... Ispitivani su u prostoriji u prizemlju. U periodu od 10. do 18.10.1991. optuženi nije imao kancelariju u zgradi policije, jedino prostoriju za obavljanje razgovora sa privremenim licima. Zadatak optuženog je bio da obavlja razgovore sa privremenim licima. Ne zna ko je dovodio ljude na saslušanje.

U vezi sa sudbinom braće Pavlić, Željkom i Darkom, optuženom je poznato da su oni 11.10.1991. sa kuće Draga Marića pucali po zadruzi i zbog toga su ih dobrovoljci priveli. Zadržani su u kancelarijama iznad radionice. Prilikom lišavanja slobode kod jednoga je pronađena automatska puška. Optuženi je ispitivao Željka, sa kojim je išao u školu. Prosleđeni su u pritvor u Mesnoj zajednici. Ne zna šta se sa braćom kasnije dogodilo, osim što je upoznat da je vojska preuzela istragu o licima [braća Pavlić] koji su nestali iz pritvora.

U zgradi policije je spavala Nada Vorkapić, supruga Milana Vorkapića. Ona je kuvala i služila. Kasnije, kada je komandir bio optuženi, u zgradi policije spavala je i Hrvatica Marija Đoković. Ona je pisala zapisnike. Ljuban Devetak se nije mešao u policijski posao. Ne zna kako su stradale Slavica, Jozefina i Marijana Pavošević. Ne zna kako je stradala Ana lemunović ali zna da joj je jedan sin bio u ZNG. Nema saznanje kako je stradao otac Adama Rendulića. Poznato mu je da je u vezi sa pogibijom Bože Vidića, posle 20.10.1991. godine, na uviđaj došao pukovnik Slobodan Subotić. Ubistvo je prijavio Antun Kovačević i optuženi je sa Subotićem išao na uviđaj. Vidić je bio priveden prvog dana i pušten kući. Zbog njegovog ubistva privadena su trojica rezervista. Optuženi ne zna gde su nađeno tela ostalih stradalih Hrvata. Poznato mu je da je pukovnik Subotić vršio istragu i u vezi sa ubistvom Rudolfa Jonaka. Zna kada je poginuo Zvonimir Martinović jer ga je o tome obavestio Đorđe Ivković. To je bilo u novembru 1991. kada je na čelu komande bio Sabo Nandor a MUP Srbije je bio preuzeo celu policiju.

Sastanci sa vojskom su odžavani u Mesnoj zajednici. Tu je bila smeštena TO, tu su spavali pripadnici TO i tu je bila kancelarija Đure Prodanovića. Komandant TO je bio Milan Radojičić. Njega su postavili Slobodan Grahovac, neki komandant JNA iz Šida, i Slobodan Subotić. Kancelarija Radojičića je takođe bila u Mesnoj zajednici. Kapetan Veljović je spavao kod Bože Velimirovića. U prostoru mesne zajednice postojao je zatvor. Držali su ga policija i TO. Tu su privođeni Hrvati za obavljanje razgovora. Potpukovnik Dimitrijević je odredio Ljubu Jelića za upravnika zatvora. Optuženi ne zna koji su to ljudi priveleni u pritvor u Mesnoj zajednici ali je siguran da su ta privođenja vršena po naređenju oficira.

Komandant jedne grupe dobrovoljaca je bio Zoran Obrenović zvani Aždaja, druge grupe komandant je bio Borislav Mihajlović zvani Bato i treće grupe je bio Slavko Stupar. Oni sa policijom nisu imali nikakve veze. Od svih dobrovoljaca jedino je Slavoljub Ivanović bio u policiji. Inače, svi dobrovoljci su pripadali TO.

Nije bio prisutan 18.10.1991. u dvorištu zadruge tako da ne zna okolnosti pod kojima su poginuli njegov venačni kum Đuka, njegov otac Antun i brat Petar Luketić.

Propusnice za izlazak iz sela izdavane su u Mesnoj zajednici. Potpukovnik Dimitrijević je kao komandant sela naredio da se propusnice izdaju u TO i Mesnoj zajednici. Policija je izdavala u vanrednim slučajevima.

Optuženom nije poznato da su Hrvati morali da nose bele trake na rukama. Ne zna da su prilikom ekshumacije Marija Fišer, Josip Rendulić, Petar Luketić, Jozefina Pavošević i Slavica Pavošević nađeni sa trakama na ramenu.

Znao je da se vrše maltretiranja Hrvata, da se tuku, zatvaraju i ubijaju. On je svoja saznanja prenosio Ljubiši Petkoviću, a kapetanu Veljoviću i potpukovniku Dimitrijeviću ukazivao je na negativne pojave. Tražio je da se neki dobrovoljci sklone.

Na nekoliko puta ponovljeno pitanje sudske Tatjane Vuković koji su policajci privodili lica na ispitivanje, optuženi je naveo da su u njegovo vreme u policiji bili braća Tepavac, Radovan i Zoran, Klisurić Mijo, Zoran Nikolić, Somborac, Slavoljub Ivanović.

Predočavanja

Optuženi negira da je drugog dana posle napada na Lovas Ivici Mujiću rekao „ja sam komandir policije“, kako je taj svedok rekao u istrazi. Poriče i naziva običnom laži tvrdnje Nikolaidisa da su on, Krnjajić i Vorkapić, te prve noći, ubijali Hrvate iz osvete [Nikolaidis je to čuo od Radojčića].

Ne seća se da je među privedenim u zadruzi [prvog dana] bio Pavo Đaković, kako je tvrdio svedok Milko Keser u istrazi. Inače, Pavo Đaković je ubijen posle 10.10.1991. Poriče da su 10.10.1991. u zadruzi bili privredni Živko Antolović, Stjepan Peić i Pavo Đaković, kako tvrde svedok Stjepan Peulić i optuženi Nikolaidis.

Nema saznanja da je Stjepan Mađarević ubijen noću između 10.i 11.10.1991. kako tvrdi svedokinja Marija Đaković koja kaže je te noći čula pucanj blizu njene kuće. Stjepanova supruga inače tvrdi da je njen muž odveden iz kuće posle napada.

Bio je u stanici policije kada je priveden Andrija Devčić. Imao je tri sina koji su bili uključeni u HDZ. Uhvaćen je sa hranom koju je nosio Hrvatima koji su izbegli iz sela. Nije tučen, kako su tvrdile svedokinje Marija Đaković i Branka Balić u istrazi. Poznato mu je da je prvog dana u zadruzi priveden Stipo Dolački koji je primljen u prvoj generaciji redarstvenika, u avgustu ili septembru 1990. Dolački je prosleđen u zatvor u Mesnoj zajednici ali optuženi ne zna šta se sa njim posle dogodilo.

Nije mu poznato da je Franjo Pandža privoden u policiju na ispitivanje i negirao je tvrdnje svedokinje Ljubice Adamović da ga je sa nekim vojnicima tukao, gazio nogama. Nije naredio dobrovoljcu [optuženom] Jovanu Dimitrijeviću da privodi Hrvate, kako je on to tvrdio u istrazi. Nije naredio Petroniju Stevanoviću da dovodi Hrvate na ispitivanje, kako on tvrdi u svojoj odbrani. Odbacuje tvrdnje Petronija da on „i Radojčić ispituju i obrađuju, ako neće da priznaju govore ljudima-nemoj da ih zovnemo, neće ti valjati...onda mi kao kerovi nasrnemo na njih. Posle nam kažu, dosta, hajde izadite“. Optuženi odbacuje tvrdnje Petronija da je bio ispred policije sa Devetakom i Radojčićem kada su on i drugi dobrovoljci odvodili Hrvate radi „sklanjanja“: „kada mi je Ljuban rekao-Petronije, ovi mora da se sklone, dolazi vojska, tu su bili Devčić, Vorkapić i Radojčić“. Ne zna da su kasete sa proslave HDZ gledane u policiji, kako tvrdi Petronije.

Optuženi negira tvrdnju Nikoalidisa da je on izdavao propusnice i da jednom prilikom nije htio da mu izda, pa je ovaj išao kod Devetaka i onda je on naložio optuženom Devčiću da izda propusnicu za izlazak iz Lovasa.

Negira da je 18.10.1991. ujutru bio u dvorištu zadruge kada su tučeni Hrvati i da je sa Devetakom pravio spiskove za razdvajanje Hrvata, kako Nikolaidis tvrdi u svojoj odbrani. Nije tačno da je bio u dvorištu zadruge kada su Hrvati odvedeni na minsko polje, da je stajao sa ocem, Milanom i Draganom Tepavcem i da su se smejali, kako je u istrazi rekao svedok Stjepan Peulić. Ne seća se da je komandir Vorkapić obavestio policajce, uključujući optuženog, da je na sastanku sa vojnim vrhom u selu doneta odluka da vojska ide u akciju pretresa terena.

Takođe tvrdi da nije tačno da je poslao trojicu koji su pokupili dukate njegove žene, kako je svedok Peulić rekao u istrazi.

Odbacuje kao nebuloze da je Devetak pretio Snežani Krizmanić da će joj nabiti pištolj u usta i da je naredio Nikoalidisu da je ubije, kako ovaj tvrdi u svojoj odbrani. Poriče da je izdao potvrdu Petroniju Stevanoviću kada je napuštao Lovas, kako trvrdi optuženi Petronije u svojoj odbrani.

Nije istina da je psovao ustašku majku Đuri Filiću, dok ga je neki nepoznat čovek tukao u zgradu policije, kako je taj svedok rekao u istrazi.

Tvrđnje Marije Đaković da mu se ona obratila rečima „Mićo, nećete ih valjda ubiti“, kada su braća Pavlić prebacivani iz policije u pritvor u Mesnoj zajednici, su nesitinite.

Poriče da je Ani Conjar, inače kumi, rekao da joj se ništa neće desiti, samo da stavi belu traku na ruku, kako je ona rekla u istrazi. Takođe poriče da je i Josipu Luketiću rekao da stavi belu tarku na ruku.

Optuženi smatra da je svedok Marko Grčanac, koji je u istrazi tvrdio da ga je optuženi tukao pendrekom po glavi i posle toga terao da liže krv, instruiran da tako govori. Poriče da je prilikom ispitivanja udario pendrekom preko usta Đuru Antolovića, zapretio mu Petronijem i da ga je potom Petronije dva puta ubio nožem u levu potkolenicu, zatim odveo u podrum njegove kuće i bacio bombu.

Optuženi nije pretio Đukiću Radočaju da će privesti njegovu majku i da će ih oboje iskasapiti, niti je zahtevao od Marka Filića da se iseli, kako su izneli u istrazi.

Pitanja tužioca

Zadatak optuženog kao policajca [pre nego što je postao komandir policije] je bio rad na punktovima u sadejstvu sa JNA, pregled vozila, kao i saslušanja u vezi sa posedovanjem oružja i o delovanju HDZ. Smernice je direktno dobijao od pukovnika Petkovića iz Vojne bezbednosti. Beleške sa saslušanja je dostavljaо komandiru Vorkapiću a jedan primerak je slao u Vojnu bezbednost u Šid. Komandir Vorkapić u sadejstvu sa vojnim organima je odlučivao šta će biti dalje sa licima koje je optuženi saslušavaо. Lokalnom TO je rukovodio Milan Radojić. Vojska ga je postavila.

Pre nego što je postao komandir policije imao je saznanja da su neki Hrvati mučeni a neki ubijeni. Prenosio je te informacije pukovniku Subotiću i pukovniku Petkoviću. Informacije o negativnom pojавama prenosio je potpukovniku Dimitrijeviću.

Pitanja punomoćnika

Prilikom napada na Lovas optuženi je u daljini video Hrvate kako beže. Nije video uniformisane Hrvate.

Optuženi je radio za Službu državne bezbednosti Srbije dok je bio zaposlen u MUP-u Hrvatske.

O ubistvima u Lovasu obaveštavao je pukovnika Petkovića ali nije tražio povratnu informaciju o tome šta je preduzeto jer nije bilo njegovo da se interesuje šta će ko da preduzme. Optuženi nije htio da odgovori na pitanje da li je obavestio potpukovnika Dimitrijevića da obaveštava pukovnika Petkovića o događajima u Lovasu, pozivajući se da je to službena tajna.

Pitanja branilaca optuženih

Na pitanje branioca optuženog Miodraga Dimitrijevića, optuženi Devčić je rekao da je Željka Krnjadić za komandira policije postavio ministar policije SAO Krajine Boro Bogunović iako je u svojoj odbrani tvrdio da je vojska postavljala bitne komandante. U vezi sa svojim postavljenjem za komandira policije rekao je da ga je postavio ministar Bogunović, koji je bio pod komandom JNA.

Na pitanje da li je u svojim izveštajima pukovniku Petkoviću ikada pitali zašto vojska ne preduzima neke mere, optuženi je rekao da je on smatrao da je svoj deo posla uradio time što ga je obavestio. Nije znao za minska polja

Suočenje optuženog Devčića i optuženog Nikolaidisa

Optuženi Nikolaidis je tvrdio da je Devčić zajedno sa Devetakom, Ljubom Jelićem i Darkom Perićem, na terasi u zadruzi, pravio spiskove na osnovu kojih su podeljeni pritvoreni Hrvati -koji idu na minsko polje a koji će biti izvučeni da ne idu. Optuženi Devtak mu je na to rekao da laže.

Optuženi Nilolaidis je tvrdio da su Devčić i Devetak izveli barću Pavlić posle minskog polja, oko 4:00 sata popodne, i da su ih predali Petroniju, a ovaj ih odveo do zatvora u mesnoj zajednici, gde su stavljeni u kola, odvedeni na groblje i ubijeni; tu su pokupili i Stipu Dolačkog. Optuženi mu je rekao da su sve to nebuloze i da laže.

Optuženi Nikolaidis je tvrdio da su se sastanci održavali u policiji a ne u TO, gde su bile samo neke kancelarije. Optuženi Devčić je na to odgovorio da Nikolaidis nije prisustvovao sastancima i da ne zna.

Suočenje optuženog Devčića i optuženog Stevanovića:

Optuženi Petronije je tvrdio da je bio sa optuženim u grupi dok je optuženi tvrdio da nisu bili u istoj grupi.

Optuženi Petronije je tvrdio da je Devčić tukao debelog kasapina i mehaničara, koga je priveo po zahtevu dok je Devčić odgovorio da priča gluposti i da nije normalan.

Optuženi Petronije je tvrdio da ga je Devčić pozivao da tuče Hrvate koje je saslušavao, da su mu Devčić, Devetak i Radočić, prilikom gledanja kasete, naredili da privede neke Hrvate a potom su mu naredili da ih on i drugi dobrovoljci tuku; i da je Devčić bio prisutan kada su Nikolaidis, Vorkapić i Stupar stavili braću Pavlić i još dvojicu u peglicu i odveli ih.

Komentar:

Suđenje je pratilo šest članova porodica žrtava, supruga optuženog Dvetaka i posmatrač Centra za mir, nenasilje i ljudska prava iz Osijeka.

Glavni pretres: 15. i 16. 05. 2008.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

Odbрана optuženog Milana Radojičića

Živeo je u Vukovaru od 1987. Radio je u *Elektroistribuciji*. U šestom mesecu 1991. počeo je progon Srba. Na ulazu u bolnicu stražarili su pripadnici ZNG. Zbog toga je napustio posao i prešao kod roditelja u Lovas. Ubrzo napušta selo i prelazi u izbeglištvo, u Šid [Srbija]. Otišao je u kancelariju TO Vukovar i odatle su ga 8.10.1991. uputili u Tovarnik. U nekom skladištu JNA, u Šidu, dobio je uniformu a poluautomastku pušku je zadužio u komandi JNA u Tovarniku. Tamo je video svoje meštane, Željka Krnjajića, Milana Devčića i druge. Uveče 9.10.1991. godine neki oficir ih je postrojio i obavestio ih da će doći vojni kamioni koji će ih prebaciti do određene razdaljine između Tovarnika i Lovasa, da će dalje ići peške a ujutru će pešadijski napasti odnosno osloboditi Lovas. Upozorio ih je da će se pre napada oglasiti tenkovska paljba jer imaju podatke da u Lovasu ima između 100 i 150 ustaša. Došli su vojni kamioni i prebacili ih do izlaska iz Tovarnika. Nekih pet, šest kilometara su pešačili do Lovasa. Rano ujutro 10.10.1991. stigli su na obode sela i tu se jedinica razbila u nekoliko manjih grupa. Počela je tenkovska paljba, koja je trajala oko pola sata, a potom je počeo pešadijski napad. Optuženi je bio u grupi koju je vodio Željko Krnjajić. Kretali su se ulicom u kojoj su se nalazile kuće optuženog, Milana Devčića i Željka Krnjajića. Pucalo se sa svih strana. Oko tri, četiri sata popodne Lovas je oslobođen i svi „oslobodioci“ su se okupili u centru sela. Neko je otisao u Tovarnik da javi komandi da je Lovas oslobođen. Popodne je došla JNA sa pešadijom, dve ili tri čete, i nekoliko tenkova. Optuženi je uveče otisao kući ali nije spavao nego je stražario, plašeći se kontrapada hrvatske vojske.

Od 11.10. 1991. pa nadalje optuženi je svakog jutra odlazio u centar sela i kao svi lokalni Srbi stavio se na raspolaganje vojsci. Okupljali su se u zadruzi ili mesnoj zajednici. Optuženi je imao zadatak da obezbedi životne namirnice, posteljinu i ležajeve za vojsku. Rukovođenje zadrugom vojska je poverila Ljubanu Devetaku, sa mešovitim timom rukovodioca. To su od Srba bili Milan Miljović i Milenko Rudić i od Hrvata Mirko Pemper, Ivica Poljak, Josip Turkalj, Franjo Žadalj i Mirko Rimar. Policijska stanica je smeštena u lepoj, novoj kući Hrvata Bore Kesera, koji je živeo u inostranstvu. Do pogibije, komandir je bio Milorad Vorkapić a posle njega Milan Devčić. Grupa starijih Srba, neki Hrvati koji su obukli uniformu JNA i nekoliko mlađih koji nisu bili uključeni u policiju, ostali su na raspolaganju vojsci. Njima je vojska dala da obezbede mesni vodovod, da brinu o redovnom snabdevanju vodom, i da obavljaju druge poslove. Stražarili su kod vodovoda, Mesne zajednice i osnovne škole. Nosili su klasične SMB uniforme. Optuženi je uglavnom sedeо u kancelariji kod Đure Prodanovića, koji je bio predsednik Mesne zajednice. Pomagao mu je Hrvat Savo ili Pavao Klisurić, direktor osnovne škole do 1991. U tu kancelariju dolazili su i Srbi i Hrvati, vojska i dobrovoljci. Jednom prilikom došla je Stana Krizmanić, majka njegovog školskog druga, i zamolila ga da joj pomogne jer su joj čerku odveli dobrovoljci. Optuženi je otisao u kuću gde su bili smešteni dobrovoljci, zamolio je *Aždaju* da mu omogući da povede Snežanu Krizmanić

ali je ovaj vikao na njega i pretio mu. Izlazeći napolje, optuženi je naišao na jednog dobrovoljca [Nikolaidsa] koji ga je pitao u čemu je problem i optuženi mu je ispričao a dobrovoljac je obećao, ako bude mogao, da pomogne. Posle 20 minuta, taj dobrovoljac doveo je u Mesnu zajednicu devojku i predao optuženom.

Optuženi je video da dobrovoljci neke meštane odvode u policiju, a neke u podrum u mesnoj zajednici. Po nalogu nekog od oficira JNA, optuženi je 18.10.1991. ujutro, sa grupom vojnika i dobrovoljaca otišao u pretres terena, u mesto *Badnjara*, na kilometar, dva od Lovasa. Posle 18.10.1991. dolazi do smene vojske i deo dobrovoljaca je napustio selo. Došla je Kragujevačka jedinica na čelu sa pukovnikom Markom Kovačem. Tada je formirana lokalna TO i optuženog je pukovnik Kovač postavio za komandanta TO Lovas.

Ispitivanje optuženog

Na pitanje predsednice Veća o broju boraca i sastavu grupe koja je išla u napad, optuženi je naveo da je grupa brojala 70 do 80 ljudi, da su bili angažovani meštani Lovasa, nekoliko Srba iz Tovarnika i Opatovca i dobrovoljci iz jedinice *Dušan Silni*. Oficir koji im se obratio pre polaska u napad nije pominjao civile. U napadu je učestvovao meštanin Dušan Grković a Slobodan Zoraja se kasnije pridružio. Nije ga video da je sa grupom pošao iz Tovarnika. Optuženi je pre napada čuo da su dve Srpkinje iz Lovasa preko polja došle u Tovarnik i prenele da u selu ima ustaških snaga. Međutim, kada su ušli u selo, optuženi kaže „nismo zatekli najveći deo“. Na pravcu gde je bio optuženi nije video pripadnike ZNG niti redarstvenike. Od centra sela prema izalsku optuženi je video telo jednog čoveka. Posle je čuo da je to Josa Kraljević i da je on pucao na srpske borce. Kasnije je čuo da je stradao još jedan Hrvat, neki Đaković, da je nađen u nekom dvorištu u ulici Ovo Lola Ribar.

„U prvom delu mesta nije bio veliki otpor, ali pučnjave na nas jeste bilo“ – tim rečima je optuženi odgovorio na pitanje predsednice da li je bilo otpora. Optuženi poriče da je dobrovoljcima predstavljaо da u Lovasu ima hrvatskih snaga.

Kada su išli ulicom [Ivo Lola Ribar] optuženi i ostali iz njegove grupe su pozivali ljude da izađu u dvorište, pitali da li ima nekoga u podrumu, da li imaju oružje, sa nekim su se pozdravljali, pitali da li je sve u redu i govorili im da ostanu u svojim kućama. Svi su im govorili da stave bele plahte, peškire na kuće jer je to značilo da nije neprijateljska teritorija i da tu nema oružja.

Do formiranja TO Lovas postojala je TO Vukovar, koja je optuženog i druge uputila u akciju „oslobađanje“ Lovasa. Svi koji nisu bili uključeni u policiju dobili su naziv teritorijalci. Sva naređenja su dolazila od vojske. Vojska je sve neredbe za potrebe vojske i stanovništava prenosila preko mesne kancelarije i preko rukovodilaca u zadruzi. Kada je došla Kragujevačka jedinica, 20. ili 21.10.1991. godine, pukovnik Kovač je postavio optuženog za komandanta TO Lovas. Tada je formirana lokalna TO.

U vezi sa stradanjem 21 lica tokom napada na selo, 10.10.1991. godine, optuženi poznaje najveći broj Hrvata sa spiska koji se navodi u optužnici ali ne zna kako su stradali. Nije pitao, niti ga je interesovalo kako su ljudi stradali. Optuženi ne zna da su Hrvati izvođeni iz kuća 10.10. 1991. i vodeni nekuda.

Vojska je brojala oko 200 vojnika, bili su smešteni po celom selu i po obodima, po ulicama koje gledaju na izliske sela. Na nekim mestima u selu kopani su rovovi. Komanda je bila smeštena u kući porodice Devčić, na najviše 100m od policijske stанице. Zadruga ima nekoliko svojih lokacija: upravna zgrada zadruge, mašinska radionica sa kuhinjom i zatvorenim delom gde su se popravljale poljoprivredne mašine i jedno dvorište, gde su stajale pljoprivredne mašine.

Čuo je da je bilo zatvorenih Hrvata u mašinskoj radionici, na spratu, ali ih nije video. Tamo su odlazili dobrovoljci i neki pripadnici JNA. Zna da su tamo dovedeni Hrvati da bi se proverilo da li će biti pucanja na straže oko sela, koje su držali pripadnici JNA, kada su Hrvati na koje se sumnjalo zatvoreni. Vojska je bila nadležna za taj zatvor jer je vladala vojna uprava.

Postojao je zatvor ispod mesne zajednice. Dobrovoljci su tu dovodili Hrvate. Lično nije poznavao te dobrovoljce [na pitanje člana Veća, sudije Tatjane Vuković]. Vojska nije bila zadovoljna pa je dan, dva posle postavljena vojska. Svako ko je dolazio u Mesnu zajednicu mogao je videti zatvorenike. Optuženi ih lično nije video. Kancelarija TO je bila u istom dvorištu ali sa druge strane, prekoputa Mesne zajednice. Tu kancelariju je dobio kada je formirana TO, nakon dolaska pukovnika Kovača. Pre toga optuženi nije imao svoju kancelariju. U objektu gde se nalazi mašinska radionica postojala je prostorija koju su svi koristili, lokalni Srbi, dobrovoljci i pripadnici JNA.

U zgradu policije optuženi je išao da popije kafu, kao i ostali meštani. U toj zgradi optuženi nije ispitivao Hrvate. Tu su lokalni Srbi pozivani da gledaju kasete sa proslave HDZ-a. Optuženi je bio na grupnom gledanju kasete. To je bilo u periodu prvih 10 dana.

Dobrovoljci su bili pod komandom vojske. Svi su upućeni iz Šida kao TO Vukovar i do formiranja lokalne TO Lovasa, svi su bili TO Vukovar a vojna komanda je upućivala naredbe svima. Od kada je optuženi postavljen za komandanta TO pod komandom vojne uprave, pukovnika Kovača, u sastavu TO nisu bili dobrovoljci.

Optuženi ne zna kako je stradalo 27 Hrvata posle 10.10.1991. godine, tokom oktobra i novembra meseca. Sve što je čuo o tome, u međuvremenu je zaboravio.

Predočavanja

Na predočen iskaz iz istrage „kuće Hrvata su bile obeležavane, da bi oni koji nisu Lovaččani znali da su to katoličke kuće“, optuženi je rekao da se jako malo seća perioda od 10.do 18.10.1991. alia je suština bila da se obeleži da je teritorija pregledana. Optuženi se seća da je između lokalnih Srba, kada su se sastajali sa pripadnicima JNA i dobrovoljcima, možda i sa Nikolaidisom, išla priča da je“ovaj rekao za ovoga ovo, da je ovaj rekao za ovoga, onoga, ratno je stanje... ovaj je učinio ovo, ovaj ono“. Optuženi smatra mogućim da je Nikolaidis iz tog konteksta izvukao da je negde prisustvovao gde se razgovaralo o događajima od 10.10.1991. ali isključuje da je on pričao Nikoalidisu da nije 21 Hrvat stradao u napadu nego da su ubijeni tog dana ili noću, zato što su se meštani svetili. Negira da je 10.10.1991. saslušavao, zajedno sa Devčićem i Milanom Tepavcem. Emanuela Filića koji je u istrazi to rekao, kao i da su tog dana mnogi Hrvati bili zatvoreni, a jedno 12 njih je prebačeno u zatvor u mesnoj zajednici a kasnije su ubijeni.

Razlike u iskazima u istrazi, kada je rekao da ga je za komandanta TO postavio Devetak, da je to bio dogovor Devetaka sa Većem staraca i vojskom, i na glavnom pretresu, rekavši da ga je postavio pukovnik Kovač, optuženi je objasnio da je logično da se pukovnik Kovač „konsultovao sa ljudima od poštenja i autoriteta mesta koga će postaviti na mesto komandanat lokalnog TO“.

Na pitanje da li je tačno da je Devetak bio absolutni autoritet, da je imao moć da odlučuje ko će biti zatvoren, proteran, ubijen - uz odobrenje vojske, i da ga je vojska Mirka Jovića slušala i poštovala, kako je rekao u istrazi, optuženi je rekao da je on taj iskaz dao u posebnim okolnostima – posle 17 godina.

Optuženi nije pominjao u istrazi da je Vorkapić bio komandir policije do pogibije jer se ne seća dobro tog perioda pre nego što je postao komandir TO. Seća se jedino detalja sa devojčicom Snežanom Krizmanić.

Nije odlazio na sastanke sa vojskom pre dolaska pukovnika Kovača, kako je tvrdio optuženi Devčić tokom saslušanja pred policijskim organima. Optuženi je za vreme akcije „oslobađanja“ Lovasa radio poslove koje su radili i ostali meštani - nije bio neki starešina, kako tvrdi Petronije u svojoj odbrani. Potpuno je netačno da je tih prvih dana bio zamenik Devetaka, kako je tvrdio u istrazi svedok Josip Antolović, ili da je bio u rukovodećem krugu ljudi, kako je u istrazi rekao svedok Vjekoslav Balić. U to vreme [10.10.1991] nije bio komandant TO, niti se predstavio Ivana Mujiću kao komandant, kako je taj svedok tvrdio u istrazi.

Bele trake i prinudni rad

Optuženi Radojčić negira da je 11.11.1991. došao kod Ivana Mujića i naredio mu da stavi belu traku i da se sutradan javi u zadrugu na radni zadatak, kako je on rekao u istrazi. Nije ni Josipu Kuvejdžiću niti Petru Veletu naredio da nose belu traku, kako su ti svedoci rekli u istrazi. Nije tačno da je on davao radne naloge Hrvatima, kako su u istrazi tvrdili svedoci Josip Kuvejdžić, Stjepan Peulić i Milko Kesar. Optuženi tvrdi da su i Srbi nosili bele trake, i na taj način se znalo kada neko dođe sa strane. Nije bio prisutan kada je Petronija pozvao Devetak da skloni neke Hrvate, koji su kasnije odvedeni i ne zna se šta je bilo sa njima. Nije priustvovao sastancima sa čelnicima vojske u zgradu policije, kako je u istrazi tvrdila svedokinja Marija Đaković.

Prevara dobrovoljaca

Optuženi nije imao odgovor na iskaz Nikolaidisa u odbrani da su dobrovoljci bili prevareni, da nije bilo pripadnika ZNG, nikakvih brobi i da je moglo da se uđe autom.

Optuženi ne zna za nasilje nad Đurom Antolovićem

Optuženi nije prisustvovao ispitivanjima Hrvata niti im je pretio da će pozvati Petronija, kako je u svojoj odbrani tvrdio optuženi Petronije Stevanović i u istrazi, svedok Đuro Antolović. Nije udario nogom u leđa Antona Krizmanića i nije tačno da je da je bic prisutan kada je Petronije dva puta ubio nožem u levu potkolenicu Đuru Antolovića, a potom prebačen u podrum [zatvor] Mesne zajednice. Privedani Hrvati pitani su da li su članovi HDZ-a, kao što je u istrazi rekao svedok Antun Lutrović, što optuženi smatra logičnim, ali mu nije poznato da je posle ispitivanja Lutrović odveden u podrum svoje kuće i da je potom ubaćena bomba, kako je taj svedok rekao u istrazi.

Predočavanje iskaza svedoka Ljubomira Jelića

Za tvrdnje nekadašnjeg upravnika zatvora u Mesnoj zajednici, da je od 10.10.1991. Milan Radojčić bio komandant TO, da mu je kancelarija bila u zadruzi, levo od kuhinje; da je sa ostalima odlučivao o zatvaranju Ijudi, da su prvi privođeni i saslušavani po naređenju Radojčića; da je za braću Pavlić, kada su privedeni, rekao „odvedi i zatvori“; da je zatvor bio na spratu [iznad mašinske radionice] a posle je formiran zatvor u Mesnoj zajednici, koji je bio ograden žicom, i da je od tada sedište TO bilo u Mesnoj zajednici; da je sa Devetakom i Božom Devčićem pravio spisak za likvidaciju i da je jednom prilikom pitao svedoka ko bi mogao da odradi taj posao – optuženi kaže da su absolutne nesitine, da će on insistirati na suočenju sa tim svedokom i da će se tada dobiti pravi odgovor. On lično ne zna, ali je moguće, da je Jelić bio zadužen za zatvor u Mesnoj zajednici.

Predočavanje iskaza optuženog Devetaka

Nije išao na sastanke vojnog vrha u vreme kapetana Veljovića niti je išao na referisanje kod Veljovića, kako je u svojoj odbrani na glavnom pretresu rekao optuženi Devetak. Optuženi Radojčić ne poznae pukovnika Subotića, za koga Devetak navodi da ga je upoznao pre minskog polja i da je došao u pratnji Radojčića. Ne seća se da je on upoznao Devetaka sa kapetanom Veljovićem, kako tvrdi Devetak. Nije bio u situaciji da bilo koga angažuje tako da nije tačno da je on perdložio i sproveo da dobrovoljci idu u pratnji Hrvata koji radili.

Ne seća se da ga je Decetak pitao za zatvor u Mesnoj zajednici i da mu je on rekao da su zatvorenici pod istragom.

Predočavanje iskaza optuženog Miodraga Dimitrijevića

Optuženom nije poznato da je topografska karta sa 12 listova, na kojoj su bila označena minska polja, bila u kancelariji Mesne zajednice. Nije tačno da je video tu kartu, kako tvrdi Devetak., koji još kaže da su je videli i Devčić i dobrovoljci.

Optuženi se ne seća pukovnika Dimitrijevića i ne zna na osnovu čega tvrdi da je u Lovasu [14.10.1991] zatekao „organizovanu vojno-teritorijalnu strukturu, Ljuban je bio komandant, Devčić zadužen za SUP, a za TO Milan Radojčić“

Predočavanje iskaza svedoka Nikole Vukovića

Za tvrdnje tog svedoka, izrečene u istrazi, da je bio komandant TO, da su se oni [dobrovoljci] njemu i Devetaku obratili kada su stigli u centar sela; zatim da je njihov neposredni komandant Zoran Obrenović zvani Aždaja primao naređenja od Devetaka i Radojčića, da su Aždaja i komandant druge grupe dobrovoljaca Borislav Mihajlović zvani Bata saslušavali Hrvate, da je bilo maltretiranja u zgradama pored policije i da je pre akcije *Minsko polje* Radojčić tražio dobrovoljce koji će ići u pratnji Hrvata, jer Hrvati znaju gde su minska polja – optuženi kaže da su absolutno netačne i da on ne poznaje tog svedoka.

Izdavanje potvrda dobrovoljcima

Optuženi ne spori da je potpisivao potvrde, koje mu je predsednica Veća predočila, dobrovoljcima da su bili pripadnici TO, učestvovali u oslobođanju sela i ratnim operacijama od 10. do 18.10.1991. te od 11.12. do 1991. do 1.04.1992. Najveći broj tih

Ijudi kojima je poipisao potvrde ne poznaje ali je to činio u humanitarne svrhe –da neko ostvari pravo na dečiji dodatak, da se lakše zaposli jer je bio na ratištu, i slično.

Predočavanje iskaza optuženog Nikolaidisa

U vezi sa iskazom Nikolaidisa, u istrazi i na glavnom pretresu, da je glavna bila lokalna vlast, optuženi je rekao da je od onih koji su mu prenosili šta treba da uradi čuo da to naređuje vojska i da je ona glavna. Pogrešio je kada je u istrazi rekao da je na čelu ciivlne vlasti bio Devetak jer je njemu povereno da vodi zadrugu.

Prisustvo u zadruzi 17.10.1991.

Za tvrdnju svedoka Ivana Mujića da je 17.10.1991. uveče bio u zadruzi, ulazio i izlazio iz dvorišta, dok su Hrvati tu bili zatvoreni, optuženi kaže da je apsolutna laž. Još jednom je ponovio da nije znao za okupljanje Hrvata 17/18.01.1991. te da je kasnije iz treće ruke čuo da je preduzeta preventivna mera da se jedan broj Hrvata dovede u zadrugu da bi se videlo da li će noću biti pucnjave.

Pitanja i predočavanja tužioca

Optuženi se iz patriotskih razloga prijavio u TO Vukovar u Šidu i tamo mu je rečeno da se priprema napad na Lovas, da treba da obuče uniformu a oružje će dobiti u komandi u Tovarniku.

Optuženi i ostali Srbi, koji su se okupili u Tovarniku uoči napada, jako su se plašili kada su čuli da ih u Lovasu čeka oko 100, 150 naoružanih pripadnika hrvatskih snaga a da njih 70 do 80 ide u napad. Najveći deo hrvatskih snaga ih nije sačekao u selu a manji deo se povlačio i sklonio iz sela. Nakon 10, 15 dana od „oslobođenja“ sela, optuženi je otišao do groblja i video rovove na potezu Lovas, pa preko polja, prema Šidu, za koje je saznao da su ih hrvatske snage iskopale pre napada i da je tokom akcije bilo zaprečavanja na strani prema Opatovcu.

Optuženi nije uzeo ključeve od vozila Ivana Mujića za potrebe TO, dan, dva nakon zauzimanja Lovasa jer TO nije postojala nego je to moglo biti samo za potrebe sela Lovas.

Sve poslove koje je optuženi obavljao dok je bio na raspolaganju, pre nego što je postao komandant TO, radio je isključivo po naređenju vojske ali se ne seća nijednog oficira od kojih je dobijao naređenja.

Pitanja punomoćnika

Optuženi je upućen u Tovarnik 8.10.1991. kada se i prijavio u TO Vukovar, sa sedištem u Šidu. Prijava se jer je išao proglaš da svi vojni obveznici treba da se prijave, da idu u Tovarnik, jer se tamo priprema napad na Lovas. Nije pitao zašto će Lovas biti napadnut jer je patriota, naučen da brani državu.

Saznao je da je imenovan za komandanta TO tako što je pukovnik Kovač postrojio starije Srbe, nekoliko lojalnih Hrvata i mlađe Srbe, koje je sakupila Mesna zajednica, i tada je imenovao Milana Radojičića za komandanta lokalne TO.

Nakon dolaska pukovnika Kovača optuženi je prisustvovao sastancima, po proceni pukovnika, i nije mu pozanato da je nekada neko izvestio o minskom polju i ubistvima tokom napada ili nakon toga.

Optuženi je mesec dana nakon „oslobađanja“ Lovasa prešao u kuću porodice Brajković koji su ga zamolili da im čuva kuću da ne uđu Srbi iz zapadne Slavonije. U kuću ubijenog Ivana Ostrun uselio se Željko Krnjačić.

Pitanja odbrane

U napadu na Lovas nije učestvovalo nijedno vojno lice. Stavio je do znanja vojnoj upravi da je na raspolaganju tako što je svakog jutra dolazio u zgradu mašinske radionice ili u Mesnu zajednicu i od ljudi koji su tu sedeli i od onih koji su radili u zadruzi čuo da svi nalozi dolaze od vojske. On je 18.10.1991. ujutru dobio zadatak da ide u pretres *Badnjare* [na pitanja branioca optuženog Miodraga Dimitrijevića].

Suočenje između optuženog Radojčića i optuženog Nikolaidisa

Optuženi Nikolaidis je tvrdio da je pitao Radojčića, kada su traktorima nosili mrtve, otkuda toliko mrtvih a da mu je on rekao da ne zna on [Nikolaidis] šta su sve oni [Srbi] doživljavali i da su im sada Devčić, Krnjačić i Vorkapić vratili. Optuženi Radojčić je na to rekao da su kružile glasine, da se pričalo svašta.

Optuženi Nikoalidis je tvrdio da mu je optuženi Radojčić pričao da se Devčić nekontrolisano ponaša i da bije i svoju porodicu a optuženi Radojčić je dozvolio da je moguće da mu je to rekao jer se pričalo u selu.

Optuženi Nikolaidis je tvrdio da se raspravlja sa Devčićem i Radojčićem što angažuju Branku Krizmanić kada ima malo dete a optuženi je rekao da se tog konkretnog slučaja ne seća.

Optuženi Nikolaidis je tvrdio da nije bilo borbe, da su poslati kao budale da se lomataju po kukuruzima a da su znali da u selu nije bilo hrvatskih snaga. Optuženi je potvrdio da nije bilo otpora onako kako im je predstavljeno.

Suočenje između optuženog Petronija Stevanovića i optuženog Milana Radojčića

Optuženi Petronije je tvrdio da mu je Radojčić, kada je on doveo neke Hrvate na saslušanje u mašinsku radionicu, rekao da izađe i onda su on i Devčić obavljali saslušanje, zatim je on, po njihovoj naredbi, dovodio i odvodio Hrvate i onda ih je usput udario. Optuženi je tvrdio da nije vršio saslušanja u mašinskoj radionici i prvi put je Petronija video u zatvoru u Beogradu.

Optuženi Petronije je tvrdio da mu je Devatak naredio, u prisustvu Radojčića i drugih, da skloni četvoricu ranjenih Hrvata koje su zarobili u vinogradu na brdu i doveli u podrum a da on nije znao gde da ih skloni pa su ih Nikolalidis i Vorkapić spakovali u *peglicu* i sa Stuparom odvezli na ekonomiju. Optuženi je rekao da je njemu ta situacija potpuno nepoznata.

Optuženi Devetak je odbio suočenje sa optuženim Radojčićem.

Suočenje između optuženog Radojčića i optuženog Devčića:

Optuženi Devčić je tvrdio da je Radojčić bio sa njim čitave noći 10/11.10.1991. jer su se pripadnici JNA bojali pa su posle pola noći hteli da napuste tenkove. Optuženi Radojčić se ne seća da je tu prvu noć nakon „oslobađanja“ sela proveo u zadruzi.

Optuženi Devčić tvrdi da su 17. i 18.10.1991. na sastanke sa vojskom išli Devetak i Radojčić, dok je optuženi Radojčić uporno ponavljao da je na sastanke sa vojskom išao nakon dolaska pukovnika Kovača.

Komentar:

Suđenje je pratilo oko 30 studenata Pravnog fakulteta iz Beograda, sedam članova porodica žrtava, supruge optuženih Radojčića i Devetaka, i posmatrač Žena u crnom.

Glavni pretres: 19. i 20. 05. 2008.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

Odbrana optuženog Željka Krnjajića

Optuženi se rodio u Lovasu, gde je završio osnovnu školu. Radio je u fabrici *Borovo* u Vukovaru. Problemi za Srbe su nastupili kada je na izborima pobedio HDZ. Krajem februara 1991. preselio se sa porodicom u Borovo Selo. Bio je tamo 2.05.1991. kada je došlo do sukoba između hrvatskih policajaca i srpskih jedinica, u kojem je izginulo mnogo hrvatskih policajaca. Tada je formirana stanica milicije u Borovom selu i osnovana je milicija SAO Krajine. Optuženi je primljen za policajca. Ministar policije SAO Krajine Boro Bogunović, na predlog pomoćnika ministra policije Srbije Radovana Stojčića Badže, poslao ga je u Šid da sačeka „oslobađanje“ Tovarnika i da posle toga bude postavljen za komandira stanice milicije u Tovarniku. Dana 25.09.1991. formirana je stanica milicije, on je postavljen za komandira a Milorad Vorkapić za njegovog zamenika. Dužnost komadira obavljao je do 11.10.1991. kada je ranjen i prebačen na lečenje u Srbiju. On i Vorkapić svakodnevno su išli na referisanje u vojnu komandu u Tovarniku. Tamo su bili prisutni komandant TO Mile Ergić, predsednik Crvenog krsta, predsednik Mesne zajednice i svako je referisao iz svoje oblasti. Bila je uvedena vojna uprava. Dnevne izveštaje o radu milicije nosili su u Štab odnosno Ministarstvo za Slavoniju, Baranju i Zapadni Srem, koje se nalazilo u Šidu. Tamo je uglavnom bio ministar Boro Bogunović, načelnik Štaba Slobodan Grahovac, član Štaba Trivun Ivković i još par osoba.

Vojska je imala informacija da Hrvati u Lovasu imaju puno oružja. 1.10.1991. vojska je počela pregovore sa Kriznim štabom Lovasa o predaji oružja. Delegacija iz Lovasa je išla na pregovore u Šid. U delegaciji su bila dva Hrvata, Adam Rendulić i Željko Cibra, Srbin Milan Tepavac i pukovnik Rašo. Pregovori nisu uspeli i vojska je donela odluku da vojnički uđe u Lovas. O akciji „oslobađanja“ Lovasa optuženi je saznao od pukovnika Kamberija. On mu je rekao da će pored JNA učestvovati TO Tovarnik i dobrovoljci. Dobrovoljci su stigli 7.10.1991. Sa njima su došli Mirko Jović i Ljuban Devetak, koji je rekao da ga su ga Vlada RSK i SDS zamolili da pomogne u prikupljanju dobrovoljaca. Došli su u uniformama i sa oružjem. Na večernjem referisanju 7.10.1991. pukovnik Kamberi je obavestio uečslike sastanka da je deo hrvatske jedinice iz Lovasa izvršio proboj prema Vinkovcima, da su ubili nekoliko vojnika a da je vojska zarobila jednog ranjenog priapdnika ZNG. Bio je to Đuka Došen.

Popodne 9.10.1991. pukovnik Kamaber je sa još jednim oficirem došao u stanicu milicije i zatražio razgovor sa optuženim, njegovim zamenikom i šefom zatvora, Ljubom Jorgićem. Pukovnik ih je obavestio da se uveče ide u napad na Lovas. Crtao je kartu sa tri

pravca iz kojih je trebalo ući u selo i ko vodi koju grupu. Optuženog je odredio da vodi prvu grupu, Jorgića da bude komandir druge grupe, u okviru koje je bila i TO Tovarnik kojom je komandovao Mile Jorgić, a treća grupa su bili dobrovoljci.

Kada su uveče kretali ministar Bogunović je rekao optuženom da vodi računa o svojim ljudima a da je sve drugo dogovoreno [na višem mestu]. Pukovnik Kamberi je naredio Jorgiću da povedu dva hrvatska zatvorenika i da ih puste kada dođu do oboda sela.

Tri grupe su se okupile na benzinskoj pumpi i tu je vršena podela municije. Sa tri ili četiri vojna kamiona prebačeni su do jednog releja, na dva kilometra pred skretanje za Lovas. Tu je neko pitao Kamberija „zar samo mi idemo“ a on je rekao da je sve dogovoreno i da svako radi svoj posao.

Granatiranje je počelo oko 7:00 sati izjutra. Trajalo je oko pola sata. Palo je između 10 i 15 granata, neke nisu eksplodirale. Po završetku granatiranja, optuženi je sa grupom izšao na ulicu Ivo Lola Ribar. Sa njim u grupi su bili Milan Radočić i Milan Devčić. Uglavnom je bila milicija, sem neka dva, tri dobrovoljca. U toj ulici su živeli njegovi roditelji i roditelji Milana Devčića. U toj ulici je najviše bilo srpskih kuća. Nije bilo otpora. Kada su došli do centra, pucano je po njima iz pravca voćnjaka. Odgovorili su na vatru i nakon pet, šest minuta pucnjava je prestala. Idući prema centru, između škole i zadruge, ispod drveta naišli su na Josu Kraljević. Bio je mrtav, sa pištoljem u rukama. Kada su stigli do zadruge ponovo je iz pravca voćnjaka pucano po njima. Odgovorili su na vatru i pripadnici ZNG pobegli su iz tog voćnjaka. Sa Željkom Rakićem ušao je u mesnu zajednicu, do tada Štab ZNG ili Krizni štab, tu su nađeni spiskovi imena pet, šest vodova.

Optuženi je prvo rekao svom ocu da na kuću stavi belu plahtu a ostalima, iz kuća oko očeve, da stave belu plahtu na kapije, kao znak da je kuća pregledana i da nema otpora iz te kuće.

U centru je sreo policajca Željka Rakića koji je vozio ranjenu od granate Hrvaticu Vidić ili Vorgić. Odvezao ju je u vojnu bolnicu u Šid.

Oko 14:30 časova pucnjava je potuno prestala i optuženi je krenuo u Tovarnik, a potom je otisao u Šid da obavesti ministra Bogunovića da je Lovas „oslobođen“. Sutradan [11.10.1991] je po naredbi pukovnika Petkovića otisao u Lovas da dovede jednog hrvatskog gardistu i jednog hrvatskog policajca za ispitivanje i televiziju. Otišao je sa Željkom Rakićem i iz dvorišta zadruge uzeli su policajca Ivicu Rendulića i pripadnika ZNG Zlatka Kraljevića. Odveli su ih u Šid i predali vojnoj komandi.

Optuženi je ranjen 11.10.1991. u Tovarniku nakon povartka iz Šida. Na lečenju je bio do kraja januara ili početka februara 1991. Posle lečenja ponovo je radio u policiji ali ne više kao komandir jer je u međuvremenu MUP Srbije preuzeo policiju SAO Krajine.

Ispitivanje optuženog

U vezi sa navodima optužnice da je išao u napad na Lovas, sa ostalim optuženim po toj tački, iako su znali da tamo nema hrvatskih oružanih snaga, optuženi navodi da su na večernjim sastancima pukovnik Kamberi a pre njega pukovnik Cvetković, prezentovali da u Lovasu postoje određene hrvatske snage, da ima jedna četa sa strane plus domaći. Domačih je bilo oko 150. Optuženi je bio ubeđen i sada je ubeđen da je tada u Lovasu bilo paravojnih formacija. Lovas je naoružan polovinom 1990. Nije bilo kuće koja nije

imala oružje. Organizovali su neke straže za žito a to je ustvari bilo stvaranje paravojnih formacija. Tog dana [10.10.1991] nisu videli nijednog Hrvata u uniformi. Pukovnik Kamberi je pustio dvojicu hrvatskih zarobljenika i oni su obavestili gardiste i policajce da se povuku. Prilikom doseljavanja zapadnih Slavonaca u Lovas, na tavanima, u bunarima, zakopane u zemlji, nalažene su uniforme i oružje hrvatskih vojnika. Danas na groblju, za većinu stradalih u Lovasu piše da je hrvatski vojnik, časnik, namjesnik hrvatske vojske, branitelj...

Pukovnik Kamberi nije rekao ko je komandant cele akcije ali je optuženi mislio da je to Tito jer je s pukovnikom dolazio u stanicu milicije.

Ljubana Devetaka je video 7.10.1991. kada je došao sa dobovoljcima i od tada ga nije video najmanje mesec dana.

Pukovnik Kamberi je izvršio raspoređivanje grupa u Tovarniku, pre napada. Nacrtao je i kartu sa prvcima kretanja. On je odredio optuženog da predvodi grupu koja će ići ulicom Ivo Lola Ribar i u produžetku ulicom Kralja Tomislava. Kada su izašli na tu ulicu, optuženi je video da su sa grupom dvojica ili trojica dobrovoljaca. Za drugu grupu, u kojoj su bili pripadnici TO Tovarnik a bilo je i dobrovoljaca, odredio je da je vode Mile Ergić i Ljuba Jorgić. Sa tom grupom je bio Tito. Ta grupa je brojala oko 40 ljudi, dok je prva grupa imala najviše 20 boraca, 15 policajaca i dva, tri dobrovoljca. Ergićeva i Jorgićeva grupa je ulazila u poprečne ulice. Ta grupa je imala dva komandanta, i na osnovu dogovora na licu mesta, „njihova dužnost bila je da čiste te male uličice“. Treću grupu, sa dobovoljcima, vodio je njihov komandant, za koga je kasnije saznao da se zove Slavko Stupar.

U ul. Ivo Lola Ribar nije bilo bacanja bombi i samo je kuća hrvatskog policajca Ilije Bakete bila zapaljena, ali je verovatno da je on sam zapalio kada se povlačio.

Optuženi nije usmeravao kretanje boraca iz druge dve grupe, kako se navodi u optužnici. U pravcu kretanja optuženog niko od Hrvata nije dobio batine, niko nije ubijen niti je bilo ko mučen. Iz ulice Ivo Lola Ribar niko nije zarobljen i odveden u zatvor. Ljudi su izlazili iz kuća i priključivali se grupi boraca. Čuo je da je jedan Hrvat, misli da se zove Mirko Lates, poginuo od granate i video je ženu Vidić ili Vorgić da je ranjena granatom.

Da je dogovor o napadu na Lovas donet na višem nivou optuženi je zaključio na osnovu objašnjenja koje mu je ministar Bogunović dao pred odlazak u akciju, rekavši da pazi na svoje ljude a da je sve drugo dogovoren na višem nivou.

Nije video ljudi koji su pucali na njih iz voćnjaka. Ne zna ko je zarobio Zlatka Kraljevića, koga je on odveo u vojnu komandu u Šid. U zadružnom dvorištu, odakle ga je uzeo, bilo je 30,40, uglavnom Hrvata. Nikog poznatog od Srba nije video u dvorištu. U prolazu je dvojici uniformisanih rekao da „ima naredba, ja sam došao po ovu dvojicu“. Inače, nije imao pismenu naredbu da privede dvojicu hrvatskih zarobljenika. Pitao je Ivicu Rendulića da odu do njegove kuće da obuče uniformu a on je odgovorio „nema, uniforma je odnešena“.

Od svog zamenika Vorkapića, kada je dolazio da ga obiđe u bolnici, saznao je da je u tih dan, dva poginulo 15, 20 ljudi. Nije mu rekao kako su stradali.

U grupi koju je vodio optuženi, pored meštana Devčića i Radočića, bili su Dušan Grković iz Lovasa, Milorad Vorkapić, zatim u selu se priključio Slobodan Zoraja,

Radovan Tepavac, Milorad Radojčić zvani Bajica, zatim Hrvat Željko Brajković - oni su bez oružja krenuli sa grupom i ostali su u centru da vide šta će se dalje dešavati.

Optuženi nema saznanja kako su nastradali Hrvati koje je tužilac nabrojao na listi od 21 lica, poginulih 10.10.1991. tokom i nakon napada. Nakon podizanja optužnice saznao je da je sin ubijenih Daniela i Cecilije Badnjaka bio hrvatski vojnik. Čuo je da su Antun i Anka Jovanović ubijeni u dvorištu i da im je zapaljena kuća i kompletno imanje. Za Alojza Polića i Matu Kesera zna da su sahranjeni kao hrvatski vojnici. Nije se raspitivao kako je stradalo 15,20 ljudi, o čemu mu je Vorkapić govorio, jer tu temu niko nije htio da otvara.

Predočavanje iskaza optuženog Milana Devčića

Optuženi nije bio komandant cele akcije. On je vodio grupu u kojoj je bio Milan Devčić pa je moguće da je Devčić na osnovu toga zaključio da je on komandant cele akcije. Nije bio prvi komandir policije u Lovasu, kako je na glavnem pretresu tvrdio optuženi Devčić. Nije bio zadužen za Hrvate koji su prvi dan zatvoreni u zadruzi, kako je na glavnem pretresu rekao optuženi Devčić.

Predočavanje iskaza optuženog Ljubana Devetaka

Optuženi nije saopštio Ljubanu Devetaku da mu je pukovnik Dušan Lončar naredio da nađe što više dobrovoljaca za napad na Lovas, kako je optuženi Devetak rekao u svojoj odbrani. Nikada se nije sreo sa pukovnikom Lončarom u Tovarniku. Nikada nije rekao Ljubanu Devetaku da ga je pukovnik Lončar imenovao za komandanta operacije i da je on to prihvatio pod uslovom da se svi slažu.

Predočavanje iskaza optuženog Milana Radojčića iz istrage

Nije tačno da su „tom grupom od 75 ljudi rukovodili Milorad Vorkapić i Željko Krnjadić“, kako je Radojčić rekao u istrazi, ali je moguće da je imao taj utisak zato što su on i Vorkapić išli na čelu kolone.

Predočavanje iskaza optuženog Petronija Stevanovića

Ne pozanje Petronija, prvi put ga je video kada su uhapšeni. Nije tačno da je Petronije bio u njegovoj grupu, da je optuženi pokazivao gde da se bacaju bombe i da je prve večeri [10.10.1991] bio u zadruzi, sa Vorkapićem i Devčićem, kako je Petronije tvrdio u svojoj odbrani.

Predočavanje iskaza svedoka

Nije bio prisutan, a ni blizu kuće mesara Pava Đaković, 10.10.1991. kada je on ubijen, kako tvrdi njegova čerka Branka Balić. Nije ulazio u dvorište Đuke Filića, kako tvrdi ista svedokinja, navodeću da ga je 10.10.1991. videla da izlazi iz dvorišta Đuke Filića, da se čula pucnjava i nakon toga su ubijeni Mato Keser i Đuka Poljak.

Negira da je 10.10.1991. bio ispred kuće Josipa Kuvejdžića, čija se kuća nalazi u jednoj od poprečnih ulica od Gajeve; da je pretio Berislavu Filiću, čija se kuća nalazi u Gajevoj ulici, da će se obračunati sa njim; da je uopšte video Slavka Božića kome se, prema rečima Stjepana Peulića, hvalio da je ubio Vida Krizmanića.

Pitanja članova Veća

Pukovnik Kamberi i ministar Bogunović nisu pominjali postupanje sa civilima, jer vojniku ne treba ni govoriti. Optuženi je majci Zorana Tepavca i majci Milorada Vorkapića rekao, kada su one tri, četiri dana pre napada došle u Tovarnik, da ako čuju jako pucanje, granate, bombe, beže u podrume i čekaju da ih neko pozove da izadu. Verovatno su Srbi obavestili Hrvate da se i oni sklone u podrume. Optuženi nije imao objašnjenje kako to da su svi poginuli Hrvati a nijedan Srbin [sudija Tatjana Vuković].

Pitanja i predočavanja Tužioca

Srbi su znali da su hrvatske snage raspoređene oko groblja prema Šidu i Tovarniku. O tome ih je obavestila JNA koja je dolazila u Lovas na pregovore sa Kriznim štabom oko predaje oružja a vršila je i izviđanja hrvatskih položaja. Sam optuženi je znao da u selu ima 15 aktivnih hrvatskih policajaca i oko stotinjak gardista. Znao je ko je pripadnik ZNG od kraja 1990. jer su od tada Hrvati iz sela, istim autobusom kojim se išlo na posao u Borovo, išli na obuku.

Milorad Vokapić je ostao u Lovasu i možda je par dana bio komandir milicije dok ministar Bogunović nije imenovao nekoga.

Niko od stradalih, sa liste od 21 lica, nije bio niti je neko iz njihovih familija bio pripadnik ZNG ili MUP-a Hrvatske i da su tog dana u vreme napada pružali oružani otpor. U ulici Ivo Lola Ribar niko nije pucao na grupu koju je vodio optuženi. Niko od stradalih nije bio ekstremno nastrojen.

Nije saslušavao privedene Hrvate 10.10.1991. kako je u istrazi tvrdio svedok Andrija Balić; kuća Dragice Ostrun nije bila zapaljena, te nije tačna tvrdnja Janka Božića da je on bacio bombu i zapalio tu kuću. Nije uopšte video Tomislava Šelebaja, koji je tvrdio u istrazi da mu je pretii da će ga ubiti a odbranio ga je Dušan Grković

Pitanja punomoćnika

Za pregovore se znalo, sastanci su se održavali u Šidu i u Lovasu. Govorilo se „evo, idu Hrvati... išli su tamo-vamo“. Dok je ležao u bolnici na VMA u Beogradu, optuženi je od Vorkapića čuo da su neki Hrvati ubijeni posle napada i da se u Lovasu dešavaju čudne čudne stvari, da su domaći nemoćni [na pitanja punomoćnika S.Todorovića].

Optuženi nije posle završene akcije okupio policajce niti je obavestio ministra Bogunovića da je Vorkapić ostao u Lovasu jer je računao da će ministar sam otići u Lovas i imenovati komandira milicije i videti šta dalje sa policajcima koji su ostali u Lovasu. Lovas je napustio 10.10.1991. oko 14:30 časova, tako da nije tačno da se on svetio nekome u Nazorovojoj ulici, kako je u svojoj odbrani Nikolaidis izjavio, prenoseći reči optuženog Radojičia [na pitanje i podsećanja N.Kandić].

Pitanja branilaca optuženih

Optuženi i ostali Srbi saznali su od vojske da su pet, šest dana pre napada na Lovas hrvatske snage ubile nekoliko pripadnika JNA u ataru sela Lovas. U svako selo u koje se ušlo i osvojilo uvedena je vojna uprava. U istrazi, branilac po službenoj dužnosti savetovao je optuženom da ne pominje JNA.[na pitanja advokata Z.Krstića]

Nije mogao da odgovori na pitanje advokata M.Živanovića kako je mogao da uzme dva lica [Ivicu Rendulića i Zlatka Kraljevića] iz pritvora bez pitanja vojne uprave.

Suočenje između optuženog Devetaka i optuženog Krnjajića

Optuženi Devetak tvrdio je da se Krnjajić, kada je došao u Lovas za Božić, hvalio kako je bio komandant cele operacije i da ga je pukovnik Lončar postavio za komandanta. Optuženi Krnjajić je rekao da nije tačno, da Devetak laže.

Suočenje između optuženog Krnjajića i optuženog Devčića

Optuženi Devčić je na osnovu toga što je Krnjajić bio na čelu grupa sa Titom zaključio da Tito ili Krnjajić vode akciju a optuženi Krnjajić je potvrdio da je bio na čelu ali da su bili i Vorkapić, Tito, Mile Ergić, Milan Radojičić i u nekom momentu i Milan Devčić: Optuženi Devčić je iz svega zaključio da je Krnjajić jedan od onih koji vode i vrše raspored.

Optuženi Devčić ostao je pri tvrdnji da je pred odlazak u napad ma Lovas pukovnik Lončar pred svima čitao naredbu dok je to optuženom Krnjajiću potpuno nepoznato.

Optuženi Devčić je pre napada razumeo Krnjajića da će se on vratiti u Lovas i biti komandir milicije dok je optuženi Krnjajić ostao pri svojoj tvrdnji da nikada nije bio komandir milicije u Lovasu.

Optuženom Devčiću je bilo logično da je za pritvorene zadužen komandir policije koji je vodio akciju napada dok je optuženi Krjajić tvrdio da ga nikо nije zadužio.

Suočenje između optuženog Krnjajića i optuženog Stevanovića

Optuženi Krnjajić je ostao pri tvrdnji da Petronije nije bio u njegovoj grupi nego u grupi koju je vodio Milan Vorkapić Trndo a optuženi Petronije je ostao pri svojoj tvrdnji da je bio pored Krnjajića sve vreme.

Optuženi Petronije tvrdio je da im je optuženi Krnjajić rekao da će posle graniranja Hrvati početi da beže i da nijedno vozilo ne propuste, pa su tako postupili, dok je optuženi Krnjajić ostao pri tvrdnji da Petronije nije bio u njegovoj grupu.

Optuženi Petronije je podsećao optuženog Krnjajića na situaciju kada mu je rekao „pretrči, baci bombu tamo“ ali mu je optuženi Krnjajić odgovotio da ga je zamenio sa nekim i da sasvim sigurno nije bio u Lovasu 10.10.1991. uveče.

Odbojna optuženog Miodraga Dimitrijevića

Optuženi je, u mirnodopsko vreme, naredbom Republičkog štaba TO Srbije bio postavljen za referenta za operativno-nastavne poslove u Zonskom štabu TO Valjeva. U ratno vreme, drugom naredbom, opet Republičkog štaba TO Srbije, postavljen je na isto mesto. Bavio se isključivo obukom svih jedinica koje zahvata Zonski štab TO. Jednog dana, ne seća se datuma, tadašnji komandant Četvrte operativne zone, pukovnik Ratko Đokić saopštio mu je da je dobio naredenje u Republičkom štabu da formira jedinicu jačine odreda, da je doobući, naoruža i pošalje u Drugu proletersku gardijsku diviziju koja je bila raspoređena na teritoriji Slavonije. Ta divizija pripadala je operativnim snagama JNA, koje se mogu upotrebiti na bilo kom delu tadašnje SFRJ. Prepostavljena komanda Druge proleterske gardijske brigade bila je Prva gardijska brigada, sa sedištem u Beogradu. Pukovnik Đokić dao je zadatak optuženom da prati formiranje tog odreda koji dobija naziv Protivdiverantski odred TO Valjevo i ako ima problema da mu prenese da bi on intervenisao kod štabova TO Valjevo, Loznica i Šabac, od kojih se formira taj

odred. Optuženi nema nikakvu komandnu dužnost. Apsolutnu komandnu funkciju ima pukovnik Đokić. U odredu ima oko 400 ljudi. Za komandanta je postavljen Darko Perić.

Jednog dana, pukovnik Đokić saopštio je optuženom da odred treba da se preda Drugoj proleterskoj brigadi, čiji je komandant bio pukovnik Dušan Lončar. Pukovnik Đokić pored odreda, poslao je dve čete TO, iz Lajkovca i Ljiga, u Tovarnik. Kranuo je lično da preda te jedinice Drugoj proleterskoj gardijskoj brigadi, čija je komanda bila u Tovarniku, a optuženi ide sa njima kao Đokićev pomoćnik. Kada su stigli u Tovarnik, pukovnik Đokić, komandant odreda, Darko Perić, i komandiri četa, Budimir Milinković za četu iz Ljiga i Veljović, za četu iz Lajkovca, otišli su u komandu. Tom prilikom te jedinice TO predpočinjene su komandi Druge proleterske brigade. Optuženi nije prisustvovao predaji odreda. Odred gubi identitet TO i dobija funkciju koju imaju i sve druge jedinice brigade, što je bilo u suprotnosti sa strategijom oružane borbe, prema kojoj jedinice TO se ne mogu upotrebljavati na teritoriji druge republike.

Pošto je predpočinjanje odreda komandi izvršeno, pukovnik Đokić gubi funkcije komandovanja nad odredom ali zadržava funkciju da angažuje optuženog. On određuje da optuženi ide sa odredom u Čakovac. Čete su ostale u Tovarniku. On daje optuženom tri zadatka: da pruži pomoć odredu, ako ima problema u vezi sa pozadinskim elementima; zatim, ako komandant brigade odredi neki zadatak koji nije primeren sposobnostima i znanju tog odreda, da ga moli za neki lakši zadatak, i da se nađe vojnicima kao moralna podrška.

Pukovnik Lončar je doneo odluku o napadu na Lovas naveče 9.10.1991. Dogovorio se sa Devetakom. Njih dvojica su odlučila da se sutradan vojnim vozilima prebace jedinice koje treba da napadaju u tri kolone. Devetak je stalno tvrdio da vojska ne treba da uđe prva i otuda angažovanje „pomoćnih snaga“. U naredbi koju je izdao pukovnik Lončar kaže se da selo treba očistiti „od pripadnika ZNG i MUP-a, kao i stanovništva koje je neprijateljski nastrojeno“. Od snaga brigade u napadu na Lovas učestvovali su samo dobrovoljci.

Po naređenju pukovnika Lončara, komandanta brigade, jedna četa je 9.10.1991. upućena sa vozilima u Lovas. Druga četa, TO iz Lajkovca, nije upućena jer su pekli prase i pukovnik Lončar im je dozvolio da ostanu do sutra.

Sve jedinice u Lovasu bile su pod komandom pukovnika Lončara. Odlukkom Predsedništva SFRJ od 1.09.1991. sve paravojne grupe stavljene su u nadležnost i komandovanje JNA. Dobrovoljački omerd *Dušan Silni* je bio pod komandom Druge proleterske gardijske brigade.

U Lovasu, optuženi ima iste zadatke kao u Čakovcu. Komandant odreda nikada ništa nije referisao optuženom kao prepostavljenom. Dolazio je kod optuženog M.Dimitrijevića samo kada mu je nešto trebalo, pomoći oko hrane, municije ili radio uređaja, da mu nešto objasni.

Optuženi je došao u Lovas 14.10.1991. sa vozačem i jednim vojnikom koji mu je u Valjevu dat kao obezbeđenje. Odmah je stupio u kontakt sa policajcem Vorkapićem. Od njega je doznao da je on komandir zatvora i ko je šta u selu. Taj Vorkapić je bio veoma nezadovoljan zato što nije dobio parče kolača od vlasti. Iza optuženog u Lovas je stigao pukovnik Đokić. Sastali su se sa Vorkapićem, koji se tada žalio Đokiću da u zatvoru ima

puno ljudi a da on ima malo ljudi za obezbeđenje zatvora. Tražio je pet pancira za policiju, uniforme i da mu pošalje jedan vod vojne policije da bi rešavao pitanje naoružanja, pretresa i čišćenja terena. Istog dana, kada su došli optuženi i pukovnik Đokić, u Lovas je stigao i jedan diverzantski vod sa Mirom Plavšićem, obaveštajnim oficijerom. Posle razgovora sa Vorkapićem, pukovnik Đokić je otišao. Uveče je optuženi upoznao novu vlast u selu – Devetaka, Devčića, Radojčića a bio je i Vorkapić. Za Radojčića su mu rekli da je komandant TO. Za Devetaka su mu rekli da je direktor zadruge i da je defacto komandant sela. Devčić je bio komandir policije. Te večeri optuženi saznaće da su Lovas i nova vlast pod vojskom. Prve noći optuženi M.Dimitrijević je spavao kod Devetaka a posle je spavao u mesnoj zajednici, menjajući svake večeri prostoriju u kojoj će da spava.

Optuženi nije mogao da naređuje komandantu odreda, Darku Periću, kao ni četama, bez obzira što je bio potpukovnik jer položaj a ne čin određuju nadležnost. Optuženi nije mogao da se žali jer sva naredenja koje je odbio od pukovnika Đokića bila su usmena. Nikada nije bio pozvan u nadležnu komandu u Tovarniku. Jednom, 16.10.1991. godine, otišao je nepozvan, kada je pukovnik Lončar držao sastanak sa komadirima iz svoje brigade. Otišao je da sazna kakve zadatke dobijaju odred i čete, da je u toku. Išao je sa komandantom odreda, optuženim Perićem.

Bila je ustaljena praksa da se održavaju sastanci na njuvu vlasti u selu i uglavnom su se održavali naveče. Niko nije vodio zapisnike. Prisustvovali su oni koji dođu. Optuženi je pitao ono što ga je interesovalo. Sve što je čuo, proveravao je preko kapetana Veljovića, zatim preko Gavrilovića i Vlahovića. Nije primao podatke o negativnim događajima. Kapetan Veljović je bio određen da podnosi podatke o bezbednosti, za sve jedinice, i on je kontaktirao sa komandom brigade.

Optuženi je 15.10.1991. ujutru pozvao komandire četa TO, Veljovića, Gavrilovića, Ivanovića i komandira tenkovske čete, koji je iz druge brigade. Bio je prisutan i Devetak, koji je imenovao Đuru Prodanovića za svog zamenika. Lično je smatrao da stanovništvo nije dovoljno obavešteno o regulativama koje je propisala vojska i da je zbog toga dolazilo do ekscesa. Predložio je vlasti u selu da se izda jedno saopštenje kao kodeks ponašanja i to je prihvaćeno. Ljudi u vlasti su predložili da taj proglaš sadrži obavezu prijavljivanje dolaska u selo, kontrolu ulaska i izlaska iz sela, zabranu kretanja kriz krizno područje, zabranu grupnog kretanja, iseljenje i drugo. Oni su govorili a optuženi je zapisivao i na osnovu toga i sastanka sa komandirima napisao je 15.10. 1991, tekst proglaša. Stavio je uvođenje radne obaveze, pomenuo je ratni sud i pozvao stanovnike da prijave pljačke. U tački 10. naređenja napisao je poziv na poštovanje vlasti a u tački 11. bila je molba da se stanovništvo ponaša u duhu propisanih normi.

Predlog da se ljudi skupe u zadruzi 17.10.1991. mogao je doći samo od profesionalnih policajaca, Devčića i Vorkapića. Niko od ljudi u vlasti nije pomenuo kao mogućnost da se ljudi prikupe u zadruzi. 17.10.1991. prepodne nije bilo sastanka. Optuženi je išao za Tovarnik da traži od komande da pošalju vojnu policiju ali ga je pukovnik Kamberi „otkačio“. Odatle je otišao u Šid da razgovara sa komandantom divizije, ali ga nije našao. U Lovas se vratio oko 17:00 časova. Doznao je da su Hrvati već bili zatvoreni i da ih je Vorkapić zatvorio.

Optuženi je znao za minsko polje. Mesna vlast je takođe znala. 12.10.1991. urađeno je minsko polje. Od dobrovoljaca je čuo da je Ljuban Devetak lično posmatrao izradu tog minskog polja. Optuženi je znao tačno mesto gde je minsko polje jer je nekoliko puta prošao tim putem a i njegov vozač mu je pokazao, kada su prolazili: "eto, to je tu to minsko polje". Komandant odreda, optuženi Perić saznao je za minsko polje od optuženog, 17.10.1991. naveče na sastanku, koji je održan u mesnoj zajednici. Kada je na sastanku čuo da će se upotrebiti TO da u jednoj dolini izvrši pretres kuća radi prikupljanja naoružanja, optuženom je sinulo kroz glavu da bi taj teren mogao da se izvidi i nađu mesta odakle se otvara vatra i pucaju snajperisti. Naglasio je Periću da bi mogao da iskoristi šansu i izvidi teren. Rekao mu je da razmisli o tome, da li ga interesuje da pronađe te snajperiste. Optuženi je znao, čuo i video odakle pucaju snajperisti. Nije znao tačno mesto i zato je Periću rekao „vidi gde je to tačno mesto“. Zamolio je Batu Mihajlovića da odredi nekoliko ljudi da pođe sa teritorijalcima iz Valjeva, s obzirom da su se mnogo plašili. Na tom sastanku nije se odlučivalo o odlasku niti prolasku pored minskog polja. Optuženi je rekao za minsko polje zbog toga što je znao da Perić to ne zna. Niko nije reagovao jer su svi, osim Perića, znali za minsko polje. Optuženi nikada ništa nije naredio Periću. Uveče 17.10.1991. optuženi mu je samo napomenuo da izvidi odakle se puca, i to ako hoće, ako ga to interesuje.

Ujutru, 18.10.1991. potpukovnik Dimitrijević je došao u zadrugu i Perić mu je rekao da će da ide u akciju a onda mu je on savetovao da treba da povede trideset do četrdeset ljudi iz jedinice i dobrovoljce. Predložio mu je da poveže nekoliko meštana kao vodiče. Zatim mu je rekao da se kreću polako, izričito putem. Imali su dva puta do minskog polja koja nisu bila minirana. Iz zadruge mu je pokazao minsko polje i rekao mu: „eno ti onde onaj čošak, vidiš onu travu, onu zelenu travu, to ti je detelina jedna, ne dirajte ništa, prodite pored nje gore putem, obidite je“. Tu, u zadrizi je čuo da je tokom noći bilo maltretiranja Hrvata, da se isticao neki bokser, koji je bio Darkova pratnja. Tražio je od Perića da smiri boksera. Kao čovek je insistirao da se izvrši trijaža ljudi, da se zadrže oni za koje ima neki dokaz da su krivi a da se ostali puste. Perić mu nije rekao da je cele noći imao raspravu sa svojim starešinama oko odlaska. Nije mu rekao ni da je ujutru, prilikom, postrojavanja vojske ubedljivao vojnike da treba da idu.

Nije naredio da se odrede ljudi da idu u živi štit. Da je naredio da razminiraju minsko polje, što je krivično delo, Perić je mogao da pozove o obavesti pukovnika Lončara da mu je anređeno da izvrši krivično delo.

Glavni pretres: 9. 10. i 11. 06.2008.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

Ispitivanje optuženog Miodraga Dimitrijevića

Optuženi je imao zadatku da komandire četa T0 Ljig i Lajkovac, ako imaju pozadinske probleme - nedostatak municije i hrane - uputi da se obrate komandi brigade u Tovarniku. Na konstataciju predsednice Veća da su komandir odreda i komandiri četa imali direktnu komunikaciju sa pukovnikom Lončarom i ptanje šta je onda on radio, optuženi je, po ko zna koji put ponovio, da je bio postavljen bez ikakavog zakona.

Kada je došao u Lovas, 14.10.1991. odmah je dobio obaveštenje da je komandant TO Milan Radojić, koji je povremeno dolazio na sastanke. TO je brojala pet Srba i nekoliko

staraca. Iz sudskih spisa saznao je da je TO brojala 17 ljudi. Obezbeđivala je zatvore i oduzimala naoružanje. Optuženi nije imao nikakvu saradnju sa TO.

Na sastanku 14.10.1991. Ljuban Devetak mu se lično predstavio kao komandant sela a i da je direktor zadruge. Na tom sastanku saznao da je Milan Devčić komandir policije. Milorad Vorkapić mu je lično rekao da je komandir zatvora. Sva četvorica su bili prisutni na sastanku [14.10.1991], kada je dogovoren da se napiše obaveštenje za građane. Optuženi je predložio obaveštenje da bi ukazao šta može da se dogodi ljudima ukoliko se ne ponašaju u skladu sa borbenim pravilima vojske.

Optuženi je predsedavao sastankom samo 15.10.1991. ujutru, kada je pozvao komandire četa TO, komandira tenkovske čete i predstavnike vlasti da čuje probleme. Tekst obaveštenja odnosno raspisa napisao je na osnovu toga šta je rečeno na sastanku 14.10. i 15.10.1991. sa vojnim organima. Devetak je predložio da u tom obaveštenju stoji pretnja evakuacijom stanovništva. Optuženi je mislio da je to dogovoren na višem nivou. Sam je uneo u tekst „uništenje društvene i privatne imovine, ukoliko se nastavi sa oružanim provokacijama“. Takođe je sam napisao da u Lovasu treba da se uspostavi ratni sud. Milan Radojić i Milan Devčić davali su predloge koji su se ticali izdavanja propusnica, zabrane kretanja.

Tokom sastanka 15.10.1991. telefonom se javio Ljuba Jelić iz ulice Stjepana Radića br.2 i rekao da vojnici nemaju šta da traže u zatvorima bez jedinica TO i da komandiri vodova terba malo više da rade sa vojnicima.

Obaveštenje koje je napisao optuženi prekucao je u više primeraka vojnik koji je radio na radio stanici u Mesnoj zajednici. U potpisu je pisalo Vojnoteritorijalna komanda sela. Niko nije potpisao a trebalo je da potpiše komandant sela, optuženi Devetak. Optuženom nije poznato da je dobošar Šelebaj išao selom i čitao obaveštenje. Ne zna da li je bilo javno okačeno iako je njegova namera bila da se obaveštenje izlepi po selu.

Predstavnici vlasti u Lovasu istinito su mu prikazivali da po selu dejstvuju hrvatske snage. Njihove informacije je proveravao preko komandira četa TO i oni su govorili isto kao vlast u selu.

Potpukovnik Dimitrijević je 16.10.1991. nepozvan otiašao na sastanak pukovnika Lončara sa komandirima. Iz Lovasa je krenuo sa Perićem i Devetakom, transporterom. Išao je da vidi koje će zadatke da dobije odred, da eventualno zamoli da ne dođe do upoterbe odreda za neke nove borbe. Devetak nije prisustvovao sastanku.

Optuženi se setio da je 17.10.1991. uveče na sastanku sasvim sigurno bio Milan Radojić jer je čuo da će TO sutradan ići u pretres kuća na kraju sela, u severnom delu sela, u dolini Doli, koja je udaljena oko 600 metara od minskog polja. Nije imao poverenja u Milana Radojića i Ljubana Devetaka i zato je u beležnici napisao da na sutrašnjem [18.10.1991] dogovoru treba da budu samo oni koji će ići u akciju, bez Ljubana i Milana. Siguran je da se sutradan 18.10.1991. u 8:30 časova Radojić nije pojавio a nije siguran da li je bio Devetak. U beležnici je napisao “zadatak pretres terena u voćnjacima“ jer su se tražili dokazi o mestu odakle se dejstvovalo po selu i on je to nazvao pretresanje.

Na večernjem sastanku 17.10.1999. dok je optuženi bio prisutan, a to je bilo do trenutka kada je Perić odlučio da ide i nakon čega mu je optuženi objasnio na koji način akcija treba da se izvede, Ljuban Devetak i Milan Radojić nisu davali predloge o odlasku u akciju. Ne seća se da li je bio prisutan Milan Devčić.

Na sastancima 17.10. i 18.10.1991. nije bilo govora da će se voditi civili u akciju. Samo su se pominjali meštani vodiči.

Za pogibiju civila optuženi je čuo u podne, od Perića i Devetaka. Devetak je rekao „bilo je šta je bilo, ja ču to da sredim, to se više ne sme da ponovi“. Perićeva verzija je bila da „uglavnom niko nije kriv, došlo je iz straha“ i da ne zna ko je naredio razminiranje deteline.

Optuženi je kao čovek savetovao da treba da se izvrši trijaža zatvorenika, da se vidi ko je za zatvor a ko nije, da se pusti. Čuo je da će ih odvesti u neke Partizane, u to vreme nije znao da je to fiskulturna sala u Šidu. Inače, te noći, nakon minskog polja, intervenisao je da obezbede zatvorenike jer je od vojnika čuo da su na otvorenom prostoru i da u toku noći nisu imali nijedno čebe.

Predočavanje iskaza iz istrage

U vezi sa svojim iskazom u istrazi da je bio koordinator za sadejstva sa TO, optuženi je najpre rekao da ne zna da je nazvan koordinatorom i ne zna s kim je trebalo da koordinira a potom da je postavljen pismenim naređenjem a ne naredbom.

Uporno je tvrdio da nije bilo sastanka 17.10.1991. ujutru a na pitanje predsednice Veća zašto menja svoj iskaz kada je u istrazi čitao beležnicu u kojoj je zapisao taj sastanak, optuženi je odgovorio da neki datumi u beležnici nisu tačni, da ih je dopunjavao prema sećanju. On je 17.10.1991. ujutru išao u obilazak čete a posle toga u Šid. Za konstataciju “nikakve akcije samostalno, za sve moram ja da znam, da bih sinhronizovao“ –zapisanu u beležnici pod 17.10.1991., koju je pročitao istražnom sudiji, optuženi kaže da je tačno, da je koristio to što je potpukovnik da se ne bi dešavalо to što se dešavalо.

Za zabelešku pod datumom 17.10.1991. da je od pukovnika Kamberija tražio tenkove, optuženi kaže da je možda uzgred rekao da treba poslati tenkove da zamene one koji su otišli, da bi se situacija smirila, jer su ljudi hteli da pobegnu ukoliko tenkovi napuste teritoriju.

Iz Šida se vratio oko 17:00 časova i zatekao je zatvorene ljude. Na večernjem sastanaku pitao zašto je to urađeno i rečeno mu je da je zbog toga da se vidi da li se puca kada je tih 70 do 80 Hrvata zatvoreno. Devetak mu je rekao da je Vorkapić odlučio da zatvori 80 Hrvata. Vlast je odlučila da se ljudi zadrže u zadruzi, da se vidi da li će biti manje pucanja.

U vezi sa predočenom beleškom, pod datumom 17.10.1991. u 18:00 časova, „u Ovčarnik se ide oko 10:00 časova“, optuženi objašnjava da je to napisao da predloži Periću kao najpogodnije vreme, ako odluči da ide u izviđanje terena pored fabrike Borova.

Belešku pod datumom 17.10.1991. u 18:00 časova i 18.10.1991. u 18:30 časova, gde se pominje pretres i izviđanje terena, optuženi objašnjava tako što kaže da to nije bio pretres terena usmeren na ljudе nego na traženje zaklona, mesta odakle snajperisti dejstvuju. To što je u beležnici zapisao i rekao istražnom sudiji da je bila akcija pretresa terena je lapsus jer se radilo o izviđanju terena a ne pretresu.

Na pitanje predsednice Veća na osnovu čega se prisetio da je Milan Radojčić bio komandant TO, kako je rekao na drugom saslušanju kod istražnog sudije i na glavnom pretresu, s obzirom da je na prvom saslušanju rekao da ne zna, optuženi je odgovorio da je iz spisa doznao a i setio se ko je bio komandant TO.

Predočavanje iskaza optuženog Ljubana Devetaka

Nije tačno da je bio vojni komandant sela, da je Devetak njemu referisao, da Devetak ne zna ništa o obaveštenju i evakuaciji stanovništva, kako tvrdi optuženi Devetak u svojoj odbrani. Devetak je znao da je detelina minirana i za akciju odlaska prema minskom polju. Devetak je predložio pretnju evakuacijom.

Predočavanje iskaza optuženog Milana Devčića

Nije bio vojni komandant sela niti je on bio taj koji je naređivao, kako tvrdi optuženi Devčić u svojoj odbrani. Nikada ga Devčić nije upozoravao na maltretiranje i ubijanje ljudi. Nije tačno da je rekao Devčiću da ode kod Dure Prodanovića i da se naloži okupljanje meštana i da se ide kroz selo raspisom. Nije odredio Ljubu Jelića za upravnika zatvora jer je on došao 14.10. a Jelić je u Lovasu bio od 10. ili 11.10.1991.

Predočavanje iskaza optuženog Milana Radojčića

Nije tačno da je Radojčiću vojska naredila da ide u pretres šume *Badnjara*. O tome ne zna ništa. Zna da je trebalo da ide u pretres doline Dol ali nezna da li je išao.

Predočavanje iskaza optuženog Darka Perića

Optuženi nije bio prepostavljeni Periću i nijedno naređenje mu nije izdao. Nije tačno da je 17.10.1991. naredio Periću da obezbedi jedan manji i jedan veći zatvor, da ide u akciju pretresa terena, da povede civile kao tampon zonu i da bude siguran ako ima više minskih polja koje su postavili Hrvati da oni neće otići u ta druga minска polja.

Predočavanje iskaza svedoka Dušana Lončara

Za tvrdnju svedoka Dušana Lončara da je optuženi M.Dimitrijević mogao da odvede jednu i dovede drugu jedinicu tvrdi da je u pitanju neznanje ili pokušaj Lončara da se spasi od odgovornosti. Nije tačno da mu se predstavio kao koordinator. Ne seća se da ga je video posle minskog polja, zajedno sa Ljubanom Devetakom.

Predočavanje iskaza svedoka Ratka Đokića

Iz sudskega spisa je saznao da je bio koordinator između Druge brigade i jedinica TO. Potpukovnik Đokić mu nije dao zadatak da bude koordinator. Nije tačno da je rekao Đokiću, kada je 14.10.1991. došao u Lovas „ubiše nas snajperisti, moram, ja ću da pokrenem i da idem u češljanje“ a da je on odgovorio „nemoj slučajno to da radiš, konsultuj se sa Lončarom“. Tačno je da mu je rekao za *Badnjaru* i da je on na to rekao „nemoj ništa da radiš bez Lončara“.

Predočavanje iskaza svedoka Gradimira Veljovića

Nije bio prepostavljeni Veljoviću i nije tačno da je Veljović posle 14.10.1991. kada je optuženi došao u Lovas prestao da sarađuje sa Mesnom zajednicom i da je optuženi bio određen za saradnju sa Mesnom zajednicom.

Predočavanje iskaza svedoka Ljube Jelića

Nikada nije dogovoreno na sastanku da privredni meštani pokažu gde su minskaa polja i da se ta minskaa polja razminiraju, kako je svedok tvrdio u istrazi.

Predočavanje iskaza svedoka Miroljuba Marića

Nije tačno da se o razminiranju deteline razgovaralo ranije [pre Perićevog dolaska u Lovas] i da su tenkisti odbili da učestvuju u toj akciji.

Pitanja tužioca

Optuženi nije mogao od pukovnika Lončara da traži tačno definisan zadatak i nadležnost jer nije bio vezan sa Drugom proletreskom brigadom i pukovnik Lončar nije bio njegov prepostavljeni. U odnosu na činjenicu da je bio u njegovoј zoni odgovornosti, da je bio sa jedinicama koje su bile u sastavu brigade, i da je na osnovu toga mogao da traži definisan zadatak, optuženi nije osećao potrebu da se obrati pukovnku i da to traži.

Opasnije je bilo izviđanje prema šumi *Badnjara* nego teren gde je minsko polje jer je prethodnog dana Druga šajkačka brigada pročistila ceo taj teren, uključujući šumu Jelaš. Na pitanje tužioca, čemu onda izviđanje i pretres, ako je teren prethodno pročišćen, optuženi je ponovio da je trebalo tačno utvrditi mesto odakle ti snajperisti pučaju.

Pitanja punomoćnika

Komandiri četa su bili dužni da nadležnoj komandi [pukovniku Lončaru] dostavljaju izveštaje ali optuženi ne veruje da su to uradili kada je reč o minskom polju zbog kratkog vremena. Sutradan je došla vojna policija i uzela izjašnjenja o događaju. Nakon saznanja da su civili stradali, na ručku sa optuženim Devetakom i Perićem, optuženi ništa nije preduzeo zato što to nije bio njegov posao nego posao nadležne komande. Nikome nije prijavio šta se dogodilo na minskom polju zato što je to nadležnost komandanta odreda. Nigde nije pročitao da je obavezan, ako ima neposredno saznanje da je počinjeno krivično delo, da to prijavi. Nije smatrao da treba da se sastane sa pukovnikom Lončarom zato što je on komandantu Đokiću rekao da prepusti organima bezbednosti a osim toga, nije imao nikakave nadležnosti da ide kod Lončara i da raspravlja o događaju. Nezna šta je bilo sa zatvorenim Hrvatima koji su ostali u zadruzi, nakon što je grupa odvedena na minsko polje [na pitanja punomoćnice Nataša Kandić].

Pitanja branilaca optuženih

Optuženi je o događaju na minskom polju dao izjavu vojnim organima bezbednosti 19.10.1991. Oni su pitali kakav je on imao zadatak, od koga je dobio, ko ga je odredio za komandanta sela, ko mu je bio prepostavljeni, ko potčinjeni, s kim je bio u sadejstvu, ko je odgovoran za stanje u selu, te kakva je ovlašćenja imao u odnosu na meštane. Optuženi je odgovorio da nije učestvovao u komandovanju. Primerak svog odgovora dostavio je MUP-u kada je ispitivan u oktobru 2007. Tada je prvi put video naredbu da je bio postavljen za nekog koordinatora.

Nikada ga niko nije pozvao na odgovornost jer nije bio komandant. Vojska je u svom aktu 3-500 optužila M.Dimitrijevića za događaj u minskom polju ali nije smela da ga optuži jer je znala da ako optuži njega da optužuje vojsku. U tom aktu vojska ga je nazvala komandantom TO.

Nije uručio Veljoviću nikakav dokument koji pokazuje da je on njegov pretpostavljeni, kako je tvrdio Veljović u svojoj izjavi. Nikakvim radnjama ni rečima nije pokazao Veljoviću da je došao u Lovas kao njegov komandant. Nikada, nikome, ni Veljoviću, ni bilo kome od njegovih vojnika nije izdao naređenje.

Optuženi zna iz transkripta sa saslušanja potčinjenih Periću da je 17.10.1991. uveče bilo gužve, da je Perić ubedljao vojнике da pristanu na zadatak koji je navodno dogovoren na sastanku. Niko mu ništa o tome nije rekao ni 17.10. uvče ni 18.10.1991. ujutro.

Posle događaja, na ručku ili posle ručka, Perić je rekao optuženom M.Dimitrijeviću da je prvi stigao na lice mesta i da je bio ranjen. Nije pokazao ranu. Perić je bio nadležni starešina koji je trebalo da obavesti prepostavljenog starešinu [pukovnika Lonačara]. Optuženog nije izvestio ni o čemu, zbivao je malo šale, rekao je „pa, bila neka pogibija tamo“. Omalovažavao je ceo događaj, kao puginuli su neki, sami su hteli da poginu.

Optuženi je posle događaja pukao pa je, iako nije imao pravo, zabranio bilo kakve akcije u toku dana, da se ne bi išlo na minsko polje i pomeralo, da ne bi neko nešto dirao. Tog 18.10.1991. nikoga nije obavestio o događaju. Iako je na pitanje punomoćnici Nataše Kandić rekao da nije bio nadležan da ide kod pukovnika Lončara i da raspravlja sa njim o događaju, na pitanje svog branioca je odgovorio da je bio kod Lončara ujutru, oko 7:00 sati, 19.10.1991. Nije siguran da li je to bilo samoinicijativno ili ga je on pozvao. Pukovnik je već znao šta se dogodilo, neko ga je obavestio. Ne seća se da je sa njim išao Ljuban Devetak. Pukovnik Lončar je tražio da pokupi izjave od Perića, od komandira četa, njegovog zamenika, komandira vodova i od najmanje dva učesnika događaja . Od optuženog M.Dimitrijevića nije tražio izjavu. Nameravao je da uhapsi Devetaka, a M.Dimitrijević mu je rekao da nema potrebe jer nije znao da je Devetak umešan u zločin. U vezi sa beležnicom i naknadnim dopisivanjem datuma i imena, optuženi je rekao da je suština ostala ista a da su neke rečenice možda dopisivane, i to se vidi jer je rađeno drugom olovkom [na pitanja advokata Miladina Živanovića].

Pukovnik Lončar je bio komandant svim jedinicama ali nije imao kontrolu na terenu – ili nije bio sposoban ili nije znao. Nije znao ko je vojni komandat sela [na pitanje advokata Zdravka Krstića].

Suočenje između optuženog Ljubana Devetaka i optuženog Miodraga Dimitrijevića

Optuženi M. Dimitrijević tvrdi da je Devetak držao sve konce u selu, rukovodio je dobrovoljcima, TO i sa svim. Optuženi Devetak tvrdi da su do 14.10.1991. bili podređeni Veljoviću a kada je on [potpukovnik Dimitrijević] došao onda su sve strukture bile podređene njemu i njemu se referisali.

Optuženi Dimitrijević je tvrdio da je Ljuban Devetak bio 17.10.1991. uveče na sastanku kada se raspravljalo o akciji odlaska u voćnjake, dok je optuženi Devetak tvrdio da je 99 odsto siguran da nije bio na sastanku.

Optuženi Devetak je tvrdio da je za obaveštenje prvi put saznao u istrazi a optuženi Dimitrijević je ostao pri tvrdnji da mu je Devetak predložio pretnju evakuacijom ako se nastave oružane provokacije.

Optuženi Dimitrijević je tvrdio da Devetak nikoga nije poslao 18.10.1991. ujutru da traži dozvolu za izdvajanje nekih Hrvata iz radnog voda a optuženi Devetak je tvrdio da je on lično došao u školu, tražio i dobio od M.Dimitrijevića dozvolu da izdvoji 30 Hrvata iz dvorišta zadruge.

Suočenje između optuženog Milana Devčića i optuženog Miodraga Dimitrijevića

Optuženi Devčić je tvrdio da je okupljanje Hrvata u zadruzi 17.10.1991. naredio optuženi M.Dimitrijević dok je ovaj tvrdio da on nikome ništa nije mogao da naredi.

Optuženi M.Dimitrijević je tvrdio da mu je Milorad Vorkapić, prilikom prvog susreta, rekao da je on komandir zatvora a na sastanku 14.10.1991. uveče rečeno mu je da je Milan Devčić komandir policije. Optuženi Devčić je negirao da je on tada bio komandir policije.

Optuženi Devčić je tvrdio da je optuženi M.Dimitrijević sazivao svaki sastanak, dok je optuženi M.Dimitrijević ostao pri tvrdnji da nije sazivao sastanke i da nije bio vojni komandant mesta.

Suočenje između optuženog Miodraga Dimitrijevića i optuženog Milana Radojčića

Optuženi Radojčić tvrdi da se stavio na raspolaganje vojsci i da je rečano da vojska glavna. Optuženog Dimitrijevića je prvi put upoznao u zatvoru. Optuženi M.Dimitrijević je sasvim siguran da je Milan Radojčić bio na prvom sastanku i da su pripadnici TO, njih petnestak, pet mlađih i desetak staraca, obezbeđivali zatvore.

Odbojna optuženog Darka Perića

Optuženi je mobilisan u Valjevu, u septembru 1991. On je rezervni kapetan prve klase. Potpukovnik Dimitrijević je 14.10.1991. sa jednim Diverzantskim vodom čiji je komandir bio optuženi Perić otišao u Lovas dok je on ostao u Čakovcu. Odred je imao štab i tri čete koje su ukupno brojale između 350 i 370 vojnika. Ranije je Loznička četa, po naredbi potpukovnika Dimitrijevića, prekomandovana u selo Opatovac a optuženi je ostao u Čakovcu sa Šabačkom i Valjevskom četom. Optuženi je sa odredom bio u Čakovcu kada je 17.10.1991. preko veziste primio naredbu potpukovnika Dimitrijevića da jedna četa dođe u Lovas. Optuženi je sazvao štab, saopštio naredbu i doneo odluku da ide Valjevska četa, i on sa njom.

U fazi smeštanja potpukovnik Dimitrijević ga je pozvao na sastanak u mesnoj zajednici. Tamo je naišao na svađu između jednog meštanina i dobrovoljca ali nije razumeo oko čega. Optuženi Dimitrijević mu je izdao tri naredbe: da sa vojnicima obezbedi zatvor i da ti vojnici ne dozvole da bilo ko ulazi bez odobrenja upravnika zatvora; da 4 ili 5 vojnika priključi dobrovoljcima i meštanima koji će obezbeđivali zadrugu, gde su bili pritvoreni meštani, i da izabere pedesetak ljudi iz čete i da sutradan, zajedno sa tim pritvorenim meštanima, sa vodičima meštanima i dobrovoljcima idu u pretres nekog voćnjaka. Zatim mu je izdao još jednu naredbu - da ide u pretres šume *Badnjara* a da komandir čete vodi vojnike u pretres voćnjaka. Optuženom je rečeno za minsko polje u detelini a da pritvoreni Hrvati znaju za ostala minska polja. Sutradan ujutro, komandir čete ga je obavestio da se vojska uplašila i pobunila zbog minskih polja. Optuženi je razgovarao sa vojnicima i predocio im posledice – da mogu biti pozvani na vojni sud, posle čega su se vojnici umirili. Pre odlaska na pretres optuženi Perić je rekao poručniku Vlajkoviću da komandant dobrovoljaca, komandir Joca, ima iskustva u takvim akcijama i da se osloni na njega. Potom je optuženi sa još dvojicom, tojicom dobrovoljaca i nekoliko meštana otišao da izvidi šumu *Badnjaru*. Kada je stigao do mesta odakle je mogao da vidi šumu, radio vezom ga je pozvao poručnik Vlajković ili njegov vezista da se odmah vrati jer je došlo do incidenta na minskom polju. Optuženi se odmah vratio i poručnik Vlajković mu je referisao da su pošli sporednim putem prema voćnjaku, kako je bilo utvrđeno, naišli su na minirani seosku put i neko je tada komandovao da se skrene levo, sa namerom da se izade na neki asfaltni put, koji je nešto dalje, da bi se došlo do voćnjaka, i tu su naleteli na

mine. Neko od tih uhapšenih Hrvata, koji je išao napred, viknuo je „mine“, onda je poručnik komandovao da se stane i u tom momentu neko se bacio na mine i aktivirao ih. Odmah po saznanju o događajima na minskom polju, optuženi Perić je raspisao potpukovniku Dimitrijeviću.

Ispitivanje optuženog Darka Perića

Optuženog Perića u Čakovec doveo je potpukovnik JNA Ratko Đokić. Sa njim je došao i potpukovnik Dimitrijević. zajedno su od 10.10.1991. Dok su bili u Čakovcu, potpukovnik Dimitrijević nije izdao nijedno naređenje optuženom Periću. Nije siguran da li mu je potpukovnik Đokić rekao da mu je Dimitrijević nadređeni ili se to uspostavilo po lancu viši-niži oficir ili se Dimitrijević sam nametnuo kao komandant. Potpukovnik Dimitrijević je sa Diverzantskim vodom 14.10.1991. otišao u Lovas.

Prvo naređenje koje je dobio od potpukovnika Dimitrijevića odnosilo se na slanje jedne čete u Opatovac. Sledeće naređenje je bilo da on ide sa Diverzantskim vodom u Lovas [14.10.1991] a potom da jedna četa dode u Lovas [17.10.1991]. To treće naređenje došlo je preko veziste. Optuženi je sam odlučio da on lično ide sa četom u Lovas.

Na sastanku u mesnoj zajednici [17.10.1991. uveče], koji je trajao oko pola sata, 40 minuta, predsedavao je potpukovnik Dimitrijević. Tu je optuženi video jednog oficira. Ne može da se seti ko je od optuženih bio prisutan na tom sastanku. Koliko se seća, potpukovnik Dimitrijević ga je predstavio kao komandanta Valjevskog odreda. Na tom sastanku, u prisustvu učesnika, optuženi Perić je dobio zadatku da obezbedi manji i veći zatvor, ide u pretres šume *Badnjara* i da izdvoji vojnike za pretres voćnjaka. Jedan zatvor je bio odmah do zgrade u kojoj je bio sastanak, a drugi zatvor neko mu je pokazao. Za zatvor pored mesne zajednice rečeno mu je da treba da obezbedi kompletну stražu jer je u taj zatvor ulazio ko je htio i kada je htio. Izdao je naređenje vojnicima da bez dozvole glavnog u zatvoru nikoga ne puštaju unutra. Za veći zatvor, za koji nije znao ko je nadležan, rečeno mu je da je potrebno pojačanje postojećoj straži. Optuženi je preneo komandiru čete Vlajkoviću što treba da uradi. Kasnije, iste večeri, išao je da proveri da li je sve urađeno u skladu sa njegovom naredbom. U zadrizi je video oko 60 do 70 zatvorenika i dosta ljudi u raznim uniformama. Zadržao se oko 15 minuta. Tu je bio raspoređenih četiri ili pet njegovih vojnika. U zatvoru u Mesnoj zajednici stražar mu je rekao da ima naređenje da nikoga bez dozvole ne pušta unutra, što mu je bio dokaz da je njegova naredba sprovedena.

U vezi sa pretresom voćnjaka, potpukovnik Dimitrijević je rekao da se veče ili dve večeri pre toga pucalo iz voćnjaka i da zbog toga treba da se izvrši pretres voćnjaka. Rekao je da se ide sporednim putem, da ima minsko polje u detelini, koje je postavila JNA, da u akciju idu Hrvati, da će oni znati za druga minska polja, ako ih ima, i da idu meštani Srbi i dobrovoljci. Rekao je da će ići četrdesetak ili pedesetak ljudi. Objasnio je da su ti Hrvati garant da se neće uleteti u minsko polje koje su napravili Hrvati i da niko neće dejstvovati po njima. Potpukovnik je pomenuo komandira Jocu koji će voditi dobrovoljačku jedinicu i da ima iskustva. Optuženi je pitao potpukovnika Dimitrijevića da on komanduje akcijom ali mu je ovaj rekao da to može da uradi komandir čete a da on treba da ide u pretres šume *Badnjara*, jer je opasnije.

Optuženi je posle sastanka u Mesnoj zajednici imao u školi razgovor sa komandirima vodova i čete, Živanom Stojkovićem, Miroslavom Plavšićem, Radovanom Vlajkovićem

i Josipovićem. Rekao im je da se u tu akciju ide zato što je iz tog pravca bilo oružanih dejstava. Preneo im je zadatak i sve informacije koje je dobio od potpukovnika Dimitrijevića. Akcenat je stavio na tome da u akciju idu meštani vodići Srbi i Hrvati, koji znaju kuda treba da se ide i da će oni ići napred, da će oni voditi do voćnjaka. Rekao im je da će se krenuti u 9:30 časova iz zadruge, i da će tu biti dobrovoljci. Pominjaо im je komandira Jocu u kontekstu da on ima iskustvo u takvим akcijama i da će on da pomogne poručniku Vlajkoviću.

Optuženi je imao dva kurira i sa njim su bila dva ili tri borca iz Šabačke jedinice koji su imali ratnog iskustva. U jedinici su bila dva boksera. Jedan bokser je bio zadužen za stražu a drugi, Zoran Grujičić, je bio njegov kurir. Drugi kurir je bio vojnik Dragan Mitrović.

Komentar:

Suđenje su pratili šest članova porodica žrtava, supruga optuženog Devetaka, četiri posmatrača Žena u Crnom, posmatrač Centra za mir, nenasilje i ljudska prava iz Osijeka.

Glavni pretres: 12. i 13. 06. 2008.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, pomoćnici žrtava

Nastavak ispitivanja optuženog Darka Perića

Optuženi je komandirima objasnio da se u akciju ide zato što je iz tog pravca bilo oružanih dejstava. Objasnio im je da se do te livade ide putem prema voćnjaku i da će ih meštani vodići voditi do tog voćnjaka. Rekao im je da je ta livada minirana. Lično nije znao gde se taj voćnjak nalazi. U vezi sa minskim poljima imao je razgovor sa nekim vojnicima u školi, koji su se uplašili, ali se ne seća da li je bilo uveče 17.10. ili ujutru 18.10.1991. Preneo im je da će svi oni koji bi mogli znati za eventualna minska polja biti u koloni, znači i Srbi i Hrvati i da nema opasnosti da će slučajno ući u neko minsko polje. Rekao im je da odbijanjem naređenja mogu da odgovaraju i da idu na vojni sud.

Optuženi se ne seća da je 18.10.1991. ujutru bio sastanak sa potpukovnikom Dimitrijevićem.

Oko 50 vojnika koji su išli u pretres voćnjaka krenuli su iz škole, gde su spavalii. Misli da je komandir Joca takođe bio pred školom i tu se upoznao sa poručnikom Vlajkovićem. Vojnici su nosili šlemove sa petokrakom. Iz bezbednosnih razloga optuženi je Vlajkovića uputio na komandira dobrovoljaca. Optuženi je pre vojnika otisao u zadrugu. Tamo je obišao one vojnike koje je prethodne večeri poslao kao dodatno obezbeđenje. Video je da nekoliko lica u različitim uniformama maltertiraju zarobljenike [civile]. Jedan sa metalnom šipkom udarao je zarobljenike i par njih je izgledalo kao da su dobili batine. Taj sa metalnom šipkom bio je Petronije.

Optuženi je krenuo u pretres *Badnajre* pre nego što je pred zadrugu stigla njegova jedinica, koja je bila određena za pretres voćnjaka. On je u pretres šume krenuo sa dobrovoljcem po nadimku Aždaja sa dvojicom, trojicom vojnika, nekoliko dobrovoljaca i dvoje, troje meštana. Jedan kurir je bio sa optuženim.

Kada je prvi put razgovarao sa Vlajkovićem o događaju, ovaj mu je rekao da je neko od dobrovoljaca, kada su naišli na neki poprečni put koji seče pravac kretanja, uočio da je taj put miniran i neko je komandovao da se skrene levo, i zaobilaznim putem dođe do tog voćnjaka. I tada su prolaskom kroz tu livadu, naleteli na misnko polje. Neki Hrvat je viknuo „mine“ a komandir Joca je komandovao stoj, i u tom momentu neki Hrvat se bacio na mine. Faktičku komandu je imao taj komandir Joca ili neko od meštana. Optuženi je grdio Vlajkovića što je ušao u detelinu kada je znao da je minirana a on je čutao.

Predočavanje iskaza iz istrage

Za iskaz u istrazi da je na sastanku 17.10.1991. „kada je dobijen zadatak za tu pretragu terena“ bio prisutan Ljuban Devetak i da je čuo da idu civili, optuženi Perić kaže da ne može biti kategoričan jer ga zbunjuje to što Devetak tvrdi da nije bio na tom sastanku.

Razlike u iskazu pred policijom [u prisustvu branioca] da nije znao za misnko polje [pred policijom] i u istrazi i na glavnom pretresu, da mu je Dimitrijević rekao za misnko polje i da je on to preneo Vlajkoviću, optuženi objašnjava tako što kaže da se prilikom saslušanja u policiji nije najbolje sećao a da je tokom istrage dobio izjavu koju je dao vojnim organima u Lovasu i da je siguran da je tačno to što je izjavio u toj izjavi jer je nju dao 24 sata posle događaja.

O promenama u iskazu u istrazi, najpre da je poručniku Vlajkoviću rekao da oni [Vlajković i komandir Joca] u sadejstvu komanduju a potom da se samo konsultuje sa njim [komandirom Jocom], optuženi je rekao da on Vlajkoviću nikada nije rekao da on komanduje.

Ujutru, 18.10.1991. optuženi je rekao vojnicima [pred zadругom] da ne treba da se plaše, da sarađuju i da neće biti nikakvih problema ali to nije bio govor.

Predočavanje odbrane optuženog Miodraga Dimitrijevića

Optuženi ne zna ništa o tome da mu je M. Dimitrijević na nekom sastanku skrenuo pažnju da „bokser“ tuče i maltretira zatvorene ljude, kako je to tvrdio u svojoj odbrani.

Predočavanje odbrane Radovana Vlajkovića

Sigurno je rekao Vlajkoviću za misnko polje inače zašto bi ga grdio što je išao u detelinu – tim rečima je optuženi komentarisao tvrdnju Vlajkovića da nije znao za misnko pojle.

Nikada Vlajković nije rekao „ne trebaju nama za akciju nikakvi zarobljenici“ i da je posle toga odbio da vodi akciju, kako je Vlajković tvrdio u svojoj odbrani.

Predočavanje odbrane optuženog Nikolaidisa

Nikolaidis nije mogao prepoznati optuženog u zadruzi među brojnim vojnicima jer ga prethodno nije poznavao – komentar optuženog na iskaz Nikoalidisa da ga je video 18.10.1991. u zadruzi, na terasi, zajedno sa Milanom Devčićem i Ljubanom Devetakom i da je tada „bokser“ tukao zarobljenika a optuženi ispitivao.

Predočavanje iskaza svedoka

Tvrđnje svedoka, bivših vojnika jedinice koja je pratila zarobljenike, da je optuženi 18.10.1991. ujutro postrojio vojнике ispred škole i odveo ih do zadruge, da je rekao vojnicima da će krupan i pročelav dobrovoljac preuzeti komandu, zatim da se „Darko

spandao sa Petronijem“ pokazuju da neko manipuliše svedocima, i da u tome ima negativne konotacije prema optuženom.

Pitanja tužioca

Vojnici, koji su obezbeđivali veći zatvor, nalazili su se unutar objekta - jedan je stajao ispred kuhinje, jedan sa unutrašnje strane bliže vratima, a dvojica su bila negde unutra.

Kada je došao na mesto događaja, zatekao je poginule na livadi a dobrovoljci i meštani su pomogali ranjenicima da izađu na put. Prebrojao je 17 poginulih. Nijedan vojnik nije poginuo. Samo je poručnika Vlajkovića zakačio šrapnel ali nije imao nikakvu ranu. Među dobrovoljcima trojica su bila ranjena ali ih optuženi nije uočio. Optuženi je naredio da se ranjeni stave u kamion s kojim je on došao i dovezu u Lovas, gde je postojala nekakva ambulanta. Peške se vratio i odmah otišao kod potpukovnika Dimitrijevića.

Hrvati su stradali od mina ali je čuo da je bilo pucanja i to je bilo kao refleksija prema nekom silosu.

Optuženi je otišao u ambulantu i od doktora Kačara je tražio da napravi spisak ranjenih, koji su potpisali optuženi i doktor.

U razgovoru sa poručnikom Vlajkovićem optuženi je čuo da su se do livade kretali u koloni a posle kada su skrenuli, zatvorenici su išli ispred a vojnici i dobrovoljci iza njih.

Optuženi je imao radnu beležnicu u koju je upisivao određena zapažanja za sve što se događalo, koju je predao referentu za opšte poslove, u kasarni u Koceljevu, kada se razduživao.

Pitanja i predočavanja punomoćnika

Iako je u svojoj odbrani i na pitanja predsednice Veća tvrdio da ujutru 18.10.1991. nije video potpukovnika Dimitrijevića, na pitanje punomoćnika D. Todorovića optuženi je izneo da ga je video u kancelariji u kojoj je prethodne večeri bio sastanak i da ga je obavestio o batinanju zarobljenika u zadruzi.

Nije dobio odluku da mu je potpukovnik Dimitrijević nadređeni. U vojski se podrazumeva da je potpukovnik Dimitrijević bio nadređeni, jer je potpukovnik a on rezervni kapetan. Na podsećanje punomoćnice N.Kandić da je u istrazi rekao da mu je potpukovnik Đokić rekao da mu je Dimitrijević nadređeni, optuženi potvrđuje da je to izjavio ali da nije siguran da mu je Đokić to rekao.

Na pitanje punomoćnice N.Kandić da objasni zbog čega i koje je ljude Ljuban Devetak izveo iz grupe privedenih Hrvata 18.10.1991. ujutru, optuženi je naveo da je kasnije čuo da je Devetak iz radnog voda izdvojio Hrvate koji po su manje opasni i manje sumnjivi.

Pitanja branilaca optuženih

Optuženi nije imao informacije niti su ga njegovi vojnici obaveštavali o tome šta se dešava u zatvoru koji su obezbeđivali [na pitanje advokata G. Nalića].

Optuženi nije obavestio potpukovnika Dimitrijevića da je zarobio dva lica i da ih je odveo u zatvor u Šid jer je to „bila stvar onih organa koji su primili te zarobljenike, da obavesti da je komandant odreda iz Valjeva tog i tog dana priveo dva zarobljenika ... zašto su privedeni, da izvesti one za koje smatraju da treba da budu izvešteni“ [advokat M. Živkovića].

Optuženi je siguran da je na sastanku 17.10.1991. od potpukovnika Dimitrijevića čuo da će komandir Joca predvoditi dobovoljce u akciji pretresa voćnjaka ali nije sugaran da li je

18.10.1991. ujutru komandir Joca došao pred školu, ušao u školu ili je bio pred zadругom, pa se priključio jedinici. Moguće je da ga tog jutra nije ni video [advokat G. Živanović].

Suočenje između optuženog Miodarga Dimitrijevića i optuženog Darka Perića

Optuženi Miodrag Dimitrijević je rekao Darku Periću da mu nikada nije naredio da ide u pretres voćnjaka nego da izvidi teren gde je šuma, nisko rastinje, na 300 metara od voćnjaka, napominjući da se za voćnjak znalo da je miniran sa rasprskavajućim minama. Takođe mu je rekao da niko nijednom rečju nije rekao da se civili vode nego da je on odlučio da vodi civile da bi komandire ubedio da će biti sigurni.

Optuženi Perić je pitao optuženog M.Dimitrijevića ako je on odlučio da idu civili zašto ih nije poveo u pretres *Badnjare* i kako to da su civile iz zadruge izveli dobrovoljci. Još mu je rekao da se i u zatvoru hvali da je komandovao a i u svojoj beležnici je napisao da je on isplanirao i naredio akciju.

Suočenje između optuženog Perića i optuženog Nikolaidisa

Optuženi Nikolaidis je tvrdio da je video optuženog Perića 18.10.1991. ujutru na terasi - je tog jutra sa Ljubanom podelio Hrvate, da je Devetak dao ljude i da ih je on izveo a da je preostale poslao u minsko polje.Optuženi Perić nije odgovarao na tvrdnje optuženog M.Dimitrijevića, nego je polemisao oko drugih stvari, zbog čega je predsednica prekinula suočenje.

Komentar:

Suđenje su pratili šest članova porodica žrtava, supruga optuženog Devetaka, posmatrač Žena u Crnom, posmatrač Centra za mir, nenasilje i ljudska prava iz Osijeka.

Glavni pretres: 15. i 16. 09. 2008.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

Odbрана optuženog Radovana Vlajkovića

U vezi sa događajima navedenim u optužnici potpuno mu je mirna savest, jer se ne oseća krivim, Za sve vreme svog angažovanja u ratu nije ugrozio život ni jednog civila.

Početkom oktobra 1991. godine, mobilisan je kao rezervni poručnik protivdiverzantskog odreda TO Valjevo. Oko 17.10.1991. godine pripadnici odreda su autobusima iz Valjeva prevezeni u Tovarnik. Odredom je komandovao optuženi Darko Perić. Nekoliko dana pre povratka kući optuženi Darko Perić mu je rekao da jedinicu treba da presele u selo Lovas. Odmah po dolasku u selo, postavio je stražu oko škole u kojoj su bili smešteni. Dva sata po dolasku u Lovas kamandant odreda optuženi Darko Perić održao je sastanak kome su prisustvovali optuženi i komandiri vodova iz njegove čete Radisav Josipović, Miroslav

Plavšić i Živko Stojković. Optuženi Perić je saopštio da treba da obave ozbiljan zadatak - pretres terena u blizini Lovasa i za tu akciju tražio je 30 dobro obučenih dobrovoljaca. Optuženi Perić je takođe rekao da postoji mogućnost da na terenu postoje minska polja, da će sa njima ići i Hrvati meštani sela i da će akcijom komandovati komandant odreda *Dušan Silni*.

Nakon što je to naređenje preneo vojnicima, oni su se pobunili, a optuženi Perić im se obratio i pretio vojnim sudom. Sutradan ujutru optuženi Perić je postrojio oko 30 vojnika ispred škole i poveo ih prema *Zemljoradničkoj zadruzi*. Optuženi Perić i komandant odreda *Dušan Silni* izveli su iz dvorišta *Zadruge* meštane Lovasa, na kojima su bili vidljivi tragovi nasilja i maltretiranja. Komandant odreda *Dušan Silni* postrojio je meštane u dve kolone u sredini, a vojska je bila sa strane u dve kolone (ukupno četiri kolone), a bilo je i dobrovoljaca koji su se kretali prvo ispred, a kasnije iza kolone. On je bio negde na sredini kolone gde su bili i njegovi vojnici. U jednom trenutku dok se kolona kretala, čovek koji je vodio kolonu naredio je da se promeni pravac kretanja i da se skrene prema nekoj livadi. Kada su skrenuli u livadu neko od meštana viknuo je *mina*. Posle par koraka došlo je do detonacije i on je povređen u nogu od gelera mine. Na mesto gde je došlo do aktiviranja mina, ubrzo je došao optuženi Perić, a nakon par minuta pojavilo se vojno vozilo, a oficir JNA koji je izašao iz tog vozila, rekao je da je mine postavila JNA, a ne Hrvati. Nešto po povratku u Lovas, po pozivu policije, sa optuženim Josipovićem otišao je u Šid, gde su, o događaju na minakom polju dali izjave. Nakon toga vratili su se u Lovas, a ubrzo potom autobusima otišli u Valjevo.

Ispitivanje od strane predsednika veća

Optuženi Perić mu nije saopštio po čijem naređenju se obavlja akcija pretresa vinograda, koja je viša komanda takvo naređenje izdala, niti ko su meštani koje su vodili sa sobom, koje su nacionalnosti i kakav je njihov status.

Iako nije komandovao vojnicima, išao je sa njima u akciju, kao roditelj, kao čovek koji je te mlade ljude poveo u rat i kome su njihovi roditelji govorili da ih vrati žive i zdrave kući. Svi komandiri vodova su takođe krenuli u akciju. Ne zna ime komandanta odreda *Dušan Silni*. Nije mu poznato kako je nakon pogibije i ranjavanja meštana Hrvata teren razminiran.

Predočavanje iskaza optuženih Darka Perića, Dragana Bačića i Jovana Dimitrijevića

U svojoj odbrani optuženi Darko Perić tvrdio je da optuženi Vlajković nije odbio naređenje i da mu je rekao da su civili koje vode u koloni zarobljeni i da se vode prema vinogradu zbog toga što znaju gde su Hrvati postavljali minska polja. Optuženi Dragan Bačić u svojoj odbrani rekao je da su pripadnici TO Valjevo rekli da je detelina minirana, a optuženi Jovan Dimitrijević da je kolonu vodila vojska. Optuženi je negirao navode ovih optuženih.

Predočavanje iskaza oštećenih koji su preživeli aktiviranje mina na minskom polju

Većina svedoka-oštećenih koji su bili u detelini i preživeli aktiviranje mina, kaže da su se držali za ruke, da su razgrtali detelinu nogama, što je predloženo optuženom, ali on odgovara da to nije video i da su to možda radili pojedinci, pa da zbog toga nije primetio. Ne veruje da su se svi držali za ruke, niti da su svi razgrtali detelinu.

Pitanja zamenika tužioca

Na pitanje tužioca odgovara da naređenje koje je dobio od Draka Perića nije bilo jasno, precizno i potpuno i da je njegova obaveza bila da to naređenje odbije. Preneo je svojim vojnicima da ne treba da učestvuju u toj akciji. Komandiri vodova su mu preneli da se vojska buni i da neće da izvrši akciju. Tražili su da dođe optuženi Perić, pa ga je on uveče oko 21:00 sat pozvao preko kurira. O odbijanju naređenja optuženog Perića, nije obavestio višu komandu.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Na pitanje punomoćnika oštećenih advokata Todorovića da objasni kako je znao da je optuženi Miodrag Dimitrijević prepostavljeni starešina optuženom Periću, odgovara da je to zaključio na osnovu optužnice i sudskih spisa. Rastojanje između meštana koji su isli u prvom redu i drugog reda u kome su se nalazili dobrovoljci i vojnici bilo je 15-20 metara.

Na pitanje punomoćnice Nataše Kandić kaže da se kompletan akcija zvala *pretres terena u reonu vinograda*. Odbio je naređenje zbog njegovog kompletног sadržaja i zbog toga što nije znao podatke o neprijatelju, o terenu, o tome gde su raspoređene i kakve mine, zbog čega u akciju idu meštani, kao i zbog dobrovoljaca koje uopšte nije poznavao.

Suočenje između optuženog Radovana Vlajkovića i optuženog Darka Perića

Optuženi Vlajković je tvrdio da je izričito odbio naređenje optuženog Darka Perića na sastanku uveče 17.10.1991. godine. Optuženi Perić kaže da je optuženom Vlajkoviću ukazao na postojanje minskog polja, a negira da je rekao da će akcijom komandovati komandant odreda *Dušan Silni*.

Glavni pretres: 16, 17. i 18. 09. 2008. godine

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

Odbojka optuženog Radisava Josipovića

Zbog oružanih sukoba u nekim delovima Jugoslavije, mobilisan je 1991. godine u rezervni sastav i raspoređen u protivdiverzantsku četu TO Valjevo. Prvi pretpostavljeni starešina bio mu je komandir čete Radovan Vlajković, a komandant protivdiverzantskog odreda u čijem sastavu se nalazio, bio je kapetan prve klase optuženi Darko Perić. Bio je komandir prvog voda u četi Radovana Vlajkovića. Na dan 07.11.1991, odred je krenuo iz Valjeva prema selu Tovarnik, gde su proveli nekoliko dana. Komandir čete Radovan Vlajković obavestio ga je da je komandant odreda Perić naredio pokret jedinice za selo Lovac. Ni optuženi, ni Vlajković nisu tačno znali na kakav zadatak se upućuju. U selo Lovas otišli su kamionima 17.10.1991. godine, u popodnevnim časovima. Cela jedinica je smeštena u školi koja se nalazila u centru sela. Negde oko 19:00 ili 20:00 časova optuženi Darko Perić je sazvao sastanak kome su prisustvovali optuženi Radovan Vlajković kao komanir čete, Živorad Stojković komandir drugog voda i Miroslav Plavšić komandir trećeg voda. Optuženi Perić je rekao, da je jedinica od pretpostavljenog starešine Dimitrijevića, dobila zadatak da izvrši pretres terena obližnjeg vinograda. Napomenuo je da treba da se čuvaju snajperske vatre i da treba da paze jer je moguće da u rejonu vinograda postoje pojedinačne mine. Optuženi Vlajković i tražio da im se u izvođenju jedne takve akcije pridoda neko oklopno vozilo, jer su bili naoružani samo pešadijskim naoružanjem, a to su rekli i drugi prisutni. Optuženi Perić je rekao da oni nisu komandanti divizija da bi određivali upotrebu taktičkih jedinica, nego su komandiri četa koji su dužni da izvršavaju zadatak. Rekao je i da će sa njima ići dobrovoljaci koji su iskusni ratnici i da će povesti jedan broj meštana. Optuženi Vlajković je odbio da ide na taj zadatak. Po završetku sastanka optuženi je otišao do svojih vojnika u učionicu i rekao im šta predstoji. Vojnici su se pobunili i govorili da je, u takvim uslovima, rizično ići u tu akciju. O tome je obavestio komandira čete optuženog Vlajkovića, pa je on rekao da će obavestiti Perića, da on dođe i ohrabri vojsku. Optuženi Perić je održao sastanak sa vojskom i rekao je da će sa njima ići jedan broj meštana vodiča i jedan broj iskusnih dobrovoljaca, pa su protesti vojske prestali.

Ujutru se jedinica postrojila u hodniku i rečeno je da treba da ide 30 dobrovoljaca. Perić je rekao da on mora da ide na drugi zadatak, a da će jedinicu voditi čovek iz odreda *Dušan Silni* koji ima iskustvo u ratovanju. Na ulazu u dvorište Zemljoradničke zadruge, video je ružne scene. Vojnici su zlostavljali zatvorene meštane, udarajući ih palicama i bodući ih nožem. Komandant odreda *Dušan Silni* posrtovio je civile, a sa jedne i druge strane vojnike i dobrovoljce. Civili su bili postrojeni u dve kolone, a vojnici i dobrovoljci takođe u dve, tako da su krenuli u četiri kolone. Uz put kolona se razvukla, jer je među civilima bilo dosta iscrpljenih ljudi koji nisu mogli da hodaju.

Kada je kolona došla do jedne livade, neko je komandovao da se skrene u livadu, gde su prvo ušli meštani civili i počeli nogama da razgrnu detelinu. U jednom trenutku neko je viknuo *mina*, pa su mnogi krenuli prema tom čoveku, među njima i optuženi Vlajković. Odmah zatim, neko od meštana se bacio na minu, došlo je do više detonacija, pa su svi u

panici i strahu zaledgli. Ljudi iz kolone su počeli da pucaju. Zna da su trojica dobrovoljaca bili ranjeni i da je lakše ranjen optuženi Vlajković. Neki čovek iz grupe dobrovoljaca je sklonio mine. Vratili su se u Lovas, a ubrzo su on i optuženi Vlajković odvedeni u Šid, gde su noć proveli u zatvoru, a sutradan ih je, o događajima na minskom polju, saslušavao neki major bezbednosti. Kada su bili pušteni vratili su se u školu u Lovas odakle su sutradan otišli za Valjevo.

Ispitivanje od strane predsednika veća

Iz Valjeva, sa njima su krenuli i oficiri Ratko Đokić i optuženi Miodrag Dimitrijević, koji je u Lovasu bio pretpostavljeni starešina optuženom Periću. Optuženi Perić je na sastanku rekao da postoji mogućnost da u vinogradu ima mina i da će akciju voditi neki iskusni dobrovoljac. Iz njegove čete u akciju je krenulo oko 20 vojnika. U dvorištu *Zemljoradničke zadruge* video je ljudi koji su sedeli u jadnom stanju, a neki dobrovoljac je neke od njih ubadao nožem, a drugi ih udarao palicom.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Na pitanje punomoćnika Todorovića odgovara da za dobrovoljački odred *Dušan Silni* uopšte nije znao pre dolaska u Lovas. Ne seća se da im je optuženi Perić na sastanku rekao da na terenu koji treba da pretraže postoji silos. Pre ulaska u livadu sa detelinom meštani Hrvati, koji su se dотле kretali u koloni, prešli su u frontalno kretanje - kao streljački stroj. Razmak između jednog i drugog bio je nešto manji od jednog metra. Na pitanje punomoćnice Nataše Kandić odgovara da ne može da se seti da je vojnicima 18.10. ujutru, kada ih je postrojio optuženi Perić, neko rekao da optuženi Vlajković odbija naređenje. Video je civila koji je viknuo *mina* i od njega je bio udaljen najviše 30 metara. Nije primetio da se civili drže za ruke u momentu kada je čuo da je neko viknuo *mina*.

Suočenje optuženog Draka Perića i optuženog Radisava Josipovića

Optuženi Perić i Josipović suočeni su na okolnosti da li je na sastanku 17.10.1991. optuženi Perić rekao da će u akciju pretresa terena biti vođeni zarobljeni civili, da li je optuženi Radovan Vlajković odbio naređenje i da li je optuženi Perić za komandanta akcije imenovao pripadnika dobrovoljačkog odreda *Dušan Silni*.

Glavni pretres: 18. 09. 2008.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

Odbojka okrivljenog Jovana Dimitrijevića

Na ratište je otišao po pozivu Zorana Obrenovića zvanog *Aždaja*, koga je od ranije poznavao. Ne seća se tačno kog datuma, sa grupom dobrovoljaca došao je u Pazovu gde ih je sačekao Mirko Jović i održao neki govor koji njega nije zanimalo. Otišli su autobusom do Tovarnika, a u Lovas su došli sutradan, nakon što su ga osvojile srpske snage. Po dolasku u Lovas zaduženi su naoružanjem i uniformama, koje su im podelili Borislav Mihajlović zvani *Bata* i Zoran Obrenović. Zadužio je poluautomatsku pušku. Prva tri-četiri dana živeo je kod nekog Vorkapića koji je bio u sastavu TO i on ga je slao kod nekih meštana da oduzima oružje. U dva ili tri slučaja on je oduzeo lovačku pušku, pištolj i lovački karabin. Pored toga u dva-tri navrata davao je stražu na obodu sela. Drugih zadataka nije imao. Hranio se u Zemljoradničkoj zadruzi, gde je bilo mnogo vojske i civila.

Jednog dana je sreo optuženog Bačića i sada pokojnog Hrnjačkog, pa su ga oni pozvali da ide sa njima. On je otišao da jede i posle toga se pridružio jednoj jako dugoj koloni u kojoj je bilo 40 do 50 civila i isto toliko vojnika u raznim uniformama. On se kretnao levom stranom u odnosu na civile. Ispred njega je išao Bačić, a iza njega Hrnjački. Kolona se rastegla i u jednom trenutku je čuo pucnjavu na začelju kolone. Okrenuo se u pravcu odakle se čulo pucanje, ali ništa nije video. Kasnije je čuo da je ubijen neki civil koji nije mogao da hoda. Prednji deo kolone je skretnao u livadu, pa je i on zajedno sa Bačićem skrenuo u livadu. Čuo je kada je jedan civil viknuo *mina*. Približio se na dva-tri metra i taj čovek se bacao na minu. Osetio je jak udarac u grudi i imao je osećaj da propada u neki ambis, tako da se od tada ničega ne seća. Kada se probudio bio je u automobilu u kome su bili Bačić i Hrnjački, koji su ga odveli u ambulantu u mestu Sremske Laze, a kasnije je bio na lečenju u VMA.

Ispitivanje od strane predsednika veća

Pripadao je Teritorijalnoj odbrani. Naređenja je primao od Borislava Mihajlovića i Zorana Obrenovića. Nije mu poznato od koga su njih dvojica primali naređenja. Jedne večetr uhapšena su dvojica meštana koji su navodno pucali u vojsku, ali mu nije poznato šta je dalje bilo sa njima. Ne zna da li je bilo zarobljenih i pritvorenih lica u Lovasu. Optuženi Dragan Bačić i Zoran Kosijer vodili su civile da beru kukuruz, jabuke, grožđe i ti proizvodi su se donosili u *Zadrugu*.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Znao je da je u Lovasu uveden policijski čas. Kolona je promenila pravac kretanja na ulasku u livadu. Tada je naređeno da meštani, koji su išli na čelu kolone, pređu u frontalni način kretanja (da se razviju u strelce).

Na pitanje punomoćnice Nataše Kandić kako može da uđe u privatnu kuću da bi u njoj živeo, ko mu je to i na koji način odobrio, odgovara da je to bila kuća u ulici Partizanska, a pošto on u Beogradu stanuje u Partizanskoj ulici, poželeo je da i tu stanuje u ulici istog naziva. Ušao je u tu kuću, pitao vlasnike da li može da stanuje i oni su mu odobrili. Da su mu rekli da ne može, ne bi tu ostao. Policijski punkt je postojao na izlasku iz Lovasa kod silosa. To je bilo u pravcu kuda se kolona kretala, ali do tog punkta nisu stigli, jer su pre punkta naišli na minsko polje.

Glavni pretres: 19.09. i 15.10.2008.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

Odbрана optuženog Saše Stojanovića

U Lovas je, u organizaciji političke stranke Srpska narodna obnova, otišao početkom oktobra 1991. godine. Sa njim su putovali Borislav-Bata Mihajlović, Miodrag Vukosavljević i optuženi Zoran Kosijer, Jovan Dimitrijević i Dragan Bačić. Iz Šida su autobusom prebačeni u Tovarnik gde su prespavali i sutradan, u jutarnjim časovima, takođe autobusom, prebačeni su u Lovas. Dana kada se desio događaj na minskom polju, čuo je da vojska priprema neku akciju. Ispred škole primetio je veliki broj vojnika koji su se raspravljeni. Na kraju, formirala se velika kolona od vojnika i civila, za koje je kasnije saznao da su bili pritvoreni meštani Hrvati. Civila je bilo ukupno 56, vojnika 45 i oko desetak dobrovoljaca. Sa Miodragom Vukosavljevićem pridružio se začelju kolone. Nakon oko 1000 metara, za nekih dvadesetak minuta skrenuli su desno i ušli u njivu koja je bila zasejana detelinom. U detelinu su prvo išli ljudi u civilu, koji su se frontalno rasporedili po širini deteline i krenuli prema silosima. Iz njih na rastojanju od dvadesetak metara išli su vojnici. Primetio je da hodaju lagano i nogama opipavaju tlo ispred sebe. U jednom trenutku je čuo da je neko viknuo *evo*, odmah zatim čula se eksplozija. Mnogi iz te kolone bacili su se na zemlju, neki su legli, a i iz kolone je otvorena vatra prema silosima. Ranjena su trojica pripadnika vojske. Optuženi Jovan Dimitrijević koji je bio u nesvesti, do bolnice je prevezen vojnom kampanjolom. Bilo je renjenih i među Hrvatima civilima koji su kamionima prebačeni u selo. Među civilima bilo je i poginulih. Uveče istog dana, rečeno mu je da ode u školu gde se upoznao sa potpukovnikom Miodragom Dimitrijevićem, koga je tada prvi put video i preneo mu sta se dogodilo u njivi sa detelinom. Posle dva-tri dana izdata je naredba da napuste Lovas.

Ispitivanje od strane predsednika veća

Po dolasku u Lovas saznao je da se oružana grupa kojoj je pripadao zvala *Dušan Silni*, a ta grupa pripadala je Teritorijalnoj odbrani Lovasa. Oružje su zadužili u radionici *Zemljoradničke zadruge*. Dok su čistili oružje i pripremali ga za upotrebu, na njih je otvorena vatra. Ubrzo zatim dovedena su dvojica mladića za koje je rečeno da su pucali na njih. Te mladiće su vojnici tukli, a šta je bilo sa njima dalje ne zna. Dok se kolona kretala prema detelini neki vojnik iz kolone ubio je jednog civila.

U Lovasu su bili od 11. do 21.10.1991. Situacija u selu je bila relativno mirna, ali se puščana paljba čula sa periferije sela iz kukuruza i sa drugih njiva. Nije mu poznato da je JNA nekoliko dana pre događaja u minskom polju postavila mine na četiri lokacije u okolini sela. Tokom kretanja kolone neko od vojnika ubio je civila koji nije mogao da se kreće. Na minskom polju u civile pucali su vojnici iz sredine i kraja kolone. Jedan od civila je presekao žicu i tako neutralisao neeksplodirane mine.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Na pitanje punomoćnika oštećenih advokata Dragoljuba Todorovića kaže da je u Lovasu noću čuvao stražu po obodima sela, a danju je spavao. Neke kuće su bile obeležene belim čaršafima. Sa kolonom koja se kretala prema livadi sa detelinom, na trotoaru i sa jedne i sa druge strane bilo je civila, muškaraca i žena, koji su posmatrali kolonu.

Nije video da se neko od civila bacio na minu, samo je video efekat eksplozije i ljude koji su ranjeni ili poginuli i sa leve i sa desne strane. Nije uočio da je bilo ko pucao iz pravca silosa. Vojnici koji su se nalazili u Lovasu, prema njemu i ostalim vojnicima koji su došli sa njim, odnosili su se sa nipodaštavanjem. Rekli su im da je Lovas oslobođen i da su oni zakasnili, tako da je shvatio da su suvišni. Odred *Dušan Silni* je priključen Teritorijalnoj odbrani Lovasa.

Glavni pretres: 16. 10. 2008.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

Odbojana optuženog Dragana Bačića

U Lovas je otiašao po nagovoru sada pokojnog kuma Zorana Obrenovića – Aždaje, koji mu je tamo poverio zadatak da 30 do 50 žena vodi na rad u polju. Okupljali su se oko 8-9:00 časova preko puta *Zemljoradničke zadruge*, a onda su traktorom, u prikolici, prebacivani na berbu kukuruza. Popodne oko 17:00 časova vraćani su kućama. Te žene niko nije

maltretirao, sve je bilo u redu, to nije bio prinudni rad. Dok su radili dobijali su hranu, na njivi doručak i ručak, a večerali su kod kuće. Tako je radio do 18.10.1991. godine kada je 10-20 muškaraca poveo na rad u silosu da prepakuju jabuke. Na jednoj raskrsnici zaustavili su ga naoružani ljudi i naredili da postroji te ljudе koje je vodio u silos, što je on i uradio. Zatim je pristigla kolona civila i vojnika koja je išla ispred *Zadruge* i svi su se uputili prema silosima. U međuvremenu pridružio mu se optuženi Jovan Dimitrijević. Kolona je skrenula desno od puta, a odmah potom čuo je da neko viče *Stoj, mina*, nakon čega je usledila eksplozija i video je Jovana Dimitrijevića kako leti kroz vazduh. Prišao mu je i on je rekao *Brate, pogodiše me*, a nakon toga pao je u nesvest. Izvukao ga je sa livade i stavio ga u vojni pincgauer, kojim je odvezen u bolnicu.

Pitanja i predočavanja od strane Predsednika veća

U Lovasu je nosio lovačke pantalone koje mu je dao meštanin sela, Hrvat koga zna po nadimku *Brka*. Osporava iskaz dat u policiji 28.05.2007. godine. Poznaje Borislava-Batu Mihajlovića koji je takođe iz Dobanovaca, ali on nije sa njima otišao u Lovas. Optuženog Sašu Stojanovića tada nije poznavao. Žene je u to vreme na radove vodio sam, a kada je vodo muškarce sa njim su išla 5-6 vojnika. Siguran je da je to bio dobrovoljan rad. Ne zna ko je davao zadatke njegovom kumu Zoranu Obrenoviću. Na dan 23.10.1991. godine Zoran Obrenović mu je rekao da je poginuo komandir policije Vorkapić i da on pazi na njegove roditelje. On je to i radio do 02. ili 03.11.1991. godine, kada je otišao kući. Negira da je u Lovasu nosio maskirnu uniformu i bio naoružan automatskom puškom. Nije znao da su u livadi sa detelinom bile postavljene mine. Ne zna da je postojao zatvor u Lovasu. Video da civili nakon ulaska u detelinu pokreću noge levo desno, ali nije znao zbog čega to čine.

Pitanja tužioca

Kada je kolona stigla do deteline nisu videli žene koje su otišle 10-tak minuta ranije. Za jedinicu *Dušan Silni* je saznao tek kasnije, ali tada, dok je bio u Lovasu, nije znao. Nije bio pripadnik te jedinice jer nije nosio uniformu, a u Lovas je došao kao civil. Nije video, ni čuo, da je tokom kretanja kolone, neko od vojnika ubio civila. Negira odbranu optuženih Zorana Kosijera i Aleksandra Nikolajidisa da su oni od 23.10. do 02.11. 1991. godine čuvali roditelje Milorada Vorkapića, jer je to u navedenom periodu činio on.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Na pitanje punomoćnika oštećenih odgovara da je od roditelja Milorada Vorkapića dobio krzneni kožuh, radni prsluk, cipele, vunene čarape, a to je bila civilna odeća. Nikada nije došlo do bilo kakvog incidenta za vreme radova koje je on nadzirao. U pratnji žena koje su radile na njivama pored njega išao je i civil koji je vozio traktor. Pored Hrvatica u radove na polju odlazile su i Srpskinje, ali se ne seća imena bilo koje od njih. Hrvati ranjeni na

minskom polju prevezeni su nekim drugim vozilima. Nije čuo da je tokom njegovog boravka u Lovasu ubijen bilo koji civil Hrvat, nije video mrtva tela, niti zna za sakupljanje tela meštana Hrvata koje su ubili srpski vojnici u napadu na selo i nakon toga.

Glavni pretres: 17. i 20. 10. 2008.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

Odbojana optuženog Zorana Kosijera

Nije počinio ratni zločin nad civilnim stanovništvom. U selu Lovas nikoga nije ni moralno, ni materijalno oštetio, niti mu naneo fizički, ni duševni bol. Bio je član stranke Srpska narodna obnova, a na ratište u Hrvatskoj otišao je u organizaciji te stranke. Na dan 10.10.1991. godine sačekao je autobus sa dobrovoljcima na raskrsnici autoputa Ruma-Šabac- Beograd- Novi Sad i sa njima otišao u Šid gde su zadužili SMB uniforme. Oružje su zadužili u Tovarniku, a 11.10.1991. godine, otišli su u Lovas. Iste noći držao je stražu ispred neke prostorije u krugu *Zamljoradničke zadruge*, koja je bila pretvorena u zatvor gde su bili zatvoreni civili Hrvati meštani sela.

Dok se sa optuženim Aleksandrom Nikolajidisem kretao prema *Zadruzi* video je kolonu civila i vojnika, te se na poziv nekog od vojnika priključio koloni. Usput je saznao da se ide na pretres terena. Nije znao da je livada sa detelinom minirana. Bilo je negde oko 40-60 civila. Prilikom kretanja u koloni čuo je pucanj, okrenuo se i video da je jedan civil ubijen. Oružana formacija *Dušan Silni* nije imala zvaničan naziv, nije bila registrovana, nije imala zastavu, znak. Komandant je bio Zoran Obrenović – Aždaja, a autoritet je bio i Borislav Mihajlović – Bata.

Ispitivanje od strane predsednice veća

U Lovasu je viđao civile po ulicama koji su se normalno kretali, ulazili u prodavnice i nije mu poznato da su nosili bele trake na rukama. Nije primetio ni bele čaršafe na kućama. Negira da su svi pripadnici dobrovoljačke jedinice u Lovasu zadužili automatske puške. Lovas je napustio početkom novembra 1991. godine.

Akcija pretresanja terena u kojoj se desio događaj na minskom polju 18.10. 1991. godine preduzeta je zbog noćne pucnjave u selu. U Lovasu je bilo pripadnika JNA, dobrovoljaca, pripadnika Teritorijalne odbrane i još nekih oružanih jedinica. Prema livadi kretali su se u dve kolone, s tim što su sa njihove leve strane išli civili. Nije mogao da vidi ko je vodio kolonu, jer se sa mesta gde se on nalazio to nije videlo. U livadu sa detelinom prvo su ušli

civili, a onda i vojnici, koji su se kretali na udaljenosti 5-6 metara iza civila. Čuo je eksploziju, nakon čega je nastalo haotično stanje, jer je bilo dosta ranjenih.

Predsednica veća je optuženom predočila da je u zapisniku od 28.05 2007. sačinjenom u Službi za otkrivanje ratnih zločina, u prisustvu branioca, rekao da je akcija pretresa terena u kojoj su kao živi štit vođeni Hrvati meštani sela preduzeta po naređenju optuženih Ljubana Devetaka i Miodraga Dimitrijevića. Optuženi je rekao da je navedenu izjavu dao jer je takvo objašnjenje čuo na hrvatskoj televiziji 1998. godine.

Optužene Darka Perića, Radovana Vlajkovića i Radisava Josipovića nije poznavao. Optuženi Jovan Dimitrijević bio je ranjen na minskom polju, nakon čega ga je Dragan Bačić odveo u bolnicu. Ranjeno je i 13 civila, od kojih je jedan preminuo u kamionu.

Pitanja tužioca

Optuženi Aleksandar Nikolajidis je učestvovao je u oslobađanju Lovasa 10.10.1991. Ne seća se na čiji poziv se 18.10.1991. godine priključio koloni. To nije bilo naređenje. Po njegovom mišljenju za događaj na minskom polju odgovorni su ljudi iz Druge proleterske motorizovane brigade i inžinjerske jedinice, koje su izvršile miniranje okoline sela. Kasnije je saznao da je Jovan Dimitrijević na minskom polju ranjen i da ga je Dragan Bačić izvukao i odvezao u bolnicu.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Na pitanje punomoćnika da li je, za vreme kretanja kolone, primetio neke civile, muškarce i žene, da stoje na trotoaru sa jedne i druge strane i gledaju u kolonu, kaže da nije primetio. Dok je boravio u Lovasu, nikada nije video da dobošar obaveštava građane. Poznato mu je da su neki ljudi bili zatvoreni u prostoriji u okviru Zemljoradničke zadruge, ispred koje je on čuvao stražu prve noći boravka u selu. Ne zna da li je postojao još neki zatvor u Lovasu.

Glavni pretres: 21. 10. 2008.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

Dopuna odbrane optuženog Ljubana Devetaka

Optuženi je rekao da je 23.10.1991. godine sedeо u kafani *Orač* u Šidu sa Miloradom Vorkapićem i da mu je on tada rekao da je u noći između 17. i 18. 10. 1991. godine otiašao iz sela jer se posvađao sa Borislavom Mihalovićem Batom, koji nije dozvolio da se zatvoreni meštani Hrvati oslobode iz pritvora. Tog dana optuženi i Milorad Vorkapić vratili su se u selo, a iste noći Vorkapić je ubijen. Osprava da je svedoku-oštećenom Tomislavu

Šelebaju dao proglašenje koji je on oglašavao dobovanjem. Osporava i iskaz svedoka/oštećenog Petra Vulete koji je rekao da je on naložio pokojnom Zoranu Obrenoviću *Aždaji* da likvidira Zvonka Martinovića. Prigovara odbranama koje su izneli optuženi Dragan Bačić i Zoran Kosijer. U nastavku dopune svoje odbrane, optuženi je govorio o činjenicama koje nisu predmet optuženja, pa ga je predsednica veća prekinula.

Glavni pretres: 13. 11. 2008.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

Saslušanje svedoka Ljubodraga Jelića

Početkom oktobra 1999. godine na poziv stranke Srpske narodne obnove (SNO) iz Kraljeva otišao je u Novu Pazovu. Odatle je sa grupom dobrovoljaca oputovao u Šid, gde su zadužili oružje i uniforme i nastavili su prema Tovraniku. U Tovarniku su ih posetili optuženi Ljuban Devetak, Milan Radojčić, Milan Vorkapić, Željko Krnjajić, Milan Devčić, osoba sa nadimkom *Kinez* i još neki ljudi koji su bili određeni da vode grupe koje su trebale da uđu u Lovas. Tu je formiran štab i izvršene pripreme za oslobođenje Lovasa. Dogovoren je da Slavko Stupar komanduje oslobođanjem Lovasa.

Sa grupom Borislava *Bate* Mihajlovića, kojoj je pripadao, stogao je u Lovas 11.10.1999. godine, dan nakon što je Lovas oslobođen. Prvo je formirana Teritorijala odbrana (TO) i za komandanta TO izabran je Milan Radojčić. Istog dana TO je počela da vrši istagu i da privodi i saslušava Hrvate iz Lovasa. Policija je formirana dan-dva kasnije i zna da je komandir policije neko vreme bio optuženi Željko Krnjajić. U Lovasu nije bio pod bilo čijom komandom i delovao je samostalno. Pomagao je optuženom Radojčiću, sa kojim je delio kancelariju, a kasnije se bavio humanitarnim radom.

Često je putovao u Srbiju i jednom prilikom kada se vratio u Lovas u kancelariji je zatekao optužene Milana Radojčića i Ljubana Devetaka i Božu Devčića. Čitali su neki spisak napisan na papiru A-4 u kockama i na kome je bio veći broj hrvatskih imena. Ljuban Devetak je za neke ljudi sa spiska pitao ko su i šta rade, a nakon što su pregledali spisak optuženi Devetak je otišao. Optuženi Radojčić i Boža Devčić su, ne obraćajući se direktno svedoku, ali povиšenim tonom i na način da je svedok mislio da se odnosi i na njega, pitali su se ko bi mogao da odradi taj posao, da ti ljudi trebaju biti sklonjeni. Znao je da to zapravo znači da ih treba likvidirati. Neki ljudi čija su imena bila na tom spisku i koji su tada pomenuti, kasnije su ubijeni. Zna da je Slavko Stupar prihvatio da odradi traj posao. Prisustvovao je situaciji kada su pripadnici Stupareve grupe iz zatvora odvedili grupu od pet-šest Hrvata, a nakon dan-dva čuo je da su ti zatvorenici ubijeni. U tome su učestvovalii i

optuženi Aleksandar Nikolajidis i Petronije Stevanović. Kasnije, istog dana optuženog Nikolajidisa video je u krvavoj odeći i obući. Ti zatvorenici su prethodno bili ispitivani, tučeni i maltretirani.

Ispitivanje od strane predsednice veća.

Ljubana Devetaka upoznao je u Šidu, a tokom boravka u Lovasu, čuo je da je on bio osoba sa najviše vlasti u selu. Zatvor je bio prvo formiran u *Zemljoradničkoj zadruzi*, a kasnije je prebačen u prostorije Mesne kancelarije. Optuženi Milan Radojčić je određivao ko će od meštana Hrvata biti doveden, ispitivan, da li će biti pušten ili zatvoren. On je naredio i da budu zatvorena dva brata, za koje je kasnije čuo da su ubijeni, a takođe je vodio spiskove ljudi koji su zatvarani u Mesnoj kancelariji. Meštane Hrvate privodili su pripadnici Stupareve grupe. Na nekim kućama su bili istaknuti bele tkanine, a video je i da neki meštani nose bele trake. Ljudi u Lovasu su kao glavne u policiji pominjali optužene Željka Krnjajića i Milorada Devčića i pokojnog Milorda Vorkapića.

Pitanja zamenika tužioca

Na dan oslobođanja Lovasa i kasnije, srpski vojnici su ubili veći broj civila Hrvata. Čuo je kako zatvoreni meštani Hrvati jauču, plaču i zapomažu. Na dan kada su zatvorenici Hrvati vođeni na minsko polje nije bio u Lovasu. Zna da su se, nakon događaja na minskom polju optuženi Miodrag Dimitrijević i Darko Perić sukobili.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Prisutvovao je sastanku održanom u stanici policije na kome je bilo reči o tome da su Hrvati postavili minsko polje, kao i da pritvoreni Hrvati meštani Lovasa znaju gde je to i da treba da pokažu, kako bi bilo razminirano. Tom sastanku pristvovali su i i optuženi Milan Radojčić, Miodrag Dimitrijević i Drako Perić, kao i Slavko Stupar, Borislav *Bata* Mihajlović i oficir JNA Veljović. Porodice ubijenih Hrvata su ponekad prijavljivale ubistva, a najveći broj njih čekali su ispred kancelarije optuženog Ljubana Devetaka i od njega tražili zaštitu.

Pitanja branilaca optuženih

Optuženi Ljuban Devetak i Milan Radojčić imali su kancelarije u stambenoj zgradi na ulazu u Lovas, preko puta stanice policije. U radeve koje o organizovala *Zadruga* išli su zatvorenici, civili i dobrovoljci. Radovi su izvođeni uz oružanu pratnju. Prostor u dvorištu u kome su boravili zatvorenici je zaključavan, a ključ su imali rukovodioci TO i policije. Optuženi Milan Devčić je neko vreme bio komandir policije. Propusnice za ulazak i izlazak iz sela izdavala je JNA, a izdavane su i loklane propusnice.

Optuženi Željko Krnjajić je ranjen 10-15 dana nakon oslobođanja Lovasa. O maltretiranju i ubijanju meštana Hrvata nikoga nije izveštavao, jer je smatrao da to nije njegov posao.

Pitanja optuženih

Optuženog Željka Krnjajića nije video u policijskoj stanici, ali je čuo da je neko vreme bio komandir policije u Lovasu. Optuženi Aleksandar Nikolajidis je bezbroj puta ulazio u zatvor, tukao i maltretirao zatvorenike Hrvate. Tokom boravka u Lovasu nije video kartu na kojoj su bilo obeležena mesta na kojima se nalaze minsko polje. Nije imao saznanja da je inženjerska jedinica 2. pmgbr postavljala minsko polje u Lovasu, mislio je da su to minsko polje postavljali Hrvati.

Suočenje svedoka i optuženih

Svedok je suočen sa optuženim Milanom Radojićem na okolnosti da li je optuženi Radojić nakon napada na Lovas vršio poslove komandanta TO, da li je on odlučivao o zatvaranju meštana Hrvata u zatvor u podrumu Mesne zajednice i da li je sa Božom Devčićem bio prisutan kada je pravljen spisak sa kojeg su kasnije neka lica likvidirana. Sa optuženim Aleksandrom Nikolajidisem suočen je na okolnosti da li je optuženi Nikolajidis učestvovao u odvođenju meštana Hrvata iz zatvora u podrumu Mesne zajednice za koje je svedok kasnije saznao da su ubijeni. Sa optuženim Miodragom Dimitrijevićem i Darkom Perićem, suočen je na okolnosti da li je na sastanku održanom pre odlaska na lokaciju na kojoj je bilo minsko polje pominjano da se pritvoreni meštani vode da pokažu gde su minsko polje i da ih razminiraju.

Glavni pretres: 14.11. 2008.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

Saslušanje svedoka-oštećenog Josipa Kuveždića

U vreme napada na Lovas 10.10.1991. godine, sa svojom porodicom, nalazio se u podrumu porodične kuće. Par sati nakon napada, grupa od oko 20-ak uniformisanih i naoružanih osoba, među kojima je prepoznao i optuženog Željka Krnjajića, iz komšijskog dvorišta preko puta je uzela kamion. Toga dana kod njega su došli Milenko Rudić i Mile Radović sa još tri njemu nepoznate osobe, koji su izvršili pretres kuće i pretili da će mu streljati porodicu za slučaj da pronađu odužje. Istog dana, predveče, optuženi Milana Radojića pozvao ga u *Zemljoradničku zadrugu* i rekao mu da je sada on vlast, naložio mu da na ruci nosi belu krpu, da mu se mora javljati svakog dana i da će od tada raditi ono što mu on

naredi. Po selu se kretao pod oružanom pratnjom, a opštuženi Milana Radojčića i Ljubana Devetaka nisu dozvoljavali da ode do kuće, gde je otišao tek nakon dva i po meseca.

Tomislav Šelebaj ih je dobovanjem u bubanj obavestio da Hrvati muškarci meštani Lovasa treba da odu u Zadrugu gde je u mehaničkoj radionici bio zakazan sastanak. Nakon nekog vremena ušao je optuženi Ljuban Devetak i izdvojio desetak lica među kojima i svedoka, Ivicu Poljaka, Ivicu Bogata i Josipa Turkalja, koji su izdvojeni jer su bili anagažovani na obavljanju važnijih poslova. Sutradan je čuo da su ostali bili odvedeni na minsko polje i da su mnogi tamo ubijeni.

Bio je u prostorijama stanice policije kada su tamo, na saslušanje, dovedene Vikica Filić i Snežana Krizmanić, kao i bračni par Luketići. Luketići su sutradan od ispitivanja pronađeni mrtvi nedaleko od stanice.

Preko puta mesta gde je spavao bio je podrum Mesne zajednice i tu su bili privođeni i ispitivani meštani Hrvati. Deo dvorišta tog objekta bio je ograđen žicom i u njemu su boravili zatvorenici. Odatle su se svake noći čuli jauci i zapomaganje. Neke zatvorenike su srpski vojnici izveli, odvozli kolima i oni više nikad nisu viđeni živi.

Ispitivanje od strane predsednice veća

Pre oktobra 1991. godine u Lovasu nije bilo pripadnika Zbora narodne garde (ZNG). Par meseci pre toga, meštani su, u nameri da spreče neželjene incidente, organizovali straže na ulazima u selo. Bele krpe oko ruku nosili su samo meštani Hrvati i njihove kuće bile obeležene belim čaršafima. Optuženi Milan Devčić bio je komandir policije u Lovasu, optuženi Ljuban Devetak je vodio *Zadrugu*, a za optuženog Milan Radojčić je bio Devetakov zamenik. Svi Hrvati su morali da se svakodnevno javljaju u *Zadrugu* i obavljaju poslove za koje dobiju nalog.

Jednom prilikom bio je kratko ispitivan u kancelariju optuženog Milana Devčića. Prisustvovao je skupu u Domu kulture na kome je Ljuban Devetak rekao da je sada on direktor *Zadruge*, da on sada vodi Lovas, da za sve treba pitati njega i da svi njemu odgovaraju. Optuženi Ljuban Devetak, Milan Radojčić i Milan Devčić bili su uglavnom u uniformama i naoružani pištoljima.

Njegov auto koji su oduzeli Milenko Rudić i Mile Radović, kasnije je koristio optuženi Milan Radojčić, a svedoku oštećenom je izdao potvrdu da je auto oduzet za potrebe vojske. Njegovog rođaka Matu Sabljaka je pozvao i iz kuće izveo optuženi Željko Krnjajić, nakon čega on nikada nije viđen živ.

Pitanja punomoćnika oštećenih

U periodu nakon napada na Lovas u selu nije bilo redovne vojske. JNA je došla u selo na dan, ili dan pre, događaja na minskom polju. Video je kada su na traktoru bila sakupljena tela meštana Hrvata poginulih na dan napada na selo. Događaj na minskom polju mu je poznat iz priče Petra Vulete koji je tamo bio.

Za vreme izvođenja radova po nalogu optuženog Milana Radojičića tokom oktobra, novembra i decembra 1991. sebe je smatrao zatvorenikom, jer se nije kretao slobodno, nije smeо da odlazi kući i sve vreme je bio pod oružanom pratinjom. Na poljske radeve odlazili su samo meštani Hrvati, dok su se Srbi bili u oružanoj pratinji. Optuženi Željko Krnjajić je u periodu od oktobra do decembra 1991. godine sve vreme bio u Lovasu.

Glavni pretres: 17.11. 2008.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

Saslušanje svedoka Borislava Mihajlovića

U Lovas je otišao 10. ili 11.10. 1991. godine, sa grupom od oko 20-tak dobrovoljaca organizovanih od stranke Srpska narodna obnove i Srpske demokratske stranke iz Krajine. Grupa je registrovana u vojnem odseku u Šidu. Sa njim su došli optuženi Zoran Kosijer, Saša Stojanović, Jovan Dimitrijević i Dragan Bačić. Osim njih, pripadnici njegove grupe bili su i Zoran Obrenović *Aždaja*, Nikola Vulović zvani *Nidža Krakonja*, Slobodan Hrnjački, Ljubodrag Jelić, braća Dragan i Miodrag Baltić, Radovan Jovančević *Lale*, Aleksandar Nedeljković i Goran Jeremić.

Smestili su se u napuštenim stanovima u stambenoj zgradi od tri-četiri spratova u centru sela. Naoružanje su dobili u Zemljoradničkoj zadruzi. Tokom dekonzervacije i pripreme oružja za upotrebu, čuli su puščanu paljbu i nakon nekog vremena dovedena su dva čoveka za koje je neko tvrdio da su pucali. Neki uniformisani i naoružani ljudi su počeli da tuku tu dvojici, a onda su ih odveli u neku prostoriju u Zadruzi.

Ispitivanje od strane predsednice veća

Optuženog Ljubana Devetaka upoznao je na skupštini stranke Srpske narodne obnove koja je krajem septembra ili početkom oktobra 1991. održavana u Beogradu u *Sava centru*. Optuženi Devetak je, od strane srpskih organa SAO Slavonije ili od Srpske demokratke stranke, bio delegiran za prikupljanje dobrovoljaca. On je bio osoba sa najvuše vlasti u

Lovasu. Rukovodilac policije u Lovasu bio je optuženi Milan Devčić, a optuženi Milan Radojčić rukovodilac Teritorijalne odbrane.

Naziv *Dušan Silni*, a od 1992. *Beli orlovi*, bio je nezvanični naziv za dobrovoljce koje je okupljala stranka Srpska narodna obnova.

Odmah po dolasku vojske u Lovas obratio se potpukovniku optuženom Miodragu Dimitrijeviću i grupa dobrovljaca kojoj je pripadao stavljen je pod vojnu vlast. Na kapijama nekih kuća u Lovasu bili su istaknuti beli peškiri, čaršafi ili nešto slično. Za kretanje po selu meštanima su izdavane neke dozvole. Meštani Hrvati zatvarani su *Zemljoradničkoj zadruzi* i u Mesnoj zajednici. Iz njegove grupe stražu u *Zadruzi* je čuvao optuženi Saša Stojanović. Zatvorenici su bili maličirani i zlostavljeni. U napadu na Lovas vojnici su ubili veći broj civila Hrvata.

Na jednom od sastanaka kojima je prisustvovao raspravljaljalo se o tome da u okolini Lovasa možda postoje zaostale hrvatske snage i minska polja koja su one postavile. Tom sastanku prisustvovali su i optuženi Miodrag Dimitrijević, Milan Devčić, Milan Radojčić, možda Ljuban Devetak i drugi, čijih se imena ne seća. Govorilo se o tome da treba izvršiti pretres terena i da, kao vodič, treba povesti civile, meštane sela koji poznaju teren. Na traženje optuženog Miodraga Dimitrijevića, optuženom Saši Stojanoviću je rekao da organizuje nekoliko pripadnika njegove grupe koji su učestvovali u tome.

Sutradan je video veću grupu ljudi koji su bili zatvoreni u dvorištu *Zadruge*. Od tih ljudi organizovana je kolona, koja je u pratnji vojnika i dobrovoljaca otišla ka izlazu iz sela, do parcele sa detelinom sa minama. Slobodan Hrnjački mu je rekao da je optuženi Jovan Dimitrijević ranjen, a optuženi Saša Stojanović da su prilikom pretresa terena naišli na mine, da je došlo do eksplozije, da je bilo nastradalih i ranjenih. Po naređenju Miodraga Dimitrijevića optuženi Saša Stojanović i Zoran Kosijer su u vezi sa tim događajem napisali izjave.

Negira da se protivio puštanju zatvorenika Hrvata iz zatvora i da se zbog toga sukobio sa Miloradom Vorkapićem, kao i da je saslušavao zatvorene Hrvate.

Pitanja zamenika tužioca

U Lovasu je osim njegove, boravila i dobrovoljačka grupa koju je vodio Slavko Stupar. U koloni koja je 18.10.1991. godine, sa civilima, iz dvorišta *Zadruge*, krenula u pretres terena, nalazili su se i vojnici JNA i oni su se od dobrovoljaca razlikovali jer su bili obučeni u jednoobrazne uniforme i kompletno vojnički opremljeni. Optuženog Darka Perića vidoao je na sastancima kojima je u Lovasu prisustvovao.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Na pitanje punomoćnika oštećenih odgovara da je njegova grupa dobrovoljaca u Šidu zadužila stare, rasparene uniforme. Kao predstavnici vlasti u Lovasu, sastancima su prisustvovali optuženi Milan Radojičić iz TO i Milan Devčić iz policije i oni su se njemu kao takvi predstavili. Nije bio vođa grupe dobrovoljaca, već je samo, zbog iskustva i autoriteta koji je uživao, bio osoba koja tu grupu predstavlja. Nakon događaja na minskom polju pisao je izveštaj o tome, koji je prosleđen vojnim istražnim organima. Nije znao da su civili koje su dobrovoljci i vojska u koloni 18.10.1991. godine poveli u pretres terena bili zavorenici iz zatvora u *Zadruzi*. Čuo je da je jednog od tih civila, tokom puta do deteline, ubio neko od dobrovoljaca ili vojnika koji su ih vodili..

Pitanja optuženih

Sastanci kojima je on prisustvovao održavani su u prostorijama stanice policije u Lovasu. Tim sastancima predsedavao je optuženi Milorad Dimitrijević.

Glavni pretres: 18.11. 2008.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

Saslušanje svedoka Srđana Novkovića

Svedok je službeno lice koje je u predkrivičnom postupku sprovodilo radnje ispitivanja nekih od ovde optuženih. Optuženi Dragan Bačić osporio je ispravnost podataka unetih u zapisnik o njegovom ispitivanju od 28.05.2007. godine, u smislu da branilac postavljen po službenoj dužnosti nije sve vreme prisustvovao saslušanju, da između njega i optuženog nije obavljen poverljiv razgovor, kao i da nije pominjao neka lica koja su u zapisniku navedena. Optuženi Zoran Kosijer je osporio ispravnost dela zapisnika od 28.05.2007. godine u kome govori da su u Lovasu civili Hrvati korišćeni kao živi štit.

Na primedbe oba optužena, svedok izjavljuje da je tačno sve što je u zapisnicima navedeno. Svi osumnjičeni, pa i Dragan Bačić, imali su pravo da angažuju branioca, a za slučaj da to iz nekog razloga nisu učinili, postavljen im je branilac po službenoj dužnosti. Omogućeno im je da sa braniocem obave poverljiv razgovor, a tek nakon tog razgovora pristupalo se saslušanju. Siguran je da je branilac po službenoj dužnosti optuženog Dragana Bačića advokat Vojislav Voštić bio prisutan sve vreme dok je trajalo ispitivanje, jer bi u suprotnom to bilo navedeno u zapisniku. Zapisnik je u prisustvu osumnjičenog i njegovog banioca diktiran naglas, oni su zapisnik pročitali i potpisali i mogli su da traže da se tokom saslušanja i diktiranja ispravi tekst koji se diktira, a takođe su, nakon čitanja zapisnika,

mogli da na isti stave svoje primedbe. Isto izjašnjenje važi i za osporavanje zapisnika od strane optuženog Zorana Kosijera.

Ne seća se da su navedeni optuženi tokom saslušanja imali zdravstvene probleme.

Saslušanje svedoka Milana Vasovića

Pozvan je u istom svojstvu i istim povodom kao i svedok Srđan Novković. Ističe da, u svojstvu službenog lica nikada nije ispitivao osumnjičenog bez prisustva njegovog advokata odn. branioca. Osumnjičenom se prvo ostavi mogućnost da angažuje advokata po sopstvenom izboru i u tom slučaju se sa ispitivanjem sačeka dok taj branilac ne dođe. Ako osumnjičeni, iz nekog razloga, ne može da angažuje svog branioca, poziva se advokat - branilac po službenoj dužnosti i sa ispitivanjem osumnjičenog se počinje tek kada taj branilac dođe. Nikada nije ispitivao osumnjičenog bez prisustva branioca. Svaka primedba osumnjičenog ili njegovog branioca unosi se u zapisnik. Na kraju ispitivanja zapisnik se pročita naglas, da se okrivljenom i njegovom braniocu da ga sami pročitaju i nakon toga oni potpišu zapisnik. Siguran je da je tako postupano i u slučajevima ispitivanja optuženih Dragana Bačića i Zorana Kosijera.

Glavni pretres: 19.11. 2008.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

Saslušanje svedoka Ilije Kresojevića

Na dan napada na Lovas bio je sa roditeljima u podrumu svoje porodične kuće u Lovasu. Kada je, nakon tri dana, izašao iz podruma video je da gore kuće njegovih komšija Antuna Jovanovića i Ilije Bakete, ali i kuće nekih drugih Hrvata. Čuo je da su u napadu i nakon toga srpski vojnici ubili veći broj meštana Hrvata.

Ispitivanje od strane predsednice veća

Nakon napada na Lovas osnovana je Teritorijalna odbrana (TO) Lovasa i organizovano je držanje straža oko sela. U stanici policije ili Mesne zajednice zadužio je poluautomatsku pušku i učestvovao u držanju straže. Nalog za držanje straže dobio je od optuženog Ljubana Devetaka, koji je bio direktor Zemljoradničke zadruge. Optuženi Milan Radojčić bio je komandant TO, a optuženi Milan Devčić komandir policije. Optuženi Željko Krnjajić bio je ranjen i neko vreme je proveo na lečenju.

Noću 17. na 18.11.1991. godine sa Milanom Rendulićem, bio je na straži, a sutradan ujutru kod njih je došao Mirko Rudić i rekao im da treba da odu do zgrade policije. Tamo su u jednoj od kancelarija zatekli optuženog Ljubana Devetaka koji im je naredio da odu ispred *Zadruge* i da odatle idu u pretres voćnjaka i vingrada. Iz dvorišta *Zadruge* izašlo je oko 50 Hrvata meštana Lovasa. Oni su bili pod stražom dobrovoljaca iz Srbije, kojih je bilo oko 30. Hrvati civili su razvrstani u dve kolone, a sa njihove leve i desne strane razvrstali su se naoružani dobrovoljci. Sa Milanom Rendulićem, pridružio se dobrovoljcima. Bili su veoma zbunjeni, uplašeni i nisu smeli da komuniciraju ni sa kim iz kolone. Mislio je da idu u pretres voćnjaka. Kada je kolona stigla do nekih vinograda i voćnjaka, Milan Rendulić je rekao da skrenu levo, a neko od dobrovoljaca je rekao da ne skreću, već da nastave pravo i onda skrenu desno u parcelu sa detelinom. Neko od dobrovoljaca je meštanima Hrvatima naredio da se rešire, da se uhvate za ruke i da nogama razgrću detelinu. Grupa dobrovoljaca, među njima i on, ostali su na putu, na početku deteline i niko od njih nije ušao u tu detelinu i za to vreme su neki meštanima Hrvatima komandovali da nastave da se kreću dalje kroz detelinu. Nakon 20-30 metara meštanin Ivan Kraljević skočio je na minu, došlo je do eksplozije, nakon čega su dobrovoljci pucali u pravcu Hrvata, kada su mnogi od njih ubijeni i ranjeni. Dok se to dešavalo, putem iz pravca Tovarnika, naišlo je neko vojno vozilo iz kojeg je izašao neki pukovnik koji je, dobrovoljcima naredio da prestanu da zlostavljuju Hrvate. Nakon što je pucnjava prestala, oko 15 preživelih meštana, po komandama i uputstvima, koja su imdavali dobrovoljci, razminirali su neeksplodirane mine i iz deteline izneli ranjene, dok su tela mrtvih ostala na minskom polju.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Vojska je u Lovas došla nešto nakon napada i bila je smeštena u Lovačkom domu i privatnim kućama. Rad meštana Lovasa na branju kukuruza i ostale radove, organizovao optuženi Ljuban Devetak kao direktor *Zemljoradničke zadruge*. Pušku je dobio u centru sela u zgradu u kojoj je kasnije bila stanica policije. Za izlazak iz sela Hrvati su dobijali propusnice u privatnoj kući u centru sela. Napuštene hrvatske kuće u Lovasu, kasnije su dodeljivane Srbima izbeglim iz dugih delova Hrvatske, a na tome je bio angažovan tadašnji predsednik Mesne zajednice Đuro Prodanović.

Pitanja branilaca okrivljenih

Tenkove na važnijim mestima, raskrsnicama u selu, primetio je tek nekoliko dana nakon izlaska iz podruma. Vojna policija se nalazila u Lovasu novembra 1991. godine. Nije znao zašto se pridružuje koloni dobrovoljaca koja je meštane Hrvate vodila prema detelini sa minama, samo je postupao onako kako mu je naređeno. Milan Rendulić je rekao da kolona ide levo iz razloga jer su se tamo nalazili voćnjaci i vinograđi gde ih je prethodno uputio optuženi Ljuban Devetak.

Pitanja okrivljenih

Nije mu poznato da je stotinak mlađih Hrvata, meštana sela Lovas, bilo na obuci Zbora narodne garde u objektu Omladinske radne akcije na putu Tovarnik-Vukovar. Pre napada na Lovas nije bio ubijen, niti povređen, ni jedan Srbin u Lovasu.

Suočenje između svedoka i optuženog Ljubana Devetaka

Tokom suočenja sa optuženim Ljubanom Devetakom, svedok je potvrdio da je taj optuženi, u kancelariji zgrade policije, njemu i Milanu Renduliću rekao *idete u pretres voćnjaka i vinograda*, a kada mu je svedok odgovorio da mu je nepoznat teren, optuženi Devetak uzvratio *Ti si u pratnji, on poznaće*.

Glavni pretres: 15.12.2008.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

Saslušanje svedoka-oštećenog Antona Krizmanića

Na dan napada na Lovas 10.10. 1991. bio je u podrumu kod komšije Tome Sabljaka. Nakon saznanja da ne može izaći iz sela, prijavio se u *Zamlijoraničkoj zadruzi*, gde je bio zatvoren. Dva dana posle zatvaranja ispitivali su ga optuženi Ljuban Devetak i Milan Devčić. Dozvolili su mu da se vrati kući uz obavezu da svakog dana dolazi na rad.

Svim odraslim muškarcima Hrvatima naredili su da se okupe kod *Zadruge*, nakon čega su ih srpski vojnici zatvorili u dvorište *Zadruge*, gde su sedeći na klupama proveli noć. Nisu smeli da se pokreću, niti da razgovaraju. Neke od zatvorenika su tukli i maltretirali. Ujutru je neko od naoružanih ljudi popisao njihova imena, a onda je došao optuženi Ljuban Devetak i čitajući spisak, izdvojio manju grupu zatvorenika koja je odvedena na drugo mesto. Narednih sat vremena vojnici su tukli i maltretirali zatvorenike, nakon čega su im naredili da se postroje u dve kolone i krenu u vinograd. Tokom puta, neko od vojnika ubio je meštanina Boška Bodanca. Umesto u vinograd, odvedeni su do parcele sa detelinom, gde su im vojnici naredili da se rasporede u vrstu po jedan, da se uhvate za ruke i da hodaju vukući noge levo-desno. Hodali su po dužini parcele i ništa se nije desilo, a kada su krenuli po širini poljane zatvorenik Ivan Kraljević je skočio na minu koja je eksplodirala, nakon čega su srpski vojnici zapucali po njima. Putem je naišlo neko vojno vozilo iz kojeg je izašao oficir JNA, koji je pitao vojнике šta rade, na što su mu odgovorili da su doveli Hrvate da sklone mine koje su postavili. On je rekao da je te mine postavila njegova jedinica i otiašao. Preživeli zarobljenici su razminirali preostale mine i izneli ranjene meštane sa minskog polja, nakog čega su ih srpski vojnici ponovo sproveli do *Zadruge*.

Dva-tri dana nakon toga, sa još četvoricom-petoricom Hrvata iz Lovasa, naređeno mu je da sakuplja tela ubijenih meštana. Na tavanu kuće Milana Tapavca našli su telo Pere Rendulića. U kući Ive Krizmanića pronašli su tela Marije Luketić i Andrije Devčića. U kući Devčića su pronašli tela bračnog para Marina i Katice Balić i Ivana Vidića, a u podrumu kuće Lemunovića našli su telo Anice Lemunović. Telo Josipa Rendulića pronašli su u dvorištu njegove kuće. Sakupio je i tela dvadeset meštana ubijenih na minskom polju, koja su utovarili u kamion. Nekoliko dana kasnije, sva sakupljena tela odvezli su do groblja i položili ih u već iskopanu grobnicu. Preko njih su rukama i motikama nabacali zemlju.

Ispitivanje od strane predsednice veća

Predstavnici vlasti u Lovasu bili su optuženi Ljuban Devetak, Milan Radojčić, komandant Teritorijalne odbrane i optuženi Milan Devčić, koji je bio u policiji. Optuženi Radojčić ispitivao ga je u prostoriji čuvarnice u *Zadruzi*, kada ga je nogom udario u leđa i zatvorio u kancelariju na drugom spratu, gde je bilo zatvoreno oko 15 meštana Hrvata. Jednom prilikom ušao je vojnik koga je znao kao Petronija i uradio ga puškom u glavu. Prilikom ispitivanja optuženi Devetak mu je rekao da će mu, ako pobegne, ubiti majku, sestru i njenu decu. U momentu kada su meštani Hrvati odvođeni na minsko polje optuženi Milan Devčić se nalazio ispred Zadruge. Okupljene meštane Hrvate čuvalo je četiri-pet naoružanih lica, a prema njima su uperili i jedan puškomitraljez. Naoružano lice, koje on zna kao Kostu ili Petroniju, ubolo je nožem Tomu Zlatku koji je sedeo do njega na klupi, a izvesni Nikola je zarobljenike udarao gvozdenom šipkom. Tada su bili pretučeni i Marko Sabljak, Boško Bođanac, Marko Pilić, Luka Balić, Željko Somborac, Ivica Sabljak, Mato Kraljević i drugi čiji se imena ne seća.

Pitanja zamenika tužioca

Na telima Hrvata, ubijenih u selu i na minskom polju, bile su vidljive rane od vatrenog oružja, kao i povrede nanete tupim predmetima.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Izdvajanje meštana, koji su otišli na minsko polje, izvršio je optuženi Ljuban Devetak. On je bio glavna osoba u selu, jer je o svemu odlučivao. Meštani Hrvati su svakodnevno obavljali prinudne, uglavnom poljske radove.

Pitanja branilaca optuženih

Pre polaska na minsko polje optuženi Devetak je naložio da zatvorenici Hrvati predaju sav novac koji su imali kod sebe. Novac je sakupio Zlatko Božić i predao ga optuženom Devetaku.

Pitanja optuženih

Meštani Hrvati su za kretanje kroz selo morali da poseduju dozvole koje je izdavao Savo Klisurić. Dok ga je ispitivao, optuženi Milan Devčić bio je u SMB uniformi.

Suočenje između svedoka i optuženog Ljubana Devetaka

Pri suočenju svedok je potvrdio da je ga je optuženi Devetak ispitivao u prostorijama *Zadruge*, kao i da je u dvorištu zadruge čitao imena ljudi sa spiska, nakon čega su oni mučeni.

Suočenje između svedoka i optuženog Milana Radojčića

Pri suočenju svedok je potvrdio da ga je optuženi Milan Radojčić, u prostoriji čuvarnice Zadruge, šutnuo nogom i naredio mu da ode u kancelariju na spratu gde je bio zatvoren.

Glavni pretres: 16.12.2008.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

Saslušanje svedoka-oštećenog Đure Filića

Dana 10.10.1991. oko 7:20 časova ujutru, počeo je napad na Lovas. Neki meštani su pobegli iz sela, a on je bio jedan od onih koji su ostali. Sledeća dva dana proveo je sakriven u dvorištu kod rođaka. Za to vreme, srpska vojska i dobrovoljci koji su napadali Lovas, u podrumu njegove kuće su bacili bombu, a na ulaz u podrum stavili su betonske blokove, kako bi sprečili preživele da izadu. Trećeg dana od napada, prijavio se u stanicu policije, koja se nalazila u kući Bore Kesera. Tu ga je ispitivao optuženi Milan Devčić, dok ga je u isto vreme tuklo njemu nepoznato naoružano lice. Tome je prisustvovao i optuženi Milan Radojčić. Po nalogu optuženog Devčića kasnije ga je ispitivao Đorđe Ivković. Nakon jednog dana provedenog u zatvoru, oslobođen je uz nalog da se svakodnevno javlja u Zadrugu i obavlja prinudne radove.

Milan Miljković, Srbin iz Lovasa, jednom prilikom mu je rekao da odmah prekine sa poslom i ode kući, što je on i učinio. Meštani Hrvati koji su tada ostali u prostorijama Zadruge sutradan su odvedeni na minsko polje gde su mnogi ubijeni. Negde oko 20.12.1991. zatvoren je, tučen i maltretiran u podrumu Mesne zajednice.

Ispitivanje od strane predsednice veća

Učestvovao je u pregovorima koje su meštani Lovasa, nešto pre napada na Lovas, vodili sa pripadnicima JNA oko predaje oružja. Meštani Lovasa tada nisu predali oružje jer ga nisu ni imali. Hrvate zatvorene u podrumu sve vreme je čuvala naoružana straža koju su činili lokalni Srbi.

Na dan napada na Lovas, u njegovom dvorištu ubijeni su Keser Mato i Juraj *Duka* Poljak. Video je tela ubijenih Mije Božića i Dragutina Pejića. Istog dana su ubijeni Stipa Mađarević, Kata Pavličević, Tuna Jovanović i njegova žena, Dane Badanjak i njegova žena i mnogi drugi čijih se imena ne seća.

U to vreme, optuženi Ljuban Devetak imao je neograničenu vlast u Lovasu. Prisustvovao je sastanku na kome je optuženi Devetak, u maskirnoj uniformi i naoružan, došao u pravnji telohranitelja i rekao da je od tog trenutka on u selu sve: predsednik Mesne zajednice, direktor Zadruge, predsednik opštine i ko god da nešto hoće ili mu nešto treba, mora njemu da se obrati. Optuženi Devetak je odlučivao o svemu što se tada dešavalo u Lovasu i ništa se nije moglo destiti bez njegovog znanja i odobrenja.

Svi meštani Lovasa, muškarci srpske nacionalnosti, bili su naoružani. Hrvatske kuće bile su obeležene belim čaršafima, peškirima i slično, a svi Hrvati su morali da nose bele trake oko ruke. Članovi porodica ubijenih meštana nisu smeli javno žaliti svoje mrtve niti su ih smeli sahraniti. Njihova tela su sahranjena u masovnoj grobnici na seoskom groblju. Raka je bila plitka i loše zatrpana i lično je video kada su psi oskrnavili delove tela koja su virila iz grobnice.

Pitanja zamenika tužioca

Naloge za prinudan rad izdavao je optuženi Ljuban Devetak. Za optuženog Željka Krnjajića čuo je da je ubio Matu Sabljaka, ali i druge meštane Hrvate.

Pitanja punomoćnika oštćenih

Meštani Hrvati zatvarani su u zgradama Mesne zajednice.

Niko od Hrvata, meštana Lovasa, nije znao za postojanje minskog polja na polju deteline. Na putu do minskog polja, ubijen je Boško Bodanac koji, zbog ranije zadobijenih povreda, nije mogao da hoda. Zbog svakodnevnog ubijanja ljudi, od 10.10.1991. godine do izlaska iz Lovasa, živeo je u konstantnom strahu za život. Prinudne radove obavljali su meštani Hrvati, dok su Srbi bili oružana pratnja.

Pitanja branilaca okrivljenih

U kuće u Lovasu, koje su napuštali Hrvati, odmah su useljavani Srbi izbeglice iz Slavonije. Neki Hrvati bili su isterani iz svojih kuća kako bi se u njih uselili Srbi.

Pitanja optuženih

Na sastanku u Omladinskom domu, optuženi Devatak je nosio maskirnu uniformu, imao je veliki šešir na glavi i bio je naoružan pištoljem i *kalašnjikovim*.

Suočenje između svedoka i optuženog Milana Devčića

Tokom suočenja sa optuženim Milanom Devčićem, svedok je potvrdio da ga je, tokom ispitivanja koje je vršio optuženi, naoružano lice udaralo kundakom puške i šutiralo nogama, a da ga je optuženi tom prilikom vređao, psovao i pitao za koga je glasao.

Glavni pretres: 17.12.2008.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

Saslušanje svedoka Gradimira Veljovića

U svojstvu komandanta Teritorijalne odbrane (TO) opštine Lajkovac, četu TO te opštine i TO Ljiga, odveo je na teren. Komandiri tih četa bili su Dragan Lukić i Mile Gavrilović. Odveo je čete do Tovarnika i тамо predao pukovniku Dušanu Lovčaru. Te jedinice je trebalo da zaposednu selo Lovas, za koje je čuo da u njemu nema nikakvih problema. U Lovasu se javio mesnom rukovodstvu koje je zatekao na nekom sastanku, a kojem je predsedavao optuženi Ljuban Devetak, za koga misli da je bio predsednik tog rukovodstva. Optuženi Devetak je tada nosio vojnu maskirnu bluzu i bio naoružan automatskom puškom. Tu je upoznao i optužene Milana Radojičića i Milana Devčića. Optuženi Devetak mu je rekao da se obrati Miljanu Radojičiću za sve što mu bude trebalo. Sutradan je sa optuženim Ljubanom Devetakom otišao u Tovarnik kod komandanta Dušana Lončara kome je referisao, a optuženi Devetak je od Lončara tražio uniforme i plastične vreće za sahranjivanje mrtvih i uzeo je nekoliko pušaka.

U Lovasu se tada nalazila neka dobrovlačka jedinica, koja je u saradnji sa snagama iz

Lovasa, prethodnog dana učestvovala u napadu na Lovas, kao i neka tenkovska četa.

Ljudi kod kojih je spavao savetovali su ga da se pazi Ljubana Devetaka. Ne zna zašto, ali misli da je razlog tome bezobzirno ponašanje tog optuženog. Dobrovlačke jedinice, čiji su

mnogi pripadnici imali kriminalnu prošlost, tih dana su nekontrolisano pucale po selu i ponašali se neprimereno.

Ispitivanje od strane predsednice veća

Naređenje za obezbeđenje Lovasa izdao je pukovnik Dušan Lončar, na sastanku, kome su prisustvovali svedok, Ratko Đokić, Dragan Lukić, Mile Gavrilović, komandant protivdiverzantskog odreda i druge starešine. U Lovasu je sarađivao sa Milanom Vorkapićem i optuženim Milanom Devčićem i misli da su oni bili najvažniji ljudi u policiji. Nije znao da je, na dan napada na Lovas, u selu ubijen veći broj civila Hrvata. Optuženi Devetak je organizovao i učestvovao u napadu na Lovas. Nije znao da je inžinjerijska jedinica 2.pmgbr postavila četri minska polja u okolini Lovasa. Osporava da ga je Radomir Savković obavestio o tome. Neke kuće u Lovasu bile su obeležene belim čaršafima i neki meštani su nosili bele trake oko ruku.

Pitanja zamenika tužioca

U Lovasu se nalazila dobrovoljačka jedinica *Dušan Silni*, koja je brojala oko 40 pripadnika. Ta jedinica je bila neposredno podređena pukovniku Dušanu Lončaru. Optuženi Milan Devčić nije ga upozoravao o maltretiranju i ubijanju meštana Hrvata.

Pitanja punomoćnika oštećenih

O odvođenju zatvorenika na minsko polje saznao je sutradan, ali to nije istaživao niti je preuzeo bilo šta povodom tog slučaja. Kasnije je saznao da su zarobljeni meštani Hrvati tada vođeni u deminiranje terena.

Pitanja branilaca oštećenih

Optuženog Draka Perića viđao je u Lovasu i zapamatio ga je po rukavicama bez prstiju i *hekleru* kojeg je nosio na grudima.

Pitanja optuženih

Optuženi Ljuban Devetak odbio je suočenje sa ovim svedokom. Pri suočenju sa optuženim Milanom Devčićem svedok je negirao da je u Lovasu bila zavedna vojna uprava i da je komandant sela uveo policijski čas, izdavao dozvole i bio obavešten o maltreitiranjima i ubistvima meštana Hrvata.

Glavni pretres: 18.12.2008.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

Saslušanje svedoka Vojislava Voštića

Kao branilac po službenoj dužnosti prisustvovao je saslušanju optuženog Dragana Bačića, kada je on kod Službe za otkrivanje ratnih zločina 28.5.2007, u svojstvu okrivljenog, davao svoj iskaz. Nije kasnio na saslušanje niti je napuštao prostorije dok je saslušanje trajalo. Tom prilikom sve se dešavalo onako kako je navedeno u zapisniku o saslušanju tog okrivljenog, a koji je on potpisao u svojstvu branioca po službenoj dužnosti.

Glavni pretres: 26.01.2009 i 03.02.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

Saslušanje svedoka Slavka Stupara

Optuženog Ljubana Devetaka poznavao je od ranije. Sa njim je, kao dobrovoljac, otišao do Tovarnika, gde su se okupili i ostali dobrovoljci. Dobili su naređenje da idu u osvajanje Lovasa. Nakon ulaska u selo otputovao je kući, a u Lovas se vratio tri dana kasnije. Tu je proveo ukupno četiri dana. Na dan napada na Lovas poginuli su jedan dobrovoljac i jedan meštanin.

Ispitivanje od strane predsednice veća

Dobrovoljačku jedinicu *Dušan Silni* organizovao je Mirko Jović, predsednik stranke *Srpska narodna obnova*. Prisustvovao je sastanku održanom sa vojskom u Tovarniku, na kome je planiran napad na Lovas. Sastanak je vodio neki pukovnik iz vojske, koji je rekao da će napad na Lovas voditi Teritorijalna odbrana (TO), a da će joj vojska davati artiljerijsku podršku.

Njegova grupa je napadala selo iz pravca mlinu, druga grupa išla je iz pravca groblja, a treća grupa je išla iz centra sela prema njima. Ispred njih su išli meštani koji su im pokazivali pravac kretanja. Sa sobom su vodili neko lice hrvatske nacionalnosti, koje je trebalo da im pomogne da izbegnu minska polja, ali je ono pobeglo. Išli su od kuće do kuće, zvali meštane da se predaju i ljude koji su bili sakriveni u kućama da se jave, a ako se niko ne bi javljao, bacali su bombe. Napad je trajao oko 6 sati, a grupe su se okupile kod neke kuće na sprat u kojoj je kasnije bila stanica policije.

Svi meštani dolazili su kod optuženog Devetaka i obraćali mu se. Dobrovoljci, braća Šalipur iz Prijepolja, pronašli su kasetu sa snimkom osnivačke skupštine HDZ u Lovasu. Svedok negira navode optuženih Ljubana Devetaka, Milorada Dimitrijevića i svedoka Borislava Bate Mihajlovića da je prisustvovao na još nekoliko kasnijih sastanaka u Lovasu i da je učestvovao u odvoženju zatvorenika.

Pitanja zamenika tužioca

Lovačku pušku, pronađenu u kući Mate Avramovića, uzeo je on. Negira da je komandovao Milanu Staniću i Zoranu Nikoliću i da im je izdao naređenje da sakupljaju tela ubijenih Hrvata. Negira da je, po naređenju optuženog Ljubana Dvetaka, komandovao napadom na Lovas.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Oružje i uniforme dobili su u Tovarniku od JNA. Pri napadu na Lovas, u dvorišta i podrumu kuća bacali su bombe, u nameri da nateraju meštane da izađu.

Pitanja branilaca optuženih

Braća Šalipur, dobrovoljci iz njegove grupe, oteli su novac iz kuće Mate Avramovića.

Pitanja optuženih

Tokom napada na Lovas bacio je nekoliko bombi. Mirko Jović i Milorad Bastaja iz Lovasa su odvezli crvenim *Golfom*, koji je oduzet nekom meštaninu Hrvatu.

Suočenje svedoka sa optuženima

Tokom suočenja sa optuženim Ljubanom Devetakom, svedok je potvrđio da je optuženi bio prisutan na sastanku u Tovarniku koji je održan pre napada i da su, nakon napada, *pincgauerom* zajedno otišli u Lovas. U suočenju sa optuženim Aleksnadrom Nikolaidisom, svedok negira da je naredio da se puca na vozilo marke *Golf*, da je Matu Adamovića poslao po pomoć za ranjenog vojnika, da je od Snežane Krizmanić tražio da imenuje lica sa VHS kasete, snimljene tokom proslave osnivanja HDZ u Lovasu, te da je rekao da je vojska postavila minsko polje ali da o tome ne pričaju. Tokom suočenja sa optuženim Petronijem Stvenovićem, svedok negira da su dobrovoljci pri napadu na Lovas bacali bombe u kućama na koje su ukazali meštani Srbi. Prilikom suočenja sa optuženim Milanom Devčićem, svedok negira da je bio kamandant optuženima Aleksandru Nikolaidisu i Petroniju Stevanoviću i tvrdi da su oni pripadali policije ili TO Lovasa.

Glavni pretres: 27.01.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

Saslušanje svedoka-oštećenog Ivana Mujića

Na dan napada na Lovas sa porodicom se nalazio u podrumu kod komšinice Mirke Cvetinović. Sutradan je u dvorište te kuće došao optuženi Milan Radojčić, obučen u uniformu sa činom kapetana, i naredio mu da stavi belu traku oko ruke i da kombi preduzeća *Ugostiteljstvo* poveze do mehaničke radionice. Ispred Zadruge, optuženi Radojčić mu je rekao da je on komandant TO i da se kombi oduzima za potrebe TO, te da se sutradan javi u Zadrugu na raspored za posao.

Dana 17.10.1991. svi Hrvatistari između 18 i 55 godina okupili su se ispred Zadruge, gde su se već nalazili naoružani srpski dobrovoljci, koji su ih pretresli i zatvorili u dvorište Zadruge. Gupa od desetak meštana je izdvojena i izvedena iz dvorišta. Noć su proveli sedeći na klupama, nisu smeli da se pokreću niti pomeraju. Neko od dobrovoljaca popisao je imena svih zatvorenih Hrvata. Ujutru je sprovedena prozivka zatvorenika, a grupa dobrovoljaca je tukla one koji su prozivani. Zatvorenici Berislav Filić, Marko Filić, Luka Balić i drugi, ispitivani su i tučeni u kancelariji Zadruge. U dvorište Zadruge došla je grupa vojnika obučenih u jednodelne vojne kombinezone sa kapuljačama, svetlo-smeđe boje, sa šlemovima na glavama. Dobrovoljac Petronije izdvojio je iz grupe zatvorenika Josipa Balića, sa čijeg je vrata prethodno uzeo zlatni lančić, a optuženi Ljuban Devetak je izveo Mirka Kesera. Dobrovoljci su zatvorenicima naredili da se postroje u dve vrste prema izlazu iz dvorišta. Zatvorenici su bili toliko povređeni i izbodenii nožem da je za njima na putu ostajao trag od krvi. Dobrovoljci i vojnici su ih pratili sa leve i desne strane, a kasnije u sredini. Boško Bođanac je bio toliko povređen da više nije mogao da hoda, zbog čega ga je neki vojni ubio. Kod polja deteline, vojnici su im naredili da se rasporede, da se uhvate za ruke, uđu u parcelu sa detelinom i hodaju vukući noge levo-desno. Dok su se kretali, jedan vojnik je gurnuo zatvorenika Ivana Kraljevića koji je pao na minu, nakon čega je nastala serija eksplozija i pucnjava. Pao je na zemlju i osetio je da je ranjen. Nakon pucnjave, nepovređeni zatvorenici su razminirali teren i izneli ranjene sa minskog polja. Ranjene su kamionom odvezli do bolnice u Šidu, gde je osoblje bolnice odbilo da ih medicinski zbrine. Jedan od ranjenih zatvorenika je u međuvremenu umro.

Ispitivanje od strane predsednice veća

U to vreme, u Lovasu je vladalo stanje bezvlašća, a najvažnija osoba bio je optuženi Ljuban Devetak, koji je odlučivao o svemu. Optuženi Milan Radojčić bio je komandant TO, a optuženi Milan Devčić bio je komandir policije. Njih trojica su bila u kancelariji Zadruge dok su dobrovoljci u dvorištu tukli zatvorenike.

Na minskom polju mnogi Hrvati su ubijeni tako što su im u leđa pucali dobrovoljci i vojnici. Dobrovoljac koji je Ivana Mujića gurnuo na minu, bio je ranjen i kasnije je boravio u Lovasu.

Pitanja zamenika tužioca

Tela Hrvata, ubijenih na dan napada na Lovas, video je 12.10.1992. u traktorskoj prikolici ispred Doma kulture. Ta tela, kao i tela Hrvata ubijenih na minskom polju, sahranjena su u masovnoj grobnici na seoskom groblju.

Pitanja punomočnika oštećenih

Poziv za okupljanje meštana 17.10.1991. upućen je tako što je meštanin Tomislav Šelebaj, u pravnji nekog vojnika, išao seoskim ulicama i dobovanjem u bubanj obaveštavao da svi muškarci, starosti od 18 do 55 godina, treba da odu kod zadruge. Na poljske radove vodili su ih pod oružanom pravnjom. Svi, pa i on, morali su da nose belu traku oko ruke. Policijska stanica nalazila se u kući Bore Kesera, a u podrumu kuće bio je zatvor.

Pitanja branilaca optuženih

Optuženi Ljuban Devetak bio je osoba sa neograničenom vlašću u Lovasu. Video ga je na sastanku održanom u Domu kulture, kada je nosio veliki šešir i bio naoružan *kalašnjikovim*. On je tada okupljenim Hrvatima rekao da je komandant Lovasa, da je glavni u selu, da je direktor Zadruge, da bez propusnica ne smeju izlaziti iz sela i da moraju biti poslušni.

Optuženi Ljuban Devetak, Milan Radojčić i Milan Devčić bili su u prostoriji Zadruge kada su u dvorištu [Zadruge] bili okupljeni zatvoreni Hrvati meštani Lovasa. Dobrovoljac Petronije je zatvorenike redom ubadao nožem, a jednom od zatvorenika je nožem sekao kosu. Video je kada je Petronije tukao i nožem ubadao Peru Badanjka, Ivana Vidića, Peru Luketića i njegove sinove.

Pitanja optuženih

Dok se nalazio na lečenju u Sremskoj Mitrovici, kod njega je došao optuženi Željko Krnjajić, pretio mu ubistvom i rekao da je ubio meštanina Lovasa Matu Sabljaka, kao i još 200 Hrvata.

Suočenje između svedoka Ivana Mujića i optuženog Milana Radojčića

Svedok je potvrđio da se optuženi Milan Radojčić svedoku predstavio kao komandant TO, naredio mu da stavi beli traku oko ruke, da preda ključeve od vozila, kao i da se 17. i 18.10.1991. nalazio u prostorijama Zadruge u Lovasu.

Glavni pretres: 28.01.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

Saslušanje svedokinje-oštećene Branke Balić

Svedokinja je pre rata živela u Tovarniku. Nakon napada na Tovarnik 22.09.1991, došla je kod roditelja u Lovas. Na dan napada na Lovas, 10.10.1991. sa majkom i decom nalazila se u podrumu komšijske kuće. Oko podneva čula je pucnjavu, a potom i svog oca kako nekome više da prestane da puca. U dvorištu kuće svojih roditelja videla je veću grupu naoružanih Srba iz Lovasa, među kojima i optuženog Željka Krnjajića. Sutradan je svog oca zatekla mrtvog u dvorištu ispred kuće. U nameri da potraži pomoć i mogućnost da sahrani oca, otišla je do zgrade policije, gde je videla optuženog Milana Devčića, koji je odbio da joj pomogne. Na putu do policijske stanice, videla je tela ubijenih meštana Hrvata Zlatka Kraljevića, Andrije Balića, Stipe Mađarevića, Mate Kesera i Đuke Poljaka.

Naredna tri dana nisu smeli da izlaze iz kuće, a za to vreme u selu se čula pucnjava i bilo je masovnog ubijanja Hrvata. Četvrtog dana, meštanin Tomislav Šelebaj ih je dobovanjem u bубањ obavestio da je optuženi Ljuban Devetak naredio da su svi meštani, od 18 do 60 godina, jave u Zadrugu radi izvršavanja radne obaveze. Svakodnevno je u Mesnoj zajednici morala da uzima propusnicu za kretanje po selu i odlazak na prinudni rad. Jednog jutra je u dvorištu zadruge videla Peru, Đuku i Antu Luketića sa vidljivim povredama po telu. Ante Luketić joj je rekao da mu je to priredio optuženi Milan Devčić, po naredbi optuženog Ljubana Devetaka. Pri povratku, videla je da optuženi Milan Devčić, optuženi Milan Radojić i Zoraja Slobodan privode meštanina Andriju Devčića i da ga tuku, a kasnije je čula da je ubijen.

Dan-dva kasnije, čula je kada je supruga Pere Luketića, odnosno majka Đuke i Ante Luketića, pitala Đuru Prodanovića gde su joj suprug i deca, nakon čega je on pitao optuženog Ljubana Devetaka da li su ubijeni u kapelici na groblju ili na drugom mestu, ali nije čula šta je optuženi Devetak odgovorio.

Ispitivanje od strane predsednice veća

Optuženi Milan Devčić rekao joj je da mora da nosi belu krpu oko ruke, da za kretanje po selu mora da ima propusnice, da ne sme govoriti da joj je otac ubijen već da je umro i da ne može da ga sahrani u porodičnoj grobnici. Njenog oca su sahranili, zajedno sa ostalim ubijenim Hrvatima u Lovasu, u masovnoj grobnici na seoskom groblju.

Prisilan rad za meštane Hrvate bio je uveden pre događaja na minskom polju i on se obavljao svakodnevno od sedam sati ujutru do tri sata popodne. Radili su razne poljske radove, branje jabuka, grožđa, kukuruza. Sva letina bila je predavana u Zadrugu.

Optuženi Ljuban Devetak bio je komandant sela a optuženi Milan Radojčić bio je njegov zamenik. Njenog strica Ivicu Đakovića optuženi Petronije Stevanović i Željko Krnjajić tukli su i boli noževima, u prisustvu optuženog Ljubana Devetaka.

Optuženog Ljubana Devetaka videla je nedaleko od kolone zatvorenika, kada su oni odvođeni na minsko polje. Optuženog Žaljka Krnjajića viđala je Lovasu sve vreme nakon napada.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Zatvor u kome su meštani Hrvati zatvarani i premlaćivani nalazio se u zgradici Zadruge. Na kućama Hrvata u Lovasu bili su istaknuti beli čaršafi.

Pitanja branilaca optuženih

U delu sela zvanom Dol, pored bunara, videla je kamion pun mrtvih tela, od kojih se širio neprijatan zadah.

Pitanja optuženih

Optuženi Milan Devčić joj je prilikom ispitivanja u stanici policije rekao da joj nije mesto u Lovasu, psovao je i rekao joj da treba da se iseli. Tog optuženog videla je kako kundakom puške tuče meštanina Andru Devčića.

Glavni pretres: 29.01.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

Saslušanje svedoka-oštećenog Zlatka Tome

Za vreme napada na Lovas 10.10.1991. i sledeća dva-tri dana proveo je sakriven u podrumu svoje kuće. Pri zauzimanju Lovasa, srpska vojska je ulazila u kuće Hrvata i ubijala ljude. Prijavio se i u Zadruzi je obavljao radnu obavezu. Nakon nekoliko dana, neredeno je da se svi meštani, hrvatski muškarci, okupe u dvorištu Zadruge. Dok su ulazili u dvorište, srpski vojnici su ih tukli i maltretirali. U dvorištu su bile postavljene klupe na kojima su čitavu sledeću noć nepomično sedeli. Za to vreme, neki od zarobljenika su tučeni i maltretirani u jednoj od prostorija Zadruge. Vojnici su ih tukli metalnim šipkama, palicama, kunacima od puške, rukama i nogama. Vojnik Petronije je išao od jednog do drugog zarobljenika i

ubadao ih nožem. Petronije ga je ubio dva puta u predelu nadkolenice leve noge. Neko od dobrovoljaca ga je udario kundakom puške u glavu, pao je na zemlju, a za to vreme drugi su ga šutirali. Oko podneva naredili su im da se postroje u kolonu i idu prema vinogradu. Na putu do vinograda ubijen je Boško Bođanac. U blizini polja dateline, dobrovoljci su im naredili da uđu u detelinu, uhvate se za ruke i da se kreću mašući nogama levo-desno. Na sredini dateline, videli su mine i zaustavili se. Ivica Kraljević je pao na minu, nakon čega su usledile eksplozije i pucnjava dobrovoljaca po njima. Pogoden je gelerom od mine u grudi i pao je na zemlju. Dok je ležao, pogoden je puščanim zrnom u ruku i kraće veme bio je u nesvesti. Putem je naišlo vojno vozilo, iz kojeg je izašao oficir JNA, koji je nakon kraće svađe sa vojnicima, naredio da razminiraju teren i izvuku ranjenike. Razminiranje su izvršili nepovređeni zatvorenici. Ranjenicima je medicinsku pomoć pružio seoski lekar. Tokom noći, neki od vojnika su pokušavali da uđu u prostoriju gde su se nalazili, sa namerom da ih ubiju, ali su ih drugi vojnici sprecili u tome. Sutradan su ih odvezli u Sremsku Mitrovicu na lečenje, a nakon povrataka iz Mitrovice, sa porodicom je napustio Lovas.

Ispitivanje od strane predsednice veća

Nije dobio nikakvu naknadu za poslove koje je obavljao. Optuženog Ljubana Devetaka video je na sastanku održanom u kinodvorani, kada je Devetak rekao da se za bilo šta što im bude trabalo moraju obratiti njemu lično, jer je sada on vlast. Optuženi Milan Devčić naredio mu je 18.10.1991. da prenese neki sto iz Zadruge do zgrade policije. Optuženi Devčić bio je tada u policijskoj uniformi i svedok mu je rekao da u Zadruzi dobrovoljci tuku i maltretiraju zarobljene Hrvate, na šta mu optuženi nije ništa odgovorio.

Pre ulaska u polje dateline neko od vojnika rekao je da tu ima mina, da oni treba da ih pronađu i razminiraju. Dok je ležao na zemlji, čuo je kako Mato Hodak zapomaže, kako govori da mu je mina raznela pola tela i moli vojlike da ga ubiju, a nakon toga rafal, kojim ga je neko od vojnika ubio.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Čuo je da su meštani Hrvati zatvarani u podrumu Zadruge. Hrvati koji su obavljali prunudne radove nisu se kretali slobodno, već su uvek bili pod oružanom pratinjom.

Pitanja branioca optuženih

Skoro svi Hrvati, koje je u to vreme viđao u Lovasu, nosili su bele trake oko ruku.

Pitanja optuženih.

Ne seća se da je u noći nakon događaja na minskom polju, ranjene zarobljenike u seoskoj ambulanti obišao optuženi Ljuban Devetak. Smatra da su Srbi zarobljene Hrvate svesno poslali na minsko polje, sa namerom da tamo budu ubijeni. Vojnici koji su na određenom rastojanju za njima ušli u detelinu bili su naoružani *kalašnjikovima* i poluautomatskim puškama.

Glavni pretres: 30.01.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i advokat Dragoljub Todorović, punomoćnici žrtava

Saslušanje svedoka-oštećenog Stjepana Peulića

Na dan napada na Lovas krio se u šupi, u dvorištu svoje kuće. Vojnici koji su napadali Lovas bacili su bombu na njegovu kuću, a njegovoj supruzi rekli da oko ruke veže belu traku. Sutradan se prijavio kod optuženog Milana Radočića od koga je dobio zaduženje da po selu sakuplja mrtve životinje. Tada je video telo Tomislava Filića, koji je bio ubijen u autu dok je pokušavao da napusti Lovas.

Dana 17.10.1991. srpski vojnici su pretresli njegovu kuću i uzeli sve stvari od vrednosti. Rekli su mu da ih je optuženi Milan Devčić poslao da mu zapale kuću. Kada je od Devčića zatražio objašnjenje za to, on je rekao *marš kući, majku vam jebem, ja ču vas sve potući*. Tog dana su svi muškarci Hrvati morali da odu do Zadruge, gde su ih vojnici zatvorili u dvorište i popisali njihova imena. Optuženi Ljuban Devetak je izdvojio grupu od desetak meštana. Proveli su noć sedeći nepomično na klupama, pod oružanom stražom, a prema njima su bila uperena dva mitraljeza. Pred zoru, vojnici su počeli da ih maltretiraju, tukli su ih metalnim šipkama, palicama, kundacima od puške i kablovima za sruju, čime su i njega udarali. Najviše su ih tukli Petronije, Aca i neki visoki plavi vojnik. Petronije ga je čizmom šutirao u koleno i bradu i tada mu je izbio Zub. Ispitivali su ga u kancelariji, a pri izlasku je sreo optuženog Ljubana Devetaka. Dok se u koloni kretao prema minskom polju, video je optuženog Milana Devčića koji je stajao ispred komande policije, gledao u pravcu kolone i smejavao se. Tokom kretanja kolone, zarobljenik Joca Ostrun je kod sebe imao parče hleba, a jedan od vojnika mu je rekao da to baci jer mu više neće trebati. Zarobljenik Boško Bođanac, zbog prethodno zaodbijenih povreda, nije mogao da hoda, zaostao je i neko od vojnika ga je ubio. Na minskom polju su im naredili da se uhvate za ruke i da se kreću mašući nogama levo-desno. Čuo je eksploziju i pucnjavu i legao je na zemlju. Kada je ustao video je da ubijene i ranjene zarobljenike. Neko od vojnika je komandovao da nepovređeni zarobljenici noktima ili zubima izvrše razminiranje preostalih mina, što su

oni i učinili. Zajedno sa ostalim nepovređenim zarobljenicima izvlačio je ranjene, kada je stao na minu koja mu je reznela deo stopala. Sa ostalim ranjenicima odvezli su ga u bolnicu u Šidu, gde su lekari odbili da im pruže pomoć. Vratili su ih u Lovas gde im je s doktor Slobodan Kačar očistio i previo rane. U povratku je preminuo Josip Turkalj.

Ispitivanje od strane predsednice veća

U napadu na Lovas oštećene su dve kuće i tada je poginuo Milan Latas a Marija Vidić je ranjena. Zapaljene su kuće Tome Gudurića, Ane Martinović i Stipe Luketića. Supruga Tune Jovanovića stradala je u pokušaju da oslobodi životinje iz staje koja je gorela. Njegova kuća nalazi se blizu mehaničke radionice, u kojoj su bili zatvarani i mučeni meštani Hrvati, pa je sa mesta gde je bio sakriven čuo zapomaganje ljudi koji su mučeni. Hrvatske kuće su bile obeležavane belim čaršafima ili peškirima koji su isticani na kapijama, a meštani Hrvati nosili su bele trake oko ruku. Prisustvovao je sastanku na kome je optuženi Ljuban Devetak, u uniformi i naoružan kalašnjikovim, rekao da je on komandir sela, šef svega u Lovasu, da raspolaže Zadrugom i vojskom i da bilo ko kome nešto treba, mora njemu da se obrati. Dana 17.10.1991. sreća je Jozefinu Pavlicu koja mu je rekla da ide kod Ljubana Devetaka da prijavi da joj je vojska iz kuće ukrala kožne jakne. Ona, njena čerka i unuka su sutradan ubijene u prodrumu svoje kuće. Optuženi Ljuban Devetak imao je telohranitelje, a od meštana Hrvata oduzimao je letinu i domaće životinje, prodavao ih i na taj način zarađivao. Od ovog optuženog nije tražio objašnjenje za ubijanje i maltretiranje ljudi, jer je znao da se to čini po njegovom naređenju.

Poznaje optuženog Milana Devčića i ima posrednih saznanja da je taj optuženi ubio Ivana Ostruna. Optuženi Devčić je tada obavljao funkciju komandira policije. Optuženi Željko Krnjajić izjavio je da je ubio Vida Krizmanića. Optuženi Milan Radojčić dodeljivao je napuštene Hrvatske kuće izbeglim Srbima.

Kolonu zarobljenika do minskog polja sprovela je grupa vojnika koji su nosili nove SMB uniforme i novo oružje, kao i pripadnici jedinice *Dušan Silni*, među kojima i izvesni *Joca* i *Pljoka*.

Komentar:

Saslušanje nije dovršeno jer je svedoku pozlilo.

Glavni pretres: 23.02.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Milena Vasić, punomoćnice žrtava

Saslušanje svedoka-oštećenog Lovre Gerstnera

Na dan napada na Lovas nalazio se u podrumu svoje kuće sa ženom i decom. Sutradan su u njegovu kuću došli srpski vojnici, koji su tražili oružje. Pretukli su ga i naredili mu da ubuduće odlazi u Zemljoradničku zadrugu na prinudni rad. Radio je do 17.10.1991, kada su ga sa ostalim muškarcima meštanima Hrvatima zatvorili u dvorište zadruge, gde su ih srpski vojnici ispitivali i surovo tukli. U dvorištu je bio postavljen puškomitrailjer koji je bio uperen u zatvorenike. Jedan vojnik je sa *bokserom* na ruci redom udarao zatvorenike. Optuženi Ljuban Devetak je sutradan ujutru bio u dvorištu Zadruge, razgovarao je sa oficirima i zatvorenicima je rekao da idu u berbu grožđa. Vojnici su ih postrojili u kolonu, i prvo ih pratili sa strane, a onda po sredini kolone. Tokom kretanja kolone, meštanin Boško Bođanac, koji je bio teško povređen ubodima nožem, rekao je da ne može dalje, nakon čega ga je neki vojnik ubio. Kada su stigli do parcele sa detelinom, vojnici su im naredili da se uhvate za ruke i kreću se razgrčući nogama travu i da na taj način uklone mine sa terena. Videli su mine i zastali su, ali su im vojnici naredili da nastave dalje. Jedan vojnik je gurnuo Ivicu Kraljevića, koji je pri padu aktivirao mine. Vojnici su počeli da pucaju u zatvorenike, kada je svedok ranjen u nogu.

Putem je naišao *Land rover*, iz kojeg je izašao oficir JNA i razgovarao sa vojnikom koji je izdavao naređenja. Nepovređeni meštani su razminirali neeksplodirane mine i njega i ostale ranjene izneli su sa minskog polja. Prvo su ih odveli u ambulantu u Tovarniku, pa u Dom zdravlja u Šidu. Međutim, nigde im nije pružena adekvatna medicinska pomoć. Medicinsku pomoć pružio im je doktor Slobodan Kačar, nakon povratka u selo. Sa još trojicom ranjenih, uputili su ga u mitrovačku bolnicu, gde je na lečenju proveo osam dana. Dana 4.12.1991. čuo je da je optuženi Ljuban Devetak izdao naređenje da Hrvati moraju otići iz sela. Svedokova žena je uzela propusnice kod optuženog Devetaka, nakon čega je sa porodicom otišao iz Lovasa.

Ispitivanje od strane predsednika veća

U periodu koji je prethodio napadu na selo, u Lovasu nije bilo pripadnika hrvatskih oružanih snaga. Grupu vojnika koja je ušla sa severne strane u selo predvodili su Dule Grković i optuženi Željko Krnjajić. Pri pretresu njegove kuće, vojnici su mu rekli da kuću obeleži belim čaršafom i da na ruci nosi belu traku. Obeležavane su samo hrvatske kuće i samo sū Hrvati nosili bele trake.

Obaveza obavljanja prinudnog rada važila je za meštane Hrvate, mlađe od 60 godina. Svedok je cepao drva za kuhinju i radio je na čišćenju ruševina.

U selo su najpre došli pripadnici oružane formacije *Dušan Silni*, a kasnije i neki rezervisti. Meštani Hrvati zatvarani su u hangar u zadružnom dvorištu. U selu su uveli policijski čas, a

Hrvatima su bile potrebne pripusnice za kretanje kroz selo. Komandir policije je bio Milan Devčić.

Pripadnik formacije *Dušan Silni* [Petronije ili Kosta] je 17.10.1991. nožem ubadao zatvorene meštane, a Petronije je nožem isekao kosu Josipu Turkalju. Sutradan ujutru, u dvorištu je video optuženog Ljubana Devetaka. Naređenje da se kreće u berbu grožđa dao je jedan od dvojice oficira (u šarenim maskirnim uniformama sa opasačem i zvezdicama, u četrdesetim godinama, visok oko 175, sede kose).

Pitanja punomoćnika oštećenih

Na pitanje punomoćnice Nataše Kandić, svedok ističe da je do izdvajanja određenih meštana došlo ne samo uveče 17.10.1991, kada je odvajanje izvršeno čitanjem imena sa spiska, već i sutradan ujutru, kada je Ljuban Devetak izdvojio nekog čoveka. Meštani koje su izdvojili uveče 17.10.1991. odveli su sutradan na prinudni rad. Kada su meštani zastali kod prvih mina, oficir koji im je naredio da uđu u polje, pitao je zašto ne idu dalje. Nakon toga neko od vojnika je gurnuo Ivana Kraljevića.

Pitanja branilaca optuženih

Oficir koji je izdao naređenje za odlazak na berbu goržđa, učinio je to nakon razgovora sa optuženim Ljubanom Devetakom.

Napomena: Svedok boluje od PTSP (posttraumatski-stresni poremećaj) koji je posledica dešavanja obuhvaćenih optužnicom.

Glavni pretres: 24.02.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Milena Vasić, punomoćnice žrtava

Saslušanje svedoka-oštećenog Milana Conjara

U Lovasu se ratna napetost osećala već tokom septembra 1991, kada su u selo došli meštani Tovarnika, koji je prethodno bio napadnut. Svedokova porodica je otišla iz sela. Od početka oktobra na selo su vršeni minobacački napadi, svakih par dana. U jednom od njih pogodena je seoska crkva. Napad na selo počeo je rano ujutru, 10.10.1991, kada je selo najpre napadnuto minobacačima. Bio je u kući svojih roditelja, kada je čuo da neko naređuje komšiji da izade, jer će u suprotnom baciti bombu, nakon čega je čuo eksploziju. Istrčao je iz kuće sa bratom i pobegli su na seosko groblje, gde su proveli noć. Vratili su se i javili ispred mehaničke radionice, nakon čega su upućeni na prinudni rad. Sakupljao je tela ubijenih meštana Hrvata, uginule stoke i stvari. U popodnevним časovima 17.10.1991,

srpski vojnici su okupili meštane Hrvate ispred zadružne radionice. Uterali su ih u dvorište, maltretirali i ostavili ih na klupama na kojima su nepomično sedeći proveli noć. Klupe su bile okrenute ka tremu na kome se nalazio puškomitraljez. Ujutru je jedna grupa meštana izdvojena i odvedena na prinudni rad. Ostali meštani su prozivani sa spiska, nakon čega je svaki od njih prolazio kroz kordon batinaša, koji su ih nemilosrdno udarali šipkama, rukama i nogama. Njega su sa ostalim preživelim meštanima postrojili i odvedli do minskog polja, gde im je rečeno da traba da ga razminiraju. Naišli su na mine i zastali su, ali su im vojnici naredili da nastave. Meštanin koji je prvi krenuo aktivirao je minu, nakon čega su vojnici, koji su stajali iza njih, otvorili vatru. Brzo je zaledao između dvojice meštana i tako ostao nepovređen. Njegov brat je ubijen. Nepovređeni su izneli ranjene i dovršili čišćenje terena, dok su tela poginulih do sutradan ostala u polju. Sa ostalim preživelima vratio se u selo, gde je do 16.12.1991. obavljaо prinudni rad, nakon čega je pobegao iz sela.

Ispitivanje od strane predsednika veća

Pri napadu na selo nije bilo organizovanog otpora. Seoske straže koje je Krizni štab organizovao bile su intenzivne do pada Tovarnika, ali su nakon toga izgubile na značaju. Kuće meštana uništavane su i u artiljerijskom i u pešadijskom napadu na selo kada su vojnici na kuće bacali ručne bombe. Tako je zapaljena kuća svedokovog brata.

Optuženi Milan Devčić, njegov kum na venčanju, preko njegove majke, poručio mu je da je bolje da se vrati i da ga niko neće maltretirati. Kada je sa bratom ušao u kancelariju optuženog Devčića, tada komandira policije, on mu je rekao da se ponaša po uputstvima i da sutra dođe po radne zadatke. Kasnije ga je vojnik koga je znao kao *Acu*, još dva puta privodio u stanicu policije kod optuženog Milana Devčića. Optuženi Devčić mu je rekao da sa porodicom napustiti selo jer su glasali za HDZ.

Napad na Lovas organizovao je optuženi Ljuban Devetak, koji je nakon toga bio glavna osoba u selu. On je o svemu odlučivao. Uvek je bio u pratnji naoružanih vojnika. Svedok ga je više puta video u vojnoj maskirnoj uniformi i naoružanog pištoljem. On je komandovao nekim vojnim formacijama, čiji su pripadnici nosili maskirne, a ponekad i sivomaslinaste uniforme. Teritorijalnom odbranom, formiranom nakon napada na selo, komandovao je Milan Radočić.

Meštani Hrvati bili su zatvoreni u zgradama Mesne zajednice, gde je video braću Željka i Darka Pavlića, kao i Franju Pandžu. Na početku su bili zatvoreni i u prostoriji mašinske radionice, gde je bio pretučen njegov komšija Siniša Kostelnik.

Razlog za izdvajanje meštana koji su odvedeni na minsko polje bio je njihovo prisustvo proslavi, održanoj povodom izborne pobjede HDZ-a. Nakon pucnjave na minskom polju, video je dva automobila, u jednom bila njegova majka a u drugom snaja, koju su vozili na

porođaj u Sremsku Mitrovicu. Nakon toga naišlo je neko vojno vozilo. Oficir koji je izašao iz vozila pitao je vojnika koji je komandovao šta rade, na što mu je ovaj odgovorio da teraju meštane da razminiraju teren.

Pitanja zamenika tužioca

Napadu na selo prethodili su pregovori, u kojima su učestvovali članovi Kriznog štaba. Zahtev vojske je bio da meštani predaju 200 *klašnjikova*, iako ih u selu nije bilo toliko.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Na pitanje punomoćnika Nataše Kandić, kaže da su imena meštana koji su 18.10.1991. teško batinjani u dvorištu Zemljoradničke zadruge pročitana sa nekog spiska i od njih 22, nakon minskog polja, preživeo je samo Ivica Mujić.

Kada je kolona krenula ka minskom polju, optuženi Ljuban Devetak se nalazio u dvorištu Zadruge. On je i izdao naredbu za pokret.

Glavni pretres: 25.02.2009. godine

Izveštaj: Nataša Kandić i Milena Vasić, punomoćnice žrtava

Saslušanje svedoka oštećenog-oštećenog Adama Rendulića

U maju 1991. optuženi Ljuban Devetak ga je pozvao telefonom i podsmešljivim tonom ga pitao kakva je situacija u Lovasu i da li bi mogao da dođe u selo. U julu 1991, sa grupom meštana, učestvovao je u pregovorima sa vojskom. Pričao je sa majorem Radisavljevićem iz Šida, koji mu je rekao da zna da je Lovas mirno mesto, ali da je iz Novosadskog korpusa dobio obaveštenje da su Tovarnik i Lovas ustaška sela i da u njima ima oko 2000 naoružanih Hrvata.

Svedok je učestvovao u pregovorima sa JNA u Šidu. Na putu ka Šidu, sreо je optuženog Milana Devčića koji mu je rekao *pazi da se u Lovasu nešto ne događa, gorićemo vas.* Svedok je oficirima JNA rekao da u Lovasu nema naoružanja, ali su oni ipak insistirali da meštani Lovasa sakupe oružje i predaju ga vojsci. Meštani su predali nekoliko *kalašnjikova* i par lovačkih pušaka.

Selo je 01.10.1991. gađano artiljerijom, kada je granatirana *Ekonomija* i silosi iz kojih je iscurila pšenica. Nastavili su sa grantiranjem i sutradan, a onda i 05.10.1991. kada je zapaljena crkva. Dana 10.10.1991. napad na Lovas počeo je artiljerijskim napadom. Jedna od granata pala je i u njegovo dvorište. Sa porodicom je prešao u kuću svog tasta. Ubrzo je

iz pravca svoje kuće čuo glasove i kako neko kaže *Jeste, Aco je HDZ*, a onda svoju komšiku Katu Vorgić kako, u nameri da ga spase, kaže *nije on HDZ, on je komunist*. Čuo je dve detonacije, a potom video kako mu gori kuća. Nakon toga je pobegao iz sela i otišao do Mohova, a onda u Ilok. U Mohovu je čuo da je napad na Lovas organizovao optuženi Ljuban Devetak.

Ispitivanje od strane predsednika veća

Saznao je od Josipa Balića da je 18.10.1991. optuženi Ljuban Devetak naredio Baliću da do kuće njegovog oca Joje Rendulića odvede srpske vojнике, što je on i učinio. Vojnici su tada, nakon kraće svađe i tuče, ubili svedokovog oca. U toj grupi je bio i *Miga*, sin meštanina Milorada Novakovića. Ubijen je i svedokov polubrat Stipa, čije su telo meštani pronašli 19.10.1991. u centru sela. Njegova snaha Marija Fišer ubijena je u podrumu Ivice Krizmanića.

Po odlasku iz Lovasa, čuo je da je optuženi Ljuban Devetak na sastanku u Lovasu rekao kako je on ubuduće zapovednik privatne i državne imovine i onaj pod čijom se kontrolom sve odvija. Optuženi Milan Devčić bio je komandir policije a optuženi Milan Radojičić komandir Teritorijalne odbrane. Ivica Đaković mu je rekao da ga je u noći uoči 18.10.1991. ubo neki Petronije, kao i da je taj isti ubo i Luketiće i da se sve to dešavalo u mašinskoj radionici.

Pitanja zamenika tužioca

Prilikom odlaska u Šid na pregovore video je i optuženog Željka Krnjajića.

Josip Balić mu je rekao da je neko od vojnika rekao njegovom ocu da ih je poslo Ljuban Devetak.

Pitanja punomoćnica oštećenih

Na pitanje punomoćnice Nataše Kandić, odgovara da su nakon napada na selo u Lovasu bile srpske paravojne jedinice. Vojne jedinice iz Vojvodine došle su tek u decembru 1991. i januaru 1992. Po njegovim saznanjima, meštane Hrvate su vodili teritorijalci na minsko polje, a dalji masakr sprečio je oficir koji je tu slučajno naišao. Na pitanje da li mu je poznato ime Eremija, svedok je potvrđio da je to ime oficira koji je sprečio dalje stradanje meštana. Poznato mu je da je u tom periodu opljačkana sva letina, kao i mnoge pokretne stvari, vlasništvo Zemljoradničke zadruge.

Napomena: Svedok pod izrazom *teritorijalci* podrazumeva dobrovoljce i pripadnike paravojnih formacija.

Glavni pretres: 26.02.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Milena Vasić, punomoćnice žrtava

Saslušanje svedoka oštećenog-oštećenog Berislava Filića

Svedok se na dan napada na Lovas 10.10.1991, sa roditeljima i stricem sklonio u podrum porodične kuće. Sat ili dva od početka granatiranja, vojnici u svetlozelenim maskirnim uniformama došli su do njegove kuće i naredili mu da oko ruke stavi belu traku, da ostane u kući i da će neko doći po njega. Po njega je došao Milorad Vorkapić sa još nekim vojnicima i odveli su ga u mehaničku radionicu. Na putu do tamo, video je telo Kate Pavićević. Po naređenju vojnika, prekrio ga je šatorskim krilom. U zadružnom dvorištu, vojnici su mu naredili da rukama preboji natpis na školi *Bože, čuvaj Hrvatsku*. Noć je proveo u kancelariji mehaničke radionice. Sutradan je sa dvojicom ili trojicom meštana sakupljaо tela ubijenih meštana Hrvata. Tada su sakupili desetak tela. Dana 17.10.1991. čuo je da je optuženi Ljuban Devetak izdao naredbu da se muškarci Hrvati okupe ispred Zadruge. Čuvari su pretresli okupljene meštane i zatvorili ih u dvorište Zadruge, a tokom noći popisali su njihova imena. Jedan od njih, sa *bokserom* u ruci, udario ga je po licu i raskrvario mu usta, nakon čega ga je odvukao u kuhinju, gde su se već nalazili Luka Balić i Marko Filić. Tu je ušao optuženi Ljuban Devetak i razgovarao sa vojnicima. Zatim ga je jedan od vojinka odveo u drugu prostoriju i isptivao ga da li ima novac i oružje. Vojnici su ga tukli i kod kuće Slavka Štrangarevića, nakon čega su ga odvezli kući. Rekli su mu da se sutradan javi u Zadrugu. Sutradan je u Zadruzi zatekao oko 15 meštana, koji su mu rekli da su ostali stradali na minskom polju. Svedok je 20.10.1991. sakupio ukupno 16 tela ubijenih meštana Hrvata. U decembru 1991. bio je zatvoren u podrumu Mesne zajednice. Pušten je 25.12.1991, a iz sela je otišao sutradan.

Ispitivanje od strane predsednika veća

Pre napada na selo, u Lovasu nije bilo pripadnika Zbora narodne garde niti je tokom napada pružan bilo kakav otpor.

Tela ubijenih Hrvata sakupljaо je zajedno sa Jakobom Peulićem, Sinišom Miljkovićem i Josipom Bošnjakovićem. Sakupio je ukupno 35 tela, među njima i tela svojih rođaka Pavosević Marijane, Jozefine i Slavice, koja je pronašao u podrumu njihove kuće. Tela ubijenih sakupljali su i Milan Conjar i Josip Balić. Leševe je do seoskog groblja traktorom vozio njegov rođak Ivica Filić. Radio je na sahranjivanju tela ubijenih. Mnoga tela su sahranjena sa belom trakom oko ruke.

Optuženog Ljubana Devetaka video je u prostorijama Zemljoradničke zadruge uveče 17.10.1991. i ujutru 18.10.1991. Po načinu ophodenja vojnika prema tom optuženom,

shvatio je da on rukovodi tom situacijom. Optuženi je tada imao i svog telohranitelja. Optuženi Milan Devčić bio je komandir policije a optuženi Milan Radojčić komandant Teritorijalne odbrane.

Pitanja zamenika javnog tužioca

Mlađi meštani srpske nacionalnosti, koji su nešto pre napada napustili Lovas, učestvovali su u napadu na selo.

Pitanja punomoćnica oštećnih

Na pitanje punomoćnice Milene Vasić, kaže da je belu plahtu na kuću stavio po naređenju vojnika koji su dolazili u njegovu kuću.

Na pitanje punomoćnice Nataše Kandić, svedok je rekao da su Srbi koji su umrli prirodnom smrću sahranjivani u skladu sa mesnim običajima, dok su ubijeni Hrvati sahranjivani bez prisustva članova porodica, u masovnoj grobnici na seoskom groblju. Optuženog Žaljka Krnjajića je video prvog dana nakon napada.

Pitanja branilaca optuženih

Na pitanje branioca Igora Olujića odakle zna da je optuženi Milan Radojčić bio komandant Teritorilane odbrane, svedok je sudu pokazao akt koji je pronašao u opštini, a kojim taj optuženi, u svojstvu komandanta Teritorijalne odbrane, zahvaljuje optuženom Milanu Devčiću na nesebičnoj pomoći srpskom narodu u oslobođanju Lovasa, a to saznanje ima i iz drugih izvora.

Glavni pretres: 27.02.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Milena Vasić, punomoćnice žrtava

Na suđenju se nije pojavila svedokinja Katica Palijan, zbog čega je suđenje odloženo.

Glavni pretres: 25.03.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Milena Vasić, punomoćnice žrtava

Suđenje nije održana zbog nepristupanja svedoka.

Glavni pretres: 26.03.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Milena Vasić, punomoćnice žrtava

Saslušanje svedoka-oštećenog Željka Cirbe

Do 1991. godine međunalacionalni odnosi u Lovasu su bili dobri. Nakon ubistva 12 pripadnika hrvatske policije u Borovu selu, meštani su, u želji da održe dobre međunalacionalne odnose, osnovali Krizni štab. Takođe, organizovane su seoske straže u kojima su učestvovali žitelji, kako hrvatske tako i srpske nacionalnosti. U avgustu su u selo došli pripadnici Zbora narodne garde, pa su im tada meštani ukazali da svako prisustvo naoružanih lica stvara strah i osećaj ugroženosti kod meštana i izaziva probleme. Nakon napada i razaranja Tovarnika, stanovnici ovog mesta došli su u Lovas. Među njima bio je i sveštenik Burik, koji je upozorio Lovaščane da je njihovo selo na meti, te da neko iz Lovasa mora na pregovore sa vojskom. Znajući da je Tovarnik razoren i da ima mnogo žrtava, na pregovore su krenuli Adam Rendulić, Franjo Krizmanić, Milan Tepavac, sveštenik Burik i svedok. Pregovori su obavljeni u Šidu. Na putu ka Šidu, odnosno na izlazu iz Tovarnika, sreli su optuženog Milana Devčića u policijskoj košulji, koji im je rekao da će on i njegovi za nekoliko dana doći u Lovas. U Šidu je bilo mnogo vojske i naoružanja. Tokom pregovora su im rekli da meštani moraju da predaju oružje. Preneli su zahtev meštanima Lovasa i oni su predali oružje koje su imali. Mnogi meštani su odlučili da odu u Ilok. On nije predao oružje, koje je imao kao pripadnik rezervnog sastava policije. Iz sela je otisao oko 08.10.1991.

Pitanja predsednice veća

Pojedini Srbi, koji su učestvovali u napadu na Lovas, nisu bili u selu nekoliko meseci pre napada, prepostavlja da su se nalazili na vojnim pripremama.

Seoske straže su uglavnom imale lovačke puške, ali i nekoliko automata. Snage JNA su se tokom septembra i oktobra 1991. nalazile u blizini Lovasa. Nesmetano su ulazili u selo, a meštani su sa njima imali korektan odnos. JNA je u Lovas mogla da uđe bez ikakvog napada. U tom periodu u Lovasu nije bilo pripadnika Zbora narodne garde.

Potpukovnik JNA Radosavkić, kome su predavali oružje, savetovao im je da se čuvaju jer određene grupe napružanih Srba ne kontroliše ni vojska. Deo oružja meštani su predali i policiji iz Iloka. Lovas je prvi put granatiran 01.10.1991. i tada je pogoden silos, a onda 05.10.1991. kada je pogodena crkva. Na dan napada na selo 10.10.1991. ubijeno je 23

meštana Hrvata. Jedna osoba je stradala od granate, a ostale su ubijene prilikom pešadijskog napada na selo. Srpska vojska odvela je na minsko polje 51 meštanina Hrvata, od kojih su njih dvadesetorkica ubijena na minskom polju, jedan je peminuo od zadobijenih rana, dok su tridesetorkica preživela. Navedene podatke svedok je prikupio od meštana i objavio ih u knjizi *Krvava istina*.

O ulozi optuženih ima posredna saznanja. Optuženi Milan Devčić, Milan Radojčić i Željko Krnjajić predvodili su napad na selo dok je optuženi Ljuban Devetak bio glavnokomandujući u selu i upravljao je Zemljoradničkom zadrugom. Od 10.10.1991. u selu su se nalazili pripadnici paravojne foramacije *Dušan Silni*, TO i JNA. Svedok je čuo da je komandant policije bio optuženi Milan Devčić a komandant TO optuženi Milan Radojčić.

Pitanja punomoćnica oštećenih

Na pitanje punomoćnice oštećenih Nataše Kandić, odgovara da mu Ilija Kresojević nije rekao po čijem je naređenju učestvovao u napadima na meštane. Nakon povratka meštana Hrvata u Lovas, iz Zemljoradničke zadruge je bila opljačkana sva mehanizacija, kao i sve druge pokretne stvari.

Glavni pretres pratilo je 8 članova porodica oštećenih i posmatrači *Žena u crnom*.

Glavni pretres: 27.03.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Milena Vasić, punomoćnice žrtava

Saslušanje svedokinje-oštećene Vikice Filić

Lovas je napadnut u ranim jutarnjim časovima 10.10.1991, kada je svedokinja iz prodvanice u kojoj je radila otisla u kuću roditelja. Selo je prvo granatirano, a onda je usledio pešadijski napad. Srpski vojnici su ulazili u kuće meštana, razbijali i lomili. Tom prilikom razbili su i njenu prodavnici. Katu Pavličević i Kraljevića ubili su na ulici. Narednih dana u selu je ubijeno mnogo ljudi. Svedokinja je bila zatvorena u zgradu opštine. Meštani Hrvati morali su da nose bele poveze oko ruke i da kuće označe belim čaršafima, a obavljali su i prisilni rad. Za sva ubijanja, zatočenja, silovanja odgovoran je pre svih optuženi Ljuban Devetak, ali i optuženi Milan Devčić i Milan Radojčić koji su izvršavali njegova naređenja. Optuženi Devetak je poslao ljude u smrt na minskom polju. Njenog oca su nakon ranjavanja odveli u Tovarnik, gde je tučen i maltretiran. Od posledica toga je kasnije peminuo. Svedokinji i njenim roditeljima optuženi Milan Devčić je rekao da mogu da biraju da li će ići u škrinju (smrt) ili u Hrvatsku kod Tuđmana, kada su odlučili su da se isele. Kada su se vratili, njihova porodična kuća je bila opljačkana i uništena.

Pitanja predsednice veća

Na dan napada srpski vojnici su pucali u prozore njene kuće. Dva dana kasnije po nju je došao optuženi Milan Radojičić, u pratnji policajca. Rekao je da mu je zbog nečega potrebna i zatvorio ju je u zgradu Mesne zajednice. Rekao joj je da je zatvara kako bi je zaštitio. Sa njom su bili zatvoreni Snežana Krizmanić, Mile Radaković i drugi nepoznati ljudi. Pustili su je dve nedelje kasnije. Dok je bila zatvorena, čula je kada je optuženi Ljuban Devetak naredio Petroniju da likvidira Katicu i Marina Balića. Nakon oslobođanja, u svojoj kući zatekla je vojnike iz Kragujevca.

Njen otac je bio zatvoren u zgradi Zemljoradničke zadruge. Sa njim je bio zatvoren i Josip Jovanović. Videla je kada su zatvoreni meštani Hrvati izvođeni iz dvorišta Zadruge i odvođeni na minsko polje. Neko od vojnika joj je rekao da se zatvorenici odvode da čiste mine. Nakon događaja na minskom polju, u opštinskom dvorištu je videla Ivana Vidića koji je bio u ranama i krvav. Rekao joj je da ga je nožem izbo Petronije. Slavko Stupar joj je poverio da optuženi Ljuban Devetak svako ubistvo Hrvata ubici plaća po 100 DM.

Sa ostalim Hrvatskim ženama svakodnevno je obavljala prinudni rad, koji je trajao od ranog jutra do 16 časova, a od 18 časova počinjao je policijski čas.

Suočenje svedokinja i optuženog Ljubana Devetaka

Svedokinja je potvrdila da je tog optuženog čula kada je izdao naređenje za ubistvo Marina i Katarine Balić.

Komentar: Prvooptuženi je tokom suočenja vređao svedokinju, usled čega je njoj pozlilo, a nakon konstatacije zdravstvene službe suda da svedokinja nije u stanju da se vrati u sudnicu, suđenje je prekinuto.

Glavni pretres pratilo je 8 članova porodica oštećenih i posmatrači Žena u crnom.

Glavni pretres: 30.03.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Milena Vasić, punomoćnice žrtava

Sasušanje svedoka Nikole Vukovića

U Lovas je otišao kao dobrovoljac *Srpske narodne obnove* (SNO) Mirka Jovića. Oružje i uniforme dobili su u TO Šid, potom su otišli u Tovarnik, a odatle u Lovas. U Lovasu je video samo dvojicu mrtvih, jednog vojnika i jednog meštanina Hrvata.

Pitanja predsednice veća

Optužene Ljubana Devetaka, Milana Devčića i Milana Radojčića upoznao je u Lovasu.

Njegovom grupom komandodao je Zoran Obrenović zvani *Aždaja*, koji je prethodno kontaktirao sa optuženima Devetakom, Radojčićem i Devčićem i od njih primao naređenja. Obezbeđivali su deo Lovasa prema Vukovaru i deo ka Opatovcu. Najviše vremena provodio je sa Milanom Miljkovićem. Išli su u nabavke za zadrugu. Osim toga, svedok je često odlazio u Novi Sad, Beograd, a u više navrata i u kancelarije SNO.

Optuženi Ljuban Devetak je bio glavna osoba u selu, komandovao je mestom i bio direktor Zadruge. Komandu mesta sačinjavali su Devetak, optuženi Devčić i Radojčić. Poznato mu je da su meštani Hrvati obavljali prinudne rade na prikupljanju letine, ali nikada nije išao kao pratnja.

Svedok negira da je, po naređenju optuženog Devetaka sa optuženim Aleksandrom Nikolaidisem, pretukao dvoje meštana, da je u noći pre minskog polja tukao ljude u zgradu Zadruge i da je na osnovu spiska koji mu je dao optuženi Ljuban Devetak izdvajao ljude koji su kasnije odvedeni na minsko polje. Odbio je naređenje Zorana Obrenovića da zatvorene meštane prati do minskog polja. Okupljene je o akciji odvođenja zatvorenika obavestio optuženi Milan Radojčić. Video je kada je u akciju krenuo optuženi Jovan Dimitrijević.

Pitanja punomoćnica oštećenih

Na pitanje punomoćnice oštećenih Nataše Kandić na koji način je pomogao srpskom stanovništvu u Lovasu, svedok je objasnio da je to činio štiteći ih od sporadične paljbe i braneći selo nakon što je oslobođeno. Svedok nije mogao da objasni na koji način je, od Hrvata, razlikovao Srbe koje treba štititi.

O događajima na minskom polju obavestio ga je optuženi Dragan Bačić, koji mu je rekao da je ranjen optuženi Jovan Dimitrijević.

Pitanja branilaca optuženih

Nikada nije čuo nijednu direktnu naredbu optuženog Ljubana Devetaka niti mu je Zoran Obrenović rekao da je dobio naređenje od tog optuženog. Na osnovu uniforme koju je nosio, zaključio je da je optuženi Milan Devčić bio komandir policije.

Za postojanje minskog polja saznao je tek nakon ranjavanja optuženog Jovana Dimitrijevića.

Komentar: Svedočenje je potpuno neubedljivo, naročito kada svedok govori o sopstvenom učešću u kritičnim događajima.

Glavni pretres pratilo je 8 članova porodica oštećenih i posmatrači Žena u crnom.

Glavni pretres: 31.03.2009. godine

Izveštaj: Nataša Kandić i Milena Vasić, punomoćnici žrtava

Saslušanje svedokinje-oštećene Katice Palijan

Nakon početka napada na Lovas 10.10.1991, sa porodicom se sklonila u podrum kuće, a sutradan je otišla u deverovu kuću. Srpski vojnici su im naredili da oko ruke stave bele krpe i bele tkanine na kapije. U pretresu njene kuće učestvovalo je 11 vojnika. Jedan od njih imao je okačenu torbicu na kojoj je pisalo Željko Krnjajić, ali to nije bio optuženi Krnjajić. Tu je bio i čovek koga su zvali Petronije. On je iz jakne izvadio kulen, počeo da ga seče pred decom i rekao da tako treba svim Hrvatima rezati glave. U četvrtak je poslednji put videla muža. Tri dana kasnije, saznala je da je bio na minskom polju. Kada je u ponedeljak pitala Đuru Prodanovića da li joj može reći gde joj je muž, on joj je rekao *bolje idi kući jer ne znaš šta te čeka*. Na njeno pitanje kome može da se obrati za muža, rekao joj je *ako hoćeš idi kod Ljubana Devetaka*. Otišla je u Zadrugu i u hodniku srela optuženog Devetaka, koji joj je na pitanje šta je sa njenim suprugom rekao *bolje bi ti bilo da ideš kući, da ne bi prošla kao i on i sve vas treba poubijati - pretežno gde su muška deca*. O smrti muža obavestio ju je njegov brat, koji je sa svojim sinom bio na minskom polju.

Meštani Hrvati nisu mogli da se kreću selom bez propusnica i belih traka, a bili su prinuđeni i da obavljaju prinudni rad. Po nju je došao meštanin Slobodan Zoraja i rekao joj da mora da ide da radi. Ona mu je rekla da je bolesna, na šta joj je on odgovorio da mora da radi i pokazao joj pušku rekavši joj *ako ne dođeš, ova će puška imati posla*. Doktor Slobodan Kačar izdao je medicinski nalaz da ne može raditi teške fizičke poslove. Iz Lovasa je otišla 06.04.1992. Optuženi Ljuban Devetak joj je zapretio da će ubiti i nju i decu, ako bilo gde bude krenula.

Pitanja predsenice veća

Optuženi Ljuban Devetak je bio glavna osoba u selu, u šta se svedokinja uverila kada je tražila supruga. Hrvati su nosili bele poveze oko ruke i obeležavali kuće belim čaršafima, u cilju raspoznavanja Hrvata i Srba, a ujedno, to je bio znak da su se predali. Bele trake nisu nosili samo Hrvati koji su nosili uniforme. Niko od Srba to nije nosio. Vlatko i Josip Antolović su svedokinji ispričali da je na minskom polju njen muž bio između njih. Rekli su joj i da je na sastanku u Zadruzi optuženi Ljuban Devetak rekao da je glavni.

Milan Radojčić joj je prilikom odlaska iz Lovasa rekao da je bolje što su napustili Lovas jer su za njih već bili iskopali rupe.

Pitanje punomoćnica oštećenih

Na pitanje punomoćnice oštećenih Nataše Kandić, kaže da niko iz porodica ubijenih nije smeо da tražи njihova tela. Videla je kamion u kojem su ovezli tela ubijenih. Tela su docnije pokopana u masovnoj grobnici na seoskom groblju.

Svedokinja precizira da joj je na pitanje za muža, Đuro Prodanović rekao *idi onda pitaj Ljubana, on će ti sve reći - on sve to najbolje zna.*

Pitanja branilaca optuženih

Optuženog Željka Krnjajića videla je prvog dana napada na Lovas, kada je Ranki Japundžić rekao da svima kaže da stave bele trake na ruke i bele čaršafe na kuće.

Suočenje svedokinje i optuženog Ljubana Devetaka

Svedokinja je potvrdila da joj je on pretio, rekviši joj *bolje idi kući, nemoj da i ti prođeš kao on [njen suprug]; svu mušku decu treba ubiti.*

Glavni pretres pratilo je 8 članova porodica oštećenih i posmatrač *Žena u crnom.*

Glavni pretres 23.04.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Milena Vasić, punomoćnice žrtava

Glavni pretres nije održan jer svedok Đuro Antolović nije pristupio суду zbog zdravstvenog stanja majke o kojoj se stara. Izjavio je da je spreman da svedoči putem video-konferencijske veze. Po obaveštenju iz Županijskog suda u Vukovaru, svedokinja Marija Đaković neće moći da svedoči zbog izuzetno lošeg zdravstvenog stanja.

Suđenje je pratilo 8 članova porodica žrtava i posmatrač *Žena u crnom.*

Glavni pretres 27.04.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Milena Vasić, punomoćnice žrtava

Saslušanje svedoka-oštećenog Petra Vulete

Na dan napada na Lovas 10.10.1991, nalazio se u kući prijatelja Josipa Kuveždića. Između 6:00 i 6:30 ujutru, na selo su počele da padaju granate. Ubrzo je čuo glasove dobrovoljaca koji su napali selo. Sat vremena nakon granatiranja u Josipovu kuću došao je Mirko Pemper naoružan i u uniformi bivše JNA. Tražio je Josipa jer im je bio potreban električar, a njemu je naredio da podje sa njima i prijavi se, jer je u selu uspostavljena nova vlast. Kod mašinske radionice sreli su Milana Radojčića, koji se predstavio kao komandant TO i koji mu je naredio da nešto uradi, te da na ruku stavi belu traku kako bi se znalo da je Hrvat. Kada je došao kući, nast mu je rekao da ga je tražio Željko Krnjajić. Narednih dana radio je na čišćenju i spremanju učionica i ostalog što mu je bilo naređeno. Na snazi je bio policijski čas, pa se Hrvati nisu mogli kretati po selu. Dana 17.10.1991, nakon gašenja nekih požara, vratili su se u zadružno dvorište, gde su im vojnici naredili da se ne udaljavaju, jer će Ljuban Devetak održati sastanak. Pripadnici vojne policije stražarili su na izlazima i time sprečavali eventualna bekstva. U zadružno dvorište je predveče ušao optuženi Devetak. Meštane su tada pretresli i uterali u dvorište. Seljani su najpre seli na beton, a potom, po naređenju nekog vojnika, preneli klupe iz kuhinje i seli na njih. Optuženi Devetak je rekao da će saznati ko puca noću i da, ako te noći ne bude pucnjave, znači da je pucao neko od njih. Tada se okrenuo ka čuvarima i naredio im da pucaju u svakog ko se pomeri. Čuvari su ih tukli čeličnom šipkom. Zatvorenici nisu smeli da idu do toaleta jer bi i u tom slučaju dobijali batine. Petronije i Marko iz Novog Sada su bajonetom ošišali Josipa Turkalja, koji je imao dugu kosu. Ujutru je u Zadrugu ušao Ljuban Devetak sa nekim oficirom. Ispred je stajao vod vojnika u maskirnim uniformama. Prozivali su zatvorenike, a optuženi Devetak je određivao ko će na levu stranu, među dobrovoljce koji su batinali, a ko na desnu. Optuženi Devetak ga nije poznao, da bi mu nakon objašnjenja ko je naredio da pređe na levu stranu. Petronije i Marko su odmah počeli da ga tuku i udaraju kundakom puške. Nakon batinanja optuženi Devetak je naredio da krenu ka izlazu iz sela, kako bi dozvali one koji pucaju. Kolonu meštana pratili su vojnici. Tokom kretanja neko od vojnika ubio je Boška Bođanca. Kada su došli do parcele sa detelinom, vojnici su im naredili da se kreću držeći se za ruke i da nogama razgrću detelinu. Nakon nekoliko metara začula se eksplozija. Video je kada je telo Ivica Kraljevića poletelo u vazduh. Istog momenta vojnici su otvorili vatru po njima. On se bacio u travu. Pored njega ležao je Zlatko Božić, stomak mu je bio raznet i zapomagao je da ga ubiju. Ubrzo je došao vojnik i ispalio rafal u njega. Nepovređeni meštani su razminirali teren, a potom izneli ranjene i vratili se u Zadrugu. Ranjene su *tamićem* odvezli u nepoznatom pravcu. Narednih dana nastavio je sa obavljanjem prinudnih radova. Optuženi Milan Devčić ga je ispitivao o oružju o kome nije ništa znao, nakon čega ga je istukao i rekao mu da će i optuženi Devetak pričati sa njim.

Dok je ispred Zadruge istakao gorivo video je *Aždaju* i Nikolu kako razgovaraju sa optuženim Ljubanom Devetakom. Optuženi je drugu dvojicu pitao *da li ste ga saslušali*.

Kasnije je video *Aždaju* i Nikolu kako tuku Zvonka Martinovića, koji je sutradan pronađen mrtav.

Pitanja predsednice veća

U kritičnom periodu optuženog Ljubana Devetaka viđao je samo u uniformi. Osim optuženog Devetaka, 17.10.1991. u zadružnom dvorištu bili su i Đuro Prodanović, Milan Vorkapić, Zoran, Radovan i Obrad Tepavac, Mile Radović, kao i optuženi Milan Devčić i Milan Radojčić, koje pre napada nije viđao u Lovasu. Optuženi Milan Devčić je bio komandir policije.

U selu nije bilo pripadnika Zbora narodne garde ili hrvatske policije, a bile su organizovane seoske straže.

Meštani Hrvati zatvarani su u podrumu opštine. Josip Petković mu je pričao da su ga srpski vojnici tu saslušavali, polivali vodom i mučili strujom sa akumulatora.

Pitanja punomoćnica oštećenih

Radne obaveze svedoka određivao je optuženi Milan Radojčić.

Pitanja branilaca optuženih

Svedok je bio pripadnik Lovaške satnije, 204. Vukovarske brigade. Po tom osnovu ostvaruje primanja u Hrvatskoj.

Komentar: Saslušanje svedoka obavljeno je putem video-konferencijske veze iz Županijskog suda u Vukovaru. Suđenje je pratilo 8 članova porodica žrtava i posmatrač Žena u crnom.

Glavni pretres 28.04.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Milena Vasić, punomoćnice oštećenih

Salušanje svedoka-oštećenog Tomislava Šelebaja

Napad na Lovas počeo je granatiranjem sela, a nakon toga u selo su ušli dobrovoljci. Svedok se sa ženom i komšijama skriva u podrumu. Ubrzo su do njegove kuće došli Milan Vorkapić, Željko Krnjajić, Dušan Grković i neki njemu nepoznati vojnici. Isterali su ih iz podruma i naredili im da na kuće stave bele plahte, a na ruke bele trake. Željko Krnjajić je tom prilikom uperio pušku u njega i počeo da psuje i da mu preti da će ga ubiti. Imao je radnu obavezu da sakuplja grane za potpalu. Takođe, dobošario je po selu. Proglase koje je

čitao davao mu je Đuro Prodanović. Seća se da je čitao poziv svim meštanima da se okupe u mašinskoj radionici. Meštani su noć proveli nepomočno sedeći na klupama. Srpski vojnici su ih šikanirali, psovali i pretili im oružjem. Ujutru je tu došao optuženi Ljuban Devetak, koji je neke meštane izdvojio, a veću grupu u kojoj je i sam bio, odveli su na minsko polje. Na minskom polju su nogama pronalazili mine, a kada je jedna od njih eksplodirala, vojnici su pucali po njima. Nepovređeni su vraćeni u selo, ranjeni odvedeni u bolnicu, a tela pogunlih ostala su na minskom polju. Narednih dana nastavio je sa obavljanjem radne obaveze.

Pitanja predsednice veća

Proglasi koje je čitao bili su akti koje su potisivali Ljuban Devetak, Marko Kovač, Milan Radojičić i Milan Devčić. Naređenje da se 17.10.1991. meštani okupe u dvorištu Zadruge potpisao je Ljuban Devetak, koji se u tom periodu o svemu odlučivao.

Optuženi Milan Radojičić bio je komandant Teritorijalne odbrane, dok je optuženi Milan Devčić komandovao policijom.

Optuženog Devetaka je u zadruzi video dva puta i to 17.10.1991. uveče i sutradan ujutru. Meštane su u zadrugu uveli dobrovoljci iz Valjeva u šarenim maskirnim uniformama. U toku noći tukli su ih Nikola, *Bokser* i Petronije, koji je nožem ubio Antuna Luketića u leđa.

Ujutru je Devetak prozvao oko 15 meštanina sa spiska. One koje bi prozvao vojnici su tukli i oni više nisu viđeni živi.

Naređenja na minskom polju izdavao je neki *Joca*. Rekao je meštanima da se postroje, uhvate za ruke i provere da li u polju ima mina. Svedok je čuo kako je neko viknuo *mina*, nakon čega je došlo do eksplozije, a potom i do pucnjave. Neko od stražara je počeo vikati da se prekine vatra jer je *Joca* ranjen. Nakon toga nepovređeni seljani su nastavili da hodaju i da deaktiviraju mine po instrukcijama nekog *Saše*. Ubrzo je tu stalo neko vojno vozilo, iz kojeg je izišao jedan oficir i rekao da je minsko polje postavila JNA i da ranjene odvezu kod doktora. Na minskom polju poginulo je 17 ljudi. Svedok je sakupljao njihova tela.

Ljude koji su 18.10.1991. ostali u Zadruzi i koji su tamo pretučeni svedok više nikada nije video. Među njima bili su i Ante Luketić, Đuro i njihov otac, braća Pavlić, Zlatko i Tuna Panjik. Petronije je tada tukao Josipa Turkalja hidrauličnom cevi po glavi, a zatim ga je ošišao vojničkim nožem. Tome je prisustvovao i optuženi Ljuban Devetak, kao i dok su tučeni svi koje je on pročitao sa spiska.

Pitanja branilaca optuženih

Naredbe koje je čitao bile su pisane štampanim slovima i u donjem delu stajao je potpis.

Komentar: Saslušanje svedoka obavljeno je putem video-konferencijske veze iz Županijskog suda u Vukovaru. Branilac optuženog Milana Radojčića advokat Gradimir Nalić, je nakon što mu sudija nije dozvolila da postavi određena pitanja, podneo zahtev za njeno izuzeće, kome se pridružio i branilac optuženog Ljubana Devetaka. Sudsko veće je odbacilo zahteve za izuzeće predsednice veća. Suđenje je pratilo 5 članovova porodica žrtava i posmatrač Žena u crnom.

Glavni pretres 21.05.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Milena Vasić, punomoćnice oštećenih

Sudsko veće je donelo odluku da se sa suđenja isključi javnost. Prilikom izlaska publike, iz sudnice su izvedeni i oštećeni.

Punomoćnica oštećenih Milena Vasić zatražila je od suda da, ubuduće, oštećeni ostanu u sudnici odnosno u prostoriji za praćenje suđenja jer se oni ne smatraju javnošću, te se na njih isključenje ne odnosi.

Glavni pretres 24.06.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Milena Vasić, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedoka Božidara Nikolića

U periodu od oktobra do novembra 1991. bio je komandant 46. partizanske divizije. Tada je odlazio u Lovas i na ulazu u selo, sa leve strane, gde se nalazila njiva sa detelinom, primetio je nekoliko protivpešadijskih mina, a u samoj detelini nešto za šta je mislio da su džakovi. Neko od oficira rekao mu je da su to ljudska tela. Po dolasku u selo, stupio je u kontakt sa predsednikom Mesne zajednice, koji im je pokazao gde da se smeste i rasporede komandu. U selu su zatekli haotično stanje. Deo meštana je pobegao iz sela, pa su seljani koji su ostali sakupljali letinu i hranili stoku. Ovu obavezu imali su i Srbi i Hrvati, pri čemu ih je u obavljanju radova od upada i provokacija štitila vojna pratinja. Čuo je da su ljudi u minskom polju stradali u nesrećnom slučaju. Angažovao je rovokopač iz druge brigade i organizovao sahranu. Njegova jedinica je obezbeđivala sahranu. U vreme njegovog dolaska, u selu je postojala Teritorijalna odbrana veličine jednog voda.

Pitanja predsednice veća

Vojska je u selu regulisala život, kretanje i policijski čas, a civilnim vlastima naložila da prikupe letinu i organizuju rad u selu.

Čuo je da su detelinu minirale hrvatske snage. Pripadnici TO Valjevo postrojili su meštane i oterali ih u minsko polje. Jedan od Lovaččana je krećući se kroz polje video minu i viknuo *evo je* nakon čega je jedan od vojnika otvorio vatru.

Na sastanke sa rukovodstvom Lovasa dolazio je optuženi Ljuban Dvetak sa svojim pomoćnicima.

Pitanja punomoćnica oštećenih

Na pitanje Nataše Kandić, svedok odgovara da njegova jedinica nije došla u osvajanje teritorije, jer je područje već bilo osvojeno.

Pitanja branilaca optuženih

Optuženi Ljuban Devetak se predstavio kao predsednik Mesne zajednice. Nije izdavao niti produžavao nikakve propusnice. Poznato mu je da je propusnice izdavao pukovnik Kovač.

Kada mu je predsednica veća predočila propusnicu na kojoj je bio Kovačev, a pored njegovog svedokov potpis i pečat vojne pošte Kragujevac, svedok je potvrdio da su takve propusnice izdavane.

Na pitanje advokata Branka Lukića, svedok je odgovorio da su TO Valjeva i lokalna TO morale biti podređene 2. proleterskoj gardijskoj mehanizovanoj brigadi (pgmbr), ako su bile u njenoj zoni odgovornosti.

Saslušanje svedoka Milorada Petrovića

Svedok je bio policajac, vozač i pripadnik Valjevske brigade. Kritičnog dana vozio je potpukovnika Slobodana Kambera u Lovas. Na putu ka selu naišli su na ljude koji su ležali pored puta. Tu je zatekao vojnike u maskirnim uniformama, među njima Stanka Paramentića iz Valjeva i Pericu, koje je poznavao od ranije. Rekli su mu da je tu minsko polje i da se skloni. Kamber nije izlazio iz auta. Vozilo nije bilo vojno, već je to bio beli *Poli*. Svedok je nakon toga odvezao Kambera u Lovas, a zatim, po njegovom naređenju, pratio kamion koji je ranjene na minskom polju odvezao u Tovarnik. Kako je Slobodan Kamber ostao u Lovasu, on se po obavljenom zadatku vratio po njega i odvezao ga u komandu.

Pitanja predsednice veća

U detelini nije video leševe. Na predočavanje iskaza svedoka Ivankovića da mu je sevdok tada rekao *ala ste ga zasrali*, svedok je to potvrdio i dodao da je to rekao jer je znao da su minsko polje postavili njihovi inženjeri. Tek je kasnije od potpukovnika saznao da ima ranjenih. Kamion sa ranjenicima pratio je do Šida, a onda se vratio u Lovas.

Pitanja punomoćnica oštećenih

Na pitanje Nataše Kandić, svedok odgovara da je znao da je teren minirala vojska jer je u Tovarniku u komandi na zidu video kartu.

Komentar: Pre saslušanja svedoka predsednica veća je konstatovala da je rešenjem predsednika suda razrešen branilac po službenoj dužnosti optuženog Ljubana Devetaka, advokat Zdravko Krstić, i da je za novog branioca postavljena advokat Jasmina Živić. Predsednica veća obavestila je prisutne da je proverom kod Advokatske komore utvrdila da je advokat Zdravko Krstić rešenjem koje je postalo konačno 1.10.2008. izbrisana iz imenika advokata zbog neplaćanja članarine, a da mu je to rešenje uručeno 3.12.2008. godine. Stoga je veće donelo rešenje o izdvajajući iz spisa predmeta zapisnika o glavnem pretresu od 16.10.2008. i 21.10.2008. jer su optuženi Ljuban Devetak i Dragan Bačić odbranu iznosili bez prisustva branioca, s obzirom na to da je lice koje ih je branilo bilo izbrisano iz imenika advokata rešenjem Advokatske komore Beograda. Veće je potom odbilo predoge branilaca o izdvajajući iz spisa predmeta svih zapisnika o glavnem pretresu uključujući i one gde se radi saslušanju svedoka.

Suđenje je pratilo 8 članova porodica žrtava i posmatrač Žena u crnom.

Glavni pretres 26.06.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Milena Vasić, punomoćnice oštećenih

Glavni pretres nije održan zbog nepristupanja sudu svedoka Emanuela Filića.

Glavni pretres 29.06.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Milena Vasić, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedoka-oštećenog Stjepana Peulića

Pitanja zamenika tužioca

Optuženog Ljubana Devetaka video je veće uoči odvođenja zatvorenih meštana Hrvata na minsko polje, kada je odvajao ljude iz radnog voda koji su odvedeni u kuću Mirka Milića. Video ga je ponovo sutradan ujutru, kada je odvojio one koje su prisustvovali proslavi pobjede HDZ-a u Lovasu.

Pitanja punomoćnica oštećenih

Optuženi Ljuban Devetak dosao je na sastank u Kino dvorani u uniformi, a *kalašnjikov* koji je nosio je stavio na binu. Rekao je da nema potrebe da se predstavlja jer ga svi znaju, da je rat i da se svako kome nešto treba njemu da se obrati.

Milan Devčić je bio komandir policije dok je Milan Radojčić određivao ko će šta da radi.

Na putu ka minskom polju video je optuženog Milana Devčića, koji je stajao na čošku, gledao u pravcu kolone zatvorenika i smejavao se.

Pitanja branilaca optuženih

Svedok je bio pripadnik rezervnog sastava Zbora narodne garde i taj status je dobio jer je u selu čuvao stražu. Petronije ga je udario čizmom u bradu i izbio mu zub.

Saslušanje svedoka-oštećene Vikice Filić

Pitanja optuženih

Na pitanje optuženog Milana Devčića, svedokinja odgovara da je videla kada je Petronije ubio Ivicu Vidiću, ubovši ga nožem dok se prao na česmi.

Svedokinja nije prepoznala optuženog Milana Devčića, već je na pitanje optuženog ko je on, odgovorila da je to Milan Radojčić, nakon čega ju je predsednica veća obavestila da joj pitanja postavlja optuženi Devčić, na šta je svedokinja konstatovala da je teško prepoznati ih nakon toliko godina.

Komentar: Svedoci Stjepan Peulić i Vikica Filić saslušani su putem video-konferencijske veze iz Županijskog suda u Vukovaru.

Suđenje je pratilo 8 članova porodica žrtava i posmatrač *Žena u crnom*.

Glavni pretres 30.06.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Milena Vasić, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedokinje-oštećene Snježane Krizmanić

Kada je počelo granatiranje Lovasa, 10.10.1991, bila je u kući sa ocem, majkom i bratom. Sa majkom se nešto kasnije sklonila u kuću Viteka Franje, gde se skrivalo više porodica iz sela. Popodne su na tu kuću bacili dve bombe, ali niko nije povređen. Ujutru su čuli da je ubijen muž Rozalije Pejić. Sa majkom je prešla u kuću Slavka Latasa. Dobrovoljci su naredili mešanima da na kapije stave krpe, a oko ruke bele trake. One koji to nisu učinili mogli su da ubiju. Nakon dva-tri dana prijavila se sa majkom kod Milana Devčića, koji ih je porvocirao i ispitivao gde su joj otac i braća. Nedelju dana kasnije, 17.10.1991, u kuću Slavka Latasa, ušla su četvorica vojnika, među kojima i optuženi Aleksandar Nikolaidis. Nosio je maskirnu uniformu i plavu šuškavu trenerku na kojoj je su bili tragovi krvi. Odveli su je u kuću Ivice Frančiškovića i uveli je u sobu, gde je ostala sa optuženim Nikolaidisom i nekim Slavkom. Pustili su kasetu sa proslave HDZ-a na kojoj je svedokinja vodila program. Tražili su joj da da podatke o osobama na kaseti. U prostoriju je ubrzo ušao veći broj dobrovoljaca. Slavko je insistirao da napuste prostor kako bi nastavili ispitivanje, ali ga oni nisu poslušali. Čupali su je, dodirivali i smejali se. Optuženi Milan Radojčić odveo ju je u Štab koji se nalazio u kući Bore Kesera. Odveo ju je na sprat kuće i zaključao je. U toku noći spustili su je u prizemlje, gde ju je ispitivao optuženi Ljuban Devetak. Po sprovedenom ispitivanju vratili su je u sobu gde je provela noć. Ujutru ju je optuženi Milan Radojčić prebacio u prostorije Teritorijalne odbrane i rekao joj da ga sluša, jer će je ostali u suprotnom rastrgnuti. Narednih dana čistila je spavaonice i ostale prostorije. Prvog dana u Radojčićevu kancelariju došao je Petronije. Obilazio je oko nje i pokazivao joj kako će je zaklati. Par puta ju je udario po glavi. Videla je kada su na ispitivanje doveli Mariju i Stipu Luketića za koje je kasnije saznala da su ubijeni. Na ispitivanje su doveli i Baliće, kao i Ivicu Matića. U zatvorima su stražarili Slobodan Zoraja, Milenko Rudić, Milan Grković i Ilija Kresojević. Videla je kada su u prostoriju kod Milana Radojčića doveli Željka i Darka Pavlića. Svi ljudi koje je tada videla, više nisu živi. Optuženi Aleksandar Nikolaidis odveo ju je 24.10.1991. u kuću Vlade Somborca i rekao joj je da je dobio naređenje da je ubije. Nakon toga on je izašao, a ušao je Aždaja koji joj je rekao da mora da je ubije, ali joj je naredio da se pre toga skine. Svukla se, ali je u prostoriju ušao Nikolaidis i rekao joj da se obuče. Odveo ju je u prostoriju u kojoj su bili Vlado Somborac i njegova majka. Rekao joj je da će razgovarati sa optuženim Ljubanom Devetakom, a sutradan ujutru odveo je u kuću optuženog Devetaka. Na podu susedne sobe ležao je Marin Madžarević koga je izbo Petronije. Optuženi Devetak joj je rekao da je ne može zaštiti i kako je traže i četnici i vojska, i da bi bilo najbolje da je Nikolaidis izvede iz sela. U pratnji optuženog Nikolaidisa, otišla je i pozdravila se sa porodicom, uzela dokumenta i prenoćila u kući optuženog

Devetaka. Ujutru je *jugom* po nju došao optuženi Aleknadar Nikolaidis, a sa njim su bili neki Dragan iz Kraljeva i Kosta. Sledećih mesec dana provela je na više mesta u Pančevu i okolini, na kojima ju je odvodio optuženi Nikolaidis, koji ju je predstavljao kao svoju verenicu. U međuvremenu se obratila i policiji i razgovarala sa nekim inspektoorm kome je prijavila da je oteta. Optuženi Nikolaidis je rekao da je najbolje da se uda za njega jer će u suprotnom biti ubijena. Odbila je njegovu ponudu, a on je postao agresivan. Naredio joj je da se svuče i počeo da se raskopčava. Molila ga je da bude korektan kao do tada, ali je on bio veoma ljut. Povukao ju je za kosu i naredio joj da ga sluša. Gurnuo ju je na krevet, skinuo i silovao. Sutradan ujutru pustio ju je na nagovor prijatelja Branka i njegove žene, koji su joj pomogli da ode do Novog Sada.

Pitanja predsednice veća

Optuženi Milan Radojić nosio je zelenu, a Ljuban Devetak maskirnu uniformu, opasač i pištolj, kojim joj je pretio dok ju je ispitivao. U kući Bore Kesera videla je Vikicu Filić, koja je bila u modricama. Optuženi Aleksandar Nikolaidis i *Aždaja* rekli su joj da im je optuženi Ljuban Devetak naredio da je ubiju. Negira da ju je optuženi Nikolaidis smirivao, nakon što joj je saopštio da je optuženi Ljuban Devetak naredio da je ubiju.

Komentar:

Svedokinja je saslušana putem video-konferencijske veze iz Županijskog suda u Zagrebu.

Branioci optuženih odbili su da svedokinji postavljaju pitanja jer su imali primedbe na kvalitet svedočenja video konferencijskom vezom iz Županijskog suda u Zagrebu.

Suđenje je pratilo 8 članova porodica žrtava i posmatrač *Žena u crnom*.

Glavni pretres 23.09.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje optuženog Dragana Bačića

Optuženi je u svemu ostao pri svojoj ranije datoј izjavi.

U nastavku suđenja vršeno je čitanje pismenih dokaza.

Komentar: U vreme kada je optuženi Dragan Bačić iznosio svoju odbranu, lice koje ga je branilo bilo je brisano iz imenika advokata. Sudsko veće donelo je odluku da optuženi bude

ponovo saslušan. Predsednica veća je upozorila optuženog da je zapisnik sa glavnih pretresa na kojima je on davao svoju odbranu izuzet iz spisa, konstatovala da optuženi neće iznositi svoju odbranu i pročitala njegove ranije iskaze date Službi za otkrivanje ratnih zločina 28.05.2007. i istražnom sudiji Ki.V. 7/2007 od 30.05.2007.

Suđenje prati 6 članova porodica žrtva.

Glavni pretres 24.09.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedoka Ratka Đokića

U svemu ostaje pri ranije datim izjavama. U spronom periodu nije bio u Lovasu, a o događajima koji su predmet suđenja ima posredna saznanja.

Pitanja zamenika tužioca

U Tovarnik je 9.10.1991. doveo Protivdiverzantski odred, Ljišku i Lajkovačku četu TO. Te jedinice stavio je pod komandu 2. proleterske gardijske mehanizovane brigade (pgmbr) pukovnika Dušana Lončara. Protivdiverzantski odred je raspoređen u Čakovce. Po naređenju pukovnika Lončara, Ljiška četa je odmah po dolasku, sa pet tenkova, poslata na položaje u blizini Lovasa.

Optuženi Milorad Dimitrijević izvestio ga je da je u Lovasu uspostavljena vlast, da je Ljuban Devetak predstavnik te vlasti, da su formirane policija i TO i da se tu nalaze pripadnici dobrovoljačke jedinice *Beli orlovi*. Jednom prilikom mu je saopštilo da u Lovasu dejstvuju snajperisti i da će preduzeti akciju pretresa terena. Svedok mu je to izričito zabranio, ali zbog prekršaja te zabrane, nije preuzeo bilo kakve mere.

Pitanja branilaca optuženih

Optuženi Radovan Vlajković odbio je naredbu da komanduje akcijom pretresa terena koju mu je izdao optuženi Darko Perić.

Formiranje svih paravojnih jedinica na teritoriji bivše SFRJ, pa i jedinice *Beli orlovi*, bila je ideja Slobodana Stanišića. Te jedinice formirane su od kriminalaca i zatvorenika, sa namerom da vrše zločone. Video je da pripadnici *Belih orlova*, među kojima i neki Petronije, bacaju bombe u dvorište u kome je bila starija Hrvatica.

Sve naoružane jedinice, uključujući i i lokalne odrede TO, bile su pod komandom 2. pmbgr i pukovnika Dušana Lončara. Optuženi Milorad Dimitrijević i Darko Perić imali su

neposrednu komunikaciju sa pukovnikom Dušanom Lončarem i njemu su referisali o stanju na terenu i o tome podnosili izveštaje. Niko iz komandne strukture JNA nije smeо da dozvoli da akcijom, u kojoj učestvuju jedinice JNA, komanduje neko od pripadnika dobrovoljčkih niti jedinica TO. Te jedinice su uvek potčinjene komandi brigade.

Ispitivanje od strane predsednice veća

Protivdiverzantski odred, kojim je komandovao optuženi Darko Perić, imao je oko 400 pripadnika koji su imali sasvim nove maskirne uniforme, sa svetlo braon šarama. Taj odred, i optuženi Perić kao njegov komanat, bio je direktno potčinjen pukovniku Dušanu Lončaru. Na predočavanje pismenih dokaza i izjava više svedoka iz kojih proizlazi da je vojnim snagama u Lovasu komandovao optuženi Milorad Dimitrijević, kaže da je to bilo moguće samo po naredbi pukovnika Lončara.

Informaciju o događaju na minskom polju i ubistvu 21 Hrvata meštana sela Lovas preneo je neposredno prepostavljenom, ali je on rekao da ne sprovodi nikakvu istragu, jer to radi Vojna policija.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Sve vojne jedinice koje su se oktobra 1991. nalazile na teritoriji sela Lovas (JNA, TO i dobrovoljačke jedinice) bile su pod komandom 2. proleterskom gardijskom mehanizovanom brigadom (pgmbr). Optuženi Milorad Dimitrijević mu nije rekao da li je neko od vojnika stradao zbog dejstva snajperista. Nije mu poznat redovni borbeni izveštaj od 21.10.1991, potpisani od pukovnika Draga Tomića, u kome se između ostalog kaže da su *jedinice TO Valjevo odbile da idu na zadatak jer su saznale da je taj teren miniran, te da su tamo otišle nakon ubedljivanja od strane komandanta potpukovnika Dimitrijevića i kapetana prve klase Perića i uz obećanje da će ispred njih u stroju ići privredni meštani*. Činjenicu da je JNA na teritoriji sela Lovas postavila minska polja morali su da znaju optuženi Ljuban Devetak, Milorad Dimitrijević i Darko Perić. Okolnost da je na minskom polju ubijen 21 Hrvat meštanin sela, a da tom prilikom nije poginuo ni jedan pripadnik TO i dobrovoljačke jedinice, svedok objašnjava konfiguracijom terena.

Na pitanje punomoćnice oštećenih Nataše Kandić, kaže da mu je pukovnik Lončar u Tovarniku na komandnom mestu rekao da je optuženog Ljubana Devetaka ovlastio da uspostavi vlast, da rukovodi i određuje šta će se raditi sa zarobljenicima. Na predočavanje pismenog dokaza iz spisa predmeta svedok kaže da je jasno da je pritvorene Hrvate iz zatvora izveo optuženi Ljuban Devetak i da je on odlučivao ko će ići u minsko polje.

Komentar: Suđenje prati 8 članova porodica žrtava-oštećenih.

Glavni pretres 25.09.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedoka-oštećenog Josipa Balića

Na dan napada na Lovas nalazio se u podrumu svoje kuće. Napad je počeo 10.10.1991. ujutru, granatiranjem, koje je trajalo oko pola sata. Grupe vojnika, predvođene Srbima iz Lovasa, isle su od kuće do kuće i odatle izvodile ljude. Svi Hrvati odvedeni su do centra sela. Žene, deca i starci su vraćeni kućama, a muškarci su zatvoreni. Nakon puštanja iz zatvora, sa još šest-sedam meštana Hrvata radio je na sakupljanju tela Hrvata ubijenih tokom napada na selo. Dok su to radili, pratili su ih naoružani Srbi. Tela ubijenih unosili su na prikolicu traktora i odvozili do seoskog groblja, gde su ih polagali u masovnu grobnicu. Preko njih su rukama nanosili zemlju.

Oko 60-70 Hrvata meštana sela, među njima i on, 17.10.1991. zatvoreni su u dvorištu zadruge, gde su sedeći na klupama proveli noć. Zatvorenci su tokom noći i ujutru tučeni i maltretirani. Vojnik kojeg je znao po imenu Petronije, izdveo ga je iz dvorišta i naredio mu da sa dvojicom drugih vojnika, ode do kuće meštanina Josipa Rendulića. Pridužila su im se još dvojica vojnika od kojih je jedan bio meštanin Lovasa Srbin Miodrag Novaković zvani *Miga*. Odmah po dolasku, vojnici su počeli da tuku Josipa Rendulića, njegovu ženu Evu, Ružu Jonak i njega. Josipa su odveli iza kuće odakle su se čuli pucnji. Misli da je Josip ubijen jer je njegov sin Adam Rendulić pre toga bio direktor zadruge i poznavao je optuženog Ljubana Devetaka. Vratili su ga u zadrugu i naterali da očisti krvavo kupatilo, u kojem su prethodne noći ispitivani zavorenici.

Pitanja predsednice veća

Nakon napada na Lovas, optuženi Devetak se predstavljao kao vojvoda, gazda u selu, govorio je da on odlučuje o sudbini Hrvata, a oni koji su mu se u prošlosti na bilo koji način zamerili bili su na listi za ubijanje. Jedan od dobrovoljaca, koga zna kao Nikolu, rekao mu je da naredbe za ubistva Hrvata dobijaju od Srba iz Lovasa. Optuženi Milan Devčić, Željko Krnjajić i Milan Radojčić bili su bliski saradnici optuženog Ljubana Devetaka.

Svi Hrvati su oko ruke nosili belu traku a hrvatske kuće bile su obeležavane belim čaršafima. Srbi su u tom periodu mogli da potpuno nekažnjeno tuku i ubijaju Hrvate.

Hrvati su zatvarani u zadružnom mašinskom parku i u zgradu opštine.

Pitanja članova veća

Odluku o tome ko će od Hrvata biti zatvoren mogli su doneti optuženi Ljuban Devetak ili Željko Krnjajić. Od dobrovoljaca seća se imena: Kosta, Nikola, Petronije, Saša i *Sajdžija*.

Pitanja zamenika tužioca

Tokom noći između 17. i 18.10.1991., ispitivani su i mučeni Luka Balić, Anton, Đuka i Petar Luketić, Alojzije Krizmanić, Stipe Dolački, Marko Damnjanović, Franjo Pandžo, Ivan Vidić, Stjepan Luketić i drugi čijih se imena ne seća.

Pitanja branioca optuženih

Siguran je da je optuženog Željka Krnjajića viđao nekoliko dana nakon napada na Lovas. Prinudni rad u selu i na polju obavljali su samo meštani Hrvati.

Pitanja optuženih

Ne seća se da li su ubijeni Hrvati sahranjivani u plastičnim vrećama. Paljenje hrvatskih kuća vršeno je i na dan napada na Lovas i kasnije. Pre nego što ga je izdvojio iz grupe, Petronije mu je uzeo zlatan lančić koji je nosio oko vrata.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Prisustvovao je sastanku održanom 11.10.1991. u Kino dvorani i seća se da im se tada obratio neko od Srba. Osim sakupljanja i sahranjivanja tela ubijenih Hrvata, bio je angažovan i na poslovima iznošenja tehničkih stvari i vrednijeg nameštaja iz hrvatskih kuća. Te stvari su odnošene, razvrstavane i slagane u zgradu seoske škole. Svi Srbi koje je viđao u Lovasu bili su u uniformama i naoružani.

Suđenje prati 3 člana porodica žrtava.

Glavni pretres 28.09.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedoka-oštećenog Emanuela Filića

Napad na Lovas desio se 10.10.1991. oko 8:00 sati ujutru. Noć pre toga svedok je bio u zgradi Mesne kancelarije, gde se nalazila radio stanica. Negde oko 5:00 sati ujutru putem radio veze Stjepan Marinković obavestio ih je da će srpske snage napasti Lovas. Telefonom su to javili porodicama koje su imale kuće na obodu sela. Napad je počeo granatiranjem, a

nakon toga su srpske snage ušle u selo. Hrvatski meštani Lovasa, među njima i neke žene i deca, odvedeni su u centar sela. Neki od njih su pušteni kućama a 30-ak, među kojima i on, zatvoreni su u radionicu Zemljoradničke zadruge. Tu je proveo tri dana. U međuvremenu su ga istpitivali Božo Devčić, Milan Tepavac i optuženi Milan Radojčić.

Dana 17.10.1991. zatvorili su ga sa oko 70 meštana Hrvata u dvorište Zemljoradničke zadruge, gde su proveli noć nepomično sedeći na klupama. Dvojica dobrovoljaca su tokom noći napravila spisak zatvorenika. Mata Hodaka, Marka Filića, Marka Sabljaka, Berislava Filića, Luku Balića, Ivana Đakovića i Marina Mađarevića, Petra Luketićija, Antuna i Đuku i druge čijih se imena ne seća, tokom noći i ujutru tukli su puškama, bejzbol palicama, udarali i šutirali. Neki od njih su ostali u zadruzi, a kasnije se saznala da je su ubijeni. Njega je veoma jako uradio dobrovoljac Petronije. Ujutru 18.10.1991. u dvorište zadruge došao je Ljuban Devetek i rekao im da idu u berbu vinograda, a da će oni koji su pretučeni raditi nešto drugo. Oficir koji je bio sa optuženim Ljubanom Devetakom naredio je da svi idu u berbu vinograda.

Dobrovoljac Saša, koji je prethodno stražario u zatvoru, naredio im je da se postroje u kolonu po dvojica, a sa njihove leve i desne strane stala su naoružana lica. Tako postrojeni krenuli su putem prema detelini. Tokom puta, neki vojnik je ubio Boška Bođanca. Kada su stigli, Saša im je naredio da se rasporede jedan do drugog, uhvate se za ruke, i hodaju pomerajući noge levo i desno. Naoružana lica su se nalazila na bezbednoj udaljenosti od njih. Meštanin Ivan Kraljević se bacio na minu, došlo je do eksplozije, a naoružana lica su pucala u njih. Poginuo je ukupno 21 zarobljenik dok je 14 ranjeno. Putem je naišao vojni džip iz kojeg je izašao oficir i pitao Sašu šta civili rade tu. Saša je naredio da nepovređeni pomognu ranjenima da izađu iz minskog polja. Nekoliko sati kasnije ranjene su odvezli u bolnicu u Šidu. Nakon ovog događaja, ponovo je obavljaо prinudni rad. Ponovo su ga zatvarali i tukli, a nakon toga i pretili, zbog čega je sa porodicom napustio Lovas.

Pitanja predsedavajuće veća

U Lovasu je, pre rata, bilo oko 8% srpskog stanovništva i međunacionalni odnosi su bili dobri. Pre napada na Lovas, između Hrvata iz Lovasa i snaga JNA vođeni su pregovori. Nakon što je 13.10.1991. pušten iz zatvora, u zatvoru je ostalo 12 meštana Hrvata koji su kasnije ubijeni. Među njima bili su Andra Devčić, Krizmanić, braća Pavličići. U periodu od 13. do 17.10.1991, obavljaо je prinudni rad, sa svojim traktorom po selu čistio je septičke jame. Dok je to radio, pratio ga je Marko Japundžija, Srbin iz Lovasa, koji je bio naoružan. Prinudni rad obavljali su samo Hrvati. Zatvori su bili formirani u zgradama policije i podrumu Mesne zajednice.

Uveče 17.10.1991. optuženi Ljuban Devetak izdvojio je iz grupe sedmorici-osmorici zatvorenih Hrvata. Vojska koja je 18.10.1991. ujutru došla iz Valjeva i koja ih je sprovela

do minskog polja, imala je nove maskirne uniforme, sa svetlobraon šarama. Na dan napada ubijeno je 22 Hrvata meštana Lovasa.

Pitanja branilaca optuženih

Optuženog Ljubana Devetaka video je na sastanku održanom u Domu kulture. On je tada rekao da je direktor zadruge i glavni za odbranu Lovasa. Optuženog Željka Krnjajića je, nakon napada na Lovas, video u stanici policije i on mu je rekao da je optuženi Milan Devčić šef policije. Pre napada na Lovas, tenkovi JNA nalazili se na putu Lovas - Tovarnik. Siguran je da su zarobljeni Hrvati na minsko polje odvedeni sa namerom da tamo budu likvidirani.

Pitanja optuženih

Većina zatvorenih meštana koji su stradali na minskom polju ubijeni su i ranjeni iz vatrenog oružja kada su na njih pucali vojnici i dobrovoljci, a mali broj meštana stradao je od mina.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Vojno sposobni Srbi iz Lovasa su nekoliko meseci pre napada na selo otišli iz sela i prošli vojnu obuku. Nakon napada, vlast u selu predstavljao je optuženi Ljuban Devetak. Dobrovoljac Saša koji je komandovao akcijom odvođenja civila Hrvata na minsko polje bio je star do 30 godina, visok oko 180 cm, crn, mršaviji, nosio je SMB uniformu.

Na pitanje punomoćnice oštećenih Nataše Kandić, kaže da su Hrvati ubijeni u Lovasu sahranjeni u masovnoj grobnici na seoskom groblju, koja je bila iskopana bagerom. Njegov brat je duž grobnice vozio traktor, dok su ostali spuštali tela sa traktora i polagali ih u zemlju. Porodice ubijenih nisu znale, niti su smelete da pitaju, na koji način se vrši sahrana. U isto vreme sahranjen je jedan Srbin i njegovoj sahrani je prisustvovala porodica, rodbina, prijatelji i komšije. Nakon napada, Hrvati su morali da nose bele trake oko ruku i da svoje kuće obeležavaju belim čaršafima. Svedok je beli čaršaf morao da istakne i na svom traktoru.

Komentar: Saslušanje svedoka obavljeno je putem video-konferencijske veze iz Županijskog suda u Vukovaru.

Suđenje prati 4 člana porodica žrtva-oštećeni

Glavni pretres 29.09.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Na ovom glavnom pretresu vršeno je čitanje pismenih dokaza i izjava svedoka koji su umrli ili svedoka čiji je dolazak pred sud znatno otežan zbog starosti ili bolesti.

Glavni pretres 19.10.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedoka-oštećenog Franje Žadnja

Na dan napada na Lovas 10.10.1991. nalazio se u Lovasu u podrumu komšijske kuće. Oko 8:00 časova ujutru, počeo je artiljerijski napad na selo, koji je trajao oko 30 minuta. U napadu je učestvovalo oko 50 vojnika podeljenih u grupe. Svaku grupu predvodio je neko od Srba, meštana sela. U napadu je ubijeno preko 20 meštana Hrvata.

Dok se vraćao svojoj kući, na ulici je video mrtva tela Danijela i Cecilije Badanjak i telo Mirka šumara. Drugog dana nakon napada, na poziv optuženog Ljubana Devetaka, otišao je u Zmeljoradničku zadrugu. Optuženi Devetak mu je rekao da je on civilni i vojni komandant sela i direktor zadruge i naredio da ljudi iz sela organizuje za rad u zadruzi. Mirku Pemperu neredio je da pokupi određena dokumenta, a Šimi Pejiću da organizuje ekipu ljudi koji će sakupiti tela ubijenih Hrvata.

U tom periodu svi Hrvati su morali da oko ruke nose belu traku, a hrvatske kuće su bile obeležene belim čaršafima. Nakon napada, pripadnici srpskih vojnih snaga hapsili su i ubijali meštane Hrvate, tako da je u periodu od oko nedelju dana ubijeno njih 20-ak. Dana 17.10.1991, svi muškarci Hrvati, među njima i on, sakupili su se u prostoriju radionice u zadruzi. Mnoge od njih su batinali i maltretirali. Po nalogu Ljubana Dveteka, Milan Radočić izdvojio je Vladu Sobmorca i njega (svedoka) iz dvorišta Zmeljoradničke zadruge. Sledećeg dana, oko 60 zatvorenika je odvedeno na minsko polje, gde je ubijeno 20 dok je 14 ranjeno.

Pitanja zamenika tužioca

Meštani Srbi, koji su neko vreme pre napada napustili Lovas, učestvovali su u napadu na selo. Nakon napada u Lovasu je uspostavljena policijska vlast, a komandir policije bio je optuženi Milan Devčić. Hrvati su zatvarani u zgradu Mesne zajednice i u podrumu kuće Bore Kesera u kojoj se nalazila stanica policije.

Svi Hrvati, koji su ubijeni u tom periodu, sahranjeni su u masovnoj grobnici na seoskom groblju. Grobnica je bila plitko iskopana, a tela su bila pokrivena tankim slojem zemlje, tako da su se nakon izvesnog vremena mogli videti delovi zakopanih tela.

Pripadnici dobrovoljčake jedinice *Dušan Silni* međusobno su se oslovaljavali nadimcima od kojih on pamti *Aždaja, Sajdžija, Cviko, Aca Konj*. Od imena poznato mi je Kosta Gvozdenov i Petronije, za koga je čuo da je zaklao Rudolfa Jonaka.

Kod optuženog Ljubana Devetaka je jednom prilikom došao izvesni potpukovnik JNA koji se predstavio kao Dušan Dimitrijević i koji je na odgovor optuženog Devetaka da je do tada u selu poginulo 28 Hrvata i jedan Srbin rekao *Šta se ovde događa, trebalo bi da bude puno više, zabušavate, mora se nešto preduzeti*.

Video je kada su jedinice JNA minirale mesto na kome su dan kasnije odvedeni zarobljeni Hrvati. U dvorištu zadruge je 18.10.1991. video krvave tragove na zemlji i Petronija kako tuče Anku Balić. Događaji na minskom polju poznati su mu iz priče Ive Luketića.

Pitanja branioca optuženih

Optuženi Ljuban Devetak je imao absolutnu vlast u selu, a njegovi najbliži saradnici su bili Đuro Prodanović i optuženi Milan Radojičić i Željko Krnjajić. Optuženi Devetak blisko je sarađivao i sa pripadnicima JNA, a na večere koje je često organizovao dolazili su visoki oficiri JNA.

Propusnice sa kojima je mogao da napušta selo izdavao je i potpisivao Milan Devčić, koji je tada bio komandir policije.

Pitanja optuženih

Dana 11.10.1991. optuženi Devetak je nosio odelo SMB boje koje je veoma ličilo na uniformu, a na glavi je nosio šešir.

Ispitivanje od strane predsednice veća

Dana 18.10.1991. prošao je pored minskog polja i na udaljenosti od oko 700 do 800 metara video je tela Boška Bođanca i Mije Šalaja. Pripadnici dobrovoljačke jedinice su mučili i ubijali Hrvate po nalogu optuženog Ljubana Devetaka.

Od pripadnika te dobovoljačke jedinice, kod optuženog Devetaka, najčešće je dolazio Milorad Basta.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Nije odbio naređenje optuženog Ljubana Dvetaka da radi poslove u Zemljoraničkoj zadruzi jer bi zbog toga bio kažnjen. Naređenja optuženog Devetaka prenosio mu je optuženi Milan Radočić. Sve vreme dok je radio bio je u pratnji naoružanog pripadnika dobrovoljačke jedinice, koji se predstavljao kao *Taki*. Prinudne radove obavljali su samo Hrvati.

Napad na selo i ubistva i proganjanja Hrvata iz Lovasa, izvedeni su sa namerom da se uspostavi srpska kontrola, da se iz sela isele Hrvati i nasele Srbi. Optuženi Milan Radočić zauzeo je kuću Steve Brajkovića mlađeg, u koju se uselio, a brat optužernog Ljubana Devetaka uselio se u kuću oca Steve Brajkovića. Snage JNA su u Lovas došle dan nakon napada i bile su u selu šest meseci. Pripadnici JNA nisu preduzimali ništa da zaustave ubistva Hrvata. Ta ubistva vršena su u tri maha i to u napadu na selo, nakon napada - pojedinačnim ubistvima i ubistva na minskom polju. Ubijeno je ukupno 69 meštana Hrvata. Na minskom polju većina Hrvata ubijena je iz ručnog vatrenog oružja, a manji broj od dejstava mina.

Komentar: Suđenje prati 4 člana porodica žrtava-oštećenih.

Glavni pretres 20.10.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedoka Srđana Novakovića

Svedok je u svemu ostao kod svog iskaza datog 18.11.2008. i potvrđio da je saslušanju optuženog Dragana Bačića, u istražnom postupku, sve vreme prisustvovao branilac optuženog.

Branioci Milana Devčića, Ljubana Devetaka i Dragana Bačića nisu imali pitanja za svedoka.

Saslušanje svedoka Milana Vasovića

Svedok je u svemu ostao kod svog iskaza datog 18.11.2008. i potvrđio da je saslušanju optuženog Dragana Bačića, u istražnom postupku, sve vreme prisustvovao branilac optuženog.

Branioci Milana Devčića, Ljubana Devetaka i Dragana Bačića nisu imali pitanja za svedoka.

Saslušanje svedoka Ilije Kresojevića

Svedok je u svemu ostao kod svog iskaza datog 19.11.2008. godine.

Branioci Milana Devčića, Ljubana Dveteka i Dragana Bačića nisu imali pitanja za svedoka.

Saslušanje svedoka Borislava Mihajlovića

Na pitanje branioca optuženog Ljubana Devetaka, svedok je promenio svoj iskaz dat 17.11.2008, u smislu da dozvoljava mogućnost da optuženi Ljuban Devetak nije prisustvovao sastanku održanom dan pre vodenja zarobljenih Hrvata na minsko polje. Predsednica veća je pitala svedoka da li je neko uticao njega da promeni iskaz. Osporava nevode da je bio komandant jedinice *Dušan Silni*, i u tom smislu negira izjave optuženih i svedoka, kao i svoju izjavu datu u istražnom postupku. Osporava navode optuženog Ljubana Devetaka da je učestvovao u tuči i maltretiranju Hrvata zatvorenih u dvorištu Zemljoradničke zadruge. Dolazak svoje jedinice u Lovas prijavio je optuženom Ljubanu Devetku.

Saslušanje svedoka Ljubodraga Jelića

Optuženi Darko Perić, tokom boravka u Lovasu, zamolio ga je da nadzire šta se dešava sa zatvorenim meštanima Hrvatima. U Lovasu su dejstvovale tri dobrovoljačke jedinice i to *Batina grupa*, *Stupareva grupa* i grupa iz Čačka. Na sastanku održanom 17.10.1991. pominjano je da zatvoreni Hrvati znaju gde se nalazi minsko polje i da treba da ga pokažu. Tokom boravka u Lovasu komunicirao je sa optuženom Miloradom Dimitrijevićem, posebno nakon događaja na minskom polju. Tada je optuženi Dimitrijević zahtevao od njega da napiše izjavu o toku sastanka održanog pre događaja na minskom polju. Tokom tog sastanka, optuženi Milorad Dimitrijević i Darko Perić raspravljali su o maršuti kojom zatvoreni Hrvati treba da budu vođeni i načina na koji treba da pokažu gde se nalaze mine. Dana 17.10.1991. optuženi Aleksandar Nikolaidis, sa još nekim pripadnicima jedinice *Dušan Silni*, izveo je nekoliko zatvorenih Hrvata iz dvorišta zadruge i sa četiri automobila odvezli su ih u nepoznatom pravcu. Nešto kasnije je čuo da su ti zatvorenici ubijeni. Komandir policije u Lovasu bio je optuženi Milan Devčić.

Optuženi Ljuban Devetak je u Tovarniku sa pripadnicima dobrovoljačke jedinice planirao napad na Lovas. Dogоворили су да се нападаћи поделе у више група и да сваку групу води неко од међанаца Срба, као и да напад води Dragan Stupar.

Komentar: Na ovom главном претресу поново су саслушани сведочи који су своје исказе давали у време када су оптуžени Ljuban Devetak, Milan Devčić i Dragan Bačić за браниоца имали лице које је бришано из именика адвоката. Сведок Mihajlović је, као и током саслушања 17.11.2008, на сва relevantна пitanja одговарао са *ne znam, ne sećam se ili moguće je, verovatno*. Очигледно је да то чини у намери да заштити себе од кривичне одговорности, као и у намери да помогне оптуžенима.

Glavni pretres 21.10.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice оштећених

Saslušanje svedoka-oštećenog Zlatka Grgića

Nakon напада на Tovarnik 23.9.1991, са својом породicom отишао је у Lovas, где је био смештен у кући Danijela i Cecilije Badanjak. На дан напада налазио се у подруму куће Slavka Luketića. Ту су били njегова мајка, брат Mirko Grgić са suprugom i dvoje dece, као и породице Pere Badanjka i Slavka Luketića. Напад је почео granatiranjem села, које је trajalo око пола сата. Убрзо потом, у подрум у којем су били, ушли су Zoran Tepavac i лице које nije poznavao. Били су у maskirnim uniformama sa amblemom na kome је pisalo *Policija SAO Krajine*. Били су наоружани automatima i *zoljama*. Pretresли су ih i uzeli novac koji су имали код себе. Из подрума су izveli njegovog brata i rekli su da ga vode на испитивање. Nakon pet минута у подрум se vratilo njemu nepoznato наоружано лице i saopštito im da su streljali njegovog brata. Izašao je из подрума i u kanalu preko puta, на десет метара од куће, ugledao telо svог brata. U намери да pozove неког да му помогне да bratovo telо skloni sa улице отишао је у dvorište Danijela Badanjka. Tu je zatekao tela Danijela i njegove жене. Oboje su били ubijeni metkom u главу. Vratio se u подрум i više puta izlazio, ali nije uspeo da skloni bratovo telо. Video je dr Slobodana Kačara, koji mu je dao sredstvo за umirenje за supругу i decu njegovog brata. Bio je убеђен да ће i on biti ubijen, ако остane u Lovasu, па је zbog тога побегао. U begu mu je помогао Joja Turkalj за којег је kasnije чуо да је ubijen.

Pitanja zamenika tužioca

Po izlasku из Lovasa, срео је Dragana Nakića који му је рекао да су njega [Dragana] i osobu коју зна по nadimku *Lisac*, srpske snage користиле као водиће у заштити од mina, prilikom напада на Lovas. Pri izlasku iz подрума, video je Dušana Grkovića koji je vozio

automobil direktora zadruge. Telo njegovog brata bilo je pogodjeno sa više metaka u telo i glavu. Njegova majka, snaha i bratanice ostale u Lovasu, sve dok nakon 15 dana nisu dobole propusnicu za izlazak, kada su napustile selo. Nakon napada na Lovas, Pero Badanjak obavljao je prinudne radove, tukli su ga i maltretirali, a 18.10.1991. ubijen je na minskom polju. Njegovi posmrtni ostaci pronađeni su u masovnoj grobinici na groblju u Lovasu.

Ispitivanje od strane predsednice veća

Srpski vojnici koji su izvršili napad na Lovas, među njima i optuženi Željko Krnjajić, okupili su se, noć pre napada, u nekoj kući koja se nalazila na ulazu u selo. Za vreme boravka u Lovasu nije video bilo kakve hrvatske oružane snage. Pri napadu na Lovas нико od Hrvata nije pružao otpor. Po saznanjima dobijenim od snahe i majke, telo njegovog brata sahranjeno je u masovnoj grobnici na groblju u Lovasu. Nekoliko godina kasnije je ekshumirano i identifikovano. Njegova snaha je tražila propusnicu za izlazak iz Lovasa od Ljubana Devetaka.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Posredno mu je poznato da su Hrvati u Lovasu morali da nose bele trake oko ruku i da svoje kuće obeležavaju belim čaršafima. Njegovu majku i snahu нико nije obaveštio gde će i kada biti sahranjeno telo njegovog brata, a one su se plašile da nekoga to pitaju.

Komentar: Suđenje prati 6 člana porodica žrtava.

Glavni pretres 22.10.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedoka Marka Kovača

Kao pomoćnik komandanta za politički rad 46. lake pešadijske divizije JNA, u Lovasu je boravio od 19.10. do 31.10.1991. Komandant te jedinice bio je Božidar Nikolić. U zoni odgovornosti njegove divizije bila su mesta Šarengrad, Mohovo, Opatovac, Sotin, Batrovac, Ilinci i Lovas. Pretpostavljena komanda njegovoj jedinici je bila gardijska divizija. Njihov zadat�ak bio je da izvrši borbenu kontrolu i obezbeđenje teritorije, komunikacijskih pravaca, čišćenje od zaostalih i ubaćenih izviđačko-diverzantskih terorističkih grupa, kao i asanaciju bojišta. Odmah po dolasku, u Lovasu je poginuo jedan pripadnik njegove jedinice. Negira podatak iz pismenih dokaza i iskaza svedoka da je taj vojnik poginuo od sopstvene straže.

Dva-tri dana od njihovog dolaska, u selu je profunkcionala civilna vlast, koju je predstavljao optuženi Ljuban Devetak.

U Lovasu su zatekli paravojnici jedinicu *Dušan Silni* ili *Beli orlovi*, koja je odbila da se stavi pod komandu JNA. Zbog toga su pripadnici te jedinice razoružani i proterani sa tog područja.

Pitanja predsednice veća

Pre 19.10.1991. u Lovasu su boravili pripadnici TO Valjevo, koji su bili umešani u događaj na minskom polju. Pri dolasku u Lovas, načelnik inžinjerije u njegovoj jedinici video je, u nekom kamionu parkiranom pored puta, mrtva tela upakovana u vreće za sahranjivanje. Saznali su da su to tela meštana ubijenih na minskom polju. Poznato mu je da je na minskom polju poginulo 21 i da je bilo više ranjenih lica.

Predsednica veća je svedoku predočila pismene dokaze i iskaze svedoka iz kojih proizlazi da je civilna vlast, TO i policija u Lovasu bila formirana i pre dolaska njegove jedinice, kao i izjavu svedoka Radivoja Savkovića iz koji proizlazi da su jedinice JNA na četiri lokacije u Lovasu postavile minska polja, na šta je svedok odgovorio da mu to nije poznato.

Pitanja članova veća

Tokom njegovog boravka u Lovasu promjenjen je nacionalni sastav stanovništva, jer je u tom periodu određeni broj meštana hrvatske nacionalnosti napustio selo. Na traženje optuženog Devetaka, tim meštanima su od strane njegove jedinice izdate dozvole za izlazak iz sela.

Pitanja zamenika tužioca

Saradnici optuženog Ljubana Devetaka, kao predstavnika civilne vlasti, u Lovasu bili su Milan Vorkapić i optuženi Milan Radojčić.

Pitanja branilaca optuženih

Za vreme boravka njegove jedinice u Lovasu nije pronađen, niti uhapšen ni jedan pripadnik hrvatskih oružanih snaga. Propusnice za izlazak iz sela izdavao je komandant divizije Božidar Nikolić, a on ga je zamenjivao u odsustvu. Predsednica veća je svedoku predočila primerak propusnice sa potpisom svedoka kao komandanta mesta, na šta svedok nije dao objašnjenje.

Pitanja optuženih

Negira navode optuženog Ljubana Devetaka da su dvojica pripadnika njegove jedinice bila osumnjičena za ubistvo civila u Lovasu. Za potrebe njegove jedinice, vršeno je oduzimanje privatnih vozila, ali je sve to rađeno uz učešće i preko optuženog Ljubana Devetaka. TO Lovas formirana je nakon dolaska njegove jedinice u Lovas. Negira da je u Lovasu za komandanta TO imenovao optuženog Milana Radojčića. Negira navode svedoka Ivana Mujića, Ljubodraga Jelića, izjave svedoka pripadnika dobrovoljačke jedinice, kao i optuženog Miodraga Dimitrijevića, da su TO i policija u Lovasu bile formirane i funkcionišale i pre dolaska njegove jedinice. Njegova jedinica je uvela policijski čas koji je trajao od sumraka do svanuća.

Na svedočenje ovog svedoka, neki optuženi su izneli primedbu da lažno svedoči u cilju izbegavanja sopstvene krivične odgovornosti.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Komanda 46. lake pešadijske divizije i njegovo komandno mesto nalazilo se u zgradama Zemljoradničke zadruge u Lovasu. Pripadnici te jedinice bili su smešteni u zgradama škole i u napuštenim hrvatskim kućama. Nije mu poznato koje su nacionalnosti bila lica ubijena na minskom polju, kao i da li su bili civili. Nije mu poznato da li je i na koji način izvršeno razminiravanje minskog polja. Komandant njegove jedinice je o pogibiji i ranjavanju lica na minskom polju dostavio izveštaj prepostavljenoj komandi. Ne može da objasni kontadiktornost u svojoj izjavi da je optuženog Ljubana Devetaka upoznao tokom slučajnog susreta u Lovasu i odmah ga smatrao za civilnog komandanta sela.

Suđenje prati 5 članova porodica žrtava.

Glavni pretres 23.11.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušenje svedoka-oštećenog Đure Antolovića

Napad na Lovas bio je 10.10.1991. Artiljerija je dejstvovala oko pola sata. Ubrzo su u selo ušle grupe pripadnika paravojne jedinica. One su ulazile u dvorišta i kuće, isterivale ljude i bacali bombe u podrume. Tog dana ubijeno je 21 Hrvata meštatana sela. Ubijen je njegov otac, čije telo je pronašao u susednoj ulici, na oko pedesetak metara od kuće. Nije smeо da organizuje sahranu svog oca, već je njegovo telo, nakon tri dana, sa telima ostalih ubijenih sahranjeno u masovnoj grobnici na seoskom groblju. U toku istog gana, pripadnici

paravojne formacije i naoružani Srbi iz Lovasa su dva puta izvršili pretres njegove kuće. Tog dana uhapšen je i zatvoren u stanici policije. Ispitivao ga je optuženi Milan Devčić, koji mu je rekao da mu tu neće pomoći slika Majke Božje koju je nosio u novčaniku i udario ga je pesnicom na kojoj se nalazio *bokser*. Nakon toga su ga ispitivali, tukli i na kraju zatvorili u podrumu Mesne kancelarije. Tu se nalazilo osam-devet meštana koji su bili zatvoreni ranije. Svi ti ljudi su kasnije ubijeni. Tokom ispitivanja, Petronije ga je nožem ubio u nogu. Petronije i Milorad Radočić izveli su ga iz zatvora i odveli do kuće. Rekli su mu da uđe u podrum gde su, nakon što je on ušao, bacili dve bombe. Neko vreme je bio bez svesti, a odatle su ga izveli pripadnici JNA mađarske nacionalnosti. Voma teško je povređen i neko vreme proveo je u krevetu.

Pitanja zamenika tužioca

U Lovasu, pre napada, nisu postojale bilo kakve hrvatske oružane snage koje bi mogle da brane selo. U kancelariji stanice policije u kojoj je ispitivan, osim optuženih Devčića i Radočića, nalazio se i zapisničar. Kada nisu bili zadovoljni odgovorom, ispitivanog su tukli vojnici. Pitanja su bila besmislena i usmerena na iscrpljivanje i maltretiranje zatvorenika. Niko od lica, koja su sa njim bila zatvorena u podrumu Mesne zejdnice, nije preživeo taj događaj. Optuženi Milan Radočić i Milan Devčić hapsili su i ispitivali meštane Hrvate, izdavali su naredbe za postupanje sa zatvorenicima, i u njihovom su prisustvu zatvorenici tučeni i maltretirani.

Pitanja branilaca optuženih

Krizni štab je u Lovasu formiran tokom leta 1991. Optuženog Devčića je viđao uvek kada su ga ispitivali u policijskoj stanici. Bele trake oko ruku nosili su samo meštani Hrvati.

Pitanja okrivljenih

Par dana nakon napada, optuženi Ljuban Devetak pozvao ga je telefonom i naredio mu da ključeve od Doma kulture donese u Mesnu kancelariju i po njegovom nalogu ključeve je predao Željku Brajkoviću zvanom *Kinez*. Prisustvovao je skupu koji je optuženi Devetak organizovao u Domu kulture, kada je optuženi rekao da je Lovas Srbija, da je on *bog i batina* u selu, da je ono što on kaže svetinja i da sve što naredi mora da se izvršava.

Ispitivanje od strane predsednice veća

Optuženi Milan Devčić i Milan Radočić ispitivali su ga naizmenično, tako da sada, nakon toliko vremena, nije siguran ko je od njih prisustvovao kojoj situaciji. Njegova kuća je u istom danu pretresana dva puta, pa je moguće da njegova majka u svom svedočenju govori o jednom, a on drugom pretresu. Na traktorskoj prikolici, među telima ubijenih Hrvata, video je telo svog teče Stjepana Pejića.

Komentar: Svedok je saslušan putem video-konferencijske veze iz Županijskog suda u Vukovaru. Suđenje prati 3 člana porodica žrtava.

Glavni pretres 24.11.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedokinje-oštećene Dragice Ostrun

Na dan napada na Lovas 10.10.1991, bila je sa suprugom u svojoj porodičnoj kući u Lovasu. Napad je počeo granatiranjem sela koje je trajalo oko pola sata. Nalazili su se u podrumu, kada su čuli meštanina Josu Jovanovića koji je pozivao njenog supruga da izade i da se preda. U dvorištu su videli grupu naoružanih Srba, među kojima su bili i neki meštani sela i to Zoraja, Rudić, Grković kao i optuženi Milan Devčić, Milan Radojčić i Željko Krnjajić. Neko vreme su sa ostalim meštanima Hrvatima, koji su izašli iz kuća, stajali kod kapije Vlade Krpana i preko puta ulice. Njen suprug se, po nalogu optuženog Milana Devčića, u pratnji dvojice vojnika vratio do njihove kuće. Ubrzo se iz pravca kuće čula lupnjava, pucnjava, a iz kuće je počeo da izlazi dim. Vojnici su njenog supruga gurali iz kuće, a jedan od njih ga je udario kundakom puške po vratu. Pokušala je da mu pomogne, ali je jedan od vojnika sprečio. Odveli su je sa grupom meštana do kuće Bože Devčića, gde je optuženi Milan Devčić rekao da se žene i deca vrate kućama, a da muškarci odu do centra sela. Sa muškarcima je odveden i njen suprug i ona ga više nije videla. Kada se vratila videla je da kuća gori. Uspela je da od požara zaštititi jedan deo kuće u kome je živila.

Nešto kasnije istog dana, komšija joj je saopštio da je njen muž ubijen u seoskom kafiću. Očekivala je da donešu kući telo supruga i pripremala je sahranu. Međutim, kada je komšiju Franju Brajkovića pitala da li zna kada će doneti telo njenog supruga, rekao joj je da su svi ubijeni već sakupljeni u traktorskoj prikolici i pokopani u masovnoj grobnici na seoskom groblju.

Nekoliko dana kasnije, na ulici je srela optuženog Milana Devčića koga je pitala kako je mogao da dozvoli da neko ubije njenog supruga, a on joj je rekao da ga je ubila neka budala i pitao je gde joj je sin. Prilikom drugog susreta, optuženi Milan Devčić joj je rekao da ode kod Ljubana Devetaka koji će joj reći šta treba da radi.

Videla je da su na seoskom groblju bila iskopana dva kanala, u jednom su bila do pola zemljom pokrivena tela, a drugi je bio prazan. Dva meseca kasnije, oba kanala su bila zatrpana i zemlja je bila poravnata.

Sledeća tri meseca provela je naizmenično boraveći kod crkve i kod svoje kuće. Lovas je napustila 26.12.1991. godine.

Pitanja zamenika tužioca

Optuženi Devčić, Radojčić i Kranjacić bili su prisustni kada su dvojica vojnika njenog supruga poveli prema kući. Na dan napada na Lovas ubijeno je 22 Hrvata, a kasnije se dešavalo da ljudi budu odvedeni negde i da se više nikada ne vrate. Do kraja oktobra ubijeno je oko 80 Hrvata meštana Lovasa.

Pitanja branilaca optuženih

Optuženi Ljuban Devetak je bio odgovoran za sva dešavanja u Lovasu. Mnogo ga se bojala zbog čega i nije smela da mu se obrati za pomoć.

Na dan napada, dok se optuženi Željko Kranjacić nalazio kod njene kuće rekao je *da mi je uhvatiti Bracu Kesera i direktora škole Ante, obesio bi ih na sred sela.*

Ispitivanje od strane predsednice veća

Njen zet je pokupio mrtva tela Antuna i Anke Jovanović. Telo Anke Jovanović bilo je većim delom izgorelo. Katolička crkva u selu bila je granatirana nekoliko dana pre napada. Svi meštani Hrvati morali su da oko ruke nose bele trake i da na svojim kućama stave bele čaršafe. Veruje da optuženi Ljuban Devetak, Željko Kranjacić, Milan Devčić i Milan Radojčić znaju ko je ubio njenog muža, ali ih ona to nije pitala jer ih se plašila.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Optuženi Milan Devčić izdao je neredenje vojnicima da njenog muža odvedu do kuće. Poznato joj je da su Hrvati iz Lovasa obavljali prinudni rad na sakupljanju letine, dovoženju drva i slično. Hrvatima su bile potrebne propusnice za kretanje kroz selo i odlazak na polje. Telo njenog supruga pronašao je u kafiću njen zet, koji je sa još nekoliko meštana Hrvata bio angažovan na sakupljanju tela ubijenih.

Komentar: Saslušanje svedokinja obavljeno je putem video-konferencijske veze iz Županijskog suda u Vukovaru. U nastavku suđenja vršeno je čitanje pisanih dokaza i to neredbi Druge proleterske gardijske mehanizovane brigade (2. gpmbr) za period od 1.10. do 24. 10.1991. Suđenje prati 4 člana porodica žrtava.

Glavni pretres 25.11.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedoka-oštećenog Andrije Balića

Lovas je napadnut 10.10.1991. granatiranjem sela. Svedok, njegova suruga i čerka, sa nekoliko komšija, sklonili su se u podrum njegove kuće. Nakon izvesnog vremena čuo je da ga neko po imenu doziva iz dvorišta i kako naređuje da izađu i da će u suprotnom u podrum baciti bombu. Nakon što je pretnja ponovljena, izašli su u dvorište i tu videli naoružane srpske meštane. Oni su mu rekli da na kapiji stavi beli čaršaf. Odveli su ih i zatvorili u kancelariju Zamljoraničke zadruge. Njegovu ženu i čerku su ubrzo pustili, a on je ostao. Nekoliko dana je bio zatvoren, a onda su ga prinudno angažovali na poslovima u kuhinji, a kasnije u radionici. Dana 17.10.1991. svim muškarcima Hrvatima naredili su da se okupe kod Zamljoradničke zadruge. Nakon pretresa, kada im je oduzet sav novac i vrednije stvari, svi su zatvoreni u dvorište Zadruge. Noć su proveli nepomično sedeći na klupama. Na tremu zadruge bio je postavljen mitraljez. Tokom noći mnogi zatvorenici su tučeni metalnim šipkama, motkama, penredcima, kundacima pušaka i slično. Optuženi Ljuban Devetak se pojavio i rekao da izađu oni koji rade u kuhinji i radionici, a kada su ljudi samonicitativno počeli da izlaze on ih je zaustavio i rekao da će on reći ko može da izađe. Dozvolio da oko 15 njih izađe odatle. Rano ujutru, odveli su neke zatvorenike u kancelariju Zadruge na ispitivanje, među njima bio je Luka Balić. Boška Bođanca uboli su nožem, a Josipu Turkalji je neki vojnika nožem sekao kosu. Postrojili su ih u dve kolone i naredili im je da idu ka izlazu iz sela. U njihovoј pratnji bili su neki vojnici u maskirnim uniformama koje nije video ranije. Boško Bođanac, koji je bio veoma pretučen, rekao je da ne može dalje, nakon čega ga je neki vojnik ubio. Kada su stigli do polja deteline, vojnici su im rekli da se uhvate za ruke i hodaju duž deteline vukući noge levo-desno. Nakon nekog vremena, čuo je da je neko viknuo *mine*, a odmah potom i eksploziju. Vojnici, koji su se nalazili na putu iza njih, počeli su da pucaju u njihovom pravcu. Neko od vojnika rekao im je da ustanu i da se povuku prema putu. Neko vreme proveo je u kanalu pored puta, a onda je, krijući se, otpuzao duž kanala. Celo popodne i veče proveo je u kanalu, a tokom noći je otišao do kuće svog oca gde se sakrio. Sve do iseljenja iz Lovasa 24.11.1991, obavljao je prinudne radove u Zadruzi.

Pitanja zamenika javnog tužioca

Popodne, na dan napada, u hangaru Zemljoradničke zadruge ispitivali su Pava Antolovića.

Čuo je njegovo jaukanje i zapomaganje. U noći između 17. i 18.10.1991. u dvorištu Zemljoradničke zadruge ispitivali su i mučili Poljaka Florijana i Ivicu Đaković. Od lica koja su ujutru, 18.10.1991. tukli zatvorenike seća se imena Petronije i nadimka *Bokser*, koji ga je pendrekom udario po glavi. U toku kretanja kolone do minskog polja, zatvorenici su na početku bili u sredini, a vojnici sa strane, a kasnije su zatvorenici bili sa strane, a vojnici u sredini. Na početku kolone bili su vojnici u sivomaslinastim uniformama, a na začelju

vojnici u maskirnim uniformama. Optuženi Ljuban Devetak je 18.10. nakon odlaska zatvorenika na minsko polje, naredio da se dvorište Zemljoradničke zadruge očisti od krvi. Meštani Hrvati zatvarani su u zatvorima u podrumu zgrade Mesne zajednice, koja se nalazila u kući Bore Kesara. Optuženi Devetak bio je glavnokomandujući u Lovasu i o svemu je odlučivao. Optuženog Milana Radojčića i Ljubana Dvetaka viđao je u SMB uniformi, a optuženi Milan Devčić nosio je policijsku uniformu.

Pitanja branilaca optuženih

Ujutru 18.10.1991. optuženi Devetak ispitivao je zatvorenike u prostorijama Zamljoradničke zadruge. Vojnici sa belim oprtačima došli su ujutru 11.10.1991. u Lovas autobusom. Na minskom polju pored njega bili su Josip Luketić i Pavao Šimunović.

Pitanja optuženih

Prilikom odlaska na minsko polja prošli su pored kontrolnog punkta koji je držala JNA. Kad su stigli do minskog polja, neko od vojnika rekao je da su ustaše tu postavile mine i da oni treba da ih pronađu.

Ispitivanje od strane predsednice veća

Prilikom napada na Lovas niko u selu nije pružao oružani otpor. Skoro svi Srbi muškarci, meštani Lovasa, nakon 10.10.1991. nosili su uniforme i oružje. Svi Hrvati su morali da oko ruke nose bele trake. Josip Jovanović, Ivica Vidć, braća Petar i Nikola Badanjak, Luka Balić, Zoran Krizmanić, braća Željko i Drako Pavličić bili su zatvoreni, potom i ubijeni. Seoska katolička crkva zapaljena je na dan napada na Lovas, a nekoliko dana pre toga bila je gađana minobacačima, kada je oštećen krov i jedan deo crkve.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Nakon napada na Lovas, vlast u selu predstavlja je optuženi Ljuban Devetak. Optuženi Milan Devčić bio je komandir policije. Svi ubijeni meštani Hrvati sahranjeni su u masovnoj grobnici na seskom groblju. Meštani Hrvati obavljali su prinudne radove i nisu se smeli kretati kroz selo bez propusnica, koje su im izdavane u policiji.

U pratnji optuženog Ljubana Devetaka uvek je bio pripadnik paravojne policije Kosta, koji je bio i njegov telohranitelj.

Komentar: Saslušanje svedoka obavljeno je putem video-konferencijske veze iz Županijskog suda u Vukovaru. Suđenje prati 4 člana porodica žrtava.

Glavni pretres 26.11.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedoka-oštećenog Josipa Kuveždića

Pitanja javnog tužioca

Prisustvovao je situaciji kada su (Srbi) u noći 17.11.1991. Stjepana Luketića i njegovu suprugu doveli na ispitivanje, a nakon sat vremena izvedeli iz zgrade. Desetak minuta kasnije, čuli su se pucnji, a sutradan je saznao da su ih ubili. Vojnici su meštane Hrvate zatvarali, izvodili iz zatvora, stavljali ih u automobile, odvozili ih, i ubrzo se vraćali bez njih. To se dešavalo i pre i nakon događaja na minskom polju.

Ispitivanje od strane predsednice veća

Meštani Lovasa su oružje koje su imali predali JNA 15-20 dana pre napada na selo. Nakon napada na Lovas, svi muškarci Srbi, meštani sela, bili su naoružani i nosili su uniforme. Dok je obavljaо radeve na održavanju agregata, nalazio se u nekoj vrsti pritvora, bio je pod oružanom pratnjom i nije smeо da odlazi kući na spavanje. Sve naloge za rad dobijao od optuženog Milana Radojčića.

Saslušanje svedokinje-oštećene Ljubice Božić

Na dan napada na Lovas bila je u svojoj kući sa svojom porodicom i porodicom svoje sestre iz Vukovara. Napad je počeo 10.11.1991. u 7:00 sati ujutru, minobacačkim napadom na selo. Nakon toga u selo je ušla vojska koja je bila raspoređena po grupama, koje je predvodio neko od meštana Srba iz Lovasa. Svaka grupa prolazila je nekom od ulica, ulazila u dvorišta i pucala u kuće. Grupa vojnika koja je ušla u njihovu kuću, naredila im je da izađu iz podruma ili će u suprotnom baciti bombu. Nakon što su izašli, vojnici su izdvojili njenog oca Dragutina Pejića i supruga Miju Božića i poveli ih prema ulici. Potrčala je za njima moleći da ih ne odvode, ali su je vojnici udarali kundacima od pušaka. Među srpskim vojnicima, prepoznala je Milorada Radojčića zvanog *Bajica*. S obzirom da se otac i suprug nisu vratili kući, više puta je telefonom zvala Mesnu kancelariju u Lovasu, gde joj se javljaо Đuro Prodanović i govorio joj da ne zna šta je sa njima. Dana 12.10.1991, meštatanin Milan Rendulić saopštio joj je da su oni ubijeni i sahranjeni u masovnoj grobnici na seoskom groblju. Svi Hrvati su morali da oko ruke nose bele trake. Videla je kada su naoružani Srbi doveli nekoliko meštana Hrvata kod komšijske garaže, zatvorili ih, potom je čula rafal, a nešto kasnije i videla da iznose njihova tela.

Pitanja zamenika tužioca

Milan Rendulić joj je rakao da su njeni suprug i otac ubijeni na ulici, a kasnije su njihova tela odvukli u dvorište Josipa Jovanovića. U garaži kod kuće Bože Latasa ubijeni su Franjo Pandža, Đuro Krizmanić i još dvojica meštana. U periodu između 10.10 i 18.10.1991, mnogi meštani Hrvati su hapšeni, ispitivani, mučeni i maltretirani u prostorijama Zemljoraničke zadruge.

Pitanja branilaca optuženih

Poznato joj je da je optuženi Ljuban Devetak bio komandant sela, jer se on tako predstavlja, a i ostali Srbi su to govorili.

Ispitivanje od strane predsednice veća

Njeni suprug i otac nisu bili naoružani niti su napadačima pružali otpor. Nakon napada na Lovas, za meštane Hrvate uvedena je obaveza obavljanja prinudnih radova. Te radove obavljali su i njena sestra i zet, Marijana i Martin Šafarik. Svedokinja je bila oslobođena, jer je njena sestra radila više. Meštani Hrvati nisu smeli da zaključavaju kuće i zatvaraju kapije, kako bi srpska vojska u svakom trenutku mogla da ima slobodan pristup. Njen zet Matrin Šafarik joj je pričao da su tela ubijenih Hrvata, među kojima i tela njenog oca i supruga, poređana u jarku koji je bio iskopan bagerom, kao i da su zemlju naneli rukama preko tela jer nisu imali alat. Zoran i Obrad Tepavac oduzeli su njen auto. Kada je otišla u stanicu policije da to prijavi, Radovan Tepavac i optuženi Milan Devčić, smejali su joj se i oterali su je.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Nakon 10.10.1991. Hrvati su svoje kuće obeležavali belim čaršafima, koji su isticani na kapijama. Tada je zapaljen veći broj hrvatskih kuća. Za kretanje kroz selo bile su im potrebne propusnice koje su dobijali u zgradama Mesne kancelarije. Nikada nije dobila objašnjenje zašto su njen muž i otac ubijeni. Bojala se da Milorada Radojčića pita za razlog njihovog ubistva. Nije smela da ode do groblja i vidi mesto gde su sahranjeni. U isto vreme, preminuli meštani Srbi sahranjivani su u prisustvu članova svoje prodice i u skladu sa mesnim običajima. Vlast u selu predstavlja je optuženi Ljuban Devetak. Više puta je vršen pretres njene kuće. Ključevi od oduzetog automobila nalazili su se u džepu njenog supruga i ona je na osnovu njih izvršila identifikaciju njegovih posmrtnih ostataka.

Komentar: Saslušanje svedoka Josipa Kuveždića i Ljubice Božić obavljeno je putem video-konferencijske veze iz Županijskog suda u Vukovaru. Svedok Kuveždić saslušan je na glavnom pretresu od 14.11.2008, međutim, u to vreme trojica optuženih su za branioča imali lice koje je brisano iz imenika advokata. Sudsko veće je odlučilo da se svedok sasluša

ponovo, kako bi se sadašnjim braniocima Milana Devčića, Ljubana Deveteka i Dragana Bačića omogućilo da mu postave pitanja.

Suđenje prati 4 člana porodica žrtava.

Glavni pretres 27.11.2009.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedoka-oštećenog Josipa Sabljaka

Kada je počeo artiljerijski napad na Lovas 10.10.1991, svedok se nalazio kod svoje kuće. Bio je sakriven u šupi, kada je optuženi Željko Krnjajić sa još nekoliko njemu nepoznatih vojnika došao u njegovo dvorište i zvao ga da izađe. Pitao je gde mu je sin i rekao nešto, u smislu, da laže kada kaže da ne zna gde je, da na kapiji stavi beli čaršaf, da oko ruke veže belu krpu i ode kod kuće Željka Japundžije. Tu je sa dugim meštanima proveo tri dana, nakon čega je morao da ode u Zadrugu i počne sa obavljanjem prinudnog rada.

Optuženi Devetak se na sastanku u Domu kulture u Lovasu, održanom nakon napada na Lovas, predstavio kao šef sela i rekao im da moraju da ga slušaju i rade ono što on kaže. Dana 17.10.1991. srpski vojnici su sve muškarce Hrvate zatvorili u dvorište Zemljoradničke zadruge. Tu su proveli noć, sedeći nepomično na klupama. Pred mrak, neko od vojnika sačinio je spisak zatvorenika. Vojnici koji su ih čuvali su, tokom noći, tukli i maltertirali mnoge zatvorene. Ujutru je neki vojnik zverski tukao Luku Balića i Marka Filića, koji je od zadobijenih batina kasnije umro. Prozivanje, ispitivanje i tuča zatvorenih meštana vršena je po spisku. Oko 9:00 sati ujutru u dvorište Zadruge došao je optuženi Ljuban Devetak i izdvojio neke od zatvorenih meštana. Došli su i vojnici u novim maskirnim uniformama i šlemovima na glavama i tada je tuča zatvorenika bila još jača. Naročito teško tučeni su Mato Hodak, kao i otac i dvojica sinova Luketići.

Vojska je naredila zatvorenicima da se postroje u kolonu po dvojica. Krenuli su iz dvorišta u pratnji vojnika. Tokom puta ubijen je meštanin Boško Bođanac.

Kod minskog polja vojnici su meštanima naredili da se uhvate za ruke, hodaju duž deteline pokrećući noge levo-deseno. Videli su zategnute žice i stali, nakon čega su im vojnici pucali u leđa. Eksplodirala je mina, koja ga je odbacila nekoliko metara dalje. Neki pukovnik koji je vojnim vozilom prolazio putem, razgovarao je sa vojnicima, a onda su nepovređeni meštani razminirali preostale mine i pomogli ranjenima da izađu iz minskog polja. Ranjeni meštani su kaminom odvezeni u bolnicu u Šidu, a na putu do bolnice od zadobijenih rana preminuo je Josip Turkalj. U Šidu su odbili da ih leče, pa im je medicinsku pomoć pružio

doktor Slobodan Kačar, kada su ih vratili u Lovas. Iako teško povređen, sutradan je po naređenju optuženog Ljubana Devetaka, obavljao prinudni rad.

Pitanja zamenika javnog tužioca

Meštani Hrvati zatvarani su u podrumu Mesne kancelarije i u radionici Zemljoradničke zadruge. Optuženi Milan Radojić i Milan Devčić su obavljali važne vojne ili policijske funkcije. Na minskom polju video je brata Marka Sabljaka i Marka Filića, koji su bili teško povređeni.

Pitanja branilaca optuženih

Video je kada su žene i deca po snegu i hladnoći ručno brali semenski kukuruz na parceli Zemljoradničke zadruge. Dok su u noći između 17. i 18.10.1991. bili zavoreni u dvorištu Zadruge, Petronije je od zatvorenika oduzeo sav novac koji su imali kod sebe. Ubadao je zatvorenike nožem, među kojima Zlatka Tomu, Nikolu Badanjka, Boška Bodanča, Marka Sabljaka, Ivicu Đakovića i druge.

Ispitivanje od strane predsednice veća

Potronije je u dvorištu Zadruge Josipu Turkalju, koji je bio teško pretučen po glavi, posekao kosu nožem. Visoki oficir JNA, koji je vojnim vozilom došao do minskog polja, rekao je da je mine postavila JNA. Tela pogunulih na minskom polju sutradan su utovarena na kamion *FAP*, u kojem su stajala par dana pored puta, a onda sahranjena u masovnoj grobnici na seoskom groblju.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Osim rada na kombajnu za vadjenje repe, imao je obavezu da za rad na kombajnu obuči Srbina Obrada Tepavca, koji je sve vreme bio u njegovoj pratnji i naoružan. Po nalogu optuženog Milana Radojića, na dan odvođenja zatvorenika na minsko polje, preneo je neki veliki okrugli sto u njegovu kancelariju. U Lovasu je nakon napada video više zapaljenih kuća. Optuženi Ljuban Devetak je imao dvojicu telohranitelja koji su sve vreme bili u njegovoj blizini. Krajem oktobra 1991. žene i deca iz Lovasa hrvatske nacionalnosti, po snegu i hladnoći, brali su semenski kukuruz na zadružnoj parceli. Hrvati, uključujući i žene i decu, nisu smeli da se bilo gde kreću bez propusnice i bele trake na ruci. Poznato mu je da su neke Hrvatice u Lovasu silovane, ali o tome neće da govori iz poštovanja prema njima. Krio je da je ranjen, jer se plašio da bi zbog toga imao još većih problema. Mnogi meštani Hrvati su naterani da se isele iz Lovasa, jer su tada u Lovas naseljavani Srbi.

Komentar: Saslušanje svedoka obavljeno je putem video-konferencijske veze iz Županijskog suda u Vukovaru.

Suđenje prati 3 člana porodica žrtava.

Glavni pretres 22.02.2010.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Zbog promene u sastavu sudskog veća glavni pretres je počeo iznova pred većem koje čine predsednica veća sudija Olivera Anđelković i članovi veća sudije Tatjana Vuković i Dragan Mirković.

Nakon ponovnog čitanja optužnice Tužilaštva, saslušani su optuženi koji su ostali pri svojim ranije datim odbranama. Uz saglasnost stranaka pročitane su izjave 37 svedoka saslušanih u dosadašnjem toku postupka, kao i iskazi 14 svedoka koji su umrli i svedoka čiji je dolazak pred sud onemogućen zbog starosti ili bolesti. Pročitani su pismeni dokazi i pregledana je fotodokumentacija i DVD snimak Kriminalistčke tehnike MUP-a Republike Hrvatske od 22.11.2007. godine.

Glavni pretres 23.2.2010.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedoka Borislava Prebega

U Lovas je otišao u sastavu jedinice TO Valjevo. Odmah po dolasku, optuženi Darko Perić mu je naredio da čuva meštane Hrvate koji su bili zatvoreni u dvorištu zadruge. Tom prilikom je sa optuženim Perićem video optuženog Ljubana Deveteka i pripadnike dobrovoljačke jedinice *Dušan Silni*. U dvorištu zadruge stražario je sa izvesnim Markom i jednim mladićem čijeg se imena ne seća. Tokom noći Marko je tukao neke zatvorenike. Sutradan ujutru, u dvorište zadruge došli su optuženi Ljuban Devetak, Drako Perić i desetak pripadnika doborovoljačke jedinice *Dušan Silni*. Optuženi Devetak je, čitajući neki spisak, prozivao zatvorene Hrvate, koje su doborovoljci tukli. Dobrovoljac koga zna po imenu Petronije nožem je ubadao zatvorenike. Kasnije je saznao da su ti zatvorenici odvedeni na minsko polje i da su mnogi ubijeni. Dan nakon toga njegova jedinica je vraćena u Valjevo.

Pitanja zamernika tužioца

Njegov neposredni starešina bio je optuženi Radovan Vlajković. Dobrovoljci su počeli da tuku zavorene Hrvate desatak minuta nakon što su u dvorište zadruge došli optuženi Ljuban Devetak i Darko Perić, koji su se za to vreme nalazili u prostorijama Zadruge.

Pitanja branilaca optuženih

Optuženi Ljuban Devetak je nosio uniformu. Naredbu za čuvanje zatvorenika optuženi Darko Perić izdao mu je u dvorištu Zamljoradničke zadruge, a tada se tu nalazio i optuženi Ljuban Devetak. Jednica TO iz Valjeva isterana je iz Lovasa jer je učestvovala u maltretiranju i ubijanju meštana Hrvata. Petronije je pripadnik dobrovolsko-čake jedinice koji je najviše tukao zarobljenike.

Pitanja predsednice veća

Dobrovoljci su zavorene Hrvate tukli kablovima, motkama, palicama, kundacima, metalnim cevima i drugim. Pripadnici TO Valjevo nosili su zelene maskirne uniforme, a na glavi kačkete. Dobrovoljci su bili obučeni u razne uniforme, a neki su bili i u civilu.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Njegov zadatak je bio da pazi da zatvoreni Hrvati ne pobegnu iz dvorišta zadruge. Za vreme njegovog boravka u Lovasu nije bilo pucnjave.

Saslušanje svedoka Zorana Miloševića

U Lovasu je proveo do deset dana i za to vreme čuvao je stražu na nekoliko mesta u okolini sela. Njegova jedinica bila je smeštena na drugom spratu škole.

Pitanja zamenika tužioца

Pripadao je jedinici TO Valjevo. Ne seća se da li je bio mobilisan ili se toj jedinici priključio dobrovoljno. Starešina te jedinice bio je optuženi Miodrag Dimitrijević. Nije siguran da li je optuženi Dimitrijević došao u Lovas sa jedinicom ili kasnije. Optuženi je više puta pominjao da mu u Lovasu preti opasnost. U prizemlju škole boravila je jedinica optuženog Darka Perića. Sutradan, po dolasku te jedinice, čuo je da su na minskom polju ubijeni meštani Hrvati.

Pitanja branilaca optuženih

U Lovasu se nalazilo više vojnih jedinica u različitim uniformama.

Pitanja predsednice veća

Tokom boravka u Lovasu samo je jednom čuo pucnjavu. Pre dolaska u Lovas znali su da su minirana okolina sela, kao i mesto gde su odvedeni meštani Hrvati.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Na pitanja punomoćnika oštećenih u vezi sa postojanjem seoske vlasti u Lovasu, ko je postavljaо minska polja, ko je odveo civile Hrvate na minsko polje, svedok je odgovorio da mu nije poznato i da se ne seća.

Komentar: Svedoku Prebegu predočene su fotografije, među kojima je prepoznao optužene Ljubana Devetaka, Darka Perića, Radovana Vlajkovića i Petronija Stevanovića.

S obzorom da je svedok Milošević u sporno vreme bio u Lovasu, morao je biti upoznat sa dešavanjima o kojima je pitan, a budući da je na sva relevantna pitanja odgovarao negativno, jasno je da on ne govori istinu.

Glavni pretres 24.02.2010.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedoka Igora Borića

Kao pripadnik dobrovoljačke jedinice iz Valjeva, boravio je u Lovasu od 12. ili 13.10.1991. do 19.10.1991. U pratinji pripadnika jedinice optuženog Darka Perića, 18.10.1991. je pošao u napad na mitraljesko gnezdo u okolini sela. Napad nije realizovan jer su pripadnici jedinice Darka Perića odustali od toga. Kasnije istog dana, otiašao je u Šid, a nakon povratka, kasno popodne, video je ranjene meštane Hrvate u blizini seoske ambulante.

Pitanja zamenika tužioca

U Lovas su došli kao jedinica za obezbeđenje optuženog Miodraga Dimitrijevića. Lovas se nalazio pod kontrolom srpskih oružanih snaga i izgledalo je da, pri zauzimanju sela, niko nije pružao otpor. Meštani Hrvati su zatvarani i tučeni u Zamljoradničkoj zadruzi. U Lovasu se nalazila dobrovoljačka jedinica *Dušan Silni*, neke jedinice TO i odeljenje vojne policije. Za postojanje minskog polja na mestu gde su odvedeni hrvatski civili znali su i pre tog događaja, a prepostavlja da im je to rekao optuženi Miodrag Dimitrijević.

Pitanja branilaca optuženih

Optuženi Ljuban Devetak je bio komandant sela. Pri dolasku u Lovas njegova jedinica stavila se pod komandu tog optuženog. Zadužili su šlemove i imali su SMB uniforme, a u Lovasu su dobili maskirne uniforme. Neki vojnici su imali nešto drugačije maskirne uniforme sa nekim kao prskanim motivima i braon nijansama.

Pitanja predsednice veća

Meštane Hrvate zatvorene u dvorištu zemljoradničke zadruge tukli su pripadnici dobrovoljačke jedinice *Dušan Silni*.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Na pitanje pinomoćnika oštećenih Slavice Jovanović, kaže da je njegov utisak da prilikom napada na Lovas niko iz sela nije pružao otpor. Video je nekoliko spaljenih kuća, a kuće nekih Hrvata paljene su i kasnije. U Lovasu su se dešavale nenormalne stvari od kojih se on sklanja i zbog kojih mu je izuzetno žao.

Saslušanje svedoka Gorana Brkovića

Sa grupom od 8 do 10 ljudi došao je u Lovas i tu boravio od 7 do 10 dana. Za sve to vreme niko nije pucao na njih. Njihov zadatok je bio da čuvaju selo. Držali su straže tokom noći, a preko dana su odmarali u zgradi seoske škole.

Pitanja zamenika tužioca

Putovali su kamionom od Valjeva do Lovasa. Optuženog Milorada Dimitrijevića upoznao je u Valjevu, neposredno pred put u Lovas. Njegova jedinica bila je lično obezbedjenje optuženog Dimitrijevića. Posredno je saznao da su u selu postojali zatvori u kojima su zatvarani meštani Hrvati, kao i da su neki od njih odvedeni na minsko polje.

Pitanja branilaca optuženih

Njegova jedinica je u Lovasu dobila maskirne uniforme sa motivima kao prskanim i braon nijansama.

Pitanja predsednice veća

Komandant njegove jedinice bio je optuženi Milorad Dimitrijevića. Taj optuženi ih je primio u kasarni u Valjevu i dodelio im naoružanje.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Pri polasku iz Valjeva, optuženi Milorad Dimitrijević rekao im je da je Lovas oslobođen i da je potpuno mirno selo.

Komentar: Svedok Borić je nekoliko puta menjao iskaz u vezi sa činjenicom da li je optuženi Milorad Dimitrijević u Lovas otpotovao sa dobrovoljačkom jedinicom iz Valjeva. Ostao je pri tome da je taj optuženi u Lovas došao nekoliko dana kasnije, da bi odgovarajući na pitanje optuženog Nikolaidisa naveo mesto u autobusu na kome je, tokom putovanja u Lovas, sedeо optuženi Dimitrijević. Ovo jasno ukazuje da je svedokov iskaz usmeren da tog optuženog zaštiti od krivične odgovornosti.

Glavni pretres 25.02.2010. godine

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Glavni pretres nije održan jer je neposredno pre početka pretresa pozlilo Draganu Bačiću.

Glavni pretres 26.02.2010.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedoka Miroslava Plavšića

Njegova jedinica stigla je u Lovas iz Sremskih Čakovaca i smestila se u zgradu škole. Sutradan ujutru, postojili su se ispred škole i otisli do Zamljoradničke zadruge. Nakon pola sata, iz dvorišta zadruge izašli su neki njemu nepoznati vojnici koji su izveli hrvatske civile. Neko od tih vojnika poveo je kolonu i rekao da im se pridruže. Tokom puta neko od vojnika bacio je bombu na kuću, a nešto kasnije neko od njih je ubio jednog civila. Kada su stigli do parcele sa detelinom, vojnik koji je komandovao naredio je civilima da se kreću po detelini, a njima da na udaljenosti od oko osamdeset metara idu iza njih. Čuo je eksploziju, nakon čega su vojnici počeli da pucaju u civile. Vojnik koji je komandovao naredio je da nepovređeni civili deaktiviraju preostale mine, što su oni i uradili. Tokom deaktiviranja ekspolodirala je još jedna mina. Nepovređeni civili izneli su ranjene sa minskog polja. Naredne noći je obezbeđivao ambulantu u kojoj su bili smešteni ranjeni na minskom polju. Sutradan se njegova jedinica vratila u Valjevo.

Pitanja predsednice veća

Pripadao je Protivdiverzantskoj četi, kojom je komandovao optuženi Darko Perić. Bio je komandir 3. voda. Njegov neposredni nadređeni bio je optuženi Radovan Vlajković. Jedinicu je ispred škole postrojio optuženi Darko Perić, rekao im da idu u akciju pretresa terena, nakon čega ih je odveo do Zemljoradničke zadruge. Civili koje je video imali su vidljive povrede po licu i telu. Vojnici koji su civile izveli iz dvorišta nosili su maksirne kombinezone, sa braon nijansama, a vojnici iz njegove čete imali su maskirne uniforme sa zelenim nijansama. Kolonu je pratilo i oko 15 pripadnika jedinice *Dušan Silni*. Optuženi Radovan Vlajković i Radosav Josipović bili su u koloni. Vojnik koji je komandovao kretnjem kolone pripadao je dobrotvračkoj jedinici *Dušan Silni*. Slušao je komande tog vojnika jer je smatrao da su se njegovi prepostavljeni optuženi Darko Perić, Radosav Josipović i Radovan Vlajković, prethodno dogovorili da komanduje vojnik iz jedinice *Dušan Silni*. U trenutku eksplozije legao je na zemlju i čuo je da vojnici pucaju u civile. Nakon pucnjave, vojnici su izašli iz dateline i nepovređenim civilima naredilio da razminiraju preostale mine. Ranjene civile sa minskog polja je odvezao kamion. Među vojnicima nije bilo povređenih.

Pitanja branilaca optuženih

Nije proveravao da li je na minskom polju u civile pucao neko od vojnika iz njegovog voda. U noći, nakon događaja na minskom polju, bio je angažovan na čuvanju desetak hrvatskih civila ranjenih na minskom polju. Oni su bili smešteni u seoskoj ambulanti.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Na pitanje punomoćnice oštećenih Slavice Jovanović, svedok je rekao da je noć pre odvođenja civila na minsko polje čuo pojedinačnu pucnjavu, ali nije znao ko puca. Ne može da objasni zašto je tokom akcije odvođenja civila na minsko polje postupao po nalozima vojnika iz jedinice *Dušan Silni*. Naredbu za čuvanje ranjenika u ambulanti izdao mu je optuženi Darko Perić, Radovan Vlajković ili Radosav Josipović. Njegov zadatak bio je da pazi da ranjeni civili ne pobegnu iz ambulante i da ih neko ne napadne.

Na pitanja punomoćnice ošećenih Nataše Kandić, kaže da su razminiranje izvršili nepovređeni Hrvati koji su postupali po uputstvima nekog vojnika.

Saslušanje svedoka Živana Stojkovića

Pripadao je jedinici TO iz Valjeva. Pri dolasku u Lovas su zatekli dobrotvračku jedinicu iz Valjeva i jedinicu *Dušan Silni*. Bili su smešteni u zgradu škole. Tokom noći neko od vojnika

je greškom ispalio metak iz puške, nakon čega su vojnici počeli nekontrolisano da pucaju. Sutradan je organizovano hapšenje i zatvaranje meštana Hrvata. Njegov vod je bio raspoređen na obezbedjivanju ulaska u selo i nisu učestvovali u akciji odvođenja civila na minsko polje.

Pitanja predsednice veća

U Lovasu su se zadržali nekoliko dana. Zadatak za obezbeđenje sela dobili su na sastanku koji su komandiri vodova održali sa optuženim Darkom Perićem. Na tom sastanku posvađao se sa optuženim Darkom Perićem, ali se ne seća razloga svađe. Znao je da su mnoga mesta u okolini sela minirana. Svedok je njega zaštitio je od hapšenja. Prapadnici njegove jedinice čuvali su stražu u dvorištu Zemljoradničke zadruge, gde su bili zatvoreni meštani Hrvati. U školi je bila smeštena dobrovoljačka jedinica iz Valjeva kojom je komandovao izvesni Dimitrijević.

Pitanja zamenika tužioca

Video je da vojnici izvode iz sela zarobljene meštane Hrvate, a nešto kasnije da se vraćaju bez zarobljenika.

Pitanja branilaca optuženih

Lovas su napustili dan nakon događaja na minskom polju. Zamenila ih je brigada iz Kragujevca. Istog dana izvesni oficir Milošević uzimao je izjave od vojnika koji su učestvovali u odvođenju civila na minsko polje.

Pitanja optuženih

Optuženi Aleksandar Nikolaidis je rekao da je svedok učestvovao u odvođenju zarobljenih civila na minsko polje. Primedbe na iskaz svedoka imali su i optuženi Ljuban Devetak, Radovan Vlajković, Radisav Josipović i Jovan Dimirijević.

Pitanja punomoćnica oštećenih

Noć pre događaja na minskom polju pucali su neki od dobrovoljaca. Na pitanje punomoćnice Nataše Kandić, kaže da informaciju o postojanju minskih polja u okolini sela preneo vojnicima kojim je komandovao, ali ne i nadređenima. Ne zna zašto je tako postupio.

Glavni pretres 22.03.2010.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedoka-oštećenog Vlatka Palijana

Minobacački napad na Lovas počeo je 10.10.1991. godine u 7:30 ujutru i trajao je oko sat vremena. Srpski vojnici su ušli u selo, pretresali kuće, ubijali i zarobljavali meštane Hrvate. Popodne, 17.10.1991, obavešteni su da treba da idu do Zadruge. Pri dolasku, vojnici su ih pretersali, tukli i uvodili u dvorište. Noć su proveli zatvoreni u dvorištu sedeći na klupama. Mitraljez koji je bio postavljen na tremu zadruge bio je uperen u njih. Sutradan ujutru, srpski vojnici su prozivali i tukli zatvorenike. Pripadnik jedinice *Dušan Silni*, koga zna po imenu Petronije, ubadao je zatvorenike nožem. Tada im se obratio optuženi Ljuban Devetak i rekao im da idu u berbu grožđa. Vojnici su ih postrojili po dvojicu i poveli ka izlazu iz sela. Kod parcele sa detelinom naredili su im da uđu u detelinu, uhvate se za ruke i kreću se pomerajući noge levo i desno. Nakon 50 metara jedan od zatvorenika se bacio na minu koja je eksplodirala, nakon čega su vojnici pucali u njih. Nepovređeni meštani su razminirali preostale mine, a ranjeni su odevdeni u Šid u bolnicu.

Pitanja zemnika tužioca

Na dan napada na Lovas u Zadruzi je napravljen spisak meštana Hrvata. Meštani su zatvarani u zatvorima koji su postojali u zgradama opštine - Mesne zajednice i policijske stanice. Komandir policije bio je optuženi Milan Devčić ili optuženi Milan Radočić. Optuženi Ljuban Devetak prisustvovao je batinanju zarobljenika u dvorištu Zadruge. Na minskom polju ubijeno je 18 meštana Hrvata.

Pitanja predsedice veća

U Lovasu na dan napada nije postojala organizovana odbrana sela. Meštani Petar Luketić i njegovi sinovi Đuka i Ante dovedeni su u dvorište zadruge kada su zatvorenici izlazili od atle. Lice koje je komandovalo kretanjem na minskom polju pripadalo je vojnicima smeštenim u zgradu škole. Naređenje da napusti Lovas izdao mu je optuženi Željko Krnjajić. Vojnici su najviše tukli meštane koji su prisustvovali proslavi osnivanja HDZ-a u Lovasu.

Pitanja punomoćnica ošećenih

U napadu na Lovas učestvovali su i meštani Srbi, koji neko vreme pre toga nisu bili u selu. Srpski vojnici su na dan napada pretresli njegovu kuću. Nakon napada je, pod prinudom, obavljao poslove rezanja ogrevnog drveta za meštane Srbe. Pri ulasku na minsko polje vojnici su im rekli da ako na njih budu pucali ne smeju da legnu na zemlju. Nakon napada, vlast u selu organizovao je optuženi Ljuban Devetak. Uveče 17.10.1991. u dvorište zadruge izdvojeni su meštani majstori, pekari, električari. Prinudni rad obavljale su i žene Hrvatice.

Komentar: Saslušanje svedoka obavljeno je putem video-konferencijske veze sa Županijskim sudom u Vukovaru.

Glavni pretres 23.03.2010.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedoka-oštećenog Milana Radmilovića

Napad na Lovas počeo je 10.10.1991. oko 7:30 časova. Srpske snage su ulazile u kuće i ubijale meštane Hrvate. Svedok se dva dana kasnije javio u Zemljoradničku zadrugu, nakon čega je obavljaо prinudni rad. U popodnevnim časovima 17.10.1991. Hrvati su pozvani da se jave u dvorište Zemljoradničke zadruge. Tu su proveli noć, tokom koje su bili provocirani, maltretirani i tučeni. Sutradan ujutru, srpski vojnici su ih sproveli do polja deteline na kome su bile mine. Bio je jedan od ranjenih koje su odveli u bolnicu u Šidu, gde su im Srbi pretili smrću. Nakon dva meseca, čuo je da vojska ubija ljudе koji su preživeli minsko polje, pa je, nakon što je dobio propusnicu, otišao iz Lovasa.

Pitanja zamenika tužioca

Neki meštani Srbi, među njima i optuženi Milan Devčić i Željko Krnjajić napustili su selo pre napada na Lovas i učestvovali su u tom napadu. Lovas je granatiran nekoliko dana pre napada, kada je bila pogodena seoska crkva. Hrvati su nosili bele trake oko ruku. Pri obavljanju prinudnih rodova bili su pod oružanom pratinjom. Zatvori gde su Hrvati zatvarani, ispitivani i tučeni bili su u podrumu zgrade opštine i u kući Bore Kesera, gde se nalazila stanica policije. Optuženi Ljuban Devetak bio je najvažnija osoba u selu i odlučivao je o svemu. On je u Lovas doveo dobrovoljačku jedinicu *Dušan Silni*. Optuženi Devetak izdvojio je u dvorištu Zadruge, među zatvorenim meštanima Hrvatima, ljudе koji su obavljali važnije poslove i bio je prisutan kada su ostali zatvorenici prozivani, maltretirani i premlaćivani. Posebno jako su tučeni Petar Luketić i njegovi sinovi Ante i Đuka, Alojzije Krizmanić i Ivica Vidić. Ispred dvorišta Zadruge došao je vod vojske u maskirnim diverzantskim uniformama. Grupu od 50 meštana, uključujući i njega, nateriali su da se postroje u kolonu i krenu ka izlazu iz sela. Tokom kretanja kolone do minskog polja, neko od vojnika ubio je Boška Bodanča. Na minskom polju vojnici su se ketali na 30 metara iza njih. Vojnik po čijim su uputstvima zarobljeni meštani deaktivirali mine zvao se Saša. Na minskom polju ubijeno je 20 meštana, a 14 je ranjeno.

Pitanja banilaca optuženih

Vojnici koji su obezbeđivali zatvorenike u dvorištu zadruge i sprovodili ih u koloni bili su obučeni u dve vrste maskirnih uniformi: jedna sa krupnijim zeleno-crnim šarama, a druga sa sitnjim prskanim motivima u braon nijansama. Petronije, koji je na glavi nosio crnogorsku kapu i imao tetovažu na ruci, nožem je sekao kosu Josipu Turaklju.

Pitanja optuženih

Na konstataciju optuženog Ljubana Devetaka da je ljudi koje je izdvojio iz dvorišta zadruge spasio, svedok je rekao da optuženi nikoga nije spasio jer su i tu ljudi kasnije maltretirani i tučeni.

Pitanja punomoćnika ostećenih

Pre napada na Lovas ni jedan meštanin Srbin nije bio ubijen, tučen ili maltretiran. Osim njegove, u selu je bilo još spaljenih kuća. Članovi porodica ubijenih nisu smeli da organizuju sahranu. Ubijeni su sahranjeni masovnoj grobnici na seoskom groblju. Vlast u selu predstavlja je optuzeni Ljuban Devetak, a u tome je učestvovao i optuzeni Milan Radojičić. Meštani Hrvati nisu mogli po svojoj volji da napuste Lovas, već su to činili tek nakon dobijanja propusnica za izlazak iz sela, a prethodno su bili prisiljeni da potpišu pismene izjave da svoje kuće i imanja ostavljaju Srbima.

Komentar: Saslušanje svedoka obavljeno je putem video-konferencijske veze sa Županijskim sudom u Vukovaru.

Glavni pretres: 24.03.2010.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedoka-oštećenog Marina Madjarevica

Pitanja zamenika tužioca

Na dan napada na Lovas 10.10.1991, nalazio se u podrumu svoje kuće sa suprugom, sinom, snahom i njihovo dvoje dece. Odmah po garanatiranju sela, srpski vojnici sa trakama na glavama došli su u njegovo dvoriste, isterali ih iz podruma u koji su bacili bombu, a zatim ih ponovo tu zatvorili. Izašli su tek sutradan, kada je video da im je kuća pretresena i da je iz ormana uzet novac u iznosu od 53000 DM. Dana 17.10.1991. bio je u kući, kada je kroz selo prošao dobošar i obavestio ih da svi muškarci do 50 godina treba da se u 4 sata popodne jave kod Zemljoradničke zadruge. Tu se okupilo više od 50 meštana Hrvata, a oko

njih su stražarili vojnici u SMB i maskirnim uniformama. Sve vreme proveli su sedeći na klupama, bez mogućnosti da se pokrenu. Vojnici su tukli i maltretirali zatvorenike, pri ulasku u dvorište i kasnije. Sutradan ujutru, vojnici su im naredili da predaju novac i dragocenosti koje imaju kod sebe. Iz grupe su izdvojili neke meštane, a ostale su tukli i maltretirali. Optuženi Ljuban Dvetak nalazio se na udaljenosti od dva ili tri metra i posmatrao je vojnike koji su tukli meštane. Marko Vidić je iz prostorije Zadruge doveden sa teškom povredom glave, a veoma jako su tukli Joju Turkalja, Ivana Sabljaka, Marka Sabljaka i Milka Kesera. Jedan od vojinika ubio ga je nožem, nakon čega ga je neko od vojnika odveo u kuhinju Zadruge koja je bila poprskana krvlju. Bio je u Šidu, gde su mu pružili prvu pomoć. Kada se u društvu majke Ivana Conjara vraćao u Lovas, prolazili su pored parcele sa detelinom na kojoj su videli mrtva tela. Ona je prepoznala telo svog sina. Optuženog Milana Devčića video je u stanici policije.

Pitanja branilaca optuženih

Optuženi Ljuban Devetak bio je komandant sela nakon napada na Lovas.

Pitanja prdesednice veća

Prilikom napada na Lovas selo nije bilo branjeno. Vojnici su tokom napada na kuće Hrvata bacali bombe, a video je da su bile zapaljene kuće Josipa Gračanca, Antuna Baćevića, Ivice Krizmanića, Marina Vidića, Milana Latasa, Josipa Ilića i Branka Pejića. Svi meštani Hrvati nosili su bele trake na rukama i obeležavali su kuće belim čaršafima. U napadu na selo ubijeno je 23 meštana Hrvata. Petronije koji ga je ubio nožem rekao mu je da je za to plaćen. Nožem su bili izbodeni i Alojzije Krizmanić, Ivan Vidić, Ljubo Slavković i Boško Bođanac. Dan ili dva nakon napada, srpski vojnici su njegovim kolima odvezli Rudolfa Jonaka, koji je kasnije pronađen mrtav. Vojnici su iz njegovog dvorišta odvezli i auto marke *Golf*, čije je vlasnik bio Đuro Balić.

Pitanja punomoćnica oštećenih

Nije imao kome da prijavi krađu 53000 nemačkih maraka. Optuženi Milan Devčić bio je komandir policije i nosio je policijsku uniformu. Ubijeni meštani Hrvati sahranjeni su u masovnoj grobici na seoskom groblju. Hrvati su obavljali prinudni rad, morali su da poštuju policijski čas i nisu smeli da se kreću kroz selo i da izlaze iz sela bez propusnica. Na pitanje punomoćnice Nataše Kandić svedok kaže da je nakon napada u Lovasu vladala anarhija i tortura Srba nad Hrvatima, da su trpeli samo meštani Hrvati dok su Srbi živeli normalno. Svi ubijeni u Lovasu nakon napada bili su Hrvati.

Komentar: Saslušanje svedoka obavljeno je putem video-konferencijske veze sa Županijskim sudom u Vukovaru.

Glavni pretres 25.03.2010.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Glavni pretres nije održan jer svedok Josip Ostrun zbog zdravstvenih problema nije bio u stanju da svedoči.

Glavni pretres 26.03.2010.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Čitanje izjava svedoka - oštećenog Antuna Luketića

Svedok Anton Luketić čije je saslušanje predviđeno za ovaj glavni pretresa odbio je da svedoči. Predesednica veća donela je odluku da se pročitaju njegove ranije date izjave.

U izjavi datoј Međunarodnom krivičnom trubunalu 12.03.1996. svedok je izjavio da su meštani Srbi, među kojima i optuženi Željko Krnjajić, Milan Devčić i Milan Radojčić, napustili selo mesec dana pre napada na Lovas i da su oni učestvovali u napadu. Optuženi Milan Devčić ga je ispitivao o njegovom bratu. Morao je da obeleži kapiju belim čaršafom i da na ruci nosi belu krpnu. Srpski vojnici su bacili bombu na kuću Miloša Miljovića, a na kuću Josipa Conjara su pucali. Video je telo ubijenog Josipa Kraljevića. Po naređenju srpskih vojnika, sa Petrom Vuleom, Berislavom Filićem i Željkom Somborcem radio je na pripremi prostorije zatvora u zgradi opštine i postavljanju žičane ograde u dvorištu zadruge. U tom dvorištu zatvorili su ga sa ostalim meštanima Hrvatima u popdnevним časovima 17.10.1991. Tada je video optuženog Ljubana Devtaka koji je izdvojio neke zatvorenike i naredio da se dovedu otac i brat Đuke Luketića. Tu su žestoko prebijani Mato Sabljak, Mato Kraljević, Ivica Sabljak, Tomo Sabljak, Mato Hodak, Bersilav Filić, Zlatko Toma, Lovro Gerstner, Nikola Badanjak, Josip Turkalj i drugi. Vojnici Petronije i Nikola najviše su tukli i noževima ubadali zatvorenike. Tada su i njega pretukli. Zatvoreni civili su odvedeni na minsko polje, gde su morali da se uhvate za ruke i kreću kroz detelinu pomerajući noge levio-desno. Nakon eksplozije jedne mine, vojnici su pucali i ubili mnoge zatvorenike. Ranjeni zatvorenici su kamionom odvedeni u Šid, a nepovređeni su deaktivirali preostale mine, nakon čega su ih vratili u dvorište škole. Sutradan su ga naterali da sakuplja tela ubijenih meštana Hrvata. Seća se tela Marina Balića i njegove žene, Ivice Vidića, Tune

Vidića i Marije Luketić. Tela su sahranili u već iskopanoj jami u masovnoj grobnici na seskom groblju.

Počitana je i izjava svedoka od 12.11.2003, koju je dao pred Županijskim sudom u Vukovaru, u predmtu K.br. 25/00.

Glavni pretres 29.03.2010.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedoka Bogosava Davidovića

Bio je pripadnik Protivdiverzantske čete TO Valjevo kojom je komandovao optuženi Darko Perić. Učestvovao je u odvođenju zatvorenih meštana Hrvata na minsko polje.

Pitanja zamenika tužioca

Pripadnici paravojske jedinice tukli su i maltretirali meštane zatvorene u dvorištu zadruge, a on se bajao da ih u tome spreči. Pripadnici njegove jedinice priključili su se koloni spontano. Njegovi prepostavljeni, optuženi Radosav Josipović i Radovan Vlajković, učestvovali su u odvođenju zatvorenih hrvatskih civila na minsko polje, ali nisu komandovali tom akcijom. Meštanina koji zbog povreda nije mogao da se kreće, ubio je pripadnik paravojske jedinice. Neko od pripadnika te jedinice neredio je zarobljenima da uđu u detelinu sa minama. U civile su, nakon eksplozije, pucali pripadnici paravojske formacije.

Pitanja branilaca optuženih

Tokom njegovog boravka u Lovasu nije bilo napada na vojnike. Na dan odvođenja civila na minsko polje, pripadnici njegove jedinice su se okupili ispred škole gde su bili smešteni. Bili su naoruženi dok su u koloni pratili zarobljene civile. Njegova jedinica nosila je maskirne uniforme, a u Lovasu su bile i jedinice sa maskirnim uniformama u braon boji.

Pitanja predsednice veća

Na predočavanje iskaza datog u istrazi, kaže da se pripadnici njegove jedinice, na dan odvođenja civila na minsko polje, nisu spontano okupili već da su se (pre toga) postrojili.

Pitanja punomoćnika oštećenih

U Lovasu je video spaljene i uništene kuće. Znao je da su u dvorištu zadruge zatvoreni civili. Pri polasku iz Valjeva nije im bilo poznato gde idu i koji je njihov zadatka. Na pitanja punomoćnice Nataše Kandić, kaže da je pripadnike paravojske formacije i tada smatrao

paravojskom, i da na njih nije gledao kao na svoje saborce, ali ne ume da objasni zašto je postupao po njihovoj komandi. Komandirima svog voda i čete, optuženom Darku Periću nije podneo izveštaj o dešavanjima u dvorištu zadruge i na minskom polju.

Sasalušanje svedoka Zorana Grujičića

Bio je kurir komandanta Protivdiverzantskog odreda TO Valjevo, optuženog Darka Perića. Po dolasku u Lovas optuženi Perić je otišao na sastanak, nakon čega je vojnicima saopštio da se za sutradan spremaju akcije pretresa šume i vinograda. Optuženi Perić je kasnije obišao pripadnike odreda koji su čuvali zatvorene meštane u dvorištu Zadruge. Sutradan ujutru, po nalogu optuženog Perića, otišao je do štaba TO Lovas i Štaba dobrovolske jedinice i obavestio ih o akciji pretresa šume. Jedna grupa vojnika otišla je u akciju pretresa vinograda, a on i optuženi Perić u akciju pretresa šume. Tokom akcije dobili su obaveštenje da se u vinogradima nešto desilo i vratili su se. Na ulazu u selo, na nakoj detelini videli su vojsku i civile. Nakon ovog događaja Vojna policija je od nekih vojnika uzimala izjave, a optuženi Perić davao je izjavu o tome i u Šidu.

Pitanja zamenika tužioca

Drugi kurir optuženog Darka Perića bio je Dragan Mitrović zvani *Gane*. Pre rata bavio se boksom, ali negira da je imao nadimak *Bokser* i da je učestvovao u tući i maltretiranju zatvorenih Hrvata. Optuženi Darko Perić je rekao da će meštani zatvoreni u dvorištu Zadruge ići ispred vojske, kao zaštita od napada neprijateljskih snaga.

Pitanja predsednice veća

Svedok i optuženi Perić stigli su na minsko polje u trenutku kada su odatle izlazili ranjeni civili, a optuženi Perić je raspravaljao sa vojnicima ko je naredio da civili uđu u detelinu.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Nije mu poznato da je pre njihovog dolaska u Lovas bilo pogunulih pripadnika vojske. Optuženi Perić nije rekao sa kim je na sastanku u Lovasu dogovorio akcije pretresa vinograda i šume. Naređenje za učestvovanje u akcijama pretresa šume i vonogarda pripadnicima odreda izdao je optuženi Perić, na sastanku održanom veče pre toga. U akciji pretresa šume učestvovali su i pripadnici TO Lovas i pripadnici dobrovolske jedinice, a tom akcijom komandovao je optuženi Perić. Optuženi Perić preneo mu je informaciju da vojnici iz njihovog odreda čuvaju zatvorene meštane Hrvate. On je sa tim vojnicima razgovarao u dvorištu Zadruge.

Komentar: Svedok Davidović je više puta, bez postavljenog pitanja, govorio da njegovi pretpostavljeni Radovan Vlajković i Radosav Josipović nisu komandovali u akciji

odvođenja civila na minsko polje. Međutim, nije mogao da objasni kako je znao da oni ne komanuju, ko im je oduzeo komandu, zašto nisu komandovali i ko je to činio umesto njih. Očigledno je da svedok pokušava da navedenim optuženima pomogne, što potvrđuje i to da svedok kaže da se nikada, ni pre ni nakon događaja na minskom polju, nije desilo da jedinicom komanduje pripadnik neke druge jedinice.

Glavni pretres 19.04.2010.

Izveštaj: Slavica Jovanović i Nataša Kandić punomoćnice oštećenih

Glavni pretres nije održan zbog nemogućnosti da se ustpostavi video-konferencijska veza sa Županijskim sudom u Vukovaru.

Glavni pretres 20.04.2010.

Izveštaj: Slavica Jovanović i Nataša Kandić punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedokinje-oštećene Ljubice Adamović

Svedokinja je iz Tovarnika, ali se na dan napada na Lovas sa porodicom nalazila se u Lovasu u podrumu kuće Đuke Radočaja. Napad je počeo granatiranjem sela, a ubrzo su u dvorište kuće ušla naoružana lica. Razvalili su vrata od kuće i podruma i vikali da će baciti bombu. U toj grupi bili su, kako je kasnije saznala, izvesni Slavoljub Ivanović, Aco Konj i Petronije. Nakon što im je pregledao lična dokumenta, Aca Konj je njenog svekra Matu Adamovića pitao gde mu je sin, a njenu zaovu Marijanu Radočaj gde joj je muž. Govorili su da čekaju komandanta koji će odlučiti o njihovov sudbini. Pretili su da će baciti bombu i da će joj zaklati decu. Trojica vojnika, među kojima je bio Aca zvani *Konj*, oduzeli su od njene svekrve, zaove i nje novac u iznosu od 7000 nemačkih maraka i zlato u vrednosti od 3000 nemačkih maraka. Njenom svekru su naredili da ih odveze negde svojim autom marke *Golf*. Nakon ovoga, više ga nikada nisu videle, a kasnije su saznale da je streljan. Slavoljub Ivanović rekao im je da moraju otići na dugo mesto i da će ih u suprotnom vojnici ubiti. Sledeći dan i noć proveli su u kući Ilike i Danice Vorkapić. Vojnici koji su ih opljačkali dolazili su i pretli da će ih ubiti, što su sprečili Kata Radočaj i Slavoljub Ivanović. Optuženi Milan Radočić uzeo je izjavu o tome šta im je opljačkano i odvezao ih u stanicu policije gde su proveli noć. Pri dolasku u stanicu policije videla je optuženog Ljubana Devetaka. Vojnici su tu tukli i gazili Francisku Pandu, a sve vreme boravka čula je jauke i

zapomaganje (meštana Hrvata). Sutradan je sa decom otišla iz Lovasa. Na putu do Šida pratili su ih vojnici, među kojima je bio Aco Konj, i pokušavali da ih spreče da odu.

Pitanja zemenika tužioca

Dok su bili u podrumu, vojnici su do kuće doneli telo jednog vojnika za koga su mislili da je ranjen. Njen svekar je predložio da pokuša da mu pomogne, budući da je medicinski radnik. Ustanovila je da je vojnik mrtav. Osprava novode optuženog Aleksandra Nikolaidisa da je njen svekar samoinicijativno otišao iz kuće kolima marke *Golf* kako bi pozvao pomoć za ranjenog vojnika. Tokom boravka u kući Bore Kesera, do sobe u kojoj se nalazila došao je optuženi Milan Devčić, u neurednoj vojničkoj uniformi, raskopčan, vidno uznemiren i uzrujan i pitao je gde su njeni ujaci Devčići. Nije videla, ali veruje da je on učestvovao u ispitivanju i tuči meštana Hrvata. Danica Vorkapić rekla joj je da je njen svekar doveden u dvorište poljoprivredne zadruge, a Ruža Vukelić da je streljan kod kuće Ivana Marića.

Pitanja predsednice veća

Na dan napada u Lovasu nije bilo hrvatske vojske niti je organizovana bilo kakva odbrana sela. U selu su se nalazili samo civili. Osim njenog svekra ubijen je i njen rođak Josip Turkalj i ujak Andrija Devčić (otac njene braće od ujaka o kojima ju je pitao optuženi Milan Devčić).

Pitanja punomoćnica oštećenih

Na pitanja punomoćnice oštećenih Slavice Jovanović, kaže da su propusnice koje su dobili u Lovasu predstavljale odobrenje da sa porodicom izađe iz sela, a propusnica koju je je dobila u Tovarniku bila je dozvola da odu u Srbiju.

Na pitanje punomoćnice Nataše Kandić, kaže da je za vreme boravka u Lovasu ona i njena deca sve vreme nosili bele trake, kao i ona, njena svekrva i zaova.

Komentar: Saslušanje svedokinje obavljeno je putem video-konferencijske veze sa Županijskim sudom u Vukovaru.

Glavni pretres 21.04.2010.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedokinje-oštećene Jelice Frančišković

Na dan napada na Lovas nalazila se u podrumu svoje kuće sa mužem Željkom Frančišković, snahom Marijom Frančišković, unukom i troje suseda. Nakon što je pucnjava prestala, izašli su iz podruma i od komšinice čuli da su ubijeni njena sestra i zet, Cecilija i Danijel Badanjak.

Pitanja zamenika tužioca

Od komšija su saznali da, u znak predaje, treba da kuću obeleže belim čaršafom i da na rukama nose bele trake, bez kojih nisu smeli da se kreću po selu. Uhapšena je i zatvorena u zgradji Mesne zajednice, gde ju je ispitivao Mirko Rudić. Njena sestra Marijana Radočaj i sestrić Đuka Radočaj kao i Mato Mađarević i Manojlo Filić bili su zatvoreni u nekoj kući. Vojni punktovi sa tenkovima nalazili su se na početku i kraju Mlinske ulice gde je živela, pa su im za kretanje trebale propusnice. Njen muž je uhapšen i teško pretučen 24.12.1991. Oko 50 meštana uhapsili su i zatvorili u dvorištu Zadruge, gde su tučeni i maltretirani, a nakon toga odvedeni na minsko polje. Među njima bili su i njeni sestrići Đuka Radočaj i Patar Badanjak, koji je ubijen.

Optuženog Ljubana Devetaka srela je na ulici, kada je otvorio prozor kola u kojima je bio i bez pozdrava je pitao gde joj je sin. Optuženog Milana Radočića videla je u maskirnoj vojnoj uniformi, kada je sa Đurom Prodanovićem otišao u dvorište Mate Hodaka. Optuženi Ljuban Devetak, Milan Devčić, Milan Radočić i Željkap Krnjajić, su nakon napada na Lovas predstavljali vlast u selu.

Pitanja optuženih

Sve do oktobra 1991. u selu su vladali normalni međunacionalni odnosi, ali su se nakon toga *Srbi okrenuli protiv Hrvata*. Bojala se optuženog Ljubana Devetaka jer je o njemu pre toga čula mnogo ružnih stvari.

Pitanja predsedenice veća

Žene i muškarci hrvatske nacionalnosti obavljali su prinudni rad, dok meštani srpske nacionalnosti to nisu činili. Za kretanje kroz selo bile su im potrebne propusnice. Optuženi Ljuban Devetak je na nakom skupu meštana rekao da je od tog trenutka on glavni u selu.

Pitanja punomoćnica oštećenih

Na pitanje punomoćnice oštećenih Slavice Jovanović, svedokinja je rekla da je njenu snahu, u novembru 1991., nakon prinudnog rada na polju ispitivao optuženi Ljuban Devetak.

Na pitanje punomoćnice oštećenih Nataše Kandić, kaže da je čerku i zeta Milana Grkovića, koji je srpske nacionalnosti, viđala veoma retko, da je on pokušao da pomogne njenom suprugu, ali nije mogao.

Saslušanje svedokinje-oštećene Nevenke Balić

Svedokinja o dogadajima obuhvaćenih optužnicom ima posredna saznanja jer se tada nije nalazila u Lovasu. Na dan napada na Lovas ubijena joj je majka. Saznanja o okolnostima smrti svoje majke dobila je od Radeta Grkovića, Mare Ostrun i Emanuela Filića. Prema tim saznanjima, njena majka se tog dana, sa svojom sestrom Marom Ostrun i komšijama, nalazila u podrumu svoje kuće. Sa komšijom Radetom Grkovićem izašla je da ugasi požar na susednoj kući. Pošto se nije vartila u podrum, njen ujak je nakon 5-6 sati izašao u dvorište i video telo njene majke. Emanuel Filić joj je rekao da je od Mirka Lovrića čuo da je njenu majku ubio Milan Vorkapić – *Trnda*. Njena porodična kuća je opljačakana, a kasnije i srušena i na tom mestu je izgrađena srpska pravoslavna crkva. Naredbu za rušenje njene kuće i izgradnju crkve izdao optuženi Ljuban Devetak.

Pitanja predsednice veća

Obdukcija i identifikacija tela njene majke izvršeni su 1997. i tada je utvrđeno da je ona ubijena pucnjima iz vatrenog oružja i da je u nju pucano s leđa.

Pitanja punomoćnice oštećenih

Telo njene majke ležalo je više dana na ulici, nakon čega je, sa telima ostalih ubijenih Hrvata, traktorom odvezeno do seoskog groblja i sahranjeno u masovnoj grobnici. Nije bilo dozvoljeno da telo bude sahranjeno u porodičnoj grobnici. Njena kuća je srušena, jer se nalazila u centru sela, na mestu koje je bilo zgodno za izgradnju crkve.

Komentar: Saslušanje svedokinje Jelice Frančićković obavljeno je putem video-konferencijske veze sa Županijskim sudom u Vukovaru, dok je svedokinja Nevenka Balić saslušana putem video-konferencijske veze iz Županijskog suda u Rijeci.

Glavni pretres 22.04.2010.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedokinje-oštećene Željke Grbešić

Svedokinji su tokom oktobra 1991. u Lovasu ubijeni otac Vid Krizmanić i brat Zoran Krizmanić. Sa suprugom i dvoje dece nalazila se u izbeglištvu. Anica Martinović joj je rekla da je njen otac ubijen na dan napada na Lovas. Verovala je da joj je brat živ, ali je u Zagrebu srela Berislava Filića iz Lovasa koji joj je rekao da je njen brat streljan u Latasovoj

garaži sa još 6-7 drugih meštana Hrvata. Rekao joj je i da je pokupio telo njenog oca. Sa Slavkom Božićem razgovarala je 1998., kada joj je on rekao da je dana 10.10.1991. u dvorište njenog oca ušla veća grupa vojnika, da su se oni svađali sa njenim ocem, a ubrzo se i jedan rafal. Ista grupa došla je u dvorište Slavka Božića. U toj grupi su bili i Duško Grković i optuženi Željka Krnjajić. Na pitanje šta se desilo kod Krizmanića, optuženi Krnjajić odgovorio je Slavku Božiću *šta će on meni ovo, on će meni silovati moje dete, eno se sada izvreljio na dvorištu*. Istog dana, Slavko Božić je otisao da ugasi požar na kući njenog oca i u dvorištu kuće video telo oca sa dve prostrelne rane na glavi i pokrio ga čaršafom. Potvrde o smrti oca i brata dobila je nakon ekshumacije i identifikacije tala ubijenih Hrvata u Lovasu 1997. godine

Pitanja zamenika tužioca

Sa njenim bratom ubijen je njen brat od strica Đuka Đuro Krizmanić. Njen ujak Mijo Šalaj ubijen je na minskom polju.

Pitanja optuženih

Na pitanje optuženog Željka Krnjajića, svedokinja je rekla da se seća njihovog susreta u Šidu pre četiri godine i da je on razgovarao sa njenim mužem, ali da tom prilikom nije rekao da nije ubio njenog oca, već samo da nije bio u Lovasu.

Pitanja predsednice veća

Jelena Luketić rekla joj je da se njen brat na dan napada na Lovas nalazio kod nje u kući, da je tog dana uhapšen, odveden i više dana bio zatvoren u zatvoru u Zemljoradničkoj zadruzi, da bi, 3-4 dana nakon dešavanja na minskom polju, bio streljan.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Na pitanje punomoćnice oštećenih Slavice Jovanović, svedokinja kaže da zna da su tokom oktobra i novembra 1992. u Lovsu obavljeni prinudni, uglavnom poljski, radovi.

Saslušanje svedokinje-oštećene Rozine Pejić

Za vreme napada na Lovas 10.10.1991., nalazila se u podrumu susedne kuće sa čerkom i njenih troje dece dok je njen suprug ostao u porodičnoj kući. Nakon prestanka napada, u dvorištu svoje kuće, u šupi pored traktora, zatekla je mrtvo telo svog supruga. Dvojica komšija pomogli su joj da telo unese u hodnik, a potom se vratila u podrum.

Njena porodična kuća je na dan napada na Lovas bila pogodjena *zoljom* i veoma oštećena. Vojska je opljačkala sve stvari iz kuće. Nisu smeli da se slobodno kreću po selu, morali su da oko ruku nose bele trake, a na kapijama kuća da istaknu beli čaršaf. Njena čerka je obavljala prinudne radove. Optuženi Milan Devčić je krajem decembra 1992. došao kod nje kući i nakon što je pitao je gde su joj sin i snaja, naredio joj je da napusti kuću i ode iz sela. Sutradan je otišla iz sela, gde se vratila tek nakon 6 godina.

Pitanja predsednice veća

Njen suprug je ubijen sa tri metka u lice, što je potvrđeno nakon ekshumacije i identifikacije njegovog tela. Njenog zeta Stjepana Marinkovića zarobila je srpski vojnici, tukli su ga i maltretirali i vodili do Lovasa, kada je on pobegao. U Lovasu je, nakon napada, formirana policija, ali ona nije smela da pita ko je i zašto ubio njenog supruga.

Pitanja punomoćnica oštećenih

Srpski vojnici su svake noći ulazili u njenu kuću i pljačkali je. Hrvatske kuće su spaljivane i nakon napada na selo. Komšija Stipa Bega rekao joj je da je optuženi Milan Devčić njemu i još 40-torici meštana Hrvata, naredio da odu iz Lovasa. Nakon što je on to odbio, optuženi Devčić je rekao da mora ili će ga *ubiti kao kera*.

Telo njenog supruga stajalo je nekoliko dana u dvorištu. Videla je kada je sa ostalim telima ubijenih, utovareno u prikolicu traktora, ali nije znala gde je i kada pokopano. U strahu po sopstveni život, nije smela da ode i vidi ko i gde odvozi njegovo telo. Kasnije je čula da su tela pokopana u masovnoj grobnici na seoskom groblju. Obišla je to mesto i videla je da iz jame vire delovi tela. Ubijen je i suprug njene sestre Živan Antolović.

Saslušanje svedokinje-oštećene Jelene Jovanović

Svedokinja se u kritičnom periodu nalazila u izbeglištvu, a saznanja o smrti brata Josipa, majke Anke i oca Antuna Jovanovića, ima od svoje snahe Ankice Jovanović, koja je tada bila u Lovasu. Na dan napada na Lovas 10.10.1992, Željko Krnjadić i Milan Radojčić odveli su njenog brata iz porodične kuće, sa obrazloženjem da ga vode na razgovor. Bio je zatvoren u Zadruzi, gde je proveo više dana, i za to vreme njena snaha ga je posetila dva puta.

Snaha joj je rekla je od komšinice Drage Tepavac čula da su njeni roditelji ubijeni na dan napada na selo. Njen otac je ustreljen, a majka je stradala dok je iz zapaljene štale pokušavala da oslobodi domaće životinje. Njena porodična kuća je spaljena tako što su je,

na zahtev komšije Bože Svirača, Srbina, gađali tenkom. Ivica Filić joj je rekao da je telo njenog oca pronađeno u dvorištu kuće, a da je telo majke bilo potpuno spaljeno.

Pitanja zamenika tužioca

Sa njenim bratom u zatvoru u Zemljoradničkoj zadruzi neko vreme bio je i Emanuel Filić.

Pitanja punomoćnica oštećenih

Prilikom ekshumacije i identifikacije tala njenog brata Josipa utvrđeno je da su mu pre smrti bile polomljene mnoge kosti, što ukazuje na to da je pre streljanja bio pretučen. Tela njenog brata, oca i majke sahranjena su u zajedničkoj masovnoj grobnici na seoskom groblju. Snaha joj je rekla da su vlast u Lovasu predstavljali optuženi Ljuban Devetak, Milan Devčić i Milan Radojčić.

Komentar: Svedokinja Željka Grbešić, Rozalina Pejić i Jelena Jovanović saslušane su putem video-konferencijske veze iz Županijskog suda u Vukovaru.

Optuženi Željko Krnjajić je rekao da je čuo da su punomoćnice oštećenih u Lovasu održale sastanak sa svedocima-oštećenima i izneo tvrdnju da punomoćnice oštećenih instruišu svedoke. Ovakav stav izneo je i optuženi Aleksandar Nikolaidis. Svedokinja Željka Grbešić je istakla da joj niko nije sugerisao kako da svedoči niti bi ona na tako nešto pristala. Na pitanje člana veća, rekla je da sva saznanja koja iznosi potiču iz vremena i osoba koje pominje, a ne od punomoćnica oštećenih.

Glavni pretres 23.04.2010.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedoka-oštećenog Mate Mađarevića

Na dan napada na Lovas 10.10.1991, nalazio se u podrumu kuće komšije Josipa Turkalja.

Napad je počeo granatiranjem sela, a vojska je ušla iz pravca Opatovca. Niko iz sela nije pružio otpor. Sutradan je čuo da mora da stavi beli čaršaf na kapiju i dok je to radio nekoliko vojnika ga je uhapsilo i odveli su ga u dvorište Zemljoradničke zadruge. Tu je video optužene Ljubana Devetaka i Milana Devčića. Obojica su bili u uniformi i naoružani automatskim puškama. Radio je na istovaru nekih stvari, a onda je optuženi Milan Devčić pitao optuženog Lubana Dvetaka *Šta ćemo sa Matom*, na šta je on rekao *Preko, tamo u mehaničku radionu* i rukom pokazao u pravcu mehaničke radionice, gde ga je optuženi Devčić zatvorio. Tu je bilo zatvoreno oko 30-40 meštana Hrvata, među kojima su bila braća

Darko i Željko Pavličić, Franjo Pandža, Marko Damnjanović, Josip Jovanović, Emanuel Filić, Ivica Đaković, Jakov Peulić, Berislav Filić, Boško Bođanac, Luka Marić i Pero Bođanac. Tu je proveo tri dana, a onda su po njega došli optuženi Milan Radojičić i Milenko Rudić i odveli ga da popravi agregat. Optuženi Milan Radojičić je tada bio komandant TO Lovas, nosio je uniformu i bio je naoružan. Sledеću noć proveo je u policijskoj stanici, koja se nalazila u kući Bore Kesera. Sutradan je pušten sa obavezom da se svakodnevno javlja u Zadugu, gde je dobijao naloge za obavljanje radne obaveze. Tu radnu obavezu obavljali su samo meštani Hrvati, dok Srbi to nisu morali. Za kretanje kroz selo trebala mu je propusnica.

Na dan napada ubijen je njegov otac. U kući u kojoj su živeli njegovi roditelji ušlo je nekoliko naoružanih vojnika koji su njegovog oca pitali gde su mu sinovi i rekli mu da pođe sa njima. Ubijen je u susednoj ulici, u kući Andrije Matića. Na njihovu porodičnu kuću bačena je bomba od koje i sada postoji trag.

Tomislav Šelebaj ih je dobovanjem u bubanj 17.10.1991. obavestio da u 16:00 časova svi muškarci moraju da se jave u Zadrugu. Pri dolasku vojnici su ih pretresali i tukli i naredili im da sede u klupama. Na tremu iznad dvorišta bio je postavljen mitraljez. U dvorište Zadruge došao je optuženi Ljuban Devetak i naredio da odatle izađe *radni vod*, među kojima je bio i on. Odveli su ih u kuću Mirka Milića, gde su proveli noć. Sutradan je dvorište zadruge bilo isprano vodom, a na ulici se video krvav trag od patika. Popodne tog dana, svedok, Ivica Poljak i Josip Turkalj, pomagali su seoskom doktoru Slobodanu Kačaru dok je pružao medicinsku pomoć ranjenima na minskom polju.

Pitanja zamenika tužioca

Hapšenje, zatvaranje i ubijanje meštana Hrvata vršeno je i nakon događaja na monskom polju. Od pripadnika jedinice *Dušan Silni* poznata su mu lica Aca Grk, Pljoka ili Kljoka iz Dobanovaca, Petronije i Zoran iz Pančeva. Pre napada na selo vođeni su pregovori o predaji oružja između meštana Lovasa i JNA.

Pitanja branilaca optuženih

Optuženi Devetak bio je glavni organizator ovih događaja u Lovasu. On je u selo doveo paravaojnu jednicu *Dušan Silni* i bio njen komandanat. Pripadnici te jedinice bili su njegovi telohranitelji. Tenkove je prvi put video u selu pre podne, 11.10.1991. Milenko Rudić bio je lični vozač Ljubana Devetaka. Krajem oktobra ili početkom novembra, saslušavao ga je Đorđe Ivković u vezi sa proslavom osnivanja HDZ-a u Lovasu.

Pitanja optuženih

Optuženi Ljuban Devetak i Milan Devčić osporavalali su da ga je 11.10.1991. optuženi Devčić po nalogu optuženog Devetaka nzatvorio u mehaničkoj radionici gde je prveo tri dana. Svedok je svoj iskaz potvrdio veoma ubedljivo.

Pitanja punomoćnica oštećenih

O ubistvu oca obavestili su ga Berislav Filić i Jakob Peulić, koji su mu rekli da su zajedno sa Ivicom Filićem pronašli telo njegovog oca u kući Ante Mikića. U dvorištu zadruge 11.10.1991. istovarivao je nameštaj i druge stvari donešte iz hrvatskih kuća. Ranjene sa minskog polja u seoskoj ambulanti su čuvali vojnici. U periodu od napada na selo do događaja na minskom polju, u Lovasu se nalazila vojna jedinica iz Valjeva.

Komentar: Svedok je saslušan putem video-konferencijske veze iz Županijskog suda u Vukovaru.

Glavni pretres 21.05.2010.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedokinje-oštećene Vinke Dolački

U kritičnim događajima ubijen je njen suprug Stipo Dolački. Tučkli su ga i maltretirali, nakon čega je 18.11.1991. streljan u kapelici na seoskom groblju. Napad na selo počeo je bomabradovanjem, a nešto kasnije u njihovu kuću je ušla srpska vojska u kojoj su bili i neki Srbi meštana Lovasa. Vojnici su pretresli kuću i opljačkali vrednije stvari. Svedokinju, njenog dvoje dece, svekra i svekrvu isterali su iz kuće, nakon čega su boravili u pomoćnoj zgradici. Rekli su im da na kapiju postave bele čaršafe čime bi označili da je to hrvatska kuća, kao i da na rukama nose bele trake. Popodne su svi muškarci morali da se jave u Zemljoradničku zadrugu. Njen svekar je zatvoren, pretučen i opljačkan. Sutradan su srpski vojnici uzeli auto njenog supruga marke *Golf* i maltretirali njiju i decu. Suprug, koji se do tada skriva u susednom dvorištu, izašao je i tada su ga vojnici uhapsili i odveli. Od tada ga nikada nisu videli. Svake noći čula je jauke i zapomaganja Hrvata, koji su bili zatvoreni u zgradici Mesne kancelarije. Optužene Milana Devčića ili Milana Radočića pitala je šta je sa njenim suprugom, ali su oni govorili nešto u smislu šta je zaslužio to je i dobio. Vojnici, sa kojima je bio i Mirko Rudić, naredili su im da odu iz kuće, nakon čega su otišli kod rođaka, gde su proveli mesec dana. Sve to vreme je sa ostalim ženama Hrvaticama obavljala prinudne radove. Saznala je da je neko streljan u kapelici na groblju. Žene kojima su muževi ubijeni nisu smelete pokazivati žalost.

Nakon obavljanja prinudnog rada, 1.11.1991, odvedena je u zgradu Mesne kancelarije na ispitivanje. Tada je videla optuženog Milana Devčića. Sutradan ujutru ponovo su odvedene na rad u polju, a za sve to vreme, njena deca, od četiri i šest godina, bila su sama i nisu znala gde je ona. Vratili su se u kuću nakon što se iz nje iselila vojska. Kuća je bila potpuno demolirana.

Dobili su papir na kome je pisalo da svu svoju imovinu ostavljaju opštini, koji su morali da potpišu. Sa tim papirom otišla je kod vojske i tražila pomoć, ali su oni rekli da ne mogu da je zaštite. Nakon toga odlučili su da se isele. Sa još nekim meštanima napustili su selo 28.11.1991. Prema obdukcijskom nalazu, njen suprug je ubijen dum-dum metkom, a utvrđeno je da je pre ubistva bio teško pretučen.

Pitanja zamenika tužioca

Nakon odvođenja njenog supruga, vojnici su istukli njenog svekra i oduzeli mu svu ušteđevinu u iznosu od 4500 DM. Optuženi Ljuban Devetak bio je glavni komandanat sela, a Milan Devečić njegov pomoćnik. Čula je da je njen suprug išao pred tenkom pri napadu na selo Opatovac. Nakon što je saznala da je njen suprug ubijen pitala je optuženog Milana Devčića da li je to istina, a on je rekao *Da, ubijen je, pa šta*. On je tada bio u vojnoj uniformi i naoružan automatom. Njena svekra je optuženog Ljubana Dvetaka pitala šta je sa njenim sinom, a on joj je odgovorio *Ajde šuti, idi kući i nemoj ništa pitati*. Sa njenim mužem u kapelici na groblju ubijeni su još Alojzije Krizmanić i braća Antun i Đuka Luketić. Negira da je optuženi Aleksandar Niklaidis pokušavao da pomogne njenom mužu.

Pitanja branilaca optuženih

Optuženi Milan Devčić i Milan Radojičić vozili su auto marke *Golf*, koje je oduzeto od njenog supruga. Sredinom decembra dobili su naredbu da decu treba da vode u školu i da će nastava biti na ciriličnom pismu. Nakon Božića 1992. počelo je masovno proterivanje Hrvata iz sela, jer je srpska vlast donela odluku da u selu ostane 8% Hrvata.

Pitanja optuženih

Optuženi Ljuban Devetak negira da je razgovarao sa majkom njenog supruga, a optuženi Milan Devčić osporava da joj je u vezi sa ubistvom supruga rekao *Da, ubijen je, pa šta* i da je vozio auto njenog supruga. Predsedavajuća veća je naglasila da je optuženi Aleksandar Niklaidis to isto rekao u svojoj odbrani. Svedokinja je ubedljivo odreagovala na primedbe optuženih i navela detalje tih razgovora.

Pitanja predsednice veća

Optuženima Milanu Devčiću i Milunu Radojčiću obraćala se za informacije o svom suprugu jer je zanala da su oni bili glavni u policiji i mesnoj zajednici.

Pitanja punomoćnice oštećenih

Na dan napada na Lovas, vojska im je rekla da kuću obeleže belim čaršafom i da oko ruke nose bele trake. Ispred Zadruge pročitan je proglašen da sve žene Hrvatice, starosti između 15 i 60 godina, moraju da obavljaju prinudni rad. Prilikom obavljanja rada bile su u pratnji naoružanih vojnika.

Saslušanje svedoka-oštećenog Vjekoslava Balića

Svedok je krajem decembra 1992. zatvoren i teško pretučen, te je morao da ode iz Lovasa.

Pitanja zamenika tužioca

Napad na Lovas počeo je oko 8:00 sati ujutru 10.10.1991. Sa ženom i decom sakrio se u podrum ujakove kuće gde je proveo naredna tri – četiri dana. Nakon toga, prijavio se u Mesnoj kancelariji i Zemljoradničkoj zadruzi gde je dobio nalog za obavljanje prinudnih radova. Optuženi Ljuban Devetak i Milan Devčić nosili su maskirne vojne uniforme u tom periodu. Čuo je da je optuženi Milan Devčić ubio svog kuma Đuku Luketića, njegovog brata i oca. Bio je prisutan kada je Pero Luketić molio optuženog Devčića da im pomogne da odu iz sela, a optuženi odgovorio *Ti si moj, i ti i Đuka ste moji*. Optuženi Željko Krnjajić je bio najveći ološ u selu. Nekoliko dana pre događaja na minskom polju, video je da je optuženi Krnjajić nekom od vojnika naredio da meštanina Ostruna uvede u kafić, nakon čega je isplio *zolju* na kafić i na taj način ga ubio. Tom prilikom bili su i Pero i Ivica Sabljak. Nakon rada na polju 17.10.1991, odeveden je i sa još oko 70 meštana Hrvata zatvoren u dvorište Zemljoradničke zadruge. Cele noći morali su da nepokretno sede na klupama. Mnoge su tukli i maltretirali. Uveče je optuženi Ljuban Devetak prozvao i izdvojio oko 15 ljudi. Optužni Devetak je u dvorište dolazio i sutradan, neposredno pre odvođenja zarobljenika na minsko polje.

Pitanja branilaca optuženih

Optuženi Ljuban Devetak je 17.10.1991. u dvorištu Zemljoradničke zadruge rekao da je vlasnik svog privatnog i zadružnog zemljišta u Lovasu. Zarobljene meštane iz dvorišta Zadruge izveli su neki meštani Lovasa u SMB uniformama, vojnici u maskirnim uniformama i pripadnici paravojne jedinice. Slobodan Grubač mu je rekao da ga je optuženi Devetak ovlastio da spasi jednog Hrvata i Grubač je odlučio da to bude svedok.

Pitanja optuženih

Optuženi Milan Devčić osporava da je odbio da pomogne svojim kumovima Luketićima. Svedok sa puno detalja opisuje razgovor koji je taj optuženi vodio sa pokojnim Perom Luketićem. Optuženi Željko Krnjajić osporavao je da je Ostruna naterao da uđe u kafić i gađao ga zoljom.

Na minskom polju sakupio je 14 tela meštana Hrvata. Na većini tela video je ulazne prostrelne rane na leđima. Tada su na brdu pokupili i tela Boška Bođanca i Luketića.

Pitanja predsednice veća

Video je kada je Patronije u kuhinji Zemljoradničke zadruge prebio Luku Balića i Berislava Filića, a Josipu Turkalju nožem sekao kosu sa glave. Optuženi Ljuban Devetak je imao svoje telohranitelje koji su bili uniformisani i naoružani i nisu dozvoljavali da mu se pride, a njegov lični vozač bio je Mirko Rudić. Nikola Badanjak je pre odvođenja meštana na minsko polje ubijen u dvorištu Zedruge.

Ubijeni su i njegovi stric i strina Marin i Katarina Balić. Ivica Filić, koji je sakupio njihova tela, rekao mu je da su bili zaklani.

Pitanja punomoćnice oštećenih

Svi Hrvati su na rukama nosili bele trake, a on je i svoj traktor obeležavao belom trakom. Za kretanje kroz selo bile su mu potrebne propusnice. Vojni punktovi nalazili su se na svakom izlazu iz sela. Porodicama ubijenih na minskom polju nije smeо da kaže da su oni mrtvi.

Komentar:

Svedoci Vinka Dolački i Vjekoslav Balić saslušani su putem video-konferencijske veze iz Županijskog suda u Osijeku.

Glavni pretres 24.05.2010.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović i, punomoćnice oštećenih

Glavni pretres nije održan zbog neodazivanja sveodoka Katrine Krizmanić i Antuna Lutrovića na poziv.

Glavni pretres 25.05.2010.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedoka-oštećenog Mate Batakovića

Na dan napada na Lovas 10.10.1991 oko 7:30 časova ujutru, bio je kod seoske mesare i sa Pavom Đakovićem i Pavlom Šimunovićem sklonio se u podrum zadružnog doma. Čuli su da neko kaže da izađu ili će u podrum baciti bombu. Vojnici, među kojima su bili Dule

Grgović i Željko Krnjajić, odveli su ih je u dvorište Zemljoradničke zadruge, gde je već bilo oko 50-60 meštana Hrvata. Pukovnik Lovrić je nakon razgovora sa optuženim Ljubanom Devetakom rekao da starci, žene i deca mogu ići kući, a da muškarci ostaju u dvorištu zadruge. Te noći je došao autobus sa vojskom iz Srbije. Neki od meštana su ispitivani i tučeni, a prethodno su prebili Pavu Antolovića. Imena zatvorenika popisali su Đuro Prodanović, Bajica Radojić i optuženi Milan Devčić. Sutradan mu je optuženi Devčić rekao da treba da sačeka da pitaju Devetaka koje će poslove obavljati. U dvorište Zadruge dovedeni su Željko i Darko Pavlić, koji su bili pretučeni. Odveli su ih u podrum opštine, nakon čega ih više nije video. Tu su se nalazili i optuženi Milan Devčić i Ljuban Devetak. Narednih dana radio je u pekari, a sve vreme je nosio belu traku. Dan pre odvođenja na minsko polje, svi muškarci su pozvani da se jave u dvorište zadruge. Optuženi Ljuban Devetak rekao je da Marko Kesegić i on idu odatle. Optuženi Milan Devčić ga je ispitivao u zgradi policije i rekao mu da će ga poslati u Šid. Sa Šljivančaninom, koji je dolazio na sastanak kod optuženog Ljubana Devetaka, otišao je do Šida gde je bio zatvoren u kino dvorani, a kasnije je prebačen u logor.

Pitanja predsednice veća

Lovas se na dan napada nije branio, niti je u selu bilo nekih hrvatskih oružanih snaga. Pre napada je bilo pregovora između predstavnika sela i JNA o predaji naoržanja. Lovas je granatiran i pre 10.10.1991, kada je bila zapaljena katolička crkva u selu. Dan nakon napada, u blizini zgrade Zemljoradničke zadruge, video je telo Josipa Kraljevića, a na drugom mestu i telo Kate Pavličević. Njegova žena je kod kuće Ante Nikolića videla telo Stipe Mađarevića, koji je ubijen u napadu na selo. Čuo je kada je optuženi Ljuban Devetak u Zadruzi pitao optuženog Milana Devčića koliko je Hrvata ubijeno tokom napada, a kada mu je optuženi Devčić odgovorio, Devetak je rekao da je to malo. Na dan napada optuženi Devetak je nosio uniformu, a kasnije civilnu odeću i često crni šešir. Optuženi Željko Krnjajić je bio u vojnoj uniformi. Hrvatima je bilo zabranjeno da zaključavaju svoje kuće. Optuženi Milan Devčić je bio prisutan kada su braća Pavličići zatvoreni u podrum Mesne zajednice. Nakon napada u Lovasu je uspostavljena srpska vlast u kojoj je glavni bio optuženi Ljuban Devetak.

Pitanja branilaca optuženih

Nakon napada na selo u dvorištu Zadruge video je optužene Milana Devčića i Milana Radojića. Propusnice za izlazak iz sela potpisivali su Ljuban Devetak i Milan Devčić. Optuženog Željka Krnjajića viđao je i nakon napada na selo.

Pitanje optuženih

Optuženi Devetak negira da je na dan napada na Lovas razgovarao sa pukovnikom Lovrićem.

Pitanja punomoćnica oštećenih

Na pitanje punomoćnice oštećenih Slavice Jovanović, kaže da je na dan napada, prvo bio raspoređen da radi na sakupljanju tela ubijenih Hrvata, a onda je optuženi Devčić pitao optuženog Devetaka koji je odredio da radi u pekari. Optuženi Devetak, Devčić i Radojčić su bili u kuhinji Zemljoradničke zadruge dok su u dvorištu zadruge tučeni meštani Hrvati. U tom periodu bio je uveden policijski čas. Na pitanje punomoćnice Nataše Kandić, objašnjava da se policijski čas odnosio samo na meštane Hrvate, kao i da su prinudne radove obavljali samo Hrvati. Prilikom odvođenja u Šid, po nalogu optuženog Milana Dvečića, nije znao da postoje logori u Begejcima i Stajićevu i da će tamo biti odveden.

Komentar:

Svedok je saslušan putem video-konferencijske veze iz Županijskog suda u Vukovaru.

Glavni pretres 26.05.2010.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedoka-oštećenog Ljubomira Solakovića

Početkom oktobra 1991. artiljerijskim oružjem gađana je seoska katolička crkva i silosi u Lovasu. Selo je 10.10.1991. napadnuto, prvo artiljerijskom vatrom u trajanju od oko pola sata, a onda je usledio pešadijski napad. Tada su ubijeni mnogi meštani sela među kojima Cecilia i Dane Badanjak, šumar Mirko iz Tovarnika, Vid Krizmanić, Bata Polić, bračni par Jovanović. Skrivalo se u kući, a onda je čuo da mora da se prijavi u Zadrugu. Meštani Hrvati su morali da nose bele trake oko ruku i da svoje kuće obeležavaju belim čaršafima. Odmah po zauzimanju sela, postavljeni su vojni punktovi sa tenkovima. Dana 17. oktobra pozvani su na sastanak u Zemljoradničkoj zadrudi. Pre ulaska u dvorište, pretresali su ih i tukli. Tu su sedeći na drvenim klupama proveli noć. Čuvalo ih je pet-šest vojnika u SMB uniformama. U dvorištu Zadruge postavljena su dva mitraljeza. Mnogi zatvoreni meštani su tučeni i maltretirani. Od zadobijenih batina sutradan je preminuo Marko Filić. Optuženi Ljuban Devetak izdvojio je grupu od desetak meštana, kako je on rekao, *radni vod* i oni su otisli odatle. Tokom noći su neki vojnici popisali njihova imena. Sutradan ujutru, u dvorište zadruge ponovo je došao optuženi Devetak i odatle je odveo još neke meštane. Dvadesetak zatvorebika bili su izuzetno okrutno tučeni i ubadani nožem. Od vojnika seća se imena

Petronije, Marko, Nikola, *Bokser*, Zoran. Ubrzo nakon toga, došao je kamion sa rezrevistima JNA u šarenim maskirnim uniformama braon boje i šlemovima sa petokrakama. Neki pripadnik paravojne jedinice održao je kratak govor i naredio im da se postroje i da idu u berbu grožđa. Formirali su kolonu, pri čemu su prvo zatvoreni Hrvati bili u sredini, a sa njihove leve i desne strane vojnici, a onda su se prestrojili - vojnici su bili u sredini, a meštani sa strane. Tokom kretanja kolone, vojnici su tukli zatovrenike. Boško Bođanac nije mogao da hoda, zbog zadobijenih rana nanetih ubodima nožem, zbog čega ga je neki vojnik ubio. Vojnici su ih odveli do parcele sa detelinom i naredili im da se držeći se za ruke i pomerajući noge levo-desno kreću kroz detelinu. Vojnici su se kretali iza njih na udaljenosti od 30 do 50 metara i pucali im iznad glava. Neko od meštana video je mine, te je neki vojnik gurnuo Ivana Kraljevića na minu. Došlo je do eksplozije, a zatim su vojnici zapucali po njima. Kada je pucnjava prestala, putem je prošlo vojno vozilo iz kojeg je izašao neki starešina JNA, koji je naredio da se sa tim prestane i da se ranjeni meštani odvedu u bolnicu. Na minskom polju ubijeno je 20 meštana Hrvata: Marijan Marković, Darko Solakvić, Tomislav Sabljak, Ivan Sabljak, Marko Sabljak, Ivan Conjar, Mato Hodak i drugi čiji se imena ne seća. Meštani Josip Ostrun i Vlado Bošnjaković su deaktivirali neeksplodirane mine. Svedok je sa ostalim ranjenicima odveden je u Šid u bolnicu. Na putu do bolnice preminuo je Josip Turkalj. Vraćeni su u selo gde im je doktor Slobodan Kačar pružio medicinsku pomoć. U Lovasu je bio do decembra 1991, kada je dobio naređenje da se iseli.

Pitanja zamenika tužioca

Meštani Srbi koji su nešto pre napada napustili Lovas, učestvovali su kao predvodnici u oružanom napadu na selo. Pre napada na selo, između meštana Hrvata i predstavnika JNA, vođeni su pregovori o predaji oružja. Dan nakon napada, Dušan Grković i optuženi Željko Krnjajić pretresli su njegovu kuću i od njegovog oca tražili oružje. Meštani Hrvati zatvarani su u prostoriju u Zemljoradničkoj zadruzi, podrumu zgrade mesne kancelarije i u podrumu kuće Bore Kesera, gde je bila stanica policije. Srpski vojnici su nosili SMB i maksirne uniforme, a neki su bili i u civilnoj odeći. Na dan odvođenje civila na minsko polje, u centru sela, video je optuženog Milana Devčića u policijskoj uniformi. Optuženi Milan Radojićić, koga su neki vojnici oslovaljavali sa *kapetane*, upisivao je imena meštana Hrvata koji su se javljali u Zadrugu.

Pitanja optuženih

Optuženi Ljuban Devetak osporavao je da je 17. oktobra bio u dvorištu Zemljoradničke zadruge. Optuženi Željko Krnjajić ističe primedbu da je svedokovog oca video 10. a ne 11. oktobra.

Pitanja punomoćnica oštećenih

Na pitanje punomoćnice oštećenih Nataše Kandić, svedok je rekao da su na minskom polju vojnici, u dva navrata, pucali u meštane, prvi put nakon eksplozije mine i drugi put nakon što su ranjenima naredili da se jede. Svedok je pogoden u ruku u drugoj pucnjavi, kada su ubijeni njegov brat Darko Solaković i sused Marijan Marković, koji su u prvoj pucnjavi bili ranjeni.

Komentar: Svedok je saslušan putem video-konferencijske veze iz Županijskog suda u Vukovaru.

Glavni pretres 27.05.2010.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedokinje-oštećene Katarine Pando

Dva dana nakon napada na Lovas, ubijen je njen suprug Franjo Pando, koga su odveli Dušan Grković i Zoran Tepavac. Nakon dva-tri dana otišla je u kuću Bore Kesera, gde se nalazila stanica policije i optuženog Milana Devčića, tada komandira policije, pitala šta je sa njenim suprugom. Nije joj odgovorio već ju je pitao gde su njeni sinovi. Tog optuženog je više puta pitala za sudbinu muža, ali joj je on uvek odgovarao pitanjem o njenim sinovima. Dušan Grković ju je odveo u kancelariju optuženog Ljubana Devetaka, gde je bilo više naoružanih ljudi. On ju je pitao gde su joj sinovi, rekao joj da mu je žao zbog njenog muža i naredio joj da obavlja radnu obavezu. Radila je na branju kukuruza, jabuka i grožđa, kiseljenju kupusa, pripremi jabuka za rakiju. Sve vreme bili su pod oružanom pratinjom. Mato Sabljak joj je rekao da je njen muž streljan u garaži Bože Latasa. Od Marka Filića je saznala da je njen suprug pre streljanja bio zatvoren, ispitivan, tučen i maltretiran.

Pitanja zakmenika tužioca

Istog dana kad i njen suprug, uhapšeni su Darko Poljak i Marko Damnjanović. U decembru 1991. dvojica policajaca su došla kod nje u kuću i naredili joj da napusti selo. Za izlazak iz sela trebalo je da ima propusnicu. Pri odlasku na prinudni rad u polju, pretresali su ih na punktovima koje je držala vojska. Meštani Hrvati bili su označeni belim trakama koje su nosili oko ruku, a njihove kuće belim čaršafima.

Pitanja optuženih

Optuženi Ljuban Devatek kaže da je svedokinju pitao o sinovima, jer je to od njega zahtevao pukovnik Subotić, koji se tada nalazio u njegovoj kancelariji. Milan Devčić osporava da je razgovarao sa svedokinjom.

Pitanja predsdenice veća

Na dan napada delimično je spaljena njena kuća, a nekoliko dana nakon odvođenja njenog supruga, vojnici su pretresli kuću uzeli sve vredne stvari. O zatvaraju i tuči njenog supruga pričao joj je i Đuka Radočaj.

Pitanja punomoćnica oštećenih

U garaži Bože Latasa pored tela njenog supruga pronađena su i tela trojice ubijenih meštana Hrvata. Telo njenog supruga sahranjeno je u masovnoj grobnici na seoskom groblju. Prinudne radove obavljali su samo meštani Hrvati [muškarci i žene]. Kada je odlazila iz sela, kuću je morala da ostavi nezaključanu i da vojnicima preda ključeve od kuće. Kada se 2001. vratila u Lovas, kuća je bila potpuno uništена, a sve pokretne stvari opljačkane.

Saslusjanje svedoka-oštećenog Pavla Šimunovića

Na dan napada na Lovas 10.10.1991, sa Pavom Đakovićem i Matom Batakovićem našao se u centru sela. Nisu mogli da se vrate kućama, pa su otisli u podum Zemljoradničke zadruge. Nakon granatiranja i pucnjave u podrum su došli srpski vojnici, sa kojima su bili i meštani Dule Grković i Mirko Rudić. Vojnici su naredili da izađu svi iz podruma ili će u suprotnom baciti bombu. Vojnici su ih sproveli u dvorište Zadruge, gde su tokom dana dovedeni i drugi meštani Hrvati. Vojnici su mnoge od njih tukli. Noć su proveli zatvoreni u kancelarijama na spratu. Sutradan ujutru, optuženi Ljuban Devetak im je rekao da treba da obavljaju radnu obavezu. Nekima je dozvolio da odu kući. Tri-četiri dana kasnije morao je da po selu sakuplja tela ubijenih Hrvata. Tela su sakupljana u prikolicu traktora i odvožena na seosko groblje gde su polagana u masovnu gorbnicu. Tog dana optuženi Milan Devčić dozvolio mu je da ode kući, sa obavezom da se svakodnevno javlja u zadrugu i obavlja poslove sakupljanja i hranjenja domaćih životinja. Nakon nekoliko dana, naredeno im je da se okupe u dvorište Zadruge, gde je trabalo da im optuženi Ljuban Devetak održi sastanak. Tu je došlo oko 50-60 meštana Hrvata. Naredili su im da nepokretno sede na klupama u dvorištu. Čuvalo ih je nekoliko pripadnika dobromolajkče jedinice i vojnika. Tokom večeri, vojnici su napravili spisak zatvorenih, a mnoge od njih su tukli. Optuženi Devetak dolazio je u dvorište zadruge uveče 17.10. i sutradan ujutru, kada je zatvorenike koji su bili angažovani na obavljanu poslova u Zadruzi i pekari. Nakon što su mnogi zatvorenici, među kojima i

svedok, okrutno isprebijani, obratio im se optuženi Ljuban Devetak i naredio im da idu u staru zadrugu. U tom trenutku, u dvorište Zadruge ušlo je oko 20 vojnika u SMB uniformama, koji su im naredili da se postroje u kolonu i idu u branje grožđa. Pored njega grožđa. Osim njega, u koloni je bio Josip Luketić koji je sve vreme pominjao svog sina Ninu. Tokom kretanja kolone, ubijen je Boško Bođanac koji, zbog zadobijenih batina i uboda noža, nije mogao da hoda. Kod parcele sa detelinom vojnici su im naredili da se uhvate za ruke i uđu u detelinu i da razminiraju polje. Prvo su se kretali širinom, a onda dužinom parcele. Nakon što su videli mine i stali, došlo je do eksplozije, a vojnici su počeli da pucaju po njima. Svedok je pao na zemlju i onesvestio se. Kada se osvestio, putem je naišao vojni džip, iz kojeg je izišli oficiri JNA koji su se prepirali sa vojnicima. Vojnici su naredili da se jave ranjeni i nepovređeni meštani. Ranjeni su kamionom odvezeni u Šid. Nepovređeni su morali da deaktiviraju neeksplodirane mine, nakon čega su ih vratili u dvorište zadruge koje je bilo isprano vodom (od krvi). Popodne im je dozvoljeno da odu kućama. Sutradan se ponovo javio u zadrugu gde je nastavio sa obavljanjem prinudnih radova. Radio je na sakupljanju tela ubijenih na minskom polju, koja su uneta u kamiona u kome su nekoliko dana stajala u delu sela koje se zove Dol, a onda sahranjena u masovnoj grobnici na seoskom groblju. Posle ovoga sakupljao je i tala meštana Hrvata ubijenih po kućama i garažama u selu. Na više mesta sakupio je po dva ili tri tela, na kojima je bilo vidljivo da su pre ubistva tučeni i masakrirani.

Pitanja zamenika tužioca

Na dan napada na Lovas u dvorištu Zadruge video je Ljubana Devetaka, Milana Radojčića i Željka Krnjajića. Sutradan je optuženi Devetak sa nekog spiska pročitao imena meštana Hrvata koje je odredio za *radni vod*. Mesta na kojima se nalaze tela ubijenih Hrvata pokazivao mu je pripadnik dobrovoljačke jedinice, čije je ime bilo Patronije. U dvorištu Zadruge, 18.10.1991. ujutru pretučeni su Marko Sabljak, Ivica Sabljak, Marin Mađarević, Boško Bođanac, Ivica Kraljević, Tuno Sabljak. Petar, Đuka i Anton Luketić su, nekoliko dana nakon događaja na minskom polju, pronađeni mrtvi u kapelici na groblju.

Pitanja branilaca optuženih

Među vojnicima koji su ih vodili na minsko polje, bilo je i onih koji su imali braon maskirne uniforme.

Pitanja optuženih

Sva tala ubijenih meštana Hrvata bila su u civilnoj odeći.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Na pitanje punomoćnice oštećenih Nataše Kandić, svedok je potvrdio da je 18.10.1991. u dvorištu Zadruge video optuženog Željka Kranjacića, koji je prolazio sa optuženim Ljubanom Devetakom.

Komentar: Svedoci su saslušani putem video-konferencijske veze iz Županijskog suda u Vukovaru.

Glavni pretres 28.05.2010.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedoka-oštećenog Stjepana Marinkovića

Nakon napada na Tovarnik, gde je živeo, sa suprugom i decom otišao je za Lovas. Nekoliko dana kansije, odlučio je da se vrati i obide roditelje koji su ostali u porodičnoj kući u Tovarniku. Na putu od Lovasa do Tovarnika, zarobile su ga srpske oružene snage i zatvorile u kuću Cvejića u Tovarniku. Tu je proveo oko nedelju dana, a sve vreme je teško tučen i maltretiran.

Nakon 5-6 dana srpski vojnici su se okupili i njega i Nakić Dragana poveli su prvo do benzinske stanice gde su vojnici dobili naoružanje i municiju, a odatle su krenuli u napad na Lovas. Njega i Dragana Nakić vodili su u svojstvu taoca ili živog štita ispred vojnika. Tokom puta, vojnici su ga odvezali, pa je uspo da pobegne. Vojnici su pucali za njim, ali ga nisu pogodili. Otišao je u Mohovo odakle je javio Emanuelu Filiću da se spremi napad na Lovas.

Pitanja zamenika tužioca

Dok je bio zatvoren u Cvejićevoj kući u Tovarniku obišla ga je majka i rekla da mu je otac ubijen. U toj kući bilo je zatvoreno još oko 15 Hrvata, među kojima i Dragan Nakić iz Tovarnika. Među srpskim vojnicima koji su ih tukli i maltretirali bilo je i više meštana Lovasa, među njima i optuženi Željko Krnjacić. Oni su mu govorili da će ga sa sobom voditi u Lovas, da će mu silovati ženu, da će ubiti njenog oca i slično. Tu su svakodnevno dolazili optuženi Ljuban Devetak i Milan Devčić.

Pitanja branilaca optuženih

Tokom kretanja od Tovarnika do Lovasa, vojnici su radio-vezom komunicirali sa nekim iz sela i rekli da će napad početi u 7:30 časova, da će prvo bombardovati selo a onda će uslediti pešadijski napad.

Od supruge je saznao da je njen otac tokom napada bio sam u kući, a da je njena majka, nekoliko sati nakon napada, pronašla njegovo telo u dvorištu kuće.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Na pitanje punomoćnice oštećenih, svedok je rekao da je svoju porodicu video četiri meseca nakon bekstva.

Saslušanje svedoka-oštećenog Željka Somborca

Lovas je prvi put bombardovan 29.9.1991. Nakon deset dana, rano ujutru 10.10.1991, počela je jaka pucnjava. Oko 9:00 sati Đuro Antolović mu je rekao da mu je ubijen otac i zamolio ga da mu pomogne da prenese njegovo telo. Oko 12:30 kod njegove kuće došli su srpski vojnici, među kojima je bio meštanin Milan Vorkapić, neki Petronije i Aca Konj, pucali su u kuću i naredili mu da izađe u dvorište. Pretresli su kuću i naredili mu da ne ide nigde, da veže belu krpu oko ruku, da kapiju obeleži belim čaršafima i da se sutradan javi u zadrugu. Sutradan je u dvorištu Zadruge sreo Milana Radojičića koji je tražio da donese pištolj i rekao da će poslati nekog da mu preterse kuću i pronađe pištolj. Obavljaо je radove na sakupljanju sena i ishrani domaćih životinja. Popodne 17.10. saznao je da treba da ode do Zadruge, gde će se održati neki sastanak. Tu su se nalazili vojnici u novim maskirnim uniformama sa belim opasačima. Oni su meštane Hrvate pretresali, tukli i uvodili ih u dvorište Zadruge. Optuženi Ljuban Dvetak je te večeri u kuhinji zadruge održao neki sastanak, a nakon toga iz dvorišta oslobođio neke od zatvorenih meštana. Noć su proveli nepomično sedeći na drvenim klupama, a neki od njih bili su ispitivani i tučeni. Novac i vredne stvari morali su da predaju vojnicima. Optuženi Ljuban Devetak je ponovo došao sutradan ujutru, kada je izdvojio još neke meštane, a vojnik sa nadimkom *Bokser* je popisao njihova imena. Nakon toga, vojnici su zatvornike okrutno tukli, ubadali nožem i maltretirali. Vojnik koga zna kao Aca Konj udario ga je kundakom puške u glavu, od čega i sada slabije čuje. Oko 50 zatvorenika je poređano u kolonu i u pratnji vojnika pošli su ka izlazu iz sela. Boško Bođanac, koji je bio izboden nožem, nije mogao da hoda, zbog čega ga je jedan vojnik ubio. Kod parcele sa detelinom vojnici su im naredili da uđu u detelinu, uhvate se za ruke i hodaju kroz detelinu razgrčući je. Pratili su ih vojnici sa oružjem uperenim u njih. Videli su mine i stali. Ivicu Kraljevića je jedan vojnik gurnuo na minu, da bi nakon ekplozije, vojnici su pucali u njih. Mata Hodak, koji je bio teško povređen, molio je vojnika da ga ubije, na šta je ovaj rekao da neće i da će sam umreti. Putem je prošlo vojno vozilo iz kojeg je izašao oficir JNA i pitao vojнике zašto se tako postupa sa civilima. Đuka Radočaj, Josip Ostrun i Pero Vučeta, koji su bili nepovređeni, po uputstvima vojnika deaktivirali su neeksplodirane mine. Svedok je imao malu povredu od šrapnela mine. Ranjeni civili kamionom su odvezeni u Šid, dok su nepovređeni, među kojima i svedok, vraćeni u dvorište

zadruge. Tu je dobrovoljac po imenu Petronije pretio da će ih zaklati sekirom. Nakon toga je sve do odlaska iz sela u decembru 1991. obavljao je prinudne radove.

Pitanja zamenika tužioca

Pre napada na Lovas u selu nije bilo hrvatskih oružanih snaga, a nešto pre toga vođeni su pregovori meštana sela i JNA u vezi sa predajom oružja. Nakon događaja na minskom polju sakupljao je tala ubijenih Hrvata. Na mesto gde je bilo telo Bože Vidića, odveo ih je vojnik koga zna kao Kostu. U podrumu zgrade Mesne kancelarije uneo je slamu i postavio žičanu ogradu, nakon čega su tu zatvarani meštani Hrvati. U napadu na selo ubijeno je 22 Hrvata, a u periodu do minskog polja ukupno 69. Krizmanićevi Pero, Đuro i Antun i Ivan Vidić dovedeni su u dvorište zadruge ujutru 18.10.1991, gde su zverski pretučeni, nakon čega su vraćeni prema zgradi Mesne zajednice.

Optuženog Ljubana Devetaka viđao je i u uniformi i u civilnoj odeći. Optuženi Milan Radojić bio je komandant odreda TO Lovas, a optuženi Milan Devčić je bio komandir policije.

Pitanja optuženih

Optuženi Ljuban Devetak je osporavao da je 17.10.1991. bio u dvorištu Zadruge. Zbog fizičkih povreda i psihičkog maltretiranja, doživljenog tokom oktobra i novembra 1991, svedoku je konstatovan posttraumatski stresni poremećaj, od čega se i sada leči. Boško Bodanac je ubijen 400 metara od kontrolnog punkta, odnosno 50 metara od minskog polja.

Pitanja predsednice veća

Naređenje za izvođenje prinudnog rada izdali su mu Milan Vorkapić i optuženi Milan Radojić. Pri odlasku iz Lovasa, svedok je morao da potpiše izjavu da svu svoju pokretnu i nepokretnu imovinu ostavlja optuženom Miljanu Radojiću. Svi vojno sposobni Srbi, meštani sela Lovasa, bili su naoružani i u uniformama. U garaži Bože Latasa video je tela Đure Krizmanića, Franje Pandje i Marka Damjanovića zvanog *Bosanac*. Braća Darko i Željko Pavličić ubijeni su u garaži Ive ili Mate Mađarevića.

Svedok je na predočenim fotografijama prepoznao optužene Ljubana Devetaka, Milana Radojića i Željka Krnjajića.

Pitanja punomoćnica oštećenih

Prinudne radove obavljali su pod oružanom pratnjom meštana Srba. Pri ulasku u minsko polje, vojnici su im rekli da ne smeju da legnu na zemlju dok ne budu pogodeni gelerom ili metkom.

Komentar: Svedoci su saslušani putem video-konferencijske veze iz Županijskog suda u Vukovaru.

Glavni pretres 21.06.2010.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedoka Aleksandra Vasiljevića

Svedok je pre, za vreme i nakon događaja u Lovasu u oktobru i novembru 1991. obavljao poslove načenika Uprave bezbednosti u tadašnjem Saveznom sekretarijatu za narodnu odbranu. Nakon saznanja o kritičnim dogadjajima, 25.10.1991. je napisao *Informaciju o maltretiranju, zlostavljanju i zločinu nad meštanima hrvatske nacionalnosti iz sela Lovas strogo pov. br. 540*. Saznanja o tome dobijao je od organa bezebednosti 1. Vojne oblasti, od pukovnika Ljubiše Petkovića. Oko 22.10.1991. dobio je izveštaj da u Lovasu postoji dobrovoljačka jednica *Dušan Silni* sa oko 10-20 pripadnika, koji su lično obezbeđenje samozvanog komandanta sela optuženog Ljubana Devetaka. Informisan je i da pripadnici te jedinice terorišu meštane sela Hrvate, da su oko 30 njih odveli na minsko polje, te da su nakon eksplozije mine sa pripadnicima TO Valjevo pucali po meštanima. Potpuniju inofrmaciju je dobio 25.10.1991. u kojoj je pored navedenog bilo i to da je na minskom polju poginulo 16 ili 17 meštana Hrvata, a da je do toga došlo jer je pripadnici TO Valjevo trebalo da idu u čišćenje minskog polja. Komandir jedinice je tražio da se jave dobrovoljci, pa s obzirom da se niko nije javio, pripadnici dobrovoljačke jedinice *Dušan Silni* su u dogovoru sa TO Valjevo, u tu akciju, poveli prethodno zatvorene mešatne Hrvate. Kao neko ko je odlučivao, pominjani su potpukovnik Miodrag Dimitrijević i kapetan I klase Darko, čijeg se prezimena ne seća. Saznao je da su pripadnici dobrovoljačke jedinice *Dušan Silni* bili izvesni Aleksndar sa grčkim prezimenom, Petronije Stevanović, Zoran Kosijer i izvesni Mađar iz Vojvodine čijeg se imena ne seća. Protiv potpukovnika Dimirijevića i tri rezervna oficira TO Valjevo podnete su krivične prijave. Dana 30.11.1991. dobio je izveštaj da je 23.11.1991. patrola vojne policije u Dalju, na smetlištu farme *Lovas*, pronašla 24 masakrirana tela. Nakon ulaska JNA u Lovasu je nastavilo da živi oko 900 meštana Hrvata, među kojima je bio i penzinisani pukovnik JNA Anton Lovrić, za koga zna da je preživeo odvođenje na minsko polje. Optuženi Ljuban Devetak izvestio ga je da je sproveden postupak za iseljavanje Hrvata. Tzv. Ratni komitet sela Lovas je ocenio da je 157 lica delovalo protiv Srba i zahtevao je njihovo izmeštanje iz Lovasa. Taj spisak je kasnije povećan na 420 lica, a postojao je i drugi spisak od 85 lica.

Pitanja zamenika tužioca

Naoružavanje Srba na teritoriji Hrvatske rađeno je u organizaciji Slobodana Miloševića, Gorana Hadžića i Mihalja Kerteza. Nakon formiranja SAO Slavonija, Baranja i zapadni Srem smenjeno je rukovodstvo dotadašnje legalne TO i formirana nova struktura TO. Tim procesom rukovodio je Radomir Stojčić zvani *Badža* iz MUP-a Srbije. U delu Republike Hrvatske koja se nalazila pod kontrolom JNA, civilnu vlast su organizovali novoformirani organi SAO Slavonija, Baranja i zapadni Srem.

Pitanja branilaca optuženih

U tom periodu, na teritoriji Lovasa paralelno su postojale dve vojne struktue i to TO iz Srbije koja je bila potčinjena Štabu TO Srbije i druga TO koju je formirala SAO Slavonija, Baranja i zapadni Srem. Ta vlast uspostavljala je i svoje stanice milicije i imala minstra unutrašnjih poslova. U sve to veoma su bili uključeni organi DB Srbije. Optuženog Ljubana Devtaka je za komandanta mesta postavio Goran Hadžić ili neko iz političkog vrha SAO. Građani hrvatske nacionasnosti, za koje su postojale indicije da su učestvovali u oružanim dejstvima protiv JNA, odvođeni su u sabirni centar u Begejcima, gde su ih ispitivali organi bezbednosti 1. Vojne oblasti, koja je i formirala taj sabirni centar.

Bezbednosne provere pripadnika TO i dobrovoljačkih jedinica nisu vršene. Jedinicama TO Valjevo u Lovasu komandovao je optuženi Milorad Dimitrijević. Minsko polje, na koje su odvedeni meštani Hrvati, postavile su snage JNA.

Pitanja optuženih

Deo vojne naredbe koji sadrži nalog za čišćenje mesta od nelojalno stanovništva je nelegalan i nedozvoljen. Za događaje u zoni odgovornosti 2. proleterske gardijske mehanizovane brigade (pgmbr) odgovoran je njen komanat Dušan Lonačar. Okrivljeni Aleknadar Nikolaidis je rekao da svedok ne govori istinu i da ga lažno okrivljuje.

Pitanja predsednice veća

U Lovas su dolazili minstar unutrašnjih poslova Republike Srpske Krajine Bogićević i načenik službe DB Srbije Jovica Stanišić i tamo sa Ljubanom Dvetekom vodili razgovore. Dobio je informaciju da je u Lovasu ubijeno oko 70 meštana Hrvata, da su njihova tela pokopana u masovnoj grobnici na seoskom groblju, koju je iskopao kapetan Stanković iz 2. pgmbr sa rovokopačem te brigade. Zaključuje da su vojnici znali da na tom mestu postoji minsko polje ,te da su stoga, kao živi štit, ispred sebe vodili meštane Hrvate, jer u suprotnom to ne bi činili. Moguće je da je 2. pgmbr uvodila neku kontrolu kretanja u smislu izdavanja propusnica i slično, ali svakako nije nalagala da meštani Hrvati budu obeležavani belim trakama.

Pitanja članova veća

Po informaciji koju je dobio komandant TO Valjevo u Lovasu bio je pukovnik Milorad Dimitrijević i on je kapetanu I klase Periću izdao naređenje za čišćenje minskog polja, pa je iz tog razloga krivičnu pirjavu podneo protiv njega. U vojski ne postoji pozicija komandant mesta, pa je iz tog razloga optuženog Ljubana Devetaka koji se tako predstavlja, označio kao *samozvani komandant mesta*.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Služba bezbednosti je imala podatke da određene političke stranke u Srbiji, u saradnji sa Službom državne bezbednosti, formiraju, naoružavaju, plaćaju i upućuju na ratište paravojne jedinice.

Punomoćnica Nataša Kandić istakla je primedbu da je zamenik tužioca ovog svedoka neprimereno štitio od, po njega, neugodnih pitanja. Istakla je i da svedok čini sve kako bi sebe izuzeo od krivičnog gonjenja.

Glavni pretres 22.06.2010.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedoka Dušana Lončara

U periodu od 1. do 19. oktobra 1991. boravio je na prostoru Tovarnika i Šida, na dužnosti komandanta 2. pgmbr. Jedinicu su pri ulasku u Republiku Hrvatsku napale hrvatske oružane snage, nakon čega su je napustili mnogi pripadnici. Težište njegovog rada bilo je ponovno formiranje jedinice i popunjavanje njenog sastava. Hrvatske oružane snage su najviše delovale iz pravca Lovasa odn. iz šume Jelaš. Oko 4. ili 5. oktobra kod svedoka je došao optuženi Ljuban Devetak, koga je površno poznavao iz Osijeka. Rekao mu je da je negde dogovoren, koordinirano i organizovao da ljudi koji su izbegli iz Lovasa treba da se vrate u selo i da oni imaju određene snage koje bi sprovele tu akciju, ali da mu je potrebna pomoć JNA. O tome je obavestio svoju komandu. Nekoliko dana kasnije, Ljuban Devetak ga je izvestio da su oni spremni. Sutradan je iz prepostavljene komande dobio naređenje da se njegova jedinica angažuje u akciji ulaska u selo. Na dan 9. oktobra, izdao je naređenje koje nije dostavljeno jedinicama. Dogovoren je da ulazak u selo bude 10. oktobra 1991. Tog dana, oko 14 sati, obavešten je da je napad na Lovas izведен u periodu između 7:00 i 12:00 časova. Zbog guste magle nije izveden artiljerijski napad. Oko 21:00 sat, došao je Ljuban Devetak i obavestio ga da je treba organizovati život u selu. Tenkovska četa 1. Oklopnog bataljona zauzela je poziciju između sela Lovas i šume Jelaš. Isog dana, jedinica iz zonskog

štaba TO Valjeva došla je u Lovas. Predstavnik njihove komande Gradimir Veljović, više puta je svedoka informisao da je stanje u toj jedinici normalno. Dana 18. oktobra saznao je da je u Lovasu, pri organizovanoj berbi grožđa, nastradalo 18 ljudi i da su ranjeni zbrinuti. Izdao je naređenje da se pomogne oko sahrane. Kasnije je saznao da se zbog tog događaja protiv nekih pripadnika jedinice vode krivični postupci.

Pitanja zamenika tužioca

Optuženi Ljuban Devetak je akciju zauzimanja Lovasa koordinisao sa nekim iz svedokove prepostavljene komande. Nije znao da u akciji napada na Lovas učestvuju dobrovoljačke jedinice iz Srbije. Optužene Željka Krnjajića i Milana Devčića upoznao je kasnije i poriče da je sa njima dogovarao angažovanje dobrovoljaca. Ne može da objasni zašto je napad izведен 10. oktobra u ranim jutarnjim časovima, kada iz naređenja prozilazi da plan napada trebalo izvršiti tog dana u 18:00 časova. Navode iz sopstvene naredbe za napad na Lovas od 9. oktobra *očistiti stanovništvo koje je neprijateljski nastrojeno i haubički divizion da dejstvuje po sredini sela*, objašnjava da su napisani samo formalno i da nisu izvedeni. Negira da je snage koje su napale Lovas postrojio noć pre napada i obratio im se čitajući naredbu za napad. Jedinice TO Valjevo iz Ljiga i Lajkovca nalazile su se pod komandom 2. proleterske gardijske mehanizovane brigade.

Nakon napada optuženi Ljuban Devetak predstavljao je vlast SAO Krajine u Lovasu i nosio je uniformu. Vreće za sahranjivanje izdao mu je nakon događaja na minskom polju. Nergira da je nakon tog događaja od optuženog Milorada Dimitrijevića zahtevao da od odgovronih uzme izjave i uhapsi Ljubana Devetaka.

Pitanja branilaca optuženih

Sopstvene snage, koje se pominju u naređenju za napad na Lovas, su snage koje je predstavljaо optuženi Ljuban Devetak. Kontrolu kretanja u Lovasu vršila je policija SAO Krajine i u tom selu nisu bili raspoređeni tenkovi JNA. Nije mu poznato da je na dan napada na Lovas ubijeno 20 meštana Hrvata. Svedok je u sudnici prepoznao optuženog Milana Radojića, za koga je rekao da je bio u nekom štabu ili rukovodstvu sela i da je, kao i svi Srbi, nosio uniformu. Protivdiverzantski odred TO Valjevo nije bio u sasatavu njegove brigade, ali ne može da objasni navode iz naredbi i izveštaja i izjavu svedoka Ratka Đokića koji govore suprotno. Ne može da objasni svoju odgovornost za dešavanja u Lovasu, niti zašto ne zna mnoge stvari koje je kao komandant bio dužan da zna.

Pitanja optuženih

Negira da je optuženi Ljuban Devetak dolazio kod njega sa Mirkom Jovićem i Miloradom Bastajom i da ga je Gradimir Veljović 12. oktobra u njegovom prisustvu izvestio da u selu ima mnogo ubijenih i izdao mu uniforme i vreće za sahranjivanje, kao i da je naredio da se

za sahranjivanje ubijenih meštana Hrvata angažuje bager. Negira da su mu optuženi Milorad Dimitrijević i Ljuban Devetak podnosili raport o događajima na minskom polju. Moguće je da je neko od podoficira izdao uniforme i naoružanje pomoćnim snagama, koje su isle u napad na Lovas. Ne zna ko je tim snagama komandovao.

Pitanja predsednice veća

Nije mu poznato da je pri napadu na Lovas bilo oružanog otpora. Policija u Lovasu brojala je oko 20 pripadnika. Dobrovoljački odred *Dušan Silni* nije bio pod njegovom kontrolom. Negira navode svedoka Milorada Petkovića da je na dan odvođenja meštana Hrvata na minsko polje bio u Lovasu. Ne može da objasni podatke iz Operativnog dnevnika 2. pgmbr, po kojima je, odmah po njegovom dolasku na mesto kamandata Brigade, granatiran Lovas.

Pitanja članova veća

Na pitanja člana veća, svedok nije objasnio kako je pružio podršku optuženom Ljubanu Devetaku, a da nije ništa znao o njemu i oružanim snagama koje on vodi u napad na Lovas.

Pitanja punomoćnica oštećenih

Na pitanje punomoćnice Slavice Jovanović, kaže da se situacija da se on našao na poziciji komandanata 2. pgmbr kada i optuženi Ljuban Devetak na poziciji nekoga čije snage će napasti Lovas, desila slučajno. Negira iskaz svedoka Gradimira Valjovića da su nage TO Lovasa i dobrotvorna jedinica *Dušan silni*, bile pretpočinjene njemu direktno. Negira da je obeležavanje meštana Hrvata belim trakama i njihovih kuća belim čaršafima, u vezi sa delom njegove naredbe u kome se pominje *neprijateljski nastrojenio stanovništvo i stanovništvo koje se predalo*. Odred TO Lovas formiran je pre napada na selo, a njegovi pripadnici bili su Srbi, meštani sela Lovasa.

Komentar: Na osnovu pozicije na kojoj se svedok nalazio u oktobru i novembru 1991, kao i njegovog svedočenja, neminovno se dolazi do zaključka da je odgovoran za događaje obuhvaćene optužnicom.

Glavni pretres 23.06.2010.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedoka Slava Stojanova

Svedok je bio načelnik štaba 2. proleterske gardijske mehanizovane brigade (pgmbr), Prve vojne oblasti JNA, koja je 19. septembra 1991. stigla u Šid. Brigadu su napustili rezervisti i

veliki broj aktivnih vojnika. U Šidu su zatekli opšti haos, skup pripadnika različitih naoružanih formacija - dobrovolskih jedinica.

Kao Makedonac po nacionalnosti, sve do odlaska u prevremenu penziju, bio je izložen diskriminaciji i poniženjima. U tom periodu imao je i velikih porodičnih problema. Zbog svega toga, izbrisao je iz sećanja sve u vezi sa ratom. Ne seća se bilo čega u vezi sa navodima iz optužnice. Na predočavanja pismenih dokaza i to naređenja i izveštaja 2. pgmbr, sa njegovim potpisom ili inicijalima, svedok tvrdi da ih se ne seća niti da se seća situacija kada ih je sastavljao ili izdavao, kao i da se dešavalo da je nekad bio prinuđen da potpiše i nešto za šta nije znao šta je. Podaci uneti u Operativni dnevnik 2. pgmbr su mu nepoznati i ne seća ih se.

Predsedavajuća veća je više puta, bez uspeha, upozorila svedoka na položenu zakletvu i predočavajući pismene dokaze i iskaze svedoka, pokušavala da od njega dobije informacije koje su svedoku, s obzirom na poziciju koju je imao u 2. pgmbr, morale biti poznate.

Pitanja punomoćnica oštećenih

Na pitanje punomoćnice oštećenih Slavice Jovanović, svedok je rekao da misli da nije bilo razloga za bilo kakv napad jer iz tog sela nije bilo napada na vojsku.

Glavni pretres 24.06.2010.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedoka Vukomana Jovanovića

Svedok je bio komandant Drugog odreda TO Pančevo koji je 1.12.1991. poslat na teritoriji Iloka, Mohova i Šarengrada. General Nikola Mandarić je bio informisan da je grupa meštana Hrvata u Lovasu bila zatvarana, mučena i maltretirana u podrumu zgrade Mesne zajenice. Iz navedenog razloga general Mandrić je 23.12.1991. odžao referisanje u prostorijama Zemljoradničke zadruge u Lovasu. Referisanju je, u svojstvu komandanata mesta Lovas, prisustvovao je i optuženi Ljuban Devetak, koji je tada bio u uniformi i naoružan. Nakon referisanja, Mandarić mu je, zbog izraženih problema, naložio da u svoju zonu odgovornosti preuzme i Lovas i pokuša da uredi stanje. Milicija SAO Krajine u Lovasu je meštanima Hrvatima delila obrazac datiran na 1.12.1991, na kome ja stajalo da oni potpisuju da dobrovoljno napuštaju selo i da svu svoju imovinu ostavljaju opštini Lovas. Odmah je naredio je da se prestane sa tim. Po njegovim saznanjima meštane Hrvate je zatvarala i maltretirala grupa dobrovoljaca iz Srbije, kojima je komandovao optuženi Devetak. Oko 26. ili 27.12.1991. dobio je zadatak da optuženog Ljubana Devetaka ukloni iz

Lovasa. Iz straha od rekcije naoružanih ljudi, kojima je optuženi Devetak komandovao, tome je pristupio veoma pažljivo. Optuženog Devetaka zateko je u kancelariji Zemljoradničke zadruge, ispred koje je bilo naoružano lice za koje je čuo da se zove Patronije i da je veoma opasan. Optuženi Devetak se ponašao veoma nadmeno i odbio je da razgovara sa njim, nakon čega ga je vojna policija sprovela u višu komandu. Po odvođenju optuženog Devetaka, selo su napustila i naoružana lica koja su maltretirala meštane Hrvate. Kontaktirao je Gorana Hadžića sa zahtevom da smeni komandira stanice policije u Lovasu.

Tog dana, na zahtev više članova porodica isprebijanih meštana Hrvata, otišao je do ulaza u podrum u kome su oni bili zatvoreni. To je bila užasna prostorija, na čijem ulazu je bilo tragova krvi. Video je meštane Hrvate sa polomljenim zubima, natečenim licima, zatvorenim očima, polomljenim rukama.

Pitanja predsednice veća

Imao je utisak da su se meštani Hrvati veoma plašili optuženog Devetaka i dobrovoljaca pod njegovom komandom, kao i da je taj optuženi bio glavni čovek u selu, bez čijeg znanja i odobrenja nije moglo biti urađeno bilo šta. Svedok je zaključio da su optuženog Devetka podržavali Goran Hadžić i Rade Leskovac. Pri prvom dolasku u Lovas, 23.12.1991, na ulazu u selo, desetak metara od puta sa desne strane, videli su delove ljudskih tela. Izgledalo je kao da nisu bila dobro pokopana. Goran Hadžić mu je rekao da je Ljuban Devetak zadužen da u Loavsu organizuje ubiranje letine i rad Zemljoradničke zadruge, ali je on uveo sopstvenu vlast u Lovasu. O događaju na minskom polju imali su dve različite informacije. Prvo su čuli su građani hrvatske nacionalnosti pokušali da pobegnu iz sela i naleteli na minsko polje, a kasnije da su te ljude u minsko polje silom naterali srpski vojnici.

Pitanja zamenika tužioca

Stanica milicije u Lovasu nalazila se u nekoj većoj privatnoj kući u centru sela, gde je on razgovarao sa njihovim komandirom.

Pitanja branilaca optuženih

Referisanju u Lovasu 23.12.1991. prisutvovao je i Rade Leskovac, potparol Vlade SAO Krajine tj. Gorana Hadžića. Tada se između naoružanih ljudi kojima je komandovao optuženi Devetak i vojnika koji su došli u pratnji svedoka i generala Mandarića, desio incident. Poznato mu je da je u napadu na Lovas, u sadejstvu sa JNA, učestvovala dobrovoljačka jedinica iz Srbije *Dušan silni*.

Pitanja optuženih

Optuženi Ljuban Devetak je negirao da ga je svedok uhapsio i sproveo iz Lovasa i tvrdi da svedoka nikada nije video. Izvršeno je suočenje između svedoka i optuženog Devetaka, pri čemu je optuženi svedoku rekao da je glupan, nakon čega je predsednica veća prekinula suočenje. Predsednica veća je upozorila optuženog Devetaka da će, između ostalog, njegova kazna biti odmerena i na osnovu njegovog ponašanja u sudnici.

Milicija SAO Krajine nosila je klasične i maskirne plave i policijske uniforme sa amblemom SAO Krajine. Milan Devčić je negirao da je razgovarao sa svedokom u decembru 1991, kao i da ga nikada nije video. Svedok je za optuženog Petronija Stevanovića rekao da liči na lice koje se 26.12.1991. nalazilo ispred kancelarije otpuženog Ljhubana Dvetaka.

Pitanja punomoćnika oštećenih

Odred TO kojim je svedok komandovao, pripadao je TO Srbije, koja je bila potčinjena Genarlštabu JNA.

Glavni pretres 24.06.2010.

Izveštaj: Nataša Kandić i Slavica Jovanović, punomoćnice oštećenih

Saslušanje svedoka Milosava Milutinovića

U oktobru i novembru 1991. bio je načelnik artiljerije u 2. pgmbr, koja se tada nalazila u reonu Tovarnika. Sa teritorije sela Lovas, tačnije iz šume Jelaš, delovale su paravojne jedinice veličine jedne čete, odnosno oko 60-80 pripadnika, koji su napadali jedinice JNA. Na dan napada na Lovas, naredio je da se otvore vatra po rovu na ulazu u selo, a težište tog napada bilo je na šumi Jelaš. Moguće je da je greškom vojnika pogodjena katolička crkva u selu. Imali su saznanja da je bilo nekog povređivanja civila na minskom polju i o tome su izvestili komadnu diviziju.

Pitanja zamenika tužioca

Hrvatske paravojne formacije, koje su delovale iz šume Jelaš, oslanjale su se na selo Lovas. Artiljerija nije dejstvovala po selu. Dogovor o napadu na Lovas sačinjen je veće pre napada. Sastanku su prisustvovali komandanti jedinica Brigade i TO koja je trebala da napadne selo. Dogovoren je da TO Tovarnik zauzme Lovas, da im JNA obezbedi artiljerijsku podršku, a da sutradan u Lovas uđu jedinice TO Valjevo koje su trebale da obezbeđuju selo. Pre napada dobio je pismenu naredbu za napad, ali zbog magle nije ispoštovan deo naredbe za

gađanje dela sela između dve crkve, fabrika obuće, silosi, lovački dom i mlin. Optuženog Milorada Dimitrijevića poznaje jer je on bio komandant dve jedinice iz Četvrte operativne zone TO Valjevo koje su obezbeđivale Lovas.

Pitanja branilaca optuženih

Napad na Lovas planirao je i odredio Štab 2. pgmbr. Sastanku komande brigade, na kome je dogovaran napad na Lovas, prisustvovao je samo onaj koga je pozvao komandant brigade Dušan Lončar, koji je prisutnima izdavao naređenja. Komandant brigade komandovao je i pomoćnim snagama odn. snagama TO Tovarnik. Optuženi Milorad Dimitrijević bio je odgovoran za delovanje TO Valjevo u Lovasu i dolazio je na referisanje u komandu brigade. I pre događaja na minskom polju znao je da je na teritoriji Lovasa postavljeno minsko polje, što mu je službeno saopštio pokojni Slavković.

Pitanja optuženih

Nakon napada na Lovas, u selu je uspostavljena lokalana vlast i milicija. Ne zna da je oficir 2. pgmbr Slobodan Kameber, na dan napada u 18:00 časova, ušao u selo sa četom Prvog oklopног bataljona. Optuženi Devčić je istakao primedbu da je svedok bio prisutan kada je 9.10.1991. komandant brigade Lončar postrojio jedinice koje su učestvovale u napadu i da je tada stajao u njegovoj blizini. Direktni pretpostavljeni optuženom Miloradu Dimitrijeviću bio je pukovnik Đokić, ali na teritoriji Tovarnika i Lovasa, u izvršenju borbenih zadataka pretpostavljeni mu je bio pukovnik Dušan Lončar. Optuženi Milorad Dimitrijević je negirao da je referisao potpukovniku Lončaru i da je on bio njegov pretpostavljeni.

Pitanja predsednice veća

Predsednica veća je svedoku predočila da po podacima iz Operativnog dnevnika 2. pgmbr ne proizlazi da je na dan napada na Lovas delovano po šumi Jelaš već po selu, što je svedok osporavao. Pri napadu je pružen veoma slab otpor. Svedok nije mogao da navede koje su gubitke pretrpele snage koje su napadale Lovas, kao ni da objasni izjave svedoka da pri napadu na Lovas nije bilo nikakvog otpora, niti hrvatskih oružanih snaga, i da se pre napada u selu nalazila četa TO Valjevo iz Ljiga. Za ubistva i maltretiranja meštana Hrvata odgovorni su organi lokalne vlasti i milicija.

Pitanja punomoćnica oštećenih

Nije mu poznato da je Lovas granatiran i pre napada 10.10.1991, kao ni da su na teritoriji Tovarnika i Lovasa delovale dobrovoljačke jedinice iz Srbije, koje su u sastavu pomoćnih snaga učestvovale u napadu na selo. Organi lokalne vlasti nisu potpadali pod komandu brigade, a TO Tovarnika jeste dok je učestvavala u napadu. Na pitanje punomoćnice Nataše Kandić, svedok nije mogao da objasni zašto je brigada samo 10.10.1991. bila angažovana

na razoružavanju hrvatskih paravojnih formacija, a ne i kasnije, kada su saznali da paravojne formacije iz Srbije maltretiraju civile u selu. Nije proveravao rezultate artiljerijskog napada, da li je bilo stradanja civila, uništavanja civilnih objekata, a nije mu poznato da je u tom u napadu ubijen jedan civil i uništeno pet kuća.

Fond za humanitarno pravo
dokumentovanje i pamćenje